

revista d'informació i estudis socials

Barcelona societat /3

radiografia la població de Barcelona, 1994 *dossier* la família a Barcelona

perfil social l'escolarització a Barcelona *monografies* la mobilitat de la

població / l'evolució de l'atur a Barcelona i a l'àrea metropolitana / habitatge per

a col·lectius desfavorits / la salut de la gent gran de Barcelona / la imatge de la

joventut a Barcelona i l'àrea metropolitana / la salut dels immigrants estrangers

referències l'accessibilitat als locals de pública concurrència de Barcelona

SUMARI

3 Presentació

Radiografia

- 4 La població de Barcelona, 1994
DEPARTAMENT D'ESTADÍSTICA

Dossier

- 12 La situació de la família a Barcelona
LLUIS FLAQUER, MONTSERRAT SOLSONA
- 38 La família. El marc legal, els darrers canvis legislatius i les seves repercussions socials
ENCARNA ROCA
- 44 Els maltractaments a dones en l'àmbit domèstic. Els casos atesos per l'Equip d'Atenció a la Dona de l'Ajuntament de Barcelona
ANGELS PONT, ANNA PARÈS
- 53 Famílies i infants en risc social. L'atenció a les famílies i infants amb problemàtica social
NÚRIA PÀMIÉS
- 69 De ser filla a ser mare sent dona també
TERESA PI-SUNYER, NÚRIA VENDRELL

Perfil social

- 76 L'escolarització a Barcelona
FRANCESC ÍÑIGUEZ, JOSEP GÓMEZ

Monografies

- 84 La mobilitat de la població. Enquesta de Trànsit de Barcelona, 1994
ANGELES JIMÉNEZ
- 98 L'evolució de l'atur a Barcelona i a l'àrea metropolitana
REDACCIÓ DE "BARCELONA ECONOMIA"
- 108 Habitatge per a col·lectius desfavorits. El cas de les propietats d'institucions a Barcelona
MERCÈ TATJER, J. IGNACIO MUÑO, ANNA VILA, ÀNGELA LUCÍA DE ARAUJO
- 118 La salut de la gent gran de Barcelona
M. ISABEL PASARÍN, CARMÉ BOBBEL, ANTONI ARIAS, ANTONI PLASÈNCIA
- 126 La imatge de la joventut a Barcelona i a l'àrea metropolitana
JOSEP M. LAHOSA
- 131 La salut dels immigrants estrangers. Aportacions de l'anàlisi de les estadístiques vitals a la ciutat de Barcelona
JOSEP M. JANSÀ, C. VALERO, JOAN R. VILLALBI

Referències

- 139 L'accessibilitat als locals de pública concurrència de Barcelona
INSTITUT MUNICIPAL DE DISMINUTS

143 Sumaris/Abstracts

Consell editorial

El Consell editorial de la revista és la Comissió de Benestar Social de l'Ajuntament de Barcelona. Aquesta comissió, presidida per la Tinent d'Alcalde de Benestar Social, està formada pels regidors d'Afers Socials, Esports, Estat del Carrer, Salut Pública, Joventut, Educació, Cultura, Promoció Econòmica i Descentralització, Promoció i Relacions Cíviques, i també pel Comissionat per a la Defensa dels Drets Civils i el Secretari de la Comissió Tècnica de Seguretat Urbana.

Comitè de direcció

Txema Castiella, director.
Isabel Sánchez, cap de redacció.
Pep Gómez, cap d'informació.
Jaume Capsada, cap de producció.

Consell de redacció

Emi Pallàs (Àrea d'Afers Socials i Joventut).
Francesc Íñiguez (Àrea d'Educació).
Josep M. Lahosa (Consell Tècnic de Seguretat Urbana).
Antònia Cañellas (Àrea d'Esports).
Antoni Plasència (Àrea de Salut Pública).
Marta Rafales (Biblioteca General).
Raimon Ribera (Drets Civils).
Blanca Barbero (Àrea de Cultura).
Marta Martí (Àrea de Promoció Econòmica).
Anna Ventura i Ramon Mª Canals (Departament d'Estadística).
Antoni Castells i Dolors Cotrina (Gabinet Tècnic de Programació)
Anna Ferrer (Àmbit de la Via Pública)

Secretària de redacció

Montse Marco.

Assessorament lingüístic

Centre de Normalització Lingüística de Barcelona.
Traduccions: CODI-7

Disseny i maquetació

Estudi Propaganda

Impressió

Exp.: 9551224 - Impremta municipal.
ISSN: 1133-6315
Dipòsit legal: B-21.686-1993

Edició

Gerència de l'Àmbit de Benestar Social.
C/ Ciutat, 4 5a. planta.
08002 Barcelona.
Telèfon 4023220-3204.

© Ajuntament de Barcelona.

"Barcelona societat" té una periodicitat semestral.
Es permet reproduir les dades i la informació provinents de fonts municipals, citant la procedència

Els articles inclosos en aquesta publicació són responsabilitat exclusiva dels seus autors.

L'Ajuntament de Barcelona no s'identifica necessàriament amb el seu contingut.

PRESENTACIÓ

La demografia i la família han estat grans protagonistes durant l'any 1994. D'una banda, la Conferència Mundial sobre la Població i el Desenvolupament celebrada a El Caire i, de l'altra, la proclamació per part de les Nacions Unides també de 1994 com a Any Internacional de la Família, han servit per suscitar un debat obert amb gran ressó social d'importants conseqüències per al futur.

La revista BARCELONA SOCIETAT vol contribuir des de la informació a un millor coneixement de la nostra demografia i de les nostres famílies. L'Informe "La població de Barcelona, 1994" fa una radiografia de l'evolució demogràfica a Barcelona i la situació actual, de la que es destaquen l'envelliment progressiu de la població i el continuat descens de les taxes de natalitat. El dossier, centrat en "La família a Barcelona" aporta dades generals sobre les llars barcelonines, la seva

composició i dimensió i les principals tendències d'evolució en el context europeu, espanyol i català com també una aproximació jurídica al marc legal. No hem volgut defugir, però, els aspectes més problemàtics que es donen també en l'àmbit familiar i ens ha semblat que el mateix Any Internacional de la Família era una bona ocasió per cridar l'atenció sobre el maltractament domèstic o les famílies i infants en risc. L'anàlisi de les dades dels propis serveis municipals ens permet, en aquest cas, aproximar-nos a les característiques de fenòmens que, sovint, són poc coneguts per produir-se precisament en l'esfera de la privacitat.

La secció "Perfil Social" ofereix una radiografia global del sistema educatiu no universitari a la ciutat de Barcelona, amb informació general sobre taxes d'escolarització, pes relatiu dels sectors públic i privat i relació oferta-demanda. És

voluntat de la revista ampliar en propers números aquesta informació pel que fa a l'ensenyament universitari, la formació no reglada i l'educació d'adults.

Les monografies presenten, com sempre, estudis diversos i específics produïts per l'Ajuntament de Barcelona o per institucions ciutadanes, centrats en sectors de la població prioritaris de l'acció social -la gent gran, els immigrants estrangers, els disminuïts, els joves- o en fenòmens de gran transcendència social, com és el cas de l'evolució de l'atur a Barcelona, i l'habitatge social i la mobilitat.

Creiem que aquest tercer número de BARCELONA SOCIETAT consolida la revista com un instrument útil per a la planificació i la gestió de programes socials i agraïm la col.laboració de totes les persones i entitats que han contribuït a la seva elaboració.

LA POBLACIÓ DE BARCELONA, 1994.

Departament d'Estadística, Ajuntament de Barcelona

Radi

L'informe que es presenta a continuació vol aportar les darreres xifres i indicadors de la població de Barcelona de 1993 i de la seva evolució.

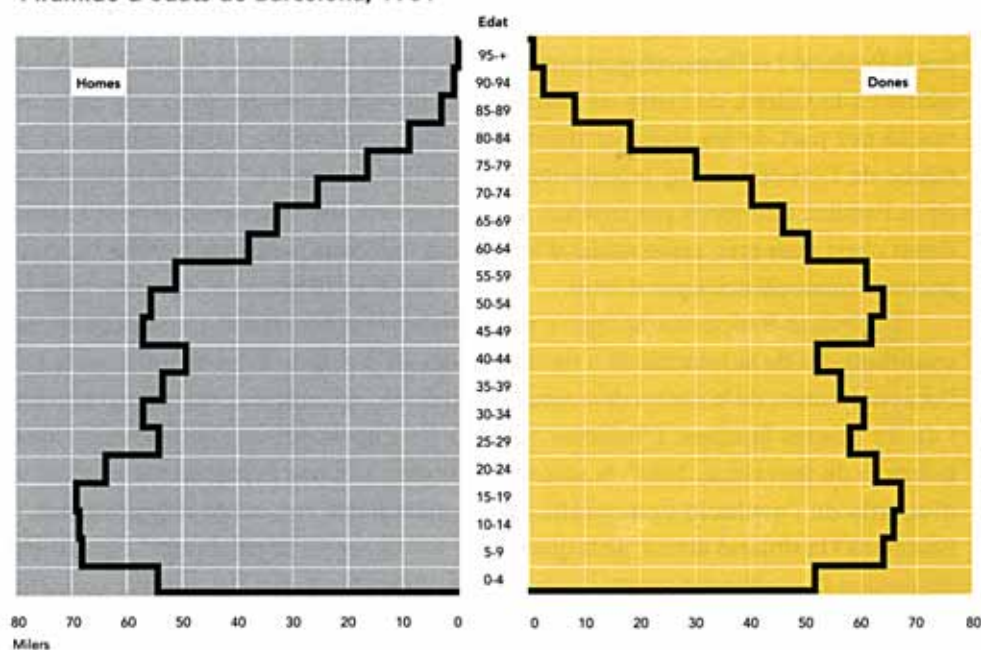
El treball sintetitza bàsicament els dos grans components de l'estudi de la població: el moviment natural i el moviment migratori. Si bé es registren les dades relatives a les variables del moviment natural -naixements i defuncions- i del moviment migratori -emigracions i immigracions-, s'ha donat un tractament més exhaustiu a la natalitat i a l'emigració, atès que són les que més incideixen en la pèrdua de població de Barcelona, per les importants variacions registrades en aquests anys. Les altres variables -mortalitat i immigració- presenten un comportament més estable durant el període analitzat.

Finalment, un advertiment en relació a la naturalesa de les dades. Les xifres del moviment natural -naixements i defuncions- ofereixen un retrat fidel de la realitat en tractar-se d'un moviment de notificació obligatòria, característica que les xifres del moviment migratori poden no reflectir tant, ja que la seva comunicació resta a la voluntat del que marxa o del que ve. Aquest fet pot quedar agreujat en els anys padronals, que poden repercutir en els fluxos.

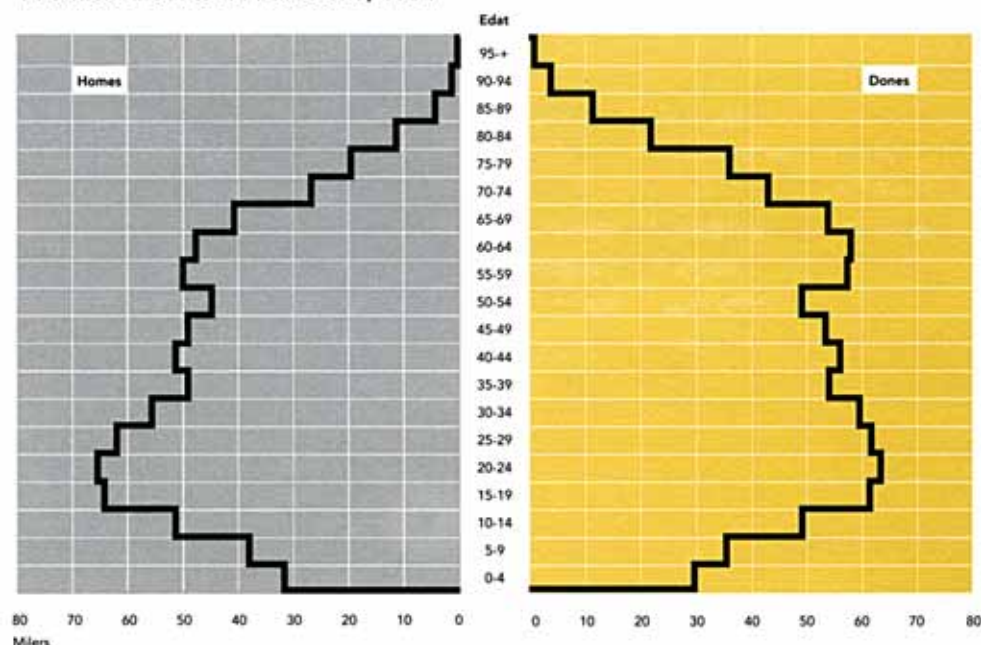
Evolució de la població de la ciutat de Barcelona

La població de Barcelona, com es pot veure a la taula 1, continua disminuint des del darrer Padró d'Habitants del 1991. Des d'aquesta data la ciutat ha

Gràfic 1 (a)
Piràmide d'edats de Barcelona, 1981

(b)
Piràmide d'edats de Barcelona, 1991

Taula 1

Any	Població	Creixement Natural	Saldo Migratori	Altres Moviments ^(*)	Variació Total
1960 ⁽¹⁾	1.557.863	11.606	16.022	-	-
1970 ⁽²⁾	1.745.142	15.133	5.764	-	-
1980 ⁽³⁾	1.752.627	6.177	-7.861	-	-
1990 ⁽²⁾	1.643.542	-4.230	-13.974	-	-
1992 ⁽³⁾	1.635.067	-1.880	-15.599	21.911	4.432
1993 ⁽³⁾	1.630.867	-2.992	-18.378	17.170	-4.200

(1) Any Padronal. Població referida a 31 de desembre

(2) Any Padronal. Població referida a 1 de març de l'any següent

(3) Rectificació padronal. Població referida a 31 de desembre

(*) Altres moviments són els que es produeixen en els anys que s'elaboren les rectificacions padronals. Aquests inclouen les altes per omissió i les baixes per inscripció indeguda en el Padró d'Habitants.

Font: Departament d'Estadística. Ajuntament de Barcelona.

Taula 2.

Evolució del moviment natural a Barcelona, 1960-93

Any	Naixements	Defuncions	Saldo Natural	Taxa Natalitat	Taxa Mortalitat
1960	23.869	12.263	11.606	15,37	7,89
1961	24.096	11.911	12.185	15,33	7,58
1962	26.021	12.799	13.222	16,18	7,96
1963	27.350	13.553	13.797	16,65	8,25
1964	30.105	13.179	16.926	17,92	7,85
1965	30.362	13.537	16.825	18,45	8,23
1966	30.345	13.712	16.633	18,16	8,20
1967	30.941	14.172	16.769	17,97	8,23
1968	30.661	13.987	16.674	17,55	8,00
1969	30.152	15.508	14.644	17,07	8,78
1970	29.941	14.808	15.133	17,28	8,55
1971	30.779	15.751	15.028	17,56	8,98
1972	30.956	14.422	16.534	17,46	8,14
1973	31.689	16.354	15.335	17,66	9,11
1974	30.573	15.841	14.732	16,89	8,75
1975	27.976	13.763	14.213	15,68	7,72
1976	27.897	16.023	11.874	15,64	8,98
1977	25.297	14.107	11.190	13,90	7,75
1978	23.917	14.303	9.614	12,63	7,65
1979	22.465	14.069	8.396	11,80	7,39
1980	20.311	14.134	6.177	11,10	7,72
1981	19.123	14.302	4.821	10,88	8,14
1982	17.973	14.007	3.966	10,19	7,94
1983	16.440	14.908	1.532	9,26	8,40
1984	15.598	14.812	786	8,81	8,36
1985	15.190	16.057	-867	8,58	9,07
1986	14.413	16.089	-1.676	8,47	9,45
1987	13.843	15.292	-1.449	8,10	8,95
1988	13.556	16.121	-2.565	7,90	9,40
1989	13.376	15.901	-2.525	7,83	9,31
1990	12.689	16.919	-4.230	7,45	9,94
1991	12.667	15.568	-2.901	7,73	9,50
1992	13.356	15.236	-1.880	8,18	9,33
1993	12.641	15.633	-2.992	7,74	9,57

Font: Departament d'Estadística. Ajuntament de Barcelona.

perdut gairebé 13.000 habitants.

El creixement natural i el saldo migratori continuen augmentant negativament a causa, bàsicament, de la disminució de la natalitat i de l'augment de l'emigració.

Aquest augment negatiu d'ambdós saldos no es reflecteix tant en el total de la població perquè aquests queden en bona part compensats per "l'entrada" d'habitants a través de les inclusions per omissió.

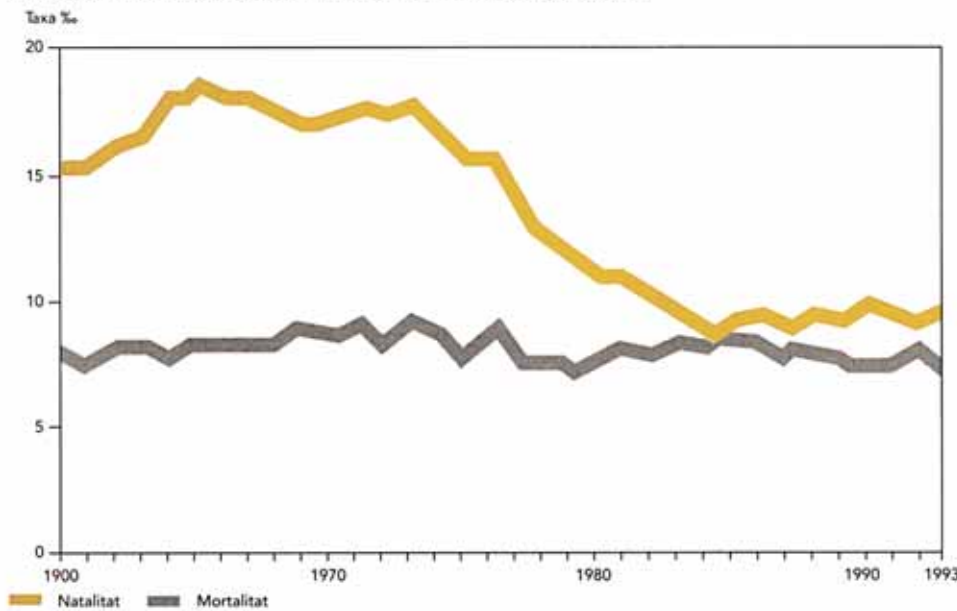
Consideracions sobre el moviment natural

Des del 1985 el creixement natural de la població a Barcelona és negatiu. Durant el 1993 s'han produït 12.641 naixements i s'ha mantingut el ritme de baixa natalitat dels darrers anys. El relatiu augment del nombre de naixements de l'any 1992 no ha suposat, de moment, una inflexió en la tendència de natalitat de l'any 1991 (taula 2).

Aquesta baixa natalitat es veu reflectida en la baixa taxa de fecunditat -nombre de naixements per cada 1.000 dones en edat fèrtil-, que en el darrer any va ser del 30,8 per mil (gràfic 2).

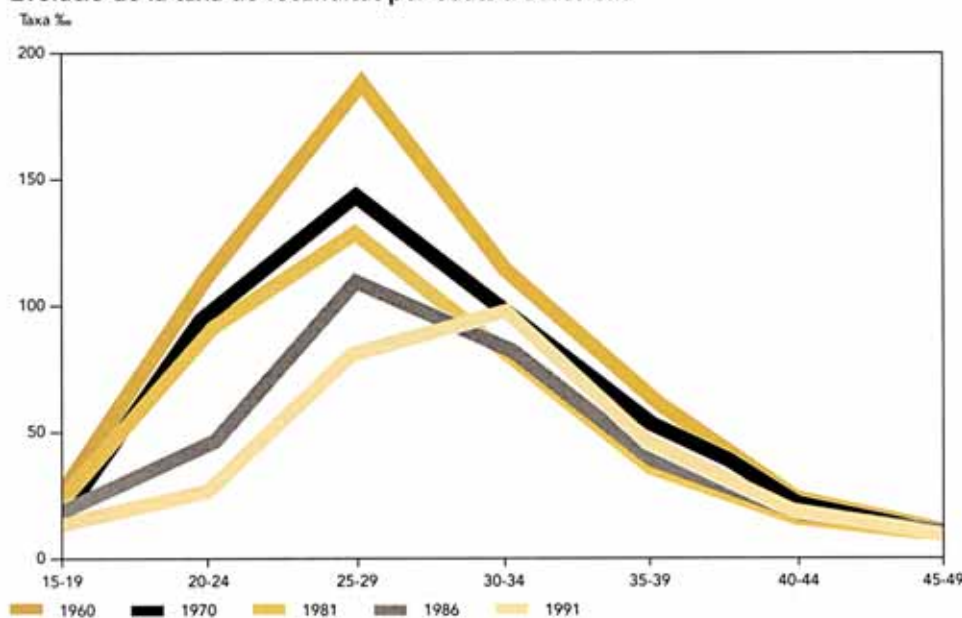
Així mateix queda confirmada la tendència a tenir els fills a una edat més avançada, ja que si s'atén a les taxes de fecunditat segons grups d'edat s'observa que la més alta correspon al grup de 30-34 anys, que progressivament ha anat desplaçant els grups més joves a causa de la forta davallada de les seves respectives taxes de fecunditat. A més, cal destacar que en aquests darrers anys la taxa

Gràfic 2
Evolució de les taxes de natalitat i mortalitat a Barcelona

Font: Departament d'Estadística, Ajuntament de Barcelona.

Gràfic 3
Evolució de la taxa de fecunditat per edats a Barcelona

Font: Departament d'Estadística, Ajuntament de Barcelona.

de fecunditat del grup 35-39 anys ja ha superat a la del grup de 20-24 anys, que ha passat del 78,3 per mil el 1981 al 15,9 per mil el 1993 (taula 3 i gràfic 3).

La taula 4 ens mostra que també ha augmentat la mitjana d'edat de la mare en tenir fills; ha passat dels 27,5 anys (1981) als 30,2 (1993). D'altra banda, el nombre de fills per dona -índex sintètic de fecunditat- està estancat entorn a l'1, i resta allunyat tant del valor de 1981 (1,6), com del que es considera índex de reemplaçament, que se situa entorn del 2,1 (taula 4). El valor actual és més baix que l'existent a d'altres països com França (1,7), Anglaterra (1,6) o Suècia (1,5).

La comparació de la taxa de natalitat barcelonina amb la d'altres ciutats europees mostra, en general, la següent tipologia: les ciutats del nord d'Europa són les que presenten les taxes més elevades -del 12 al 15 per mil-; les del centre d'Europa es mostren al voltant del 10 per mil, mentre que les del sud se situen entre el 6-8 per mil. Barcelona es troba entre les d'aquest darrer grup (taula 5).

La distribució de les diferents taxes de natalitat és bastant homogènia, en la majoria de districtes, respecte la mitjana del conjunt de la ciutat (7,7 per mil el 1993). Aquesta situació té dues excepcions: d'una banda Sarrià-Sant Gervasi que és el districte més "natalista" (8,7 per mil), i de l'altra Nou Barris, que es configura com el districte amb la taxa més baixa (7,1 per mil) (gràfic 4).

L'evolució dels últims tres anys revela que la majoria dels districtes registren un augment de la seva taxa l'any

Taula 3
Evolució de la taxa de fecunditat per edats a Barcelona, 1960-1993

Edats dones	1960	1970	1981	1986	1991	1992*	1993*
15-19	6,67	10,37	14,80	6,87	3,55	3,52	3,43
20-24	85,67	106,98	78,33	34,49	20,71	18,82	15,97
25-29	133,21	177,49	118,64	96,75	75,00	76,92	69,67
30-34	88,17	103,81	68,48	70,69	79,84	88,55	84,91
35-39	44,17	52,77	30,58	26,29	28,22	32,65	34,31
40-44	13,03	13,06	7,82	6,19	4,57	4,29	4,16
45-49	0,8	1,21	0,55	0,22	0,41	0,19	0,17

* Estimació
Font: Departament d'Estadística. Ajuntament de Barcelona.

Taula 4
Altres indicadors de la natalitat, 1960-1993

Indicadors	1960	1970	1981	1986	1991	1992*	1993*
Taxa fecunditat	56,3	67,2	48,2	37,04	30,96	32,76	30,84
Mitjana edat mare	28,8	28,3	27,5	28,7	29,7	29,9	30,2
% dones fèrtils	24,1	25,5	23,8	24,1	24,9	-	-
I.S.F.(1)	1,86	2,33	1,6	1,21	1,06	1,12	1,06

* Estimació
(1) I.S.F.: Index Sintètic de Fecunditat o nombre de fills per cada dona en edat fèrtil.
Font: Departament d'Estadística. Ajuntament de Barcelona.

Taula 5
Evolució de la natalitat d'algunes ciutats europees

	1988	1989	1990	1991	1992
Oslo	14,6	15,3	15,8	15,5	-
Estocolm	13,9	14,2	14,5	14,3	14,5
Amsterdam	12,6	12,7	13,1	13,0	13,2
Berlin	11,7	11,3	11	8,9	-
Copenhaguen	11,4	12,4	12,5	13,1	13,8
Viena	10,2	10,3	10,5	10,8	10,8
Hamburg	9,6	9,5	10,2	9,9	-
Frankfurt	9,2	9,7	9	9,6	-
Munic	9,1	9,3	9,7	9,4	9,4
Madrid	9,1	9,2	8,4	8,6	8,7
Budapest	-	9,2	9,6	10,0	-
Barcelona	7,9	7,8	7,5	7,7	8,2
Milà	6,9	6,9	7,1	6,9	-
Gènova	6,2	6,2	6,2	6,5	-
Bolonya	5,5	5,4	5,7	5,7	5,9

Font: Anuaris de les ciutats.

1992 respecte 1991, i retornen l'any 1993 a les posicions de 1991. Ciutat Vella i Nou Barris en són l'excepció: el primer té un augment continuat durant aquests tres anys, deixant de ser el districte menys natalista per a situar-se en una posició intermèdia, mentre que el segon mostra un descens continuat, que el col·loca en el darrer lloc del rànking (gràfic 4 i taula 6).

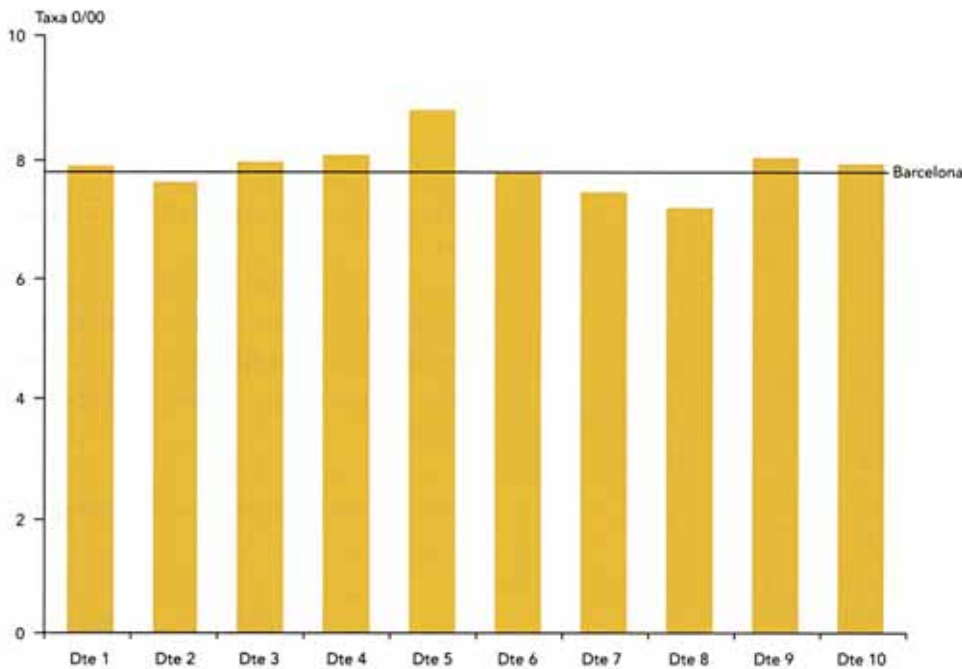
Finalment, pel que fa a la mortalitat, en aquests darrers anys les taxes es mantenen estabilitzades entorn el 9,5 per mil habitants, com es pot veure en el gràfic 2.

Consideracions sobre el moviment migratori

Seguint les pautes dels darrers anys, sobre tot a partir de 1987, el creixement migratori de la població continua essent negatiu. Durant el període 1987-1993, l'emigració ha suposat un volum de 182 mil sortides. L'any 1993, han abandonat la ciutat més de 32 mil persones, mentre que n'han arribat 14 mil. Això suposa un saldo migratori negatiu de 18.378, el més alt registrat fins ara. La proporció actual emigrant/immigrant és de 2,3 a 1 (taula 7).

En relació als perfils dels emigrants i immigrants segons edat pel període 1987-1993, s'observa que els grups d'edat amb més mobilitat són els compresos en l'interval de 20-34 anys, tant pels emigrants com pels immigrants (taula 8 i gràfic 6 i 7). El saldo migratori negatiu d'aquest període ha estat de gai-

Gràfic 4
Taxa de natalitat per districtes, 1993

Font: Departament d'Estadística, Ajuntament de Barcelona

Taula 6
Naixements i taxes de natalitat per districtes, 1991-1993

Districte	Naixements			Taxa natalitat		
	1991	1992	1993	1991	1992	1993
TOTAL	12.667	13.356	12.641	7,73	8,18	7,74
1. Ciutat Vella	621	684	706	6,85	7,61	7,83
2. Eixample	2.076	2.121	2.052	7,57	7,79	7,52
3. Sants-Montjuïc	1.392	1.483	1.400	7,76	8,33	7,84
4. Les Corts	691	758	715	7,70	8,51	8,01
5. Sarrià-SantGervasi	1.257	1.380	1.289	8,48	9,38	8,74
6. Gràcia	962	1.020	979	7,48	7,99	7,65
7. Horta-Guinardó	1.378	1.497	1.345	7,47	8,18	7,33
8. Nou Barris	1.397	1.377	1.334	7,40	7,35	7,10
9. Sant Andreu	1.176	1.226	1.141	8,11	8,52	7,91
10. Sant Martí	1.717	1.810	1.680	8,01	8,51	7,88

Font: Departament d'Estadística, Ajuntament de Barcelona.

Taula 7
Evolució del moviment migratori a Barcelona, 1960-1993

Any	Immi-grants	Emi-grants	Saldo migratori	Inclusions per omissió
1960	24.738	8.716	16.022	-
1961	24.608	4.157	20.451	-
1962	37.312	16.524	20.788	-
1963	43.455	23.651	19.804	-
1964	44.296	26.426	17.870	-
1965	39.364	19.680	19.684	-
1966	25.861	9.256	16.605	-
1967	27.484	16.782	10.702	-
1968	19.695	21.874	-2.179	-
1969	18.581	20.652	-2.071	-
1970	20.982	15.218	5.764	-
1971	9.848	7.041	2.807	-
1972	15.591	13.054	2.537	-
1973	15.994	14.123	1.871	-
1974	15.285	17.292	-2.007	-
1975	12.586	11.567	1.019	-
1976	10.386	9.640	746	-
1977	10.621	13.840	-3.219	-
1978	6.961	14.773	-7.812	-
1979	8.850	15.769	-6.919	-
1980	8.919	16.780	-7.861	-
1981	5.218	8.790	-3.572	-
1982	5.598	15.236	-9.638	-
1983	9.269	20.134	-10.865	-
1984	11.198	21.103	-9.905	8.147
1985	13.214	21.824	-8.610	7.161
1986	8.932	15.919	-6.987	11.162
1987	10.365	21.374	-11.009	23.222
1988	11.310	24.593	-13.283	13.723
1989	12.900	26.813	-13.913	11.296
1990	14.962	28.936	-13.974	7.713
1991	8.746	20.793	-12.047	6.711
1992	11.466	27.065	-15.599	24.605
1993	14.178	32.556	-18.378	20.377

Nota: De l'any 1960 fins al 1983 no es disposa de dades sobre les inclusions per omissió.

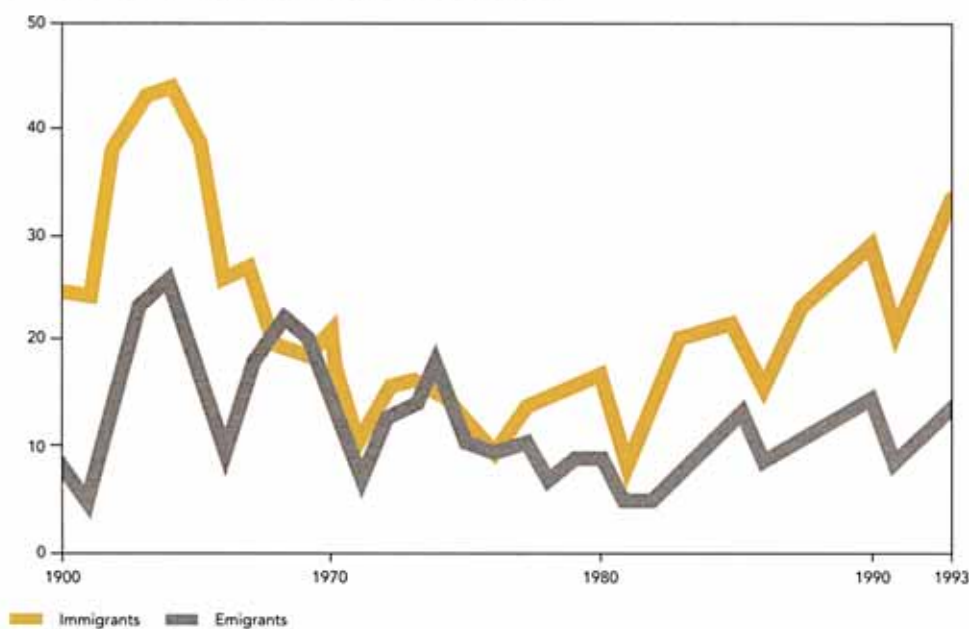
Font: Departament d'Estadística, Ajuntament de Barcelona.

Taula 8
Perfil d'edats dels emigrants i immigrants a Barcelona,
1987-1993

Grups d'edats	Emigrants 1987-1993	%	Immigrants 1987-1993	%	Saldo migratori 1987-1993
Total	182.130	100,0	83.927	100,0	-98.203
0-4	10.499	5,8	4.383	5,2	-6.116
5-9	10.508	5,8	4.109	4,9	-6.399
10-14	10.546	5,8	4.183	5,0	-6.363
15-19	10.916	6,0	6.597	7,9	-4.319
20-24	20.528	11,3	12.011	14,3	-8.517
25-29	28.192	15,5	15.299	18,2	-12.893
30-34	21.072	11,6	9.913	11,8	-11.159
35-39	14.799	8,1	5.877	7,0	-8.922
40-44	11.141	6,1	4.649	5,5	-6.492
45-49	8.000	4,4	3.249	3,9	-4.751
50-54	6.559	3,6	2.560	3,1	-3.999
55-59	6.968	3,8	2.325	2,8	-4.643
60-64	7.100	3,9	2.235	2,7	-4.865
+65	15.302	8,4	6.537	7,8	-8.765

Font: Departament d'Estadística. Ajuntament de Barcelona.

Gràfic 5
Evolució dels immigrants i emigrants a Barcelona

Font: Departament d'Estadística. Ajuntament de Barcelona.

rebé 100 mil habitants, un 40% dels quals són del grup de 20-39 anys; una quarta part ho és per a cadascun dels grups de menys de 19 anys i de 40-64 anys; i, la resta, menys d'un 10% pel grup de majors de 65 anys.

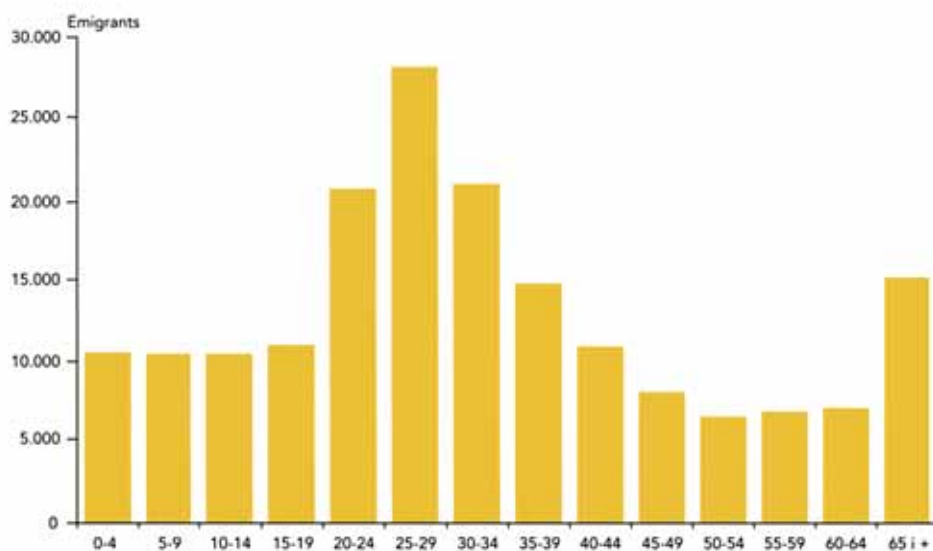
D'aquesta distribució es desprèn, d'una banda, que les dues terceres parts del saldo resultant correspon a efectius pertanyents a grups d'edat potencialment actius des del punt de vista laboral; i, de l'altra, que més de la meitat del saldo correspon a edats potencialment fèrtils, amb repercussió en el creixement natural de la població.

Així mateix, cal destacar el saldo del grup de menys de 19 anys que abandona la ciutat (25% del total) ja que contribueix a la reducció de la base de la piràmide d'edats i, en conseqüència, a l'envel·liment de la població barcelonina.

Respecte al lloc de destinació de l'emigració, gairebé les tres quartes parts es dirigeixen a municipis de Catalunya, i l'altra quarta part, a la resta d'Espanya. Cal dir que aquesta proporció s'ha mantingut, en línies generals, durant tot el període 1987-93 (taula 9 i gràfic 8).

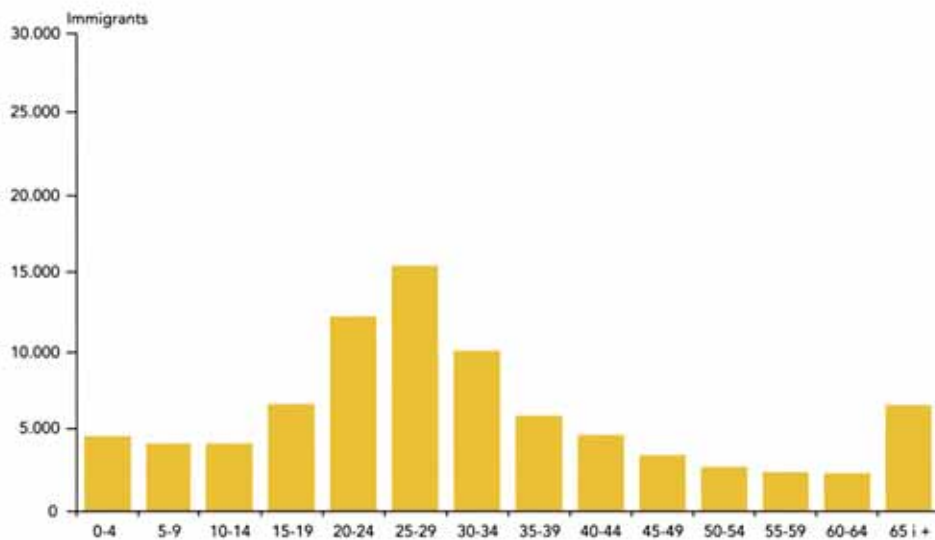
Pel que fa a l'emigració dins de Catalunya, el 70% s'instal·la a la Regió I (Baix Llobregat, Barcelonès, Maresme, Vallès Occidental i Vallès Oriental), bé sigui en municipis situats a l'Àrea Metropolitana, bé sigui en municipis de la resta de la Regió I. Un 11% escull entre els altres municipis de la província de Barcelona, i la resta, els dirigeix a les altres províncies catalanes (taula 10 i gràfic 9).

Gràfic 6
Perfil d'edats dels emigrants, 1987-1993

Font: Departament d'Estadística. Ajuntament de Barcelona

Gràfic 7
Perfil d'edats dels immigrants, 1987-1993

Font: Departament d'Estadística. Ajuntament de Barcelona

L'emigració a la resta d'Espanya representa una quarta part del total. Les dues terceres parts d'aquesta es concentren en cinc comunitats autònomes: Andalusia, Madrid, Aragó, Balears i País Valencià. Les raons d'aquestes destinacions sembla que poden obeir a diferents motivacions. L'emigració cap a Andalusia que és quantitativament la més important- podria ser de retorn al lloc d'origen d'un sector del grup d'immigrants arribat a Barcelona, que ha estat el més nombrós dels darrers 30 anys. L'emigració cap a Madrid podria ser deguda a raons de "capitalitat", és a dir, per qüestions bàsicament laborals, de tipus empresarial, administratiu o professional. Finalment, l'emigració dirigida a Aragó, Balears i País Valencià podria respondre a la proximitat geogràfica i als lligams històrics de Catalunya amb aquestes comunitats.

Pel que fa a la immigració -l'altre component del moviment migratori- durant el període 1987-93, a Barcelona ha suposat un volum de 84 mil entrades, de les quals 14 mil s'han produït durant l'any 1993, un dels anys de major recepció del període considerat.

La immigració procedent de Catalunya representa gairebé el 60% del total, mentre que el 40% restant prové de la resta d'Espanya i de l'estranger. Cal anotar la major presència relativa dels que arriben de la resta d'Espanya en comparació a la destinació dels que hi van (25%), així com dels procedents de l'estranger. Quant als procedents de Catalunya, el 80% prové de la província de

Taula 9
Destinació dels emigrants de Barcelona, 1987-1993

Any	Total	%	Catalunya	%	Resta d'Espanya	%	Estranger	%
Total	182.130	100,0	135.121	74,2	43.645	24,0	3.364	1,8
1987	21.374	100,0	15.471	72,4	5.493	25,7	410	1,9
1988	24.593	100,0	18.017	73,3	6.152	25,0	424	1,7
1989	26.813	100,0	19.385	72,3	6.983	26,0	445	1,7
1990	28.936	100,0	22.301	77,1	6.179	21,4	456	1,6
1991	20.793	100,0	14.800	71,2	5.529	26,6	464	2,2
1992	27.065	100,0	20.226	74,7	6.261	23,1	578	2,1
1993	32.556	100,0	24.921	76,5	7.048	21,6	587	1,8

Font: Departament d'Estadística. Ajuntament de Barcelona.

Taula 10
Evolució de l'emigració a Catalunya, 1987-1993

	Total	%	Àrea Metrop.	%	Resta Regió I	%	Resta Prov.BCN	%	Resta Catalunya	%
Total	135.121	100	45.298	33,5	51.128	37,8	14.663	10,9	24.032	17,8
1987	15.471	100	5.289	34,2	5.428	35,1	1.559	10,1	3.195	20,7
1988	18.017	100	6.356	35,3	7.373	40,9	2.341	13,0	1.947	10,8
1989	19.385	100	6.850	35,3	7.439	38,4	1.976	10,2	3.120	16,1
1990	22.301	100	7.166	32,1	8.270	37,1	2.179	9,8	4.686	21,0
1991	14.800	100	5.077	34,3	5.469	37,0	1.540	10,4	2.714	18,3
1992	20.226	100	6.554	32,4	7.946	39,3	2.127	10,5	3.599	17,8
1993	24.921	100	8.006	32,1	9.203	36,9	2.941	11,8	4.771	19,1

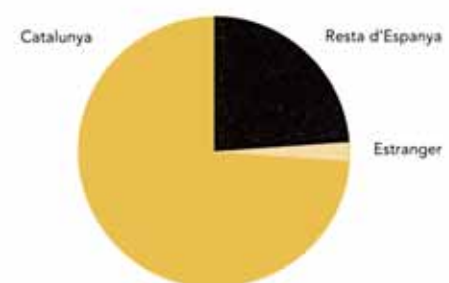
Font: Departament d'Estadística. Ajuntament de Barcelona.

Taula 11
Evolució de la immigració per àmbits territorials, 1987-1993

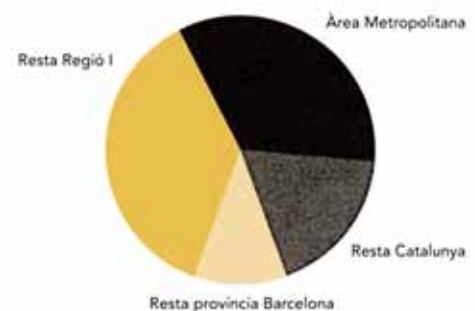
Any	Total	Resta Prov.BCN	Resta Catalunya	Resta d'Espanya	Estranger
Total	100,0	45,1	11,5	36,3	7,1
1987	100,0	50,8	11,0	33,8	4,3
1988	100,0	46,2	12,4	35,5	6,0
1989	100,0	42,3	12,1	37,0	8,5
1990	100,0	42,8	10,6	38,0	8,6
1991	100,0	49,9	11,3	33,0	5,9
1992	100,0	48,9	10,2	33,7	7,2
1993	100,0	51,2	10,8	32,6	5,4

Font: Departament d'Estadística. Ajuntament de Barcelona.

Gràfic 8
Destinació dels emigrants de Barcelona, 1987-1993

Gràfic 9
Destinació de l'emigració a Catalunya, 1987-1993

Barcelona i la resta de les altres províncies catalanes. Aquesta proporció és, en termes relatius, semblant a la de l'emigració (taula 11).

Referent a la immigració que arriba de la resta d'Espanya (36% del total), la seva procedència segons comunitats autònomes revela que les que més efectius aporten són les mateixes que més efectius reben de l'emigració barcelonina; és a dir, Andalusia, Aragó, País Valencià, Madrid i Balears. 🔑

LLUÍS FLAQUER, Departament de Sociologia, Universitat Autònoma de Barcelona

MONTSE SOLSONA, Departament de Geografia, Centre d'Estudis Demogràfics, Universitat Autònoma de Barcelona

El present document constitueix l'Informe sobre La Situació de la Família a la Ciutat de Barcelona impulsat per l'Àmbit de Benestar Social de l'Ajuntament de Barcelona, amb motiu de l'Any Internacional de la Família i realitzat per l'Institut d'Estudis Metropolitans de Barcelona.

L'Informe està concebut com a una síntesi interpretada de les dades disponibles més rellevants sobre les formes familiars i la situació de les famílies a la ciutat de Barcelona, relacionant bases de dades i fonts diverses i amb els objectius específics de:

- Analitzar la situació actual de les formes familiars (dimensió i composició de les llars, aparició de noves estructures familiars diferents de les tradicionals, etc.) i característiques socio-econòmiques de les llars de Barcelona.

- Aproximar-nos a les principals tendències d'evolució, amb especial referència als fenòmens emergents i a aquelles situacions susceptibles de ser objecte específic de les polítiques de benestar social, com ara el cas de les famílies unipersonals i monoparentals.

L'estudi ha estat dirigit i redactat pels professors de la Universitat Autònoma de Barcelona, Lluís Flaquer del departament de Sociologia i Montse Solsona del departament de Geografia. La coordinació ha estat a càrrec de la sociòloga Lucía Baranda i la recerca i el tractament de la informació d'Elena Permanyer i Antoni Salvadó, tots ells membres de l'equip tècnic de l'Institut d'Estudis Metropolitans de Barcelona.

Introducció

L'evolució recent i la situació actual a Barcelona i a Catalunya pel que fa als processos que conformen la formació, manteniment i dissolució de les parelles i de les famílies tenen força trets en comú amb la resta de països de l'Europa comunitària: nupcialitat i fecunditat baixa i tardana, creixement de les parelles de fet i dels naixements fora del matrimoni, creixent inestabilitat de les unions, etc. En canvi, pel que fa a la composició de les llars, els canvis produïts durant la darrera dècada no sempre segueixen els mateixos camins iniciats en el nord. En el nostre país, per exemple, les llars constituïdes per persones sense llaços familiars són poc freqüents; l'emancipació i la creació de llars independents per part dels joves està fortament associada a la constitució d'una família; i quan es produeix una separació la família d'origen sol actuar com a motor d'ajuda familiar. És a dir, malgrat el procés de desinstitucionalització de la família, les relacions familiars segueixen essent la base de les formes de convivència i d'ajuda mútua.

Per tal d'il·lustrar aquests arguments, el present estudi aporta un conjunt d'informacions sobre l'estructura i l'evolució de la família, fent referència al context europeu del passat immediat i els canvis més recents que han tingut lloc a Catalunya i a Barcelona.

La segona transició demogràfica: el context europeu

Des de la segona meitat dels anys cinquanta hom comença a constatar als

països nòrdics fortes transformacions familiars, que aviat feren aparició en la major part de l'anomenat món occidental, tot i que la trajectòria seguida pels països de l'àrea mediterrània és particular.

La importància i la complexitat d'aquestes transformacions ha portat alguns autors a parlar de la segona transició demogràfica (Van de Kaa, D., 1987 i Lesthaeghe, R., 1991) tot diferenciant tres etapes:

En una primera etapa, aproximadament des de finals dels 50 fins a 1970 es va interrompre el descens de l'edat mitjana d'accés al primer matrimoni iniciat en la majoria dels països occidentals entre 1880 i 1920, de manera que la proporció de dones que es casaven abans dels 25 anys va disminuir força; també es va produir una accelerada tendència ascendent dels divorcis amb la consegüent reducció de la durada mitjana de les unions; per altra banda, s'observa al mateix temps una baixada en el nivell de la fecunditat a totes les edats, fets que coincideixen amb la revolució contraceptiva basada en el descobriment dels nous anticonceptius hormonals i en la difusió del DIU. Cap a finals dels anys seixanta, diversos països van experimentar també un increment temporal dels matrimonis per embaràs: les relacions sexuals prematrimonials havien anat creixent al llarg de la dècada i els mètodes anticonceptius encara no eren gaire segurs. En la majoria dels països, aquesta tendència desapareix a inicis dels anys setanta. En d'altres, el problema de l'embaràs en adolescents persisteix.

El període que va desde 1970 fins a 1985 constitueix la segona etapa. Durant aquests anys la cohabitació prematrimonial s'estén des dels països nòrdics a molts altres països. A l'Europa no meridional, el pes de la cohabitació compensa en gran mesura la reducció del nombre de matrimonis. Però, en canvi, als Estats Units, Canadà o Austràlia hi ha una reducció neta de les persones que viuen en parella abans dels 25 anys. Més tard, es multipliquen les parelles de fet, i aquestes deixen de ser un període de prometatge per a convertir-se en "matrimonis sense papers". L'expansió de les unions consensuals comporta també que el percentatge dels naixements fora del matrimoni respecte dels naixements totals sigui cada vegada més elevat. En canvi, això no implica un increment de la fecunditat de les dones més joves, és a dir, abans dels 25 anys, sinó més aviat el contrari.

La darrera etapa s'inicia a mitjans dels anys vuitanta i es caracteritza per una estabilització en l'índex de divorcis en els països que havien assolit nivells molt alts. Val a dir però, que la propensió a contraure segones núpcies, tant en persones vídues com divorciades, mostra una tendència a la baixa des dels inicis dels anys seixanta. D'altra banda, apareixen noves formes de relació i convivència, com la cohabitació postmatrimonial i la semicohabitació, també anomenada L.A.T. (Living Apart Together), que es presenten com a alternatives a un segon matrimoni. A més, es comença a recuperar la fecunditat de les dones que tenen

més de 30 anys, fent augmentar lleugerament els indicadors conjunturals de fecunditat. En alguns països s'interromp el descens de la fecunditat en els grups d'edat més joves.

Aquestes transformacions en la dinàmica demogràfica cristal·litzen en un augment de les famílies monoparentals, essent la mare en la majoria dels casos de separació qui assumeix la custòdia dels fills, i també de les llars de solitaris, les quals molt sovint, sobretot si es tracta d'homes, són fruit d'una situació de transició entre una unió i una altra.

Des d'una perspectiva més sociològica la segona transició demogràfica comprèn tres processos que, tot i estar fortament imbricats entre si, convé analitzar separatament:

1) *Privatització*. Aquest procés, consistent en la constitució de la institució familiar com a un àmbit privat diferenciat i separat de la resta de la societat, especialitzat en la gestió de la intimitat i en què regeixen normes pròpies, és el primer que cal esmentar, car la seva influència data ja des de la primera transició familiar. De tota manera, convé recordar la seva existència, ja que sota l'influx dels dos altres processos que comentarem a continuació cobra una significació i una importància diferents.

2) *Individualització*. Alguns teòrics clàssics de la sociologia com Durkheim o Simmel ja suggeriren aviat farà una centúria que la individualitat té un caràcter eminentment social i que la seva constitució està en gran part relacionada amb l'adveniment de la modernitat. Ara bé: el

moviment cap a la individualització, que podríem concebre com un procés d'autonomització de les persones dels seus lligams primordials i comunitaris, no és clos en absolut i, en els darrers decennis, s'ha intensificat de manera dramàtica. Categories socials com els nens, els joves i els vells s'estan incorporant massivament al consum i les dones, abans recluses a la llar fent tasques essencialment reproductives o tenint una participació força limitada al mercat de treball, actualment hi tenen una presència cada vegada més gran i així estan ingressant decisivament a l'esfera pública. Amb la progressiva entrada de la dona al mercat laboral, la difusió de la subcultura del consum juvenil, la intrusió dels mitjans de comunicació de massa a dins la llar i la relativa independència dels jubilats gràcies al sistema de pensions, el recinte familiar rep l'escomesa de forces diverses que el penetren des de l'exterior. La família deixa de ser un àmbit protegit de les influències del mercat, que genera interessos diversificats en cada una de les categories de la llar. Allò que a vegades és objecte de reprovació com a pèrdua de l'antiga cohesió familiar, l'afebliment de la solidaritat entre els parents i l'increment de les tendències disgregadores pot ser conceptualitzat com a conseqüència d'aquest procés d'individualització.

3) *Desinstitucionalització*. La nova família té un baix perfil institucional. Cal entendre aquest darrer procés com un efecte combinat de la privatització i de la individualització. Un cop la família ha esdevingut un àmbit privat de base pro-

ductiva perd la densitat institucional que el caracteritzava i, per tant, la seva protecció davant les influències del mercat resulta problemàtica. Amb la diversificació dels estils familiars desapareix la legitimitat monolítica i col·lectiva que emparava la institució familiar. La nova legitimitat en tot cas s'ha de construir, i és més individual i ètica que no pas institucional o moral.

La segona transició demogràfica a Catalunya

Fins a quin punt aquests tres processos estan afectant la família catalana i, en particular, la barcelonina? En quina mesura estan alterant la seva fesomia, la seva composició, els seus models de formació (i de dissolució), la seva dinàmica interna i les pautes d'interacció entre els seus membres?

La davallada de la nupcialitat i de la fecunditat, que va marcar l'inici de la segona transició demogràfica als països de l'Europa nòrdica i occidental, ha tingut lloc més tard (en el curs dels anys setanta i vuitanta) i de forma molt més ràpida als països de l'Europa mediterrània. A Catalunya, s'observa una tendència a la baixa tant de la fecunditat com de la nupcialitat cap a 1975. En els primers anys vuitanta, s'accelera dràsticament la baixada de la fecunditat, fins el punt que en l'actualitat és en aquesta àrea (Espanya, Itàlia i Portugal) on s'enregistren els nivells de fecunditat més baixos del món, essent Catalunya, el País Basc, Galícia i algunes regions de la Itàlia del nord (Emília-Romanya i Li-

gúria) on el nombre de fills per dona és més baix. Simultàniament, es retarda l'edat mitjana d'ingrés a la primera unió i al naixement del primer fill (taula 1).

Un dels altres camps en què aprecien canvis notables és el de la forma de

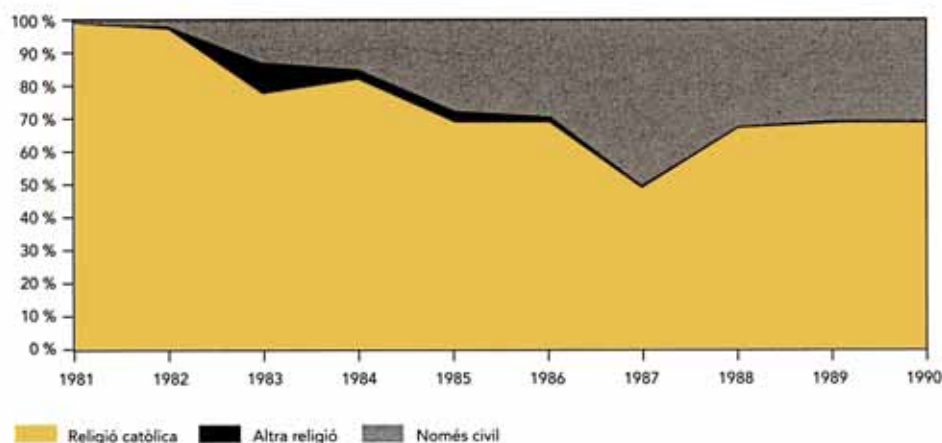
celebració del matrimoni. Tal com es pot observar al gràfic 1, a la ciutat de Barcelona als inicis dels anys vuitanta eren molt escasses les parelles que no es casaven segons el ritu catòlic tradicional, mentre que a la fi del decenni un de cada

Taula 1
Espanya, Catalunya i Barcelona ciutat: indicadors demogràfics bàsics

	Espanya		Catalunya		Barcelona	
	1980	1990	1980	1990	1980/81	1990/91
Esperança de vida:						
Homes	72,5	73,4	73,8	73,8	72,9	73,3
Dones	78,6	80,5	79,5	80,8	79,4	80,6
Matrimonis de solters: (per cada 1.000 persones)						
ISN Homes	787	685	747	668	572	649
ISN Dones	767	694	731	687	545	664
Edat mitjana al primer matrimoni:						
Homes	25,4	27,5	25,4	27,1	26,2	29
Dones	23,4	25,3	23	24,9	24,1	27
Matrimonis totals	220.674	220.533	30.592	33.726	8.112	8.860
Matrimonis només civils (%)	4,5	19,3	4,7	25,9	1,15	34
Processos de separació i divorci iniciats	16.363 (1981)	59.463	4.014 (1981)	13.049	-	-
Processos de separació i divorci per cada 100 matrimonis	8,1 (1981)	27	15 (1981)	40	-	-
Nombre de fills per dona	2,21	1,36	1,88	1,24	1,6	1,14
Edat mitjana a la maternitat	28,2	28,8	27,9	29,4	28,5	30,3
Naixements totals	571.018	401.425	79.758	56.802	21.129	13.472
Naixements fora del matrimoni (%)	3,9	9,6	6	11,1	9,9	14,1
D'aquests últims, % pare no reconeix	60,8	17,4	43,3	13,3	47,9	15,6

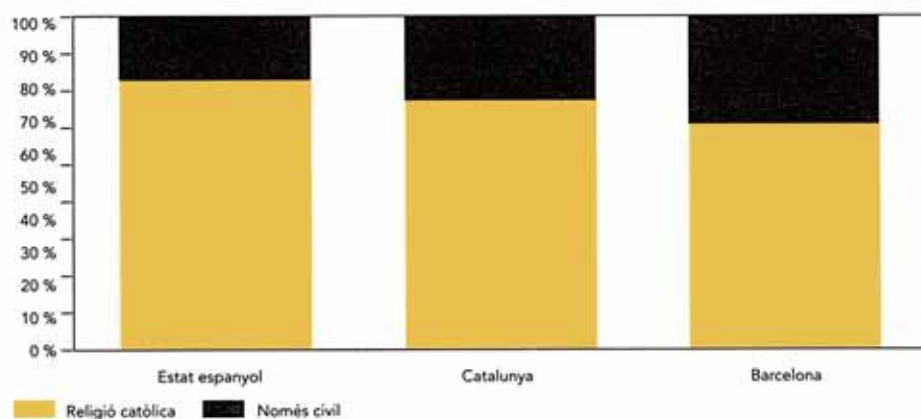
Font: Centre d'Estudis Demogràfics

Gràfic 1
Matrimonis dels residents a la ciutat de Barcelona segons la fórmula de celebració. Evolució anual.

Font: INE, Moviment Natural de la Població

Gràfic 2
Matrimonis segons la fórmula de celebració, 1990. Dades comparatives.

Font: INE, Moviment Natural de la Població 1990.

tres matrimonis ja se celebrava només de forma civil. Aquesta situació contrasta amb la mitjana de Catalunya on el 1990 només es casava pel jutjat una de cada quatre parelles i amb la mitjana espanyola on només ho feia una de cada cinc (gràfic 2).

Igualment, durant la dècada dels vuitanta creixen les separacions i els divorcis per via legal i s'incrementa el percentatge de fills nascuts fora del matrimoni. Només en el terreny legal, durant la darrera dècada, el nombre de processos judicials iniciats per divorci o separa-

ció a Catalunya s'han més que triplicat. La relació entre la creació de noves unions (matrimonis) i la dissolució d'antigues unions és cada vegada més desfavorable. A principis de la dècada, per cada 10 matrimonis celebrats a Catalunya s'estaven iniciant 1,5 processos de separació o divorci per via judicial; deu anys més tard, la relació és de 10 a 4. Aquesta relació actualment és més elevada a Catalunya que al conjunt de l'Estat espanyol, on el 1993 per cada 10 nous matrimonis s'iniciaven 2 processos de separació i divorci. Tanmateix, si es comparen aquestes xifres amb les pautes de l'Europa comunitària la freqüència dels divorcis a Catalunya no és pas elevada, tot i que en aquells països on la cohabitació està més estesa s'ha observat una estabilització de la taxa de divorcialitat. Podem intuir que la cohabitació està complint una funció de matrimoni a prova que en cas de no ser superada dona lloc a una dissolució prenupcial i per aquest procediment contribueix a un fre de les dissolucions matrimonials (divorcis o separacions) que segueixen un curs legal.

A Catalunya hi havia un total de 107.203 persones separades o divorciades a l'any 1991: 70.542 separades (42.484 dones i 28.058 homes) i 36.661 divorciades (21.966 dones i 14.695 homes), segons les dades publicades del cens de població per l'Institut Nacional d'Estadística (INE). El menor nombre de dones divorciades i separades que d'homes en la mateixa situació indica clarament la major propensió dels homes a contraure

segones núpcies o a tornar-se a aparellar després d'una ruptura matrimonial.

L'anàlisi de les dades sobre la celebració de segones núpcies permet de corroborar aquesta primera impressió, tot i que poc sabem dels aparellaments sense papers posteriors a la dissolució d'un matrimoni. El que és característic de les segones núpcies és que fins el 1981, data de l'aprovació de la Llei del divorci, la proporció de matrimonis d'aquesta mena havia minvat fins a cotes insignificants a causa del descens progressiu del nombre de persones vídues en edats maridables. Amb l'augment dels divorciats la taxa de segones núpcies s'ha anat incrementant gradualment al llarg del darrer decenni. Així, mentre que a Catalunya el 1986 tan sols un 8,9% dels matrimonis foren en segones (o subsegüents) núpcies per almenys un dels cònjuges, aquest percentatge puja fins al 10,6 el 1990 i fins al 12,0 el 1991. Una segona característica de les segones unions que cal esmentar és la propensió més gran dels homes a casar-se en segones núpcies que les dones. Aquesta pauta no és nova. Quan en els matrimonis de segones núpcies només hi intervenien vídus les unions en què un vidu s'aparellava amb una dona soltera ja representaven aproximadament tres vegades més que aquelles en que una dona vídua ho feia amb un solter. En l'actualitat aquest fort contrast s'està suavitzant però encara la propensió dels divorciats a casar-se amb solteres és molt més gran que la de les divorciades a unir-se amb solters. Com es pot apreciar al gràfic 3, el

1990 a la ciutat de Barcelona els matrimonis en què hi intervé un home divorciat superen en uns dos punts aquelles en què hi intervé una dona divorciada. Aquesta disparitat es manté a Catalunya i a l'Estat espanyol, però la incidència dels matrimonis amb algun cònjuge divorciat es molt superior a Barcelona que a la resta de Catalunya o de l'Estat (gràfic 4).

El percentatge dels *naixements fora del matrimoni constata* un increment tal que només pot explicar-se per la difusió de la cohabitació, tenint en compte, a més, que aquest increment és paral·lel a un considerable augment del reconeixement patern. En el cas de Catalunya les xifres són les següents: el 1970 només un 1,38% dels naixements tenien lloc fora del matrimoni, el 1980 ja eren el 6,03% del total i el 1990 el 10,75%. A la ciutat de Barcelona s'enregistren increments molt més notables: del 9,9 l'any 1980 al 14,1 l'any 1990. Pel que fa al nombre de naixements extramatrimonials sense reconeixement patern, tenim per a Catalunya un 74,04% sobre el total el 1975, un 43,3% el 1980 i un 15,68% el 1986. En tant que a Barcelona el nombre de naixements no reconeguts pel pare sobre el total de naixements extramatrimonials ha passat del 47,9% l'any 1980 al 15,6 l'any 1990 (taula 1).

A Catalunya, com a la resta de l'Estat espanyol, fins fa molt poc les estadístiques no recollien la figura de les *parelles de fet* que quedava subsumida dins la dels matrimonis de dret, en cas d'una situació estable, o bé dins la categoria de persones no emparentades, si els interes-

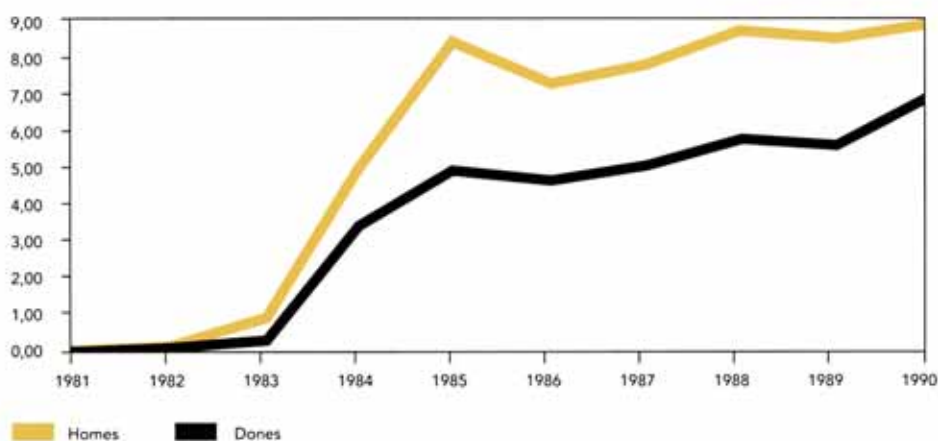
sats no desitjaven declarar la seva relació. Per tant, era molt difícil conèixer directament la seva incidència, encara que les estimacions indirectes basades en l'evolució creixent dels naixements extramatrimonials i del reconeixement patern, podien amb raó fer pensar en una certa expansió de la cohabitació.

Aquesta carència ha quedat parcialment superada amb el darrer cens de població de 1991 i amb la recent publicació de l'Enquesta socio-demogràfica, realitzada sobre la base d'una àmplia mostra de 160.000 individus extreta del cens, representativa de la població de 10 anys o més resident en habitatges familiars i allotjaments fixos. De tota manera, cal tenir present que l'Enquesta socio-demogràfica menysté la importància del fenomen, car considera com a unions maritals tan sols aquelles mantingudes al llarg de dotze mesos ininterromputs fins a la seva dissolució o fins a l'actualitat. En canvi, aquelles unions consensuades que posteriorment foren legalitzades a través de núpcies civils o religioses es consideren només com a matrimonis.

El que és característic de la cohabitació de l'estat espanyol és que la seva incidència, respecte del matrimoni, és molt més baixa en les unions úniques (1,1%) o en les primeres unions d'entre vàries (3,3%) que en les unions posteriors (27,2%), tot i que aquestes darreres, des del punt de vista del seu pes absolut, representen tan sols un terç del total. Així, doncs, tendencialment, la pràctica de la cohabitació es configura més com a una segona oportunitat després d'un fracàs

Gràfic 3

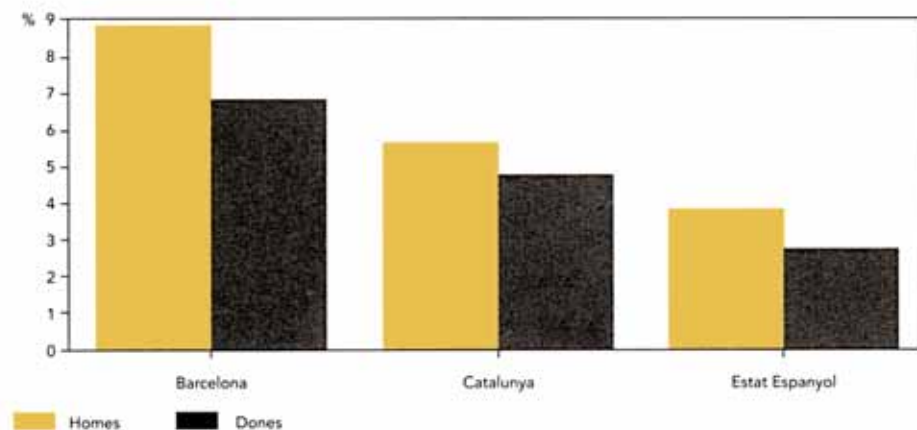
Percentatge de matrimonis celebrats per divorciats i divorciades sobre el total de matrimonis dels residents a Barcelona

Font: INE. Moviment Natural de la Població

Gràfic 4

Percentatge de matrimonis celebrats per divorciats i divorciades sobre el total de matrimonis celebrats, 1990.

Font: INE. Moviment Natural de la Població

matrimonial que com a un aprenentatge per al matrimoni. En consonància amb aquesta circumstància l'edat mitjana d'inici de les unions és molt més baixa per als matrimonis (27,4 per als homes i 24,3 per a les dones) que per a les unions

maritals estables (31,0 per als homes i 27,5 per a les dones). A més, si bé en les unions conjugals predominen els casos en que el marit és més gran que la muller (76,6%) enfront d'aquells en que tots dos tenen la mateixa edat (10,4%) o en que la

segona és més gran que el primer (13,0%), en les unions consensuals augmenten els casos en que la dona és més gran que l'home (23,9%) i disminueixen aquells en que tots dos membres de la parella tenen la mateixa edat (7,6%). En el cas de les unions posteriors, tant si són matrimonials com consensuals, però més en aquestes últimes, augmenta també la proporció dels casos en que la dona té una edat superior a l'home. Aquestes peculiaritats fan pensar que darrera el mantell de la cohabitació podrien amagar-se aparellaments socialment poc convencionals.

El fenomen de la cohabitació és relativament recent. Ho prova el fet que, essent del 1,7% la incidència mitjana de les unions maritals estables en el conjunt de les unions de la població espanyola, si considerem les iniciades en el període 1980-85 aquest percentatge puja fins al 4,0% i les iniciades després de 1985 fins al 7,8%.

Segons dades de l'Enquesta sociodemogràfica, Barcelona és la ciutat de l'Estat espanyol amb una taxa de cohabitació més elevada. Si bé només un 1,1% del conjunt dels entrevistats a tot l'Estat declara haver mantingut alguna unió marital estable, aquest percentatge puja fins al 3,0% a Barcelona capital enfront del 2,1 de la resta de la zona metropolitana de Barcelona i de l'1,6% de la ciutat de Madrid.

Aquesta incidència és semblant a la que apareix a l'Enquesta Metropolitana de Barcelona 1990 per al conjunt de la Regió I (2,3%). Aquest percentatge fou

calculat a partir del supòsit que els cònjuges del cap de família amb un estat civil diferent al de casat estaven convivint maritalment amb la seva parella. De tota manera, estem parlant de percentatges baixíssims en relació amb el context europeu.

L'anàlisi de les característiques de les parelles cohabitants en relació amb la mitjana de la població general de la Regió I, segons dades de l'Enquesta Metropolitana, suggereix que es troben situats als estrats alts i mitjans, tant pel que fa als nivells de renda com els d'instrucció. Així, en el cas de la categoria socioeconòmica alta, la proporció dels cohabitants constitueix el triple que la mitjana. A més, si bé més de la meitat dels cohabitants té estudis mitjans o superiors, aquesta característica només apareix en un terç de la població general. El pes dels cohabitants a la ciutat de Barcelona és molt més fort que a la resta de l'entorn metropolità. Així, els cohabitants que resideixen a Barcelona representen gairebé tres cinquenes parts del total, quan la proporció dels habitants de la capital del Principat al conjunt de la mostra no arriba a la meitat del total. Per últim, cal ressaltar que la meitat dels cohabitants viuen amb la seva parella sense fills i que la dimensió de les seves llars resulta molt més reduïda (el 95% dels cohabitants viuen en llars de fins a 4 membres). Aquesta darrera característica ens confirma que a Espanya la formació de noves famílies no depèn majoritàriament de la cohabitació sinó del matrimoni. Així, segons dades de l'Enquesta socio-de-

mogràfica, el 90,6% dels matrimonis han tingut fills, mentre que només n'han tingut el 28,6% dels cohabitants. A més, el nombre de fills de les parelles casades és de 2,7 en comparació amb els 1,8 de les parelles cohabitants.

Finalment, val a dir que alguns dels trets característics de la darrera etapa de la segona transició demogràfica tal com s'ha viscut a l'Europa nòrdica o occidental no han estat presents ni a Catalunya ni a la resta de l'Estat espanyol. Així, no s'ha arribat a una estabilització de les taxes de divorci, ni s'ha experimentat cap recuperació de la fecunditat de les dones de més de trenta anys, ni semblen estar gaire difoses les experiències de semi-cohabitació, és a dir de relacions sentimentals estables tot mantenint separades les residències dels cònjuges, tal com s'expressa en anglès: "vivint plegats a part" (living apart together).

Característiques socio-demogràfiques de Barcelona i els seus districtes

L'evolució de la població

Segons un estudi realitzat pel Centre d'Estudis Demogràfics al 1994, "La població de Barcelona i dels seus districtes a l'horitzó de l'any 2001", l'evolució de la població del municipi de Barcelona durant els anys vuitanta es caracteritza per una clara reducció del nombre d'habitants, tot passant de 1.752.627 habitants segons el cens de 1981 a 1.643.542 segons el de 1991: això suposa un decre-

ment de gairebé 110.000 habitants amb una taxa de creixement anual acumulatiu negativa del -6,4 per mil habitants. Durant aquest període s'inverteix el signe del saldo natural, que a partir de 1986 esdevé negatiu, mentre que s'accentua el saldo migratori negatiu observat ja a finals de la dècada dels setanta. Les dades disponibles a partir de 1991 confirmen la continuació de la tendència cap a la pèrdua de població de la ciutat de Barcelona.

Els canvis en l'evolució demogràfica de la població barcelonina s'expliquen per les alteracions ocorregudes en els components demogràfics que més afecten l'evolució i l'estructura de les poblacions: la mortalitat, la fecunditat i les migracions.

La mortalitat, tot i que l'esperança de vida era ja força elevada a principis dels anys setanta, ha continuat baixant, de manera que en l'actualitat, a Barcelona, a Catalunya i també a totes les altres comunitats de l'Estat espanyol, està molt ben situada en el ranking dels països europeus. Atès que els guanys en l'esperança de vida han estat més elevats entre el col·lectiu de dones que entre els homes, fins a registrar l'any 1990 una diferència de 7 anys, és lògic esperar un increment en el desequilibri entre sexes en la població més gran, entre el nombre de vídues i el de vidus. La mortalitat és el component demogràfic que ha tingut, i previsiblement tindrà, una evolució més constant. Els avenços mèdics, higiènics i socials han provocat un procés històric cap a un augment de l'esperança de vida.

De tota manera, l'evolució recent caracteritzada per un increment de la mortalitat per SIDA i per causes externes, entre les quals els accidents de tràfic són els més importants, fa veure com a poc probable continuar avançant en la lluita contra la mort, de tal forma que en un futur pròxim l'esperança de vida es podria estancar o fins i tot iniciar una tendència regressiva.

Els valors de l'esperança de vida a la ciutat de Barcelona de 1990, 73,28 anys pels homes i 80,65 anys per a les dones, són similars als observats per al conjunt de Catalunya i d'Espanya. Si es compara la situació de Catalunya amb la que es dona a altres regions i països del nostre entorn, es constata que l'esperança de vida de les dones és similar a la dels països més ben situats, mentre que la dels homes és inferior. Això provoca que el diferencial de mortalitat entre sexes a la ciutat de Barcelona sigui força alt.

L'anàlisi de les diferències de mortalitat per districtes constata que el districte de Ciutat Vella té una mortalitat significativament superior a la del conjunt del municipi de Barcelona: l'any 1991 era de 64,83 anys per als homes i de 76,33 anys per a les dones.

L'evolució recent de la natalitat es caracteritza per una forta davallada del nombre de naixements. Els nivells de fecunditat a principis dels setanta, havien superat el llindar del nivell de reemplaçament (2,1 fills per dona), la qual cosa va representar que entre 1964 i 1976 es donessin més de 30.000 naixements anuals. A partir de la segona meitat dels setanta

s'observa un continuat procés de caiguda de les taxes de fecunditat, especialment a les edats més joves, fins a disminuir a 1,13 fills per dona (poc més de la meitat del nivell de reemplaçament) a principis dels noranta; situant-se el nombre de naixements al llindar dels 13.000-14.000 actuals. És a dir, en els darrers dècennis s'ha produït una reducció de més del 50% en el nombre de naixements a Barcelona.

Per tant, és clar que a la ciutat de Barcelona no s'ha donat encara la recuperació de la fecunditat anunciada en la tercera fase de la segona transició demogràfica, però el que sí que s'ha observat és un canvi en la distribució dels naixements segons l'edat de la mare: l'any 1991 el grup de dones entre 30 i 34 anys té, per primer cop, unes taxes de fecunditat més altes que les dones entre 25 i 29 anys, que eren tradicionalment les de major fecunditat. Aquest procés es tradueix en un increment en l'edat mitjana a la maternitat als darrers anys. La recuperació de la fecunditat de les dones d'entre trenta i quaranta anys pot representar, com ja s'ha observat en altres països europeus, l'inici de la recuperació de la fecunditat general.

Per altra banda l'anàlisi de la fecunditat per districtes a partir de les dades de 1991 i 1992, mostra l'existència de diferències significatives en els nivells i en la seva distribució per edats: Sarrià-Sant Gervasi enregistra la fecunditat més elevada (1,28 fills per dona), seguida de Ciutat Vella (1,24), Sant Andreu (1,17) i Sant Martí (1,16). Les diferències entre

els altres districtes són molt poc importants: Horta-Guinardó (1,14), Sants-Montjuïc (1,13), l'Eixample, Les Corts i Gràcia (1,12) i en darrer lloc Nou Barris (1,10). Pel que fa a l'edat modal de la fecunditat, la meitat dels districtes tenen la taxa més elevada en el grup de 25-29 anys (Ciutat Vella, Sants-Montjuïc, Nou Barris, Sant Andreu i Sant Martí) i l'altra meitat en el grup d'edat següent, de 30-34 anys.

L'evolució de les migracions, observada a partir de les altes i les baixes padronals, ve determinada per un canvi en el signe migratori: a principis dels anys seixanta assoleix durant dos anys (1961 i 1962) valors superiors als 20.000 migrants nets, mentre que a principis dels noranta trobem dos anys (1992 i 1993) amb un saldo migratori negatiu superior als 15.000.

L'evolució de la població per districtes entre el 1986 i el 1991 mostra una tendència generalitzada cap a la pèrdua de població, es manté estabilitzada la població només en un districte, el de Les Corts. En termes absoluts, les màximes pèrdues es donen al districte de l'Eixample amb una reducció lleugerament superior als 14.000 habitants, seguit pels districtes de Ciutat Vella i Nou Barris amb unes pèrdues de 10.652 i 8.447 habitants, respectivament. En termes relatius, la màxima reducció se situa clarament al districte de Ciutat Vella amb una taxa negativa de creixement anual acumulatiu del 21,15 per mil, mentre que a la resta dels districtes en cap arriba a -10 per mil.

L'estructura per sexe i edat de la població el 1991

La història demogràfica de la ciutat de Barcelona queda resumida en la seva piràmide d'edats del 1991. A grans trets s'observen les següents característiques:

a) Una base estreta i progressivament menor pel què fa als menors de 15 anys, degut al fort descens de la natalitat als darrers anys; és a dir, un "envelliment per la base" de la piràmide. El percentatge de població menor de 15 anys se situa en el 14,19 per cent de la població total;

b) L'existència d'un considerable volum de població adulta ja que el percentatge de població entre els 15 i els 64 anys representa el 68,13 per cent del total. Únicament la població de 50 a 54 anys, els nascuts durant la Guerra Civil, apareix com a "generació buida". Cal destacar, també, com les edats amb més efectius són les compreses entre els 15 i els 30 anys produint, per tant, un efecte positiu sobre la natalitat a curt termini. No obstant, aquest efecte, a mig i llarg termini, es tornarà negatiu en començar a arribar a edats fecundes les "generacions buides" nascudes a finals dels setanta i vuitanta;

c) Finalment, un important pes de la població de més de 65 anys, especialment la femenina, que representa un 17,38 % del total: un envelliment per la cúspide de la piràmide.

L'anàlisi de l'estructura per edats de la població dels districtes, mostra el 1991 una pluralitat de situacions que abasta des del districte de Les Corts, que es pot

considerar com el menys envellit, al districte de Ciutat Vella, que és el més envellit. El percentatge de població menor de 15 anys oscil·la entre un mínim del 10,61% a Ciutat Vella i un màxim del 16,67% a Sant Andreu; el de la població adulta-jove (15-39 anys) entre el 31,71% de Ciutat Vella i el 38,14% del districte de Les Corts; la població adulta (40-64 anys) va des del 30,77% de l'Eixample al 33,25% de Nou Barris; i la població major de 65 anys del 26,39% de Ciutat Vella al 12,78% del districte de Les Corts.

El diferent pes dels grups d'edat té una influència directa sobre el creixement natural dels districtes. En resum, es poden classificar els districtes de Barcelona en tres grups:

– el primer, format pels districtes de Les Corts, Nou Barris i Sant Andreu tenen l'estructura poblacional més jove;

– el segon, amb una estructura intermèdia, el formen els districtes de Sants-Montjuïc, Sarrià-Sant Gervasi, Horta-Guinardó i Sant Martí;

– el tercer grup comprèn els districtes de Ciutat Vella, l'Eixample i Gràcia amb l'estructura més envellida.

L'estructura per sexe, edat i estat civil de la població de la ciutat de Barcelona

El procés d'envelliment demogràfic causat per la disminució de la fecunditat i l'increment de l'esperança de vida ha provocat també canvis en l'estructura de la població per estat civil. En el conjunt de la població, en l'actualitat té més pes

la població casada que la soltera, com a conseqüència de la pèrdua del pes relatiu de la població infantil i juvenil majoritàriament soltera, pèrdua que no ha estat compensada per la forta davallada de la nupcialitat, acompanyada d'un retard important en l'edat mitjana al primer matrimoni i d'un increment del percentatge de matrimonis només civils (Taula 1).

La manifestació més remarcable de la davallada de la nupcialitat en l'estructura de la població és l'increment del percentatge de població soltera entre les edats de 20 a 34 anys, fenomen també constatat en la població del conjunt de Catalunya i d'Espanya, però molt més pronunciat a la ciutat de Barcelona. Les xifres per a 1991 són les següents: per al conjunt d'Espanya les proporcions de solters a les edats 20-24, 25-29 i 30-34 anys són respectivament el 91%, 58% i 26%, a Catalunya del 90,56%, 55,11% i 24,72 i a Barcelona del 93,90%, 66,76% i 33,38%; les proporcions de solteres per als mateixos grups d'edats són a Espanya el 77,61%, 38,69% i 17,19%, a Catalunya el 77,4%, 35,36% i 15,66%, i finalment a Barcelona ciutat el 86,21%, 49,10% i 24,73%. Cal fer notar que l'edat mitjana al casament més elevada en el cas dels homes explica les majors proporcions de solters respecte a les solteres de cada edat.

La major solteria de la ciutat de Barcelona a totes les edats, tant per als homes com per a les dones, però molt més en el cas d'aquestes últimes, ens informa de dos fets. El primer, prou conegut, és l'atracció de tota gran ciutat terciaritzada

per a la població femenina que protagonitza una migració en solitud, i un altre, que és el que més interessa destacar aquí, és que la davallada més profunda de la nupcialitat pot anar acompanyada de la extensió de nous comportaments pel que fa a la convivència, com pot ser la constitució de llars no familiars o de cohabitants. En aquest darrer cas, la formació d'una parella no va acompanyada d'un canvi en l'estat civil dels cònjuges.

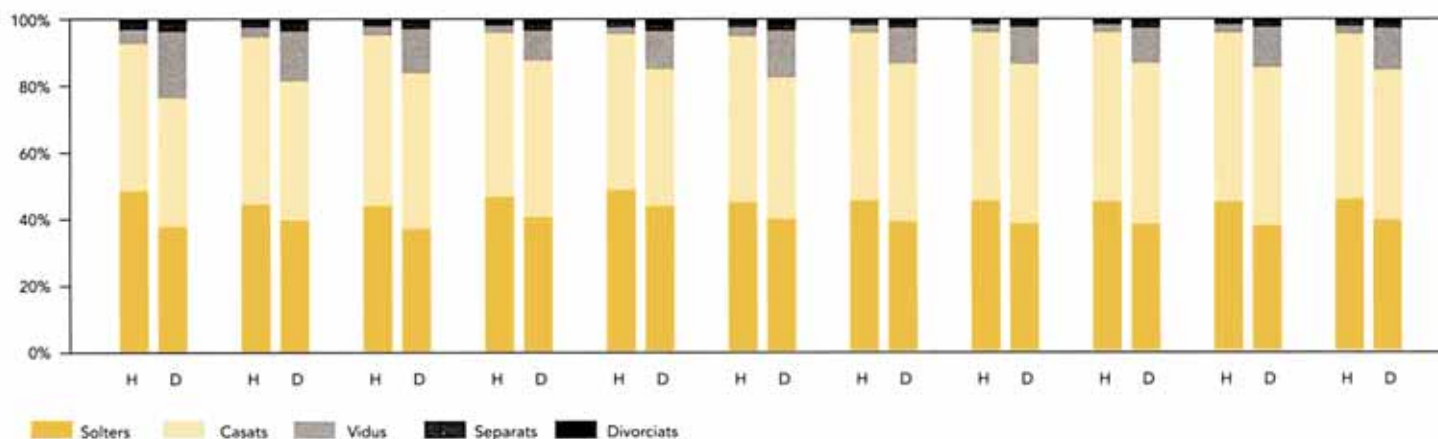
Les diferències en les estructures de la població per estat civil entre els dos sexes són notables. L'any 1991, la població casada i la població soltera tenen un pes més important entre els homes que entre les dones; en canvi, el pes de les vídues i de les divorciades i separades és superior al dels vidus, divorciats i separats. A més de l'avantatge numèric dels nens respecte a les nenes en el moment del naixement i de la diferència en l'edat del primer matrimoni, dos factors expliquen

aquestes diferències: primer, la sobremortalitat masculina, la qual cosa implica que les mullers sobreviuen amb una freqüència més gran als seus marits (el 1991, de les 127.675 persones vídues de la ciutat de Barcelona, un 85% eren dones); i segon, el fet que els homes tinguin un propensió més elevada a contraure unes segones núpcies en cas de divorci o separació explica el fet que un 62,28 % de la població divorciada/separada de Barcelona sigui femenina.

En analitzar l'estructura de la població femenina per estat civil, per districtes, s'observa una correlació clara entre el grau d'envelliment i el pes de la població vídua, destacant Ciutat Vella, l'Eixample, Gràcia i Sants-Montjuïc pels alts percentatges de població femenina vídua (20%, 15%, 14% i 13% respectivament). En canvi, no hi ha una correspondència clara entre el grau de joventut i la solteria. Tot sembla indicar que el comporta-

ment de la població adulta jove en relació al matrimoni és força diferent segons districtes. Així, per exemple, en el grup d'edat de 25 a 29 anys, el percentatge de solteres que es pot prendre com a indicador del retard en la constitució del matrimoni, varia moltíssim d'un districte a un altre: 64,06%, 57%, 56% i 55% a Sarrià, Ciutat Vella, Eixample i Gràcia; a l'altre extrem Sant Andreu i Sant Martí amb només un 40% (gràfic 5). A la llum d'aquestes diferències es poden formular algunes hipòtesis. Per una banda, pot ser que hi hagi un efecte de selecció del barri de residència de col·lectius de joves amb diferents situacions socio-econòmiques o amb preferències diferents en les formes de convivència, i en definitiva amb actituds diferents davant del matrimoni i la constitució de la família. Segons això, Sant Andreu i Sant Martí, juntament amb Horta, Nou Barris i Sants serien els barris més tradicionals, Sarrià constituïria el

Gràfic 5
Estat civil dels barcelonins segons sexe i districte de residència.

Font: Elaboració pròpia a partir de dades padronals de 1991 cedides pel Servei d'Estadística de l'Ajuntament de Barcelona

paradigma d'emancipació tardana dels joves que pertanyen a classes benestants i Ciutat Vella i Gràcia -que a la vegada són els barris que tenen un percentatge més elevat de joves d'aquesta edat, homes i dones, visquent en solitari- podrien ser els barris de localització preferencial per a joves amb comportaments menys tradicionals. L'Eixample deu ser una combinació de condició socioeconòmica benestant i de barri escollit pels menys tradicionals.

Estructura per condició d'activitat de la població de la ciutat de Barcelona

Les taxes d'activitat de la població potencialment activa (15-64 anys) a la

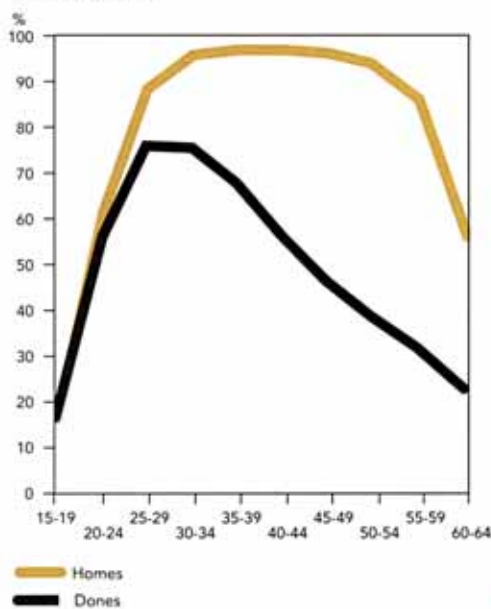
ciutat de Barcelona (1991) són força més elevades per als homes que per a les dones (76% enfront de 47%). Aquesta diferència s'explica bàsicament per la diferent relació amb l'activitat econòmica de la població casada, ja que les taxes d'activitat per edat de la població masculina i femenina soltera, separada i divorciada són molt més properes. Les taxes de les vídues són inferiors a les dels vidus, però aquest col·lectiu té poc pes en el conjunt (gràfics 6, 7 i 8).

Així, mentre que 8 de cada 10 homes casats es declaraven actius a 1991, només 4 de cada 10 dones casades es trobaven en la mateixa situació d'activitat. Ara bé, si ens fixem en les generacions més joves la distància entre homes

i dones es redueix molt: prop de 6 de cada 10 dones casades de 25 a 29 anys eren actives, quan en el cas dels homes eren 9,4 de cada 10. Per aquest motiu, les corbes d'activitat per edat del conjunt dels dos sexes són molt més properes en les edats més joves; les corbes dels homes a penes es diferencien segons estat civil i, en canvi, les corbes femenines de les dones casades i vídues s'allunyen de la resta.

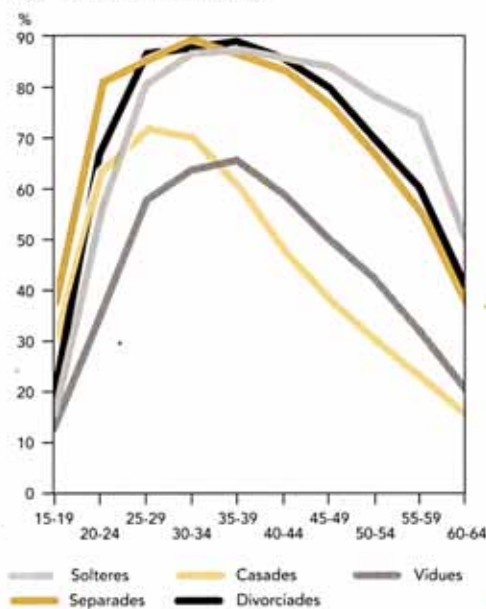
Per districtes i fixant-nos de nou en les generacions femenines més joves (de 25 a 29 anys, que és l'edat modal de l'activitat) (taula 2) trobem les taxes d'activitat més baixes a Ciutat Vella, tant per a totes les dones com per a les casades. A Les Corts, a l'Eixample i a Gràcia, en can-

Gràfic 6
Taxa d'activitat per sexe i edat a la ciutat de Barcelona

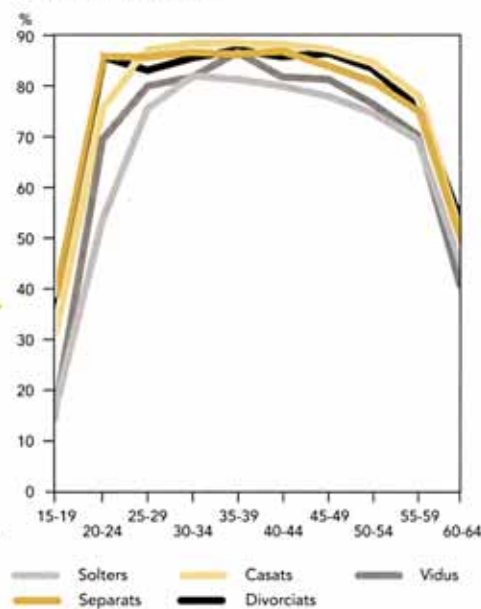
Font: Elaboració pròpia a partir de dades censals de 1991 cedides per l'Institut d'Estadística de Catalunya.

Gràfic 7
Taxa d'activitat per edat i estat civil de les dones de Barcelona

Font: Elaboració pròpia a partir de dades censals de 1991 cedides per l'Institut d'Estadística de Catalunya.

Gràfic 8
Taxa d'activitat per edat i estat civil dels homes a Barcelona

Font: Elaboració pròpia a partir de dades censals de 1991 cedides per l'Institut d'Estadística de Catalunya.

Taula 2
Taxes d'activitat de les dones
que tenen entre 25 i 29 anys segons
el districte de residència

	Total dones	Dones casades
Ciutat Vella	70	58
Eixample	79	77
Sants-Montjuïc	77	72
Les Corts	77	76
Sarrià-Sant Gervasi	75	71
Gràcia	79	75
Horta-Guinardó	77	72
Nou Barris	74	72
Sant Andreu	77	73
Sant Martí	76	71

Font: Cens de població de 1991

vi, hi trobem les més elevades per als dos col·lectius.

D'altra banda, l'anàlisi de les taxes d'atur de Barcelona respecte de les del conjunt de Catalunya (taules 3 i 4) revela que les dones de Barcelona tenen una ocupació força superior a les de la mitjana del Principat (2,6 punts més), mentre que en el cas dels homes s'inverteix la tendència (0,7 menys). En tot cas, cal ressaltar que a Barcelona, el diferencial entre l'atur d'homes i dones (5,25 punts a favor de les segones) és molt menor que en el conjunt de Catalunya (8,56 punts). Igualment podem advertir que a la ciutat de Barcelona les franges d'edat amb un menor nivell d'atur masculí i femení són les compreses entre els 30 i els 54 anys, mentre que en el conjunt de Catalunya, en el cas de les dones, observem un desplaçament de les categories menys aturades des dels 35 anys fins a la jubilació.

Per estat civil, a Barcelona ciutat, no s'observen diferències significatives entre

Taula 3
Taxes d'atur de Barcelona segons sexe, edat i estat civil

Homes	15-19	20-24	25-59	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	Total
Solters	14,78	13,2	11,35	12,64	13,31	13,81	15,37	17,32	22,25	19,47	13,31
Casats	9,86	11,24	6,17	4,87	4,84	4,75	5,41	7,09	12,96	12,93	7,21
Vidus	0	17,65	17,65	11,25	10,6	10,62	9,42	10,8	17,99	18,51	14,78
Separats	28,57	16,92	14,31	12,66	12,65	13,16	13,94	15,31	19,64	21,95	14,33
Divorciats	0	13,64	14,29	10,58	9,61	10,27	13,01	14,82	20,77	20,56	12,42
Total	14,61	13,05	9,58	7,61	6,78	6,3	6,86	8,29	13,98	13,69	9,35
Dones											
Solteres	13,59	13,83	13,11	13,24	11,61	11,89	10,88	12,71	15,91	13,43	13,2
Casades	24,1	24,66	18,53	17,34	14,45	13,13	12,11	12,96	14,66	13,94	15,42
Vidues	11,11	26,32	23,08	18,8	20,18	15,13	10,48	11,57	15,24	11,86	13,7
Separades	33,33	26,56	22,78	18,13	16,56	16,33	16,64	17,04	17,6	14,5	17,77
Divorciades	0	21,43	18,99	15,62	15,21	13,14	14,91	17,56	16,2	17,68	15,39
Total	14	15,5	15,83	16,16	14,07	13,12	12,17	13,16	15,2	13,52	14,6
Total	14,32	14,2	12,46	11,46	9,92	8,92	8,67	9,76	14,33	13,64	11,44

Taula 4
Taxes d'atur de Catalunya segons sexe, edat i estat civil

Homes	15-19	20-24	25-59	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	Total
Solters	13,46	12,22	11,18	12,49	13,01	13,14	13,48	15,38	18,46	14,5	12,51
Casats	12,5	9,96	6,1	5,09	4,69	4,6	5,28	7,1	12,22	13,29	6,75
Vidus	0	13,56	14,53	11,97	9,88	10,29	9,03	10,55	16,82	17,68	13,69
Separats	31,25	21,61	15,79	14,06	12,5	11,97	12,89	16,23	20,74	19,52	14,29
Divorciats	0	13,64	13,5	10,89	10,42	10,14	11,67	14,58	19,4	21,53	12,09
Total	13,43	11,97	8,87	7,05	6,06	5,67	6,2	7,94	12,92	13,61	8,64
Dones											
Solteres	15,43	15,79	14,22	14,42	13,26	12,78	12,42	13,09	15,97	12,2	14,81
Casades	29,19	27,32	22,82	20,41	17,09	14,79	13,92	14,5	17,31	15,23	18,51
Vidues	13,33	30,59	26,88	21,25	19,29	15,49	13,3	13,35	16,53	13,75	15,62
Separades	29,27	28,83	24,8	21,68	18,99	18,21	18,25	18,07	21,06	16,95	20,47
Divorciades	30	29,57	22,11	18,06	16,49	14,49	15,65	18,14	18	17,89	17,15
Total	16	18,39	19,42	19,24	16,66	14,71	13,95	14,45	17,11	14,38	17,2
Total	14,57	14,84	13,39	12,05	10,02	8,67	8,47	9,69	14,01	13,82	11,78

Font: Cens de Població de 1991

l'atur dels homes i les dones solters o vidus, mentre que el diferencial s'incrementa notablement en el cas dels casats, separats i divorciats. Així, la taxa d'atur de les casades és 8,21 punts superior a la

dels casats, la de les separades 3,44 punts superior a la dels separats i la de les divorciades 2,97 punts superior a la dels divorciats. De tota manera, aquestes disparitats resulten amplificades en

gran mesura dins el conjunt de la població activa catalana. Aquestes dades són indicatives de fins a quin punt per a les dones és onerosa la formació d'una família en termes de les seves oportunitats laborals.

Estructures familiars: el context europeu dels anys vuitanta

Un dels indicadors que hom pot emprar sobre la dinàmica de formació familiar és l'evolució del nombre, del tipus i de les característiques de les llars. Malauradament encara no estan disponibles les dades dels censos dels anys noranta corresponents a la composició de les llars de tots els països europeus. De tota manera, atès que els canvis en les estructures familiars són molt més lents que els canvis en la dinàmica demogràfica, serà del tot útil prendre com a punt de referència la situació a principis del anys vuitanta per a situar el cas català i de la ciutat de Barcelona en el context europeu, i veure així amb quins països té més semblances i amb quins més diferències.

Les estadístiques disponibles permeten distingir cinc tipus de llars: les llars nuclears simples, les més freqüents, caracteritzades per la presència a la llar d'un nucli, definit per l'existència d'una relació de parella o de filiació i l'absència d'altres persones. Inclouen els matrimonis amb fills i sense i les famílies monoparentals. En segon lloc, les nuclears ampliades, també anomenades extenses, que estan constituïdes per un nucli més altres persones; les plurinuclears, quan

hi ha dos o més nuclis familiars; les llars de solitaris i les llars sense nucli, que estan formades per dues persones o més, tant si estan emparentades com si no, sempre i quan el parentiu no suposi l'existència d'un nucli (parella o filiació). Les definicions utilitzades per a cada país no coincideixen del tot, però cal esperar que les diferències no introdueixin cap distorsió important en la comparació.

A Europa les llars uninuclears (formades per una parella amb fills o sense) representaven a principis dels anys vuitanta el percentatge més elevat amb un 60,73%. Catalunya i el conjunt de l'Estat espanyol se situen una mica per sobre d'aquesta mitjana, essent Dinamarca un cas especial amb només el 55%. D'aquestes llars, la majoria estan formades per una parella amb els seus fills, tant a Europa com a Espanya i Catalunya, però mentre que en el conjunt europeu els matrimonis sense fills són força elevats (representen un 21% del total de les llars) a l'Estat espanyol representaven tan sols un 15%. Entre les famílies monoparentals (quan els fills viuen només amb el pare o només amb la mare) cal destacar la major representació de les formades per mares amb fills que per pares amb fills, atribuïble, sens dubte, a la legislació i a la pràctica social que en cas de divorci o separació facilita la continuïtat del vincle mare-fills més que el pare-fills.

Les diferències més grans entre el conjunt comunitari i l'Estat espanyol les trobem en la resta de tipus de llars. Mentre que a la Comunitat les llars unipersonals representaven un 13% del total aquí

amb prou feines superaven l'11%, i estaven formades majoritàriament per dones ancianes vídues. En l'altre extrem, destaca la importància de les llars nuclears ampliades i de les llars plurinuclears o múltiples. Espanya, Portugal i Irlanda comparteixen la característica de presentar un important percentatge de llars d'estructura complexa (ampliades i múltiples). En conseqüència no és d'estranyar que siguin els estats mediterranis: Itàlia, Grècia, Portugal i Espanya d'una banda i Irlanda de l'altra, els països que superin el nombre mitjà de membres de la llar a la Comunitat.

En resum, a l'inici dels anys vuitanta Catalunya es comportava en relació amb les estructures familiars, com també en la majoria de les variables demogràfiques, de forma similar als països de l'Europa mediterrània i Irlanda: major complexitat de les llars; grandària mitjana de la llar elevada com a conseqüència de la més elevada fecunditat en un passat proper, de la major presència de llars de 4 o més persones, del pes de les llars nuclears ampliades i plurinuclears, i de la menor presència de les llars unipersonals i de llars sense nucli. Pel que fa a la ciutat de Barcelona, és remarcable la menor importància de les llars nuclears, en concret de les formades per un matrimoni amb fills. Aquesta menor presència va associada amb un percentatge més elevat de llars de solitaris i sense nucli. En aquest sentit, la ciutat de Barcelona, ja a principis dels anys vuitanta, s'acostava més a les mitjanes europees, encara que la importància de les llars nuclears ex-

tenses no permet separar les estructures familiars barcelonines del model familiar mediterrani.

Estructures familiars a la Barcelona dels anys noranta

Evolució de la distribució de les llars segons la seva grandària entre 1981 i 1991

Segons el cens de 1981 a la ciutat de Barcelona hi havia 574.263 llars. L'Institut d'Estadística de Catalunya dona una xifra de 577.193 per al 1991. Així, doncs, el creixement absolut al llarg del decenni 1981-1991 ha estat de només 2.930 llars, que representa un increment percentual del 0,51%. Aparentment es tracta d'un augment més aviat baix, si considerem que l'increment de les llars al conjunt d'Espanya ha estat en el mateix període de l'11,8%. Tanmateix, si tenim present que entre aquestes dues dates a la ciutat

de Barcelona la població ha disminuït en un 6,2%, mentre que al conjunt d'Espanya ha augmentat en un 3,2%, el diferencial és positiu i l'increment de les llars a Barcelona no s'allunya tant de la mitjana estatal.

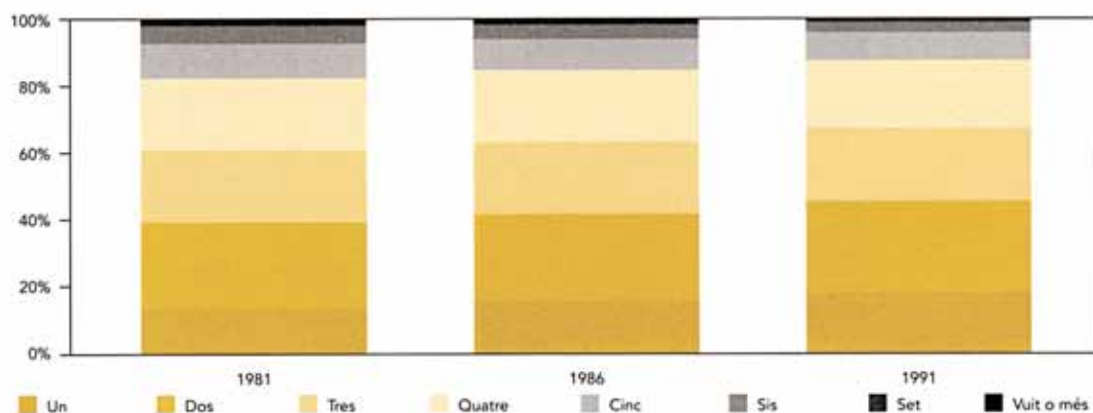
Segons podem observar al gràfic 9 a Barcelona, entre 1981 i 1991, creix el pes de les llars més petites (fins a tres membres) i disminueix el de la resta, especialment de les més grans. Al conjunt de Catalunya la tendència intercensal és semblant, però cal remarcar que les llars de quatre membres mantenen estable el seu pes relatiu i el decrement es produeix a partir dels cinc membres. Igualment cal assenyalar que al conjunt de Catalunya les llars unipersonals assoleixen en 1991 la mateixa proporció que tenien a Barcelona el 1981 (13,6%). Així, mentre que el 1991 a Barcelona les llars de fins a tres membres representen més de dues terceres parts del total, a Catalunya tot just su-

posen sis de cada deu, tal com es pot apreciar al gràfic 10.

La grandària mitjana de la llar a Barcelona és molt inferior a la mitjana espanyola. Així, com es pot apreciar a la taula 5, el 1981 el nombre mitjà de persones per llar a Barcelona era ja inferior a la mitjana espanyola de 1991. Si tenim en compte que la mitjana espanyola de 1960 era de quatre persones per llar, el descens que s'ha produït a tot el país és molt important, encara que els valors actuals encara resulten un xic baixos si els comparem amb els dels països del centre i del nord d'Europa. La disminució de la grandària de les llars sens dubte està relacionada amb la baixa de la fecunditat, però el factor principal que explica aquest fenomen és la pèrdua del pes relatiu que abans tenien les llars complexes dins el conjunt de les llars.

Algunes de les diferències en la composició de les llars a la ciutat de Bar-

Gràfic 9
Distribució de les llars de Barcelona segons la seva grandària

Font: Elaboració pròpia a partir de dades padronals de 1991 cedides pel Servei d'Estadística de l'Ajuntament de Barcelona

celona respecte de la mitjana espanyola ja eren observables el 1981. Tal com es pot apreciar al taula 6s, la proporció de llars no familiars (unipersonals i sense nucli) era a Barcelona superior a la mitjana espanyola, mentre que el pes de les llars d'un nucli sense altres persones era més petit a la nostra ciutat que al conjunt del país. Pel que fa a les llars complexes, tot i que les diferències no són tan significatives, podem detectar una major presència a Barcelona de les llars d'un nucli amb altres persones i una menor presència de les de dos o més nuclis.

Evolució de la distribució de les llars segons tipus entre 1981 i 1991

A continuació passarem revista a l'evolució recent i a la situació dels principals tipus de llars a la ciutat de Barcelona: de les nuclears simples, com ara els

matrimonis sols, els matrimonis amb fills i llars monoparentals, de les unipersonals i, per últim, de les d'estructura complexa com ara les ampliades o extenses, les plurinuclears i les recompostes o reconstituïdes. (Al gràfic 11 podem observar la distribució de les llars segons tipus a Barcelona i en altres àmbits territorials).

Els canvis més remarcables entre 1981 i 1991 (veure gràfic 12 i taula 7) són els següents:

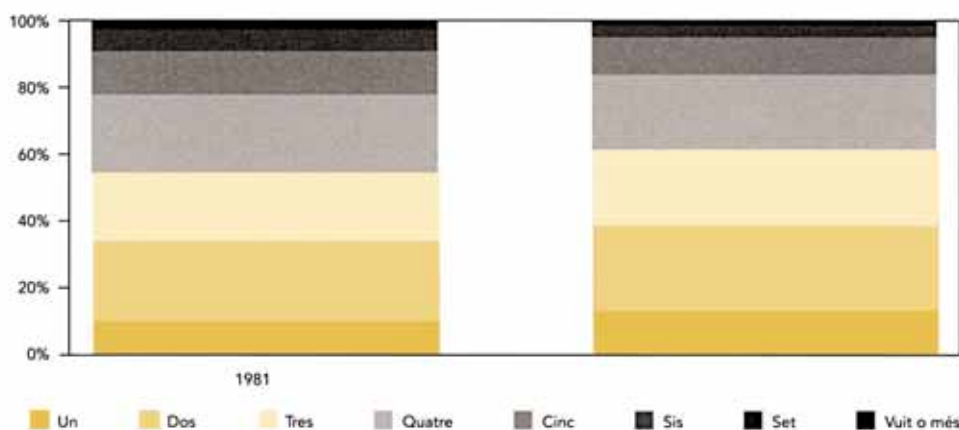
- Increment notable de les llars de solitaris, fins al punt que el 1991, prop d'una de cada cinc llars està formada per una sola persona;
- Duplicació del pes de les llars monoparentals encapçalades per una dona;
- Reducció important de les llars nuclears extenses. En xifres absolutes això vol dir que el 1991, de les 577.178

llars existents a la ciutat; 104.466 eren de solitaris (quan el 1981 n'hi havia 78.220, la qual cosa suposa un increment del 33%); que 42.205 són dones que viuen soles amb els seus fills (en front a les 28.260 de 1981) i que les llars nuclears ampliades no monoparentals, que en nombre estan una mica per sobre de les anteriors, han sofert una reducció de quasi el 40%.

Llars nuclears simples: matrimonis sols i matrimonis amb fills

A la ciutat de Barcelona entre 1981 i 1991 aquestes llars a penes han sofert modificació: en termes absoluts el 1991 es comptabilitzen unes 5.000 llars més de

Gràfic 10
Distribució de les llars de Catalunya segons la seva grandària

Font: Centre d'Estudis Demogràfics UAB.

Taula 5
Nombre mitjà de persones per llar

	1981	1991
Espanya	3,53	3,28
Barcelona	3,03	2,88

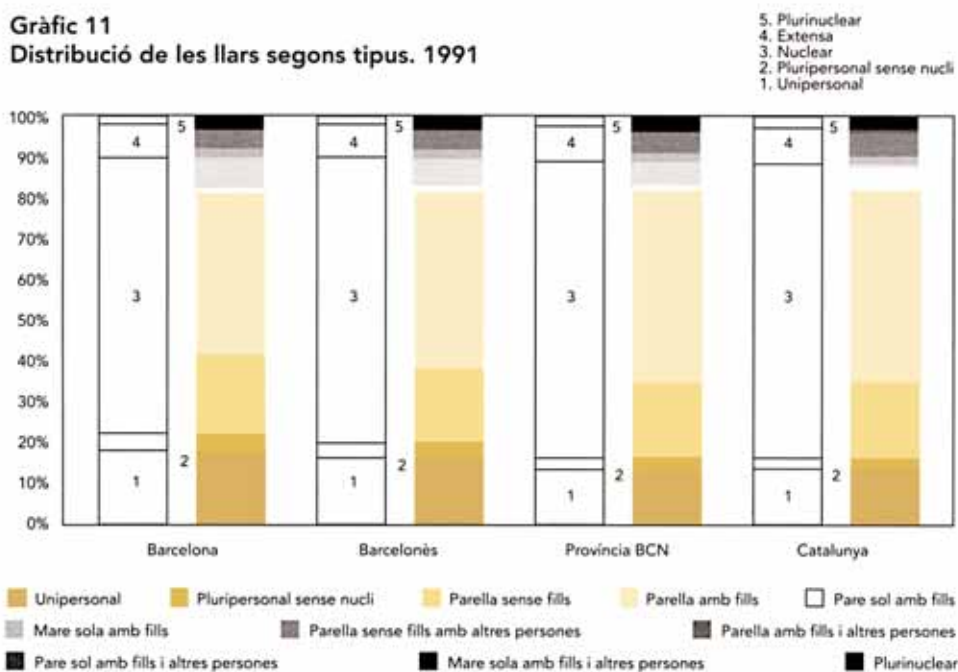
Font: Per a 1981, Cens de població; per a 1991, Enquesta socio-demogràfica

Taula 6
Composició de les llars a Espanya i Barcelona

	Espanya	Barcelona
Unipersonals	10,25%	13,62%
Sense nucli	3,22%	5,38%
Un nucli sense altres persones	71,26%	65,78%
Un nucli amb altres persones	11,85%	13,10%
Dos o més nuclis	3,42%	2,12%
Total	100%	100%

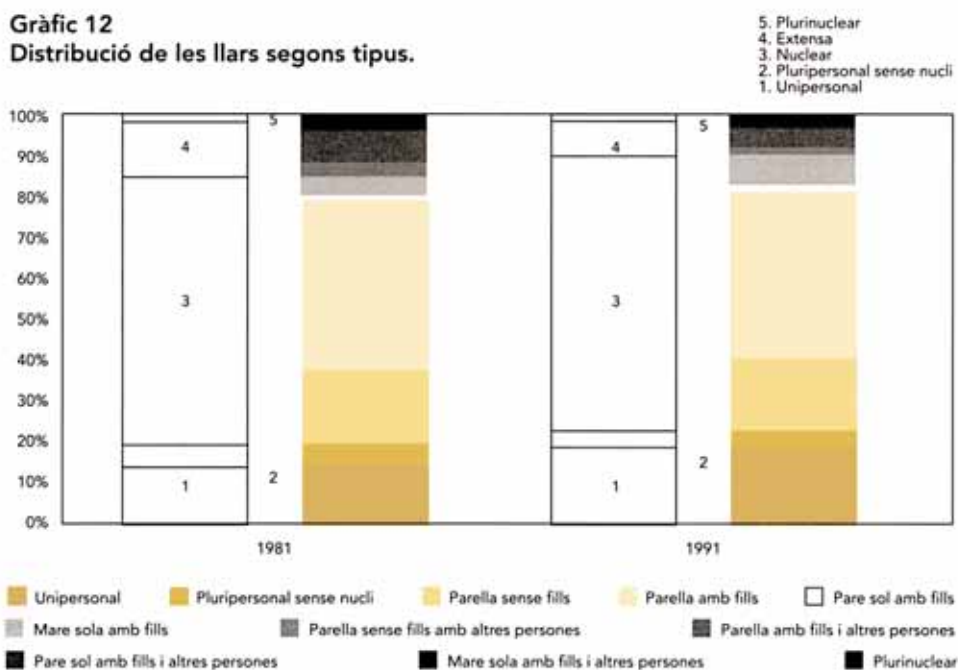
Font: Cens de població de 1981

Gràfic 11
Distribució de les llars segons tipus. 1991

Font: Centre d'Estudis Demogràfics UAB.

Gràfic 12
Distribució de les llars segons tipus.

Font: Centre d'Estudis Demogràfics UAB.

parelles sense fills (increment inferior al 5%) i unes 8.000 menys de parelles amb fills. En xifres relatives, el pes d'aquestes llars en el conjunt continua essent pràcticament el mateix que el 1981; el 19% les primeres i el 40% les segones.

Es podria fer la hipòtesi que, tot mantenint constant l'ordre seqüencial dels esdeveniments familiars que pauten el cicle de vida de la família nuclear, el simple allargament de l'esperança de vida en néixer implica que els individus poden passar un nombre d'anys més elevat en certes etapes del cicle familiar: en principi, en l'etapa final de niu buit, quan s'han emancipat tots els fills i només queda la parella.

Però, en absència d'alternatives d'emancipació dels joves, com són la constitució de llars no familiars unipersonals o pluripersonals, força freqüents en els

Taula 7
Distribució de les llars de Barcelona segons tipus. Comparació 1981 i 1991

	1981	1991
Unipersonals	13,62%	18,10%
Sense nucli	5,38%	4,22%
Nuclear		
Parella sense fills	18,30%	18,93%
Parella amb fills	41,71%	40,04%
Pare sol amb fills	0,87%	1,29%
Mare sola amb fills	4,90%	7,31%
Extensa		
Parella sense fills amb altres	3,28%	2,11%
Parella amb fills i altres	8,00%	4,72%
Pare sol amb fills i altres	0,43%	0,25%
Mare sola amb fills i altres	1,38%	1,27%
Plurinuclear	2,12%	1,75%

Font: Cens de població de 1981 i 1991

països europeus de l'altra banda dels Pirineus, el descens o el retard en la nupcialitat significa que els fills seguiran residint a la llar i acomplint el rol de fills durant més temps que en les generacions anteriors. Certament, la informació disponible no sembla indicar que la propensió dels joves a crear llars independents, sense passar per la formació d'una parella, sigui gaire elevada, tot i que la distància entre Catalunya i el conjunt d'Espanya és molt important.

Així, segons l'Enquesta a la Joventut de Catalunya 1990, el 13% dels joves de 22 a 25 anys no vivien amb familiars (6,5% amb altres companys i el 6,5% en solitari); en el grup d'edat de 26 a 29 anys el percentatge que viu amb companys és molt semblant, però els que viuen sols són 1 de cada 10 (un 10,6%), freqüència més propera a la observada en els nostres veïns europeus del nord. En canvi, segons dades per al conjunt d'Espanya de la EPA (Encuesta de Población Activa) del mateix any, només un 1% dels joves de 20 a 29 anys viuen sols. Si tenim en compte que segons la mateixa font, a principis de 1994, la taxa d'atur dels fills era del 40% enfront de la dels pares d'un 13% no és difícil d'imaginar un futur sense gaires canvis.

Per tant, l'evolució esmentada més amunt en relació a una expansió de l'etapa del niu buit, es veu en gran part contrarestatada per una major permanència dels fills solters en les llars d'origen. D'aquesta manera, encara que les llars nuclears comptin amb un nombre inferior de membres per la baixada de la fecundi-

tat, el seu percentatge sobre el total de llars no disminueix, ja que les generacions que actualment en formen part, ja sigui com a pares o com a fills, tendeixen a viure-hi una major part de la seva vida. Ara bé, l'estabilitat en el pes relatiu de les llars nuclears, no ha de ser interpretada com una situació d'immobilitat, ja que, pel sol fet que la seva composició per edat ha canviat, en el sentit d'elevat l'edat mitjana dels seus components, ja no són comparables amb les de fa una dècada.

Llars nuclears simples: les famílies monoparentals

Per començar caldria fer una distinció important prèvia, ja que pot incidir en la validesa general de les dades sobre la monoparentalitat publicades al nostre país. Es tracta de la diferència existent entre les famílies monoparentals pròpiament dites i les que podríem anomenar monofilials, o sia d'aquelles en què un fill o una filla solters adults conviu amb un pare o una mare pensionistes, generalment vidus. En aquest cas, el sentit de la responsabilitat s'inverteix. Ja no són un fill o uns fills qui estan a càrrec d'un pare o d'una mare sols, sinó a l'inrevés. Com que les tabulacions del cens i la majoria d'enquestes no controlen l'edat dels fills a càrrec dels pares o les mares sols aquestes dues situacions tan diverses resulten confoses, amb la consegüent distorsió de les dades¹. Al nostre entendre, la monofilialitat és un arranjament domèstic força habitual en el nostre país i convindria que fos considerat a part.

Taula 8
Proporció de nuclis familiars amb algun fill menor de 16 anys de cada tipus de llar nuclear o monoparental a la província de Barcelona 1981

Biparentals	77,3%
Pare sol	42,0%
Mare sola	34,8%

Font: Cens de població de 1981

La taula 8 il·lustra fins a quin punt és fàcil de confondre un fenomen amb l'altre. Com es pot observar, tot just un terç dels nuclis monoparentals encapçalats per una mare sola té algun fill menor de 16 anys. Aquesta situació contrasta amb la dels nuclis biparentals, en què més de tres quartes parts tenien algun fill de menys de 16 anys.

Un cop fet aquest aclariment, que pot facilitar en gran mesura la valoració adequada dels resultats del cens, podem oferir algunes dades d'interès sobre la monoparentalitat malgrat el seu caràcter inevitablement fragmentari i distorsionat. Segons el Cens de 1981 les famílies monoparentals representaven a la ciutat de Barcelona el 7,6% del total de les llars i el 13,2% de les famílies amb fills solters. Del total de famílies monoparentals (43.560) les mares amb fills solters suposaven el 82,8%. La majoria d'aquestes famílies monoparentals constituïen llars autònomes (76,1%), encara que les mares

1. L'Instituto Nacional de Estadística en les tabulacions del cens de 1981 reté com a únic criteri de dependència dels fills dels nuclis monoparentals el seu estat civil de solters, però no pas la seva edat. En canvi, l'INSEE francès considera an sols com a famílies monoparentals aquelles en què hi viu algun fill menor de 25 anys.

amb fills solters tenien una tendència més gran que els pares en la mateixa situació a formar llars independents (78,0% enfront de 66,6%). A la província de Barcelona (1981) un 90,7% de les persones principals de les famílies biparentals amb fills a càrrec eren actives, mentre que només ho eren un 64,2% dels pares que encapçalaven famílies monoparentals amb fills solters i tan sols un 36,1% de les mares en la mateixa situació. També a la província de Barcelona (1981), les famílies biparentals tenien un nombre mitjà de fills (1,98) superior a les monoparentals encapçalades per pares (1,67) o mares (1,59). Per últim, les famílies amb dos fills representaven el 39,5% del total de les biparentals, el 28,3% de les monoparentals sota la responsabilitat d'un pare sol i el 25,9% de les monoparentals sota la responsabilitat d'una mare sola.

La prevalença de la pràctica de la monofilialitat al nostre país és la probable raó per la qual a les enquestes apareix una elevada proporció de llars monoparentals encapçalades per dones vídues en relació amb altres països europeus, on solen predominar les separades, divorciades i solteres. Així, com s'ha mostrat en una recent anàlisi apareguda en una publicació de l'Ajuntament de Barcelona, basada en les dades de l'Enquesta Metropolitana de Barcelona 1990², el 71,7% dels caps de les famílies monoparentals de Barcelona eren vídues. Aquest model està molt allunyat de l'europeu en què la gran majoria de mares soles amb fills a càrrec son separades, divorciades i solte-

res. Segons la tesi que defensem aquí, si es controlés l'edat dels fills a càrrec el contrast segurament no fóra tan fort.

En una recent explotació de les dades de la mateixa Enquesta Metropolitana 1990 s'ha intentat pal·liar aquest problema. A la Regió I (1990) les famílies monoparentals amb algun fill menor de 25 anys representen un 61,6% de les llars monoparentals sense altres persones, les que tenen algun fill menor de 16 anys representen el 29,1% i les que tenen algun fill menor de 6 anys tan sols el 6,0%. Sembla que les veritables famílies monoparentals tenen una presència menor a la ciutat de Barcelona que a la resta de la Regió I. Aquesta mateixa impressió s'obté si s'analitzen les dades de les famílies monoparentals amb altres persones. En aquest cas les que tenen algun fill menor de 25 anys representen el 67,8% del total, les que en tenen algun menor de 16 anys el 35,9% i les que en tenen algun menor de 6 anys tan sols el 20,4%.

Sense fer distinció dels nuclis amb i sense altres persones, al conjunt de la Regió I les famílies monoparentals amb algun fill menor de 25 anys representen el 63,4% del total, mentre que les biparentals en la mateixa situació arriben fins al 87%. Pel que fa al sexe del cap de família, els nuclis monoparentals de la ciutat de Barcelona son encapçalats per dones en una escassa menor proporció que els de la resta de la regió metropolitana (70,8% enfront de 72,5%). Igualment, el percentatge de famílies monoparentals encapçalades per persones vídues és un xic inferior a Barcelona (43,2%) que a la

Taula 9
Proporció de nuclis monoparentals i biparentals situats a la categoria socio-econòmica baixa a Barcelona i a la resta de la Regió I

	Barcelona	Resta de la Regió I
Nuclis monoparentals	44,1%	60,5%
Nuclis biparentals	38,0%	59,0%

Font: Enquesta Metropolitana de Barcelona 1990

resta de la Regió I (47,2%). Pel que fa a l'edat del cap de família, es poden observar diferències apreciables entre Barcelona i el seu entorn metropolità. Mentre que a fora de la ciutat de Barcelona no hi ha grans variacions en les edats dels qui encapçalen famílies monoparentals i biparentals (quatre de cada cinc tenen menys de 55 anys), a l'interior del municipi les edats dels caps de les famílies monoparentals i biparentals són més joves, però més en el primer cas que en el segon (67,4% enfront del 71,3% dels casos tenen menys de 55 anys).

Tal com podem observar a la taula 9, els nuclis monoparentals i biparentals estan més equiparats a la resta de la regió metropolitana que a la ciutat de Barcelona on el diferencial de pobresa desfavorable a les famílies monoparentals resulta molt més acusat.

Pel que fa al nivell d'instrucció del cap de família, existeixen força disparitats entre les famílies monoparentals i bi-

2. Marina Subirats, Marta Masats i Pilar Carrasquer, "Característiques i condicions de vida de les dones a Barcelona", Barcelona Societat/1, Ajuntament de Barcelona, 1993, pp. 17-39.

parentals, però el diferencial s'eixampla molt més a Barcelona que a la resta de la regió metropolitana. Així, a fora de Barcelona, mentre que un 19% dels qui encapçalen famílies monoparentals tenen estudis secundaris o universitaris, aquesta proporció puja fins al 22,9% en el cas de les famílies biparentals. En canvi, al municipi barceloní els caps de les famílies biparentals que tenen estudis secundaris o universitaris representen el 47,3 del total enfront del 37,9% dels qui encapçalen famílies monoparentals.

Per últim, en el cas de la llengua del cap de família s'observa una pauta semblant en el sentit que les diferències entre famílies monoparentals i biparentals són més destacades a Barcelona que a la resta de la Regió I. Així, els caps de les famílies monoparentals s'expressen un xic més en català que els de les biparentals, però aquesta característica resulta molt més visible a Barcelona.

Llars de solitaris

Les llars de les persones que viuen soles, anomenades de solitaris o també unipersonals, han experimentat un creixement espectacular en els darrers anys. Les llars unipersonals són les que més augmenten relativament entre 1981 i 1991, tant al conjunt d'Espanya com a la ciutat de Barcelona. Ara bé, l'increment enregistrat a Barcelona (4,5 punts) és molt més elevat que el del conjunt de Catalunya (3,7 punts) o de l'Estat espanyol (3,2 punts). A la ciutat de Barcelona el percentatge de les llars unipersonals ja

representa el 18,1% sobre el total de 1991 i així ja ens estem acostant gradualment a nivells europeus. En termes absoluts l'increment de les persones que viuen soles a Barcelona en la darrera dècada és també molt substancial. Els 75.000 solitaris de 1981 passen a ser 105.000 deu anys més tard. Aquest augment de 30.000 representa un increment percentual del 40%.

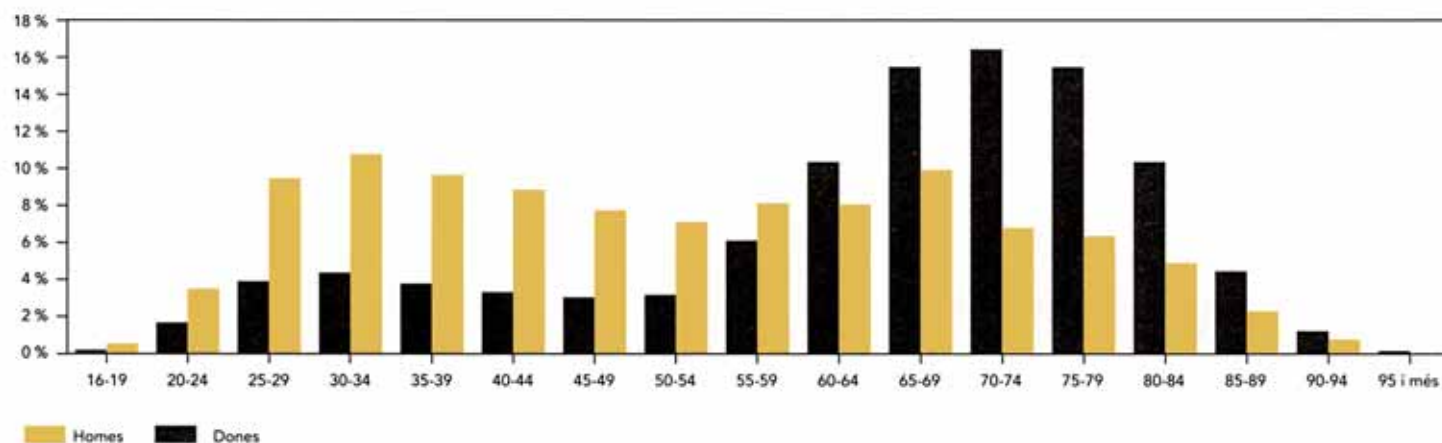
Quina és la composició d'aquest important col·lectiu a la ciutat de Barcelona, que el 1991 ja representava el 6,4% de la seva població total? Segons dades d'Estadística municipal referides a 1991 el 70,4% són dones i el 29,6% homes. Aproximadament la meitat (51,5%) de les persones que viuen soles a Barcelona tenen més de 65 anys. Ara bé, mentre que els solitaris de més de 65 representen el 61,5% del total de les dones que viuen soles, en el cas dels homes aquesta proporció no arriba a la tercera part (27,7%). Així, una gran part de les dones que viuen soles son ancianes, tot al contrari del que passa amb els homes en la mateixa situació.

El perfil més comú de les persones que viuen soles és el següent: dona, vídua, de més de 60 anys i veïna de l'Eixample, Ciutat Vella o Gràcia. Com que, de fet, el 70% de les persones que viuen soles són dones, 3 de cada 4 d'aquestes (exactament un 72%) tenen més de 60 anys i 4 de cada 10 viuen en un d'aquests tres districtes. En canvi, el perfil més freqüent dels homes que viuen soles és molt més jove (gràfic 13). El 64% tenen menys de 60 anys i la majoria estan entre els 25 i

els 44 anys. La qual cosa ens fa pensar que hi ha dos factors que intervenen: un, la major propensió dels nois a emancipar-se de la llar familiar sense formar parella, probablement per motius que tenen a veure amb l'activitat laboral; i dos, és probable que la soletat per als homes adults sigui una etapa de transició entre dues parelles. Aquesta darrera afirmació es recolza en dos tipus d'arguments: la major probabilitat de contraure unes segones nupcies després d'una ruptura d'una unió anterior i el fet de que després d'una ruptura, en cas d'haver-hi fills, la mare sol quedar-se amb ells, probablement constituint una llar monoparental, mentre que és més fàcil que el pare formi una llar unipersonal.

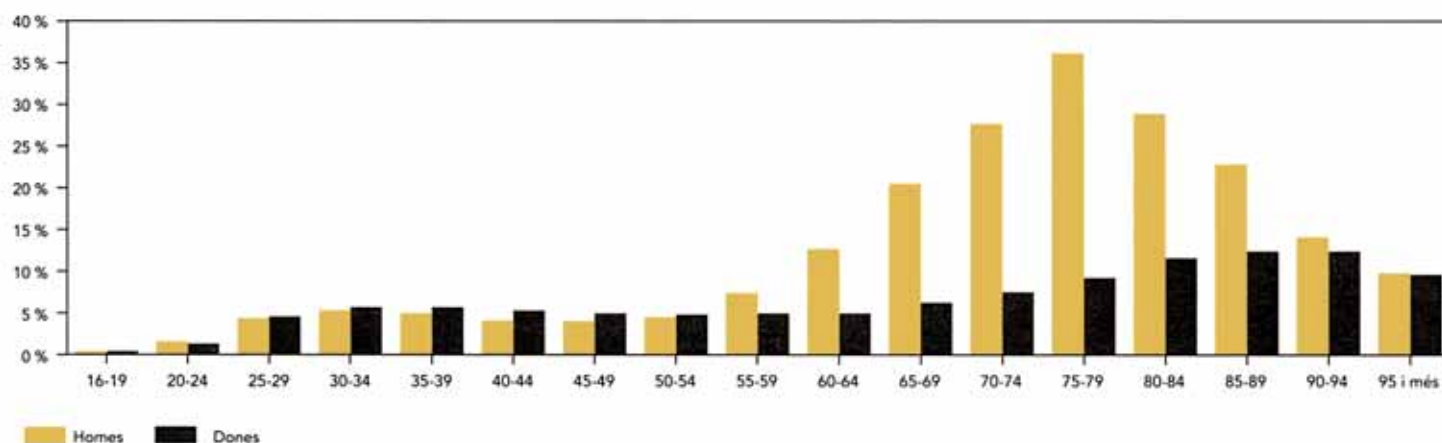
La diferència entre les esperances de vida dels homes i les dones explica el protagonisme femení en la fase terminal del cicle familiar. Per aquesta raó, els homes grans tenen moltes més probabilitats de conviure amb les seves esposes que les dones de viure amb els seus marits. I en el cas de que un home es quedi vidu, poc acostumat de tenir cura d'ell mateix durant la seva vida, fàcilment opta més per anar a viure amb algun altre familiar que per viure sol. Per tenir una idea de la magnitud del problema tan sols unes poques xifres: a l'any 1991 a la ciutat de Barcelona només un 7,5% dels homes que tenien entre 70 i 75 anys vivien sols; en canvi entre el col·lectiu de dones de les mateixes edats l'experiència de viure en solitari era compartida pel 36% de les dones (gràfic 14). A l'any 1991, hi havia 26.521 llars unipersonals de per-

Gràfic 13
Distribució per edats dels homes i de les dones que viuen sols o soles a Barcelona

Font: Elaboració pròpia a partir de dades padronals de 1991 cedides pel Servei d'Estadística de l'Ajuntament de Barcelona

Gràfic 14
Percentatge de persones que viuen soles sobre la població de cada grup d'edatades i cada sexe

Font: Elaboració pròpia a partir de dades padronals de 1991 cedides pel Servei d'Estadística de l'Ajuntament de Barcelona

sones de 75 anys i més, de les quals 4.104 (un 15%) eren d'homes i les 22.417 restants (un 84%) dones.

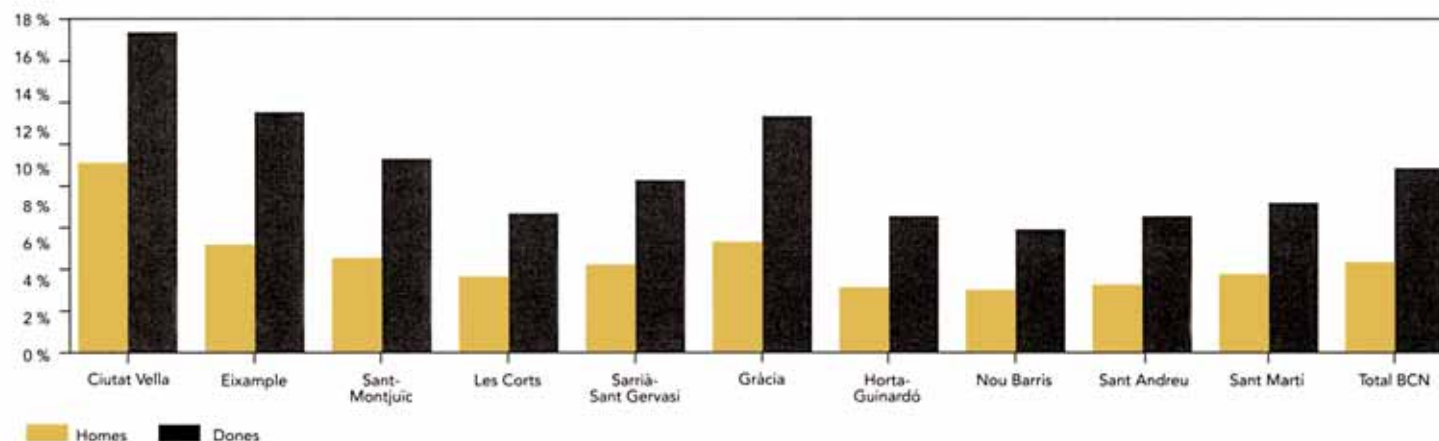
Per districtes, la relació entre els homes i les dones que viuen sols es manté força propera a la mitjana: 3 solitaris per

cada 7 solitàries. Ara bé, respecte a la població de cada sexe, i districte, les variacions són importants. Considerem els extrems: a Ciutat Vella més del 17% de les dones i el 10% dels homes viuen en solitari, mentre que a Nou Barris només estan

en aquesta situació el 7% de les dones i el 3% dels homes (gràfic 15). Per altra banda, tot i el predomini de la població anciana en aquest tipus de llars, que en el cas extrem de Ciutat Vella significa que més d'una quarta part de la població de

Gràfic 15

Percentatge de persones que viuen soles sobre el total d'habitants de cada districte per sexes

Font: Elaboració pròpia a partir de dades padronals de 1991 cedides pel Servei d'Estadística de l'Ajuntament de Barcelona

Taula 10

Proporció de persones de més de 65 anys dins la població solitària. Espanya-Barcelona, 1981-1991

	Espanya	Barcelona
1981	54,3%	46,9%
1991	62,8%	51,5%

Font: Per a 1981, Cens de població; per a 1991, Enquesta sòcio-demogràfica i Estadística municipal de Barcelona

65 anys i més viu en solitari, cal destacar que en aquest districte i també a l'Eixample aquesta forma de vida és força freqüent entre la població adulta (gràfic 16).

En els darrers deu anys la taxa d'envelliment de la població solitària a Barcelona s'ha incrementat, però molt menys que a la resta de l'Estat. Tal com apareix a taula 10, les persones grans representaven el 46,9% de les que vivien soles a Barcelona el 1981. L'augment en aquest decenni ha estat per tant de 4,6 punts. Però si com-

parem aquesta taxa d'envelliment amb la mitjana espanyola de 1991 (62,8%), la població solitària de Barcelona resulta relativament jove (11,3 punts menys).

Llars d'estructura complexa: amplia-des, plurinuclears i recompostes

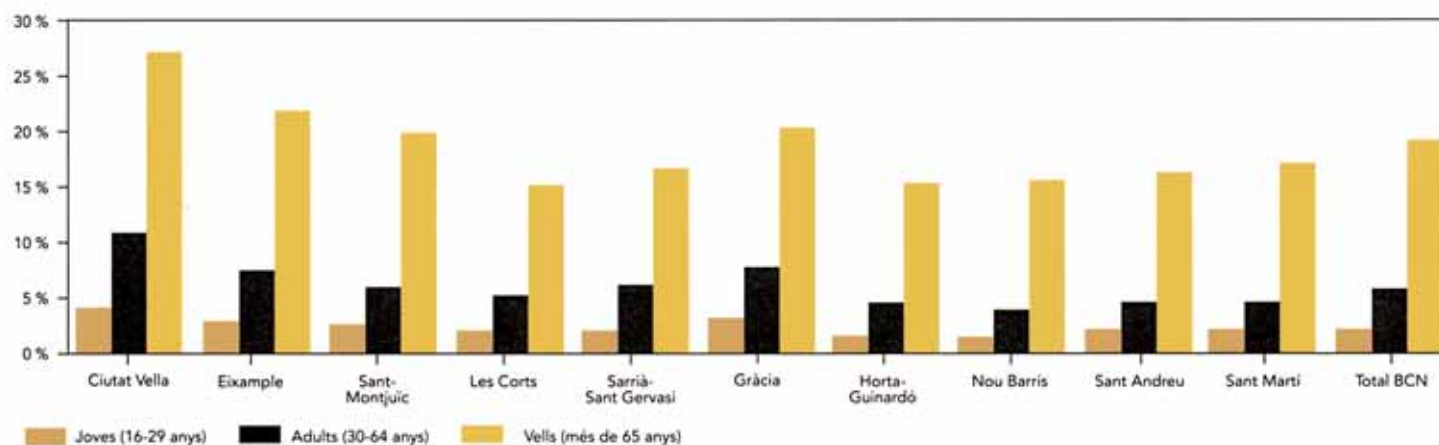
Fins que no es publiquin els resultats del cens de 1991 pel que fa a la composició de les llars poc podem dir sobre les d'estructura complexa. El 1981 les llars extenses o ampliades (d'un nucli amb altres persones) representaven a Barcelona el 13%, mentre que les plurinuclears (de dos o més nuclis) tot just assolien un 2% del total. Mentre que ambdues formes de convivència es troben en franca davallada des de 1970, les que més han estat castigades pel canvi han estat les plurinuclears, indicatives de l'existència de família troncal. Les extenses o ampliades, en canvi, no estant necessària-

ment associades amb cap sistema familiar, solen ser fruit d'una estratègia contra l'adversitat personal o familiar i representar així una mena de resposta davant les crisis econòmiques. Les dades que apareixen al taula 11 mostren que les llars d'estructura complexa (de tres o més ordres generacionals) de Barcelona tenen un pes semblant al d'Espanya, però en canvi la seva proporció és un xic inferior a la mitjana catalana.

D'altra banda, segons dades de l'Enquesta sòcio-demogràfica de 1991, corresponents al conjunt d'Espanya, a mesura que augmenta l'edat, els ancians i les ancianes, quan ja no es poden valdre per si mateixos, tendeixen a viure a les llars dels seus fills, ja sigui de forma fixa o rotativa, o d'altres familiars, però molt pocs -un 1,7% i un 1,3% de les dones i els homes majors de 80 anys, respectivament- van a viure a un establiment col·lectiu. Aquest és el cas més

Gràfic 16

Percentatge de persones que viuen soles sobre la població de cada grup d'edat per districtes

Font: Elaboració pròpia a partir de dades padronals de 1991 cedides pel Servei d'Estadística de l'Ajuntament de Barcelona

Taula 11
Ordre generacional dels familiars que resideixen a la llar, 1991

	Espanya	Catalunya	Barcelona
Un sol ordre	19,9%	22,8%	25,3%
Dos ordres	72,9%	68,6%	67,5%
Tres ordres	7,1%	8,6%	7,1%
Més de tres ordres	0,1%	0,1%	0,1%

Font: Enquesta socio-demogràfica 1991

favorable, ja que es tracta de persones grans que tenen fills, però per al conjunt de la població, el percentatge d'ancians que viuen en llars col·lectives és més elevat: el cens de 1981 informava que un 5,5% de la població d'Espanya de 85 anys i més vivia en aquests establiments institucionals.

Les informacions de què disposem sobre les llars reconstituïdes o recom-

postes són encara més escasses. Per tal de saber-ne alguna cosa hem d'acudir a conjectures o bé a estimacions indirectes. Les trajectòries familiars que van d'una família nuclear a una altra també nuclear (que s'anomena recomposta quan un o els dos cònjuges ingressen a la nova unió amb fills tinguts en una unió anterior) semblen ser molt més freqüents entre els divorciats que entre les divorciades: segons el cens de 1991, a Barcelona de cada 10 persones divorciades, 6 eren dones i 4 homes. Les estadístiques dels matrimonis també indiquen per a la població masculina una propensió més elevada a contraure unes segones núpcies: la majoria de les dones que es casen són solteres, en canvi entre els homes hi ha una presència gens menyspreable dels altres estats civils (separats i divorciats, a més de vidus).

Tanmateix, encara que l'anàlisi de les dades sobre segones núpcies ens pot ajudar a formar-nos un cert perfil d'aquestes famílies, no podem oblidar que la recomposició familiar sovint es basa en unions consensuals. El taula 12 ens permet forjar-nos una imatge comparativa de la situació de parella dels separats i divorciats en les àrees metropolitanes. Tal com s'hi pot observar, tan sols en un de cada deu casos dels matrimonis trencats, els dos ex-cònjuges han refet la seva vida amb un nou aparellament, encara que a Barcelona aquesta proporció s'incrementa. En segon lloc, els casos en què l'home s'ha tornat a aparellar i la dona no, representen unes cinc vegades més que aquells en què es dona la situació inversa, encara que en el cas de Barcelona la taxa de reaparellaments sigui força superior a la d'altres àrees metropolitanes.

Taula 12
Situació de parella dels pares carnals separats o divorciats

	Barcelona metrop.	Barcelona	Resta metrop.
Ambdós noves unions	9,3%	13,2%	11,7%
Pare nova unió	26,2%	33,3%	24,8%
Mare nova unió	5,3%	6,6%	6,1%
Ambdós sense parella	42,5%	32,9%	40,5%
No consta estat	16,7%	13,9%	16,9%

Font: Enquesta sòcio-demogràfica 1991

L'organització familiar: grau d'homogàmia i distribució dels rols domèstics

L'assignació dels rols domèstics depèn en gran mesura dels recursos respectius dels cònjuges. Per aquesta raó, començarem el present apartat comentant el grau d'homogàmia de les parelles, una de les característiques que al nostre entendre influeixen més en el repartiment dels rols conjugals. La configuració del nivell d'estudis respectius del marit i de la muller pot donar lloc a tres categories de parelles segons el seu grau d'homogàmia educativa. Les unions homogàmiques són aquelles en què els dos membres de la parella tenen el mateix nivell d'instrucció. Quan el marit té un nivell d'estudis superior al de la muller ens trobem amb un cas d'hipergàmia i quan es dóna el cas invers amb un cas d'hipogàmia. Tal com podem apreciar a la taula 13, en unes dues terceres parts de les parelles de la ciutat de Barcelona els dos cònjuges han cursat els mateixos estudis. Aquesta proporció és superior a la resta de la Regió I. En canvi, les unions hipergàmiques tendeixen a predominar a

Barcelona capital. D'altra banda, les parelles hipogàmiques no arriben a assolir la desena part del total i estan distribuïdes de manera més homogènea dins el territori de la Barcelona metropolitana.

Les unions homogàmiques tendeixen a predominar en els casos en què el marit té un nivell d'estudis baix, però tenen també una elevada incidència quan la muller té estudis universitaris. Les unions hipergàmiques, d'altra banda, estan associades amb un alt nivell d'estudis del cònjuge masculí, però no així en el cas del cònjuge femení. Per últim, les unions hipogàmiques tenen un pes relatiu molt més gran quan la dona té un nivell d'estudis mitjà o superior.

Pel que fa a la categoria sòcio-econòmica objectiva dels cònjuges, les unions homogàmiques apareixen associades amb caps de família de nivells baixos, les hipergàmiques amb els de nivells alts i les hipogàmiques de nivells mitjans. Al contrari, la hipogàmia està relacionada amb mullers de nivell sòcio-econòmic elevat. L'encreuament del grau d'homogàmia amb el nivell d'ingressos de la llar corrobora aquesta apreciació, ja que les parelles homogàmiques resideixen en

Taula 13
Grau d'homogàmia educativa de les parelles a Barcelona i a la resta de la Regió I

	Barcelona-ciutat	Resta Regió I
Unions homogàmiques	64,4%	72,8%
Unions hipergàmiques	27,4%	18,9%
Unions hipogàmiques	8,2%	8,3%
Total	100,0%	100,0%

Font: Enquesta Metropolitana de Barcelona 1990

llars de nivells baixos i les hipergàmiques i les hipogàmiques en llars de nivells alts. L'examen de les pautes d'homogàmia educativa en relació amb l'origen dels cònjuges revela que en el cas de les unions igualitàries predominen els marits i les mullers d'ascendència castellana, en les hipergàmiques els d'ascendència catalana i en les hipogàmiques, tot i no s'observar-se grans diferències, s'adverteix una certa associació amb les dones nascudes a Catalunya.

Malgrat que aquestes dades sobre les pautes d'homogàmia resulten fragmentàries i són insuficients de cara a una comprensió aprofundida de la dinàmica conjugal, al nostre entendre, revelen tres menes d'estratègies matrimonials i possiblement d'organització familiar:

1) En els nivells sòcio-econòmics baixos ambdós cònjuges tenen nivells d'instrucció també baixos però semblants.

2) En canvi, en els nivells sòcio-econòmics mitjans o alts, els interessos dels dos cònjuges es diversifiquen i la tria del model familiar depèn en gran mesura dels seus capitals culturals respectius. Així,

l'estratègia hipergàmica permet a l'home una capacitat negociadora més gran en la presa de decisions i en la determinació de la forma d'organització familiar.

3) Per últim, per les mateixes raons que acabem d'adduir, les dones amb nivells educatius elevats tenen més probabilitats de contreure unions hipogàmiques o igualitàries.

L'examen de l'activitat laboral de la dona en relació amb la distribució dels rols domèstics entre el marit i la muller ens pot ajudar a aproximar-nos millor a aquesta qüestió. La taula 14 ens informa de les pautes diferencials de distribució de les tasques domèstiques segons si la dona és activa o inactiva. La variable de rols conjunts o segregats s'ha construït tenint en compte de si és o no la persona principal femenina de la llar la que neteja la casa i té cura de la roba, dimensió que més discrimina en l'execució de les tasques familiars.

Com es pot observar en aquesta taula, la tendència a la conjunció de rols és més marcada a la ciutat de Barcelona que en l'entorn metropolità (14,4% enfront del 9,2%), però tot i així es tracta de percentatges molt baixos. D'altra banda, al municipi de Barcelona la muller és mestressa de casa en un 56,8% de les parelles. No hi ha una diferència apreciable amb la resta de la Regió I. Malgrat que la taxa d'activitat laboral femenina de les dones casades resulta encara molt baixa en el context europeu, hom pot observar una decidida incorporació al mercat de treball de les mares amb fills al seu càrrec en els darrers deu anys. Segons les dades

Taula 14
Pautes d'organització familiar a Barcelona i a la resta de la Regió I

	Barcelona	Resta Regió I
Rols segregats/dona mestressa de casa	53,1%	54,1%
Rols conjunts/dona mestressa de casa	3,7%	2,6%
Rols segregats/dona activa	32,6%	36,6%
Rols conjunts/dona activa	10,7%	6,6%
Total	100,0%	100,0%

Font: Enquesta Metropolitana de Barcelona 1990

que apareixen la taula 15, el 1981 la muller era inactiva en un 73% dels matrimonis amb fills. En cas que a la llar hi hagués algun fill de menys de 16 anys, la proporció de les mestresses de casa superava les tres quartes parts dels matrimonis amb fills.

Cal remarcar la baixa proporció de parelles amb rols conjunts (taula 14) quan la muller és inactiva. Sens dubte, la presència de la dona a la llar està en gran part associada amb la separació de rols, encara que això no autoritza a establir l'associació inversa, car més d'un terç de les dones actives assumeixen gairebé en exclusiva les tasques de la llar.

El nivell educatiu de la dona resulta un dels predictors més fiables de l'organització domèstica. En els nivells mitjans i alts és el capital cultural de la muller el que determina el seu ingrés al mercat de treball. Però també influeix en la conjun-

Taula 15
Distribució de les famílies biparentals segons activitat del pare i de la mare i presència a la llar de fills menors de 16 anys. Província de Barcelona, 1981.

	Total	Algun fill menor de 16 anys
Marit i muller actius	18,3%	20,4%
Marit actiu i muller inactiva	73,0%	76,3%
Marit inactiu i muller activa	1,0%	0,6%
Marit i muller inactius	7,7%	2,7%
Total	100,0%	100,0%

Font: Cens de població de 1981

ció de rols molt més considerablement que el nivell educatiu del marit. La taula 16 il·lustra aquesta tesi. Com es pot observar, en els nivells d'estudis baixos no existeixen diferències significatives en la incidència de determinats tipus d'organització domèstica. Però a mesura que ascendim en l'escala educativa el capital cultural de la dona es revela molt més determinant que el de l'home de cara a predir la distribució dels rols conjugals. Així, mentre que els marits amb estudis universitaris estan casats en una gran proporció amb dones inactives que es fan càrrec en exclusiva de les tasques domèstiques (41,5%), en canvi les dones del mateix nivell educatiu admeten en una percentatge igual a la meitat aquesta mena de distribució de rols (18,3%). Pel que fa a les dones actives amb rols conjunts s'observa igualment que en el cas del marit la incidència dels estudis uni-

Taula 16

Activitat laboral femenina i distribució dels rols domèstics a Barcelona segons el nivell educatiu dels dos cònjuges

	Cònjuge masculí	
	Rols segregats/dona mestressa de casa	Rols conjunts/dona activa
Sense estudis	62,8%	4,6%
Estudis primaris	57,7%	6,0%
Estudis secundaris	48,8%	12,9%
Estudis universitaris	41,5%	22,4%
Mitjana	53,1%	10,7%

	Cònjuge femení	
	Rols segregats/dona mestressa de casa	Rols conjunts/dona activa
Sense estudis	64,6%	5,4%
Estudis primaris	61,1%	5,6%
Estudis secundaris	41,7%	16,3%
Estudis universitaris	18,3%	32,7%
Mitjana	53,1%	10,7%

Font: Enquesta metropolitana 1990

Taula 17

Pautes d'organització familiar segons el grau d'homogàmia a Barcelona i a la resta de la Regió I

	Barcelona	
	Rols segregats/dona mestressa de casa	Rols conjunts/dona activa
Unions homogàmiques	52,1%	11,3%
Unions hipergàmiques	60,5%	8,8%
Unions hipogàmiques	35,2%	12,7%
Mitjana	53,0%	10,7%

	Resta de la Regió I	
	Rols segregats/dona mestressa de casa	Rols conjunts/dona activa
Unions homogàmiques	56,2%	6,4%
Unions hipergàmiques	54,1%	5,1%
Unions hipogàmiques	36,4%	11,3%
Mitjana	54,2%	6,5%

Font: Enquesta Metropolitana 1990

versitaris duplica la mitjana mentre que en el cas de la muller la triplica.

Per acabar, i tractar de lligar tot el que estem comentant amb les pautes d'homogàmia, hem de fer referència a la taula 17 que relaciona les dues principals variables examinades en aquest apartat. Aquesta taula ve a corroborar les anàlisis presentades anteriorment. Les parelles en què la dona no treballa i es dedica en exclusiva a les tasques de la llar són aquelles que constitueixen en especial unions hipergàmiques i, al contrari, són les que menys tendència tenen a la hipogàmia. D'altra banda, quan la dona és activa i els rols són conjunts tendeixen a predominar les unions hipogàmiques i, en el cas de Barcelona, també les homogàmiques. A part d'aquesta darrera peculiaritat, les diferències existents entre Barcelona i el seu entorn no són gaire significatives i, en tot cas, són atribuïbles al distint pes que hi tenen cada un dels tipus de parella segons el seu grau d'homogàmia.

Conclusions

Durant els anys vuitanta, a Catalunya en general i a Barcelona en particular, les formes familiars s'han simplificat com a conseqüència de l'increment continuat de dos tipus de llars que semblen ser el motor de les transformacions més importants, les unipersonals i les monoparentals, i de la reducció de les llars complexes, en especial de les nuclears extenses; ara bé, la major proximitat de Barcelona i Catalunya a les estructures de l'Europa no mediterrània no suposa que els llaços

familiars s'hagin debilitat o que la família hagi perdut les funcions tradicionals de garantir afecte, solidaritat i ajuda mútua.

És aviat per dir si la diferència que es manté entre el nord i el sud constitueix un fet estructural, és a dir, si a Catalunya i als països del sud, potser per l'incipient desenvolupament de l'Estat de benestar, el paper de la família és difícilment substituïble; o bé si certes iniciatives de convivència no familiar que han fet una tímida presència no s'han desenvolupat més perquè amb els primers símptomes de modernització política i social (creixent participació de les dones en el món laboral, polític i social; despenalització dels anticonceptius; etc.) té lloc una crisi laboral sense precedents que les frena.

A tall de prognosi, podem suggerir que la inèrcia de l'estructura de la població per edat seguirà reforçant la tendència alcista de les llars unipersonals (i també de les monofiliars, constituïdes per una mare vídua quan resideix amb un fill solter no dependent), ja que augmentarà de forma notable el volum d'ancians. La piràmide de la població de la Barcelona de 1991 mostra efectivament que durant els propers quinze anys les generacions que assoliran els setanta anys són molt nombroses, ja que són les generacions nascudes entre 1921 i 1935, és a dir, entre el final de la grip de 1918-20 i l'inici de la guerra civil. Per tant, són generacions que varen escapar a la sobremortalitat de la grip primer i de la sobremortalitat directa de la guerra després, perquè la població masculina encara no tenia l'edat mínima per a ser mobilitzada.

Les millores en l'esperança de vida i l'increment del volum d'ancians també pot repercutir en un augment de les llars nuclears ampliades formades per l'acolliment d'una persona gran a la llar nuclear d'un dels seus fills adults, i de les llars monoparentals de tipus monofiliar, ja que les dades disponibles indiquen que quan les forces físiques fallen, l'últim recurs continua essent acudir a la xarxa de solidaritat familiar.

Pel que fa als processos que, a l'inici d'aquest treball, hem postulat com a característics de les noves tendències familiars, en especial la individualització i la desinstitucionalització, podem afirmar, a través dels indicadors que hem comentat, que estan molt més avançats a Barcelona que a altres indrets de l'Estat. L'anàlisi de les pautes de cohabitació o del pes de les llars unipersonals a Barcelona poden avalar aquesta tesi. Així quedaria confirmada la imatge popular que Barcelona és la ciutat més europea d'Espanya. Però si comparem aquests mateixos indicadors amb els d'altres països europeus, aleshores la distància que ens separa d'Europa apareix en tota la seva intensitat. Potser, tot acceptant les especificitats del model llatí, caldria més aviat fer la comparança de la família barcelonina amb la d'altres països mediterranis com Itàlia.

De tota manera, en aquesta fase de la recerca resulta difícil extreure conclusions categòriques. Disposem d'un bon nombre de dades sobre la composició de les llars, la nupcialitat, la fecunditat, etc, però en canvi ens manquen informacions essencials sobre la divorcialitat, les

segones núpcies, les relacions dels membres de la família amb l'exterior, la proximitat geogràfica entre parents de primer grau, els mecanismes d'activació de les xarxes de suport familiar, les transferències econòmiques entre unitats familiars, l'atenció als nens, als malalts i als ancians, etc., indicacions que podrien resultar molt útils per tal d'esbrinar el grau de familisme de la societat barcelonina.

D'altra banda, l'avanç del procés d'individualització (incorporació progressiva al mercat de diverses categories socials, en especial de la dona; desposseïció dels sabers tradicionals de les mestresses de casa que són substituïts per la comercialització d'articles de consum) imposa interessos diferenciats a les persones segons el seu gènere i la seva categoria social. És possible que homes i dones busquin coses diferents en formar llar a causa de les distintes tasques de reproducció que aconsegueixen. Així, en una societat cada vegada més individualitzada, però en la qual no s'han pogut resoldre encara les disparitats atribuïbles al gènere, el capital cultural apareix com una de les variables fonamentals que pot explicar les diferents estratègies matrimonials i les formes d'organització familiar. Però si unes i altres diversifiquen les seves estratègies és sobretot perquè la societat exigeix a les dones uns feixucs dilemes (entre maternitat i professió, entre família i realització personal), que resulten de difícil solució mentre els homes no assumeixin el seu grau de corresponsabilitat familiar.

LA FAMÍLIA.

EL MARC LEGAL, ELS DARRERS CANVIS LEGISLATIUS I LES SEVES REPERCUSSIONS SOCIALS

ENCARNA ROCA, Catedràtica de Dret Civil. Universitat de Barcelona.

Introducció

La família és un fenomen social que està constituït fora de les categories jurídiques. Però la societat ha d'oferir solucions a qualsevol fenomen que provoqui o pugui provocar tensions entre els diferents elements que el componen. Aquestes solucions es troben en el conjunt de normes jurídiques reguladores d'una determinada institució, i li proporcionen el marc legal per a una convivència que permeti l'exercici dels drets fonamentals a tots aquells que en formen part. I si aquesta finalitat no es discuteix en àmbits com els contractes o el dret de propietat, no deixa d'oferir problemes en el camp de la família.

Les raons són diverses: des de la lentitud dels canvis legislatius en front de la rapidesa, o més ben dit, l'acceleració dels canvis socials; la necessitat de regular la institució familiar tenint en compte interessos molt contraposats, com els dels cònjuges, que tendeixen a regular la seva llibertat, i els dels fills, que tendeixen a protegir-los, donada la manca de capacitat; la tensió entre elements públics, que es reclamen per tot basant-se en els programes de prestacions socials protectores de la família, i els elements privats, que es defensen basant-se en l'autonomia de la voluntat. Tots aquests elements contradictoris i d'altres fan que les normes jurídiques reguladores del fenomen familiar siguin mirades amb prevenció, que tinguin mala premsa, en definitiva. Aquí pretenc demostrar que la regulació jurídica no és un prius, i, per tant, no es pretén estructurar un model de família

convenient per al poder polític-social dominant, sinó que és un posterior, és a dir, es pretén recollir les tendències socials observades i materialitzar-les en una regulació jurídica, que fixa el camp de joc dins el qual els particulars hauran d'ajustar les seves conductes.¹

Per tant, l'ordenament jurídic regula:

1r. Els mitjans i les formes que determinen l'adquisició d'un estatut familiar concret: el matrimoni, la filiació, el parentiu són l'objecte de l'atenció de l'ordenament jurídic, perquè són la forma que permet crear relacions familiars entre persones.

2n. La llibertat fonamental de les persones fa que algunes de les situacions anteriors no hagin de ser considerades avui com a definitives. Per tant, la llei ha de regular les formes a través de les quals s'altera l'estatut familiar: el divorci, la separació i la nul·litat del matrimoni han de ser considerats i regulats tant des del respecte a la llibertat dels individus, com de la protecció d'aquells que en poden resultar perjudicats, bàsicament els fills.

3r. Entre els diferents individus que formen el grup familiar es creen relacions jurídiques. La protecció dels drets fonamentals dels individus, que és preferent a la seva situació familiar, implica que s'hagin de regular les relacions per tal d'evitar el perjudici d'aquelles persones que, per la seva edat i condició, no poden actuar per elles mateixes: la pàtria potestat, l'obligació d'aliments entre parents, les normes sobre protecció de menors, que inclouen l'adopció, la tutela,

els sistemes legítims, etc., permetran arbitrar un sistema privat de protecció, preferent a les normes públiques, però que conviu perfectament i que determina unes preferències i exclusions.²

Els principis constitucionals. Matrimoni i parella de fet.

L'actual sistema jurídic espanyol parteix d'una base fonamental: la regulació constitucional dels drets fonamentals dels individus. Aquesta regulació fa que les normes de les diferents lleis, estatals i autonòmiques, hagin de formular-se tenint com a base les disposicions constitucionals.

Aquestes són de dos tipus:

1r. *Les generals*, o sigui, aquelles que estan formulades per protegir els drets fonamentals dels individus com a tals, independentment de quin sigui el seu estatus familiar, és a dir, que estiguin casats o no, que siguin o no majors d'edat, etc. Entre aquestes normes i pel que es refereix al dret de família, es destaca el principi d'igualtat, consagrat a l'art 14 CE, que prohibeix dos tipus de discriminacions tradicionalment lligades a la situació familiar: el sexe i el naixement.

2n. *Les específiques*: La Constitució conté també dues normes específiques

(1) Vegeu EEKELAAR, "Family Law and Social Control" - Oxford Essays in Jurisprudence. Third Series ed. by J. Eekelaar and J. Bell. Oxford, 1987, p. 125 i s.

(2) Sobre el tema de la confluència entre normes privades i públiques en la regulació familiar, vegeu CAFERRA. Famiglia e assistenza. Il diritto della famiglia nel sistema della sicurezza sociale. Bologna, 1984, p. 12 i s.

relatives a la situació familiar: la projecció del principi d'igualtat a les relacions entre cònjuges (art 32 CE) i la protecció social econòmica i jurídica de la família, establerta a l'art 39 CE, que l'especifica imposant obligacions als progenitors envers els fills, independentment de la filiació. Per aconseguir aquesta protecció permet la investigació de la paternitat.³

És evident, però, que com tota la normativa jurídica, que en estar formulada de forma abstracta, requereix la concreció de l'aplicació en la pràctica, les normes constitucionals han estat objecte d'interpretació en els diferents litigis que s'han plantejat davant del Tribunal Constitucional, en els quals els particulars han demanat la protecció dels drets fonamentals, que creien vulnerats per les actuacions dels poders públics.

Resumint la doctrina del Tribunal Constitucional, cal fixar l'atenció en el problema del reconeixement d'efectes jurídics a l'anomenada família de fet, és a dir, aquella que es constitueix sense matrimoni.

La qüestió de la família de fet s'ha plantejat solament en la discussió sobre si els membres, majors d'edat, que formen una parella heterosexual no casada, podien tenir dret a determinades prestacions, com ara la pensió de viduïtat o la subrogació en el contracte d'arrendament. No s'ha plantejat mai entorn de les relacions paterno filials, que es regeixen pels principis d'igualtat i de responsabilitat dels progenitors, amb independència que els pares estiguin o no casats.⁴ Per

tant, les nomenades relacions verticals estan regides pel principi d'imperativitat de les normes i ningú no pot derogar-les⁵, ja que això suposaria un perjudici a persones incloses dins d'un col·lectiu necessitat de protecció.

Tampoc no s'han plantejat mai encara cap qüestió en el Tribunal Constitucional espanyol sobre els efectes de relacions en parelles formades per persones del mateix sexe.

Les principals qüestions plantejades en famílies no matrimonials s'han limitat, per tant, a les relacions entre els membres de la parella i són:

a) *El reconeixement de la pensió de viduïtat.* El Tribunal Constitucional ha reiterat la negativa al reconeixement del dret a obtenir pensions de viduïtat a una persona que havia viscut amb una altra sense estar casada. Aquesta solució negativa s'ha aplicat quan un dels membres de la parella i, més concretament, el que havia estat cotitzant a la seguretat social, ha mort després de la vigència de la llei 30/1981, que introduí el divorci.⁶

b) *El dret de subrogació arrendatícia.* A diferència de l'anterior jurisprudència, tres sentències del Tribunal Constitucional han reconegut al convivent no casat la subrogació en el dret a continuar gaudint de l'arrendament de l'habitatge, del qual era titular la seva parella, en morir el titular del contracte.⁷ Ara bé, no ens enganyem, la raó de la protecció es troba també, però bàsicament, en el dret a un habitatge digne, reconegut també en l'art. 47 CE.

En les seves decisions, el Tribunal

Constitucional parteix d'alguns principis que cal tenir en compte:

1r. No són equiparables matrimoni i convivència de fet.

2n. Això anterior no implica que la convivència no pugui provocar efectes jurídics: això no està prohibit en la Constitució, però requereix un desenvolupament legislatiu per part dels parlaments competents.

3r. En tot cas, s'ha de protegir l'interès familiar i aquelles decisions judicials que el lesionin són contràries al dret fonamental a la tutela judicial efectiva i, per tant, són nul·les.⁸

(3) Sobre la protecció constitucional de la família, vegeu BESPONE. Rapporti etico-sociali a Commentario della Costituzione a cura di G. Braica, comentari a l'art 29 Cost italiana. Bologna-Roma, 1976, in totum. Pel que fa al dret espanyol, vegeu ROCA TRIAS. "Familia, familias y derecho de familia" Anuario de Derecho civil. 1990, p. 1055 i s

(4) Vegeu els arts 108.3 C.c. i 19 de la llei catalana 7/1991, de 27 d'abril, de filiacions. Ambdues disposicions estableixen que tant la filiació matrimonial, com la no matrimonial produeixen els mateixos efectes i aquest són el dret a portar els cognoms dels pares, l'obligació d'aquest d'alimentar i prestar assistència de qualsevol tipus als seus fills i el dret dels fills a succeir els progenitors a través de la llegítima.

(5) ROCA TRIAS, a MONTES, coord. i altres. Derecho de familia. València, 1991, p. 26

(6) Vegeu les SSTC 184/1990, 29/1991, 30/1991, 31/1991, 35/1991, 38/1991 i 66/1994. En totes aquestes sentències l'argument invocat pel Tribunal Constitucional per negar que fos contrari a la Constitució la disposició de la ley general de la Seguretat Social que solament admet la pensió de viduïtat entre persones casades és que no es pot equiparar la convivència de fet a la matrimonial i, per tant, no es vulnera el principi d'igualtat. Això amb independència que la llei pugui establir un sistema igual o específic per a parelles de fet. Vegeu BLANCO PEREZ RUBIO. Parejas no casadas y pensión de viudedad. Madrid, 1992.

(7) Vegeu les SSTC 222/1992, 6/1993 i 47/1993

(8) Com va succeir en la STC 135/1986

Les bases de la regulació legal.

El concepte de família és variable i depèn dels valors socials presents en un determinat moment en una determinada societat.⁹ Aquesta afirmació portarà a un principi important: qualsevol regulació de les relacions entre els individus que formen un grup familiar, assenyalant-ne els respectius drets i deures, està relacionada o deriva del concepte previ que el legislador, estatal o autonòmic, tingui sobre el nivell de reconeixement dels drets fonamentals dels individus que formen aquest grup i si aquests han de ser o no preferents a l'interès familiar. O bé si aquest interès familiar ha d'adaptar-se als drets fonamentals. L'assoliment d'un major grau de llibertat implica que el legislador consideri la família com a unitat bàsica destinada a facilitar el desenvolupament de la personalitat dels individus que la formen i que rebutgi la idea de la protecció de la família per ella mateixa, com a entitat dotada d'independència i autonomia respecte dels seus membres.

Partint d'aquesta base, les successives reformes introduïdes en el Codi civil i en la legislació catalana des de 1978, estan basades en les següents línies generals:

1a. El concepte metajurídic i social de família present en la societat espanyola.

2a. Progressiu reconeixement als individus d'un àmbit de llibertat, d'actuació cada cop més creixent.

3a. Preferència dels drets fonamentals dels individus sobre el grup familiar.

A diferència de l'estructura social

considerada en el Codi civil fins al 1981, aquest concepte metajurídic configura una situació familiar que proporciona alguns elements previstos en les reformes. Així,

1r. L'educació dels fills no es fa en l'interior de la llar, sinó en centres especialitzats.

2n. Les unitats domèstiques són unitats de consum i no de producció. Per tant, el règim de béns del matrimoni ja no s'ha de centrar de forma bàsica en la distribució de la propietat dels adquirits durant el matrimoni, sinó en la manera d'afrontar les càrregues que el matrimoni genera.¹⁰

3r. Existeix una tendència a la igualtat del nivell de vida entre diferents estrats socials, segurament per l'accés al mercat de treball de col·lectius que abans no hi accedien.

4t. Una part molt important dels ingressos familiars es canalitza a l'adquisició d'un habitatge, que moltes vegades es converteix en l'únic bé familiar. Per aquesta raó prenen importància les normes sobre règim primari.

5è. Apareixen noves formes de família no tradicionals: parelles convivents sense matrimoni, famílies monoparentals, parelles homosexuals, etc. que si bé encara afecten sectors petits de població, presenten unes reivindicacions, si més no, dignes de ser tingudes en compte.

Per tant, els principis constitucionals d'igualtat i de protecció dels menors es tradueixen en una sèrie de principis tècnics o de línies de política legislativa que determinen la regulació actual, és a

dir, l'efectivitat dels drets fonamentals esmentats.

Les línies de la política legislativa i les normes de dret de família.

Per tal de donar una perspectiva àmplia de l'actual regulació, s'estudien aquí els trets generals de les normes de dret de família, evidentment en una visió sintètica.¹¹

1r. Desaparició de l'antic principi d'unitat familiar. Com a efecte de la igualtat entre els cònjuges, establert a l'art 32 CE, desapareix l'antic principi d'unitat familiar, segons el qual tots els membres d'una família, cònjuges i fills, havien de tenir la mateixa nacionalitat i veïnatge civil. Aquest principi feia que s'imposés la nacionalitat espanyola a la dona i els fills, independentment de la seva voluntat d'adquirir-la, quan el marit esdevenia espanyol. El més important és el respecte al principi d'igualtat i, per tant,

a) La nacionalitat i el veïnatge civil no s'adquireixen de forma automàtica per part del cònjuge i dels fills de l'es-

(9) Així opina també DIEZ PICAZO a *Família y Derecho*. Madrid, 1984, p.37-40

(10) Això, però, es discutit en relació al consum i prestació de serveis en l'interior del grup familiar. Vegeu Angeles DURAN. "La conceptualización del trabajo en la sociedad contemporánea". *Revista de economía y sociología del trabajo*. Núm 13-14/septiembre-diciembre 91, p.12 i s.

(11) Per a una visió pormenoritzada de la regulació sobre família és recomanable la lectura d'un dels manuals més en ús i bàsic de MONTES, coord. *Derecho de familia*. cit. LACRUZ, SANCHO, LUNA, RIVERO, RAMS. *Elementos de Derecho civil, IV. Derecho de familia*. 3.ª ed. Barcelona, 1989-90. I pel que fa al Dret civil de Catalunya, PUIG FERRIOL-ROCA TRIAS. *Instituciones del Dret civil de Catalunya*, III, 4a ed. València, 1994.

tranger que adquireix la nacionalitat espanyola (arts. 21 i 22 C.c. pel que fa a la nacionalitat, i 14 i 15 C.c. referents al veïnatge civil).

b) L'enumeració dels drets i deures dels cònjuges respecta el principi d'igualtat: l'art 66 C.c. estableix que "el marit i la dona són iguals en drets i deures" i aquest principi presideix la regulació de les relacions personals en els arts 67-71 C.c.

c) Les relacions patrimonials entre cònjuges es regeixen també pel principi d'igualtat. D'aquesta forma, l'única limitació de la llibertat de pacte entre els consorts és la que impedeix pactar "qualquier estipulación limitativa de la igualdad que corresponde a cada cónyuge" (art. 1328 C.c.).

Aplicacions formals d'aquesta norma es troben en l'obligació d'ambdós cònjuges d'afrontar les càrregues matrimonials (arts. 1318, 1362 i 1438 C.c. i 8.3 CDCC); la possibilitat d'exercici de la potestat domèstica per ambdós cònjuges (arts. 1319 C.c. i 8.3 CDCC); l'obligació d'actuar conjuntament en l'administració i disposició dels béns que formen la societat conjugal (arts 1375 i s C.c.)¹²; l'obligació de concurrència del cònjuge no titular en els actes de disposició de l'habitatge conjugal (arts 1320 C.c. i 9 CDCC).

d) La dignificació del treball domèstic com a forma de contribució a les càrregues del matrimoni (arts 1438 C.c. i 8.3 CDCC). Aquesta dignificació dóna lloc a una compensació econòmica a l'extinció, per qualsevol causa, del règim

de separació de béns (art 1438 C.c.), i permet obtenir una major pensió en els casos de separació/divorci, si hi ha dret a demanar-la (art 97 C.c.). En el règim de separació de béns català, la dedicació exclusiva o preferent al treball domèstic dóna dret a una compensació econòmica, en els casos de separació/divorci, si aquesta dedicació ha perjudicat el cònjuge que l'ha dut a terme (art 23 CDCC).

2n. *Desaparició dels principis d'indisolubilitat del matrimoni*, amb l'admissió del divorci com a causa de dissolució (art. 85C.c.), independentment de la forma, civil o religiosa, en què el matrimoni s'hagi contret.

Resulta també important comprovar que les separacions admeten una àmplia llibertat dels cònjuges, que no es veuran obligats a al·legar l'existència d'una culpa concreta en la producció de la crisi matrimonial. El propi divorci està concebut en la llei com un sistema per solucionar aquestes crisis i no com un mitjà per castigar culpables i premiar innocents: la llista de les causes de divorci, l'accent de les quals es col·loca en la manca de convivència (art 86 C.c.) i les possibilitats ofertes en l'art 81 C.c. sobre la forma d'iniciar i desenvolupar els processos de separació i divorci, que permeten acords previs dels cònjuges, que seran homologats judicialment si no perjudiquen els drets i interessos dels propis cònjuges o dels fills, demostren que si bé no de manera directa, la nova regulació ofereix un sistema més adient a l'efectivitat del principi d'igualtat.

3r. *La recerca de sistemes neutres per solucionar el dissens*. La llei ha de proporcionar als particulars la possibilitat de solucionar els problemes de dissens que puguin tenir mitjançant el recurs a un sistema neutre, que no suposi la imposició de la solució propugnada per un d'ells. Aquest sistema requereix el recurs a un tercer que actuarà com a àrbitre. En els països amb una justícia més àgil, és el jutge qui decideix, per tal com no es pot obligar un dels consorts a sotmetre's a la decisió de l'altre, ja que una solució d'aquest tipus resulta absolutament contrària al principi d'igualtat constitucional.

D'acord amb aquesta línia legislativa, el Codi civil exigeix la intervenció del jutge en les següents situacions: quan els cònjuges no es posin d'acord sobre el lloc on s'ha de fixar el domicili conjugal, "resolverá el Juez, teniendo en cuenta el interés de la familia" (art 70 C.c.); si existeix desacord entre els titulars de la pàtria potestat, haurà de decidir el jutge, després d'escoltar els pares i el fill afectat si tingués judici suficient (art. 156.2 C.c.); quan la discrepància es produeixi entre progenitors separats o divorciats sobre l'exercici del dret de visita dels fills menors, decidirà el jutge, a petició del propi menor o de parents allegats (art 160.3 C.c.).

(12) A Catalunya, el règim típic dels matrimonis catalans en defecte de pacte és el de separació dels béns; en reconèixer masses independents de béns, que cada cònjuge administra personalment, no és possible imposar l'administració conjunta. Vegeu PUIG FERRIOL-ROCA TRIAS. Institucions del Dret civil de Catalunya. III. cit p. 180 i s

Cal tenir en compte que la introducció d'aquest tipus de fórmules no autoritàries té sempre un límit: la protecció de l'interès de la família.

4t. *El principi del favor minori*. L'art 39 CE obliga els poders públics a assegurar la protecció dels menors.¹³ Si la llei admet que en els casos de discrepància intervingui el jutge, tenint en compte uns paràmetres oberts, això no succeeix sense uns límits; aquest es troben en la protecció de l'interès de la persona que haurà de patir les conseqüències de la decisió. Per aquesta raó, la llei obliga a actuar en interès del menor, obligació que afectarà no solament el jutge, sinó, evidentment, els pares, que són aquells que primàriament i bàsicament han d'actuar en benefici del menor; per tal com són titulars de la pàtria potestat, hauran de procurar també aquest interès. Així es dedueix de l'art 39 CE i de les disposicions del Codi civil que el desenvolupen en la regulació de la pàtria potestat. D'acord amb tot això,

a) En l'exercici de la pàtria potestat, els progenitors han d'actuar "siempre en beneficio de los hijos, de acuerdo con su personalidad" (art 154.2 C.c.); quan existeixi discrepància entre progenitors que obligui a l'actuació del jutge, aquest ha de tenir sempre present l'interès dels menors o incapacitats sotmesos a la pàtria potestat (arts 156.2, 158 i 160.3 C.c. i 15 llei catalana 39/1991).

b) En l'adopció, el jutge ha de tenir sempre en compte l'interès de l'adoptat, per decidir sobre la conveniència o no de donar en adopció un menor (arts. 176.1

C.c. i 21 de la llei catalana 37/1991).

c) En la tutela, l'art 209 C.c. estableix que el jutge "en cualquier estado del procedimiento, podrá, a instancia de parte o de oficio, adoptar las medidas necesarias para la adecuada protección del presunto incapaz o de su patrimonio".

d) La part més important de les normes relacionades amb l'interès dels fills i la protecció del menor es troba, evidentment, en la regulació dels efectes de la separació i el divorci. L'art. 90.2 C.c. estableix que el jutge no aprovarà el conveni regulador d'aquests efectes quan els acords de les parts "sean dañosos para los hijos", i el jutge pot proposar altres mesures més adequades (art. 91 C.c.). L'art 92.2 C.c. estableix també que les mesures judicials sobre la cura i l'educació dels fills seran adoptades en llur benefici, igual que en les mesures provisionals que s'hagin de prendre com a efecte de la interposició d'una demanda de nul·litat de matrimoni, separació i divorci, en les quals el jutge haurà de "determinar, en interés de los hijos, con cuál de los cónyuges han de quedar los sujetos a la patria potestad de ambos" (art. 103, 1a C.c.).

Conclusió

Cap legislació no és mai definitiva. I menys en l'àmbit del dret de família, on les tensions i les influències socials són més àgils. Per tant, l'actual normativa de dret privat, que he resumit fins ara, deixa oberts alguns interrogants.

1r. *¿Es pot limitar la normativa sobre família a regular els grups que es*

constitueixen d'acord amb les previsions legals? Ja hem vist els problemes que s'han plantejat davant del Tribunal Constitucional en relació a les parelles de fet. Però és que a més, el complex món de la família inclou una sèrie de situacions que requereixen una solució.

2n *¿És que la protecció constitucional es limita a les parelles heterosexuals casades?* A més del problema de les parelles de fet, col·lectius d'homosexuals demanen, i en alguns països ho han aconseguit, una certa equiparació de la seva situació a la consideració de grup familiar, amb unes característiques pròpies. S'ha de tenir en compte que no es tracta de casar a ningú, sinó de dissenyar una política jurídica convenient, respectant els principis de llibertat i igualtat. Es poden adoptar mesures concretes i específiques que no cal que siguin equiparadores perquè, en tot cas, la situació no és la mateixa.

3r. En qualsevol cas, una política jurídica i social adequada ha de tenir com a límit el respecte dels drets fonamentals dels individus. La família serveix, fonamentalment, per a facilitar-ne el desenvolupament i permetre l'exercici dels drets individuals. Però també per facilitar la integració dels individus en el teixit social, allò que s'anomena socialització de les persones. Especialment en relació a la responsabilitat en la creació de ciutadans responsables i integrats, la família

(13) Vegeu EGEA, La protecció dels menors a Catalunya. Els diferents règims de protecció. Barcelona, 1989.

resulta un instrument indispensable. I les polítiques públiques ho han de tenir en compte.

En qualsevol cas, s'ha de partir de la transformació constant de la família, que es converteix en un canal de transmissió i propagació de conductes socials i deixan de ser un element restringit a l'àmbit privat per passar a tenir un alt interès social.

Annex

El Codi civil ha estat reformat per les següents lleis després de l'entrada en vigor de la Constitució, el 1978.

- Llei 11/1981, de 13 de maig, de modificació del Codi civil en matèria de filiació, pàtria potestat i règim econòmic del matrimoni.

- Llei 30/1981, de 7 de juliol, per la qual es modifica la regulació del matrimoni en el Codi civil i es determina el procediment a seguir en les causes de nul·litat, separació i divorci.

- Llei 13/1983, de 24 d'octubre, reguladora de la tutela.

- Llei 21/1987, d'11 de novembre, que modifica el sistema de l'adopció i introdueix la protecció de menors desemparats.

- Llei 11/1990, de 15 d'octubre, sobre aplicació del principi de no discriminació per raó de sexe.

La Compilació del Dret civil de Catalunya ha estat modificada en diverses ocasions des de 1978 per lleis del Parla-

ment de Catalunya. La primera modificació va tenir lloc en 1984, però amb posterioritat s'han promulgat les lleis següents, que deroguen i amplien els preceptes de l'esmentada Compilació.

- Llei 7/1991, de 27 d'abril, de filiacions.

- Llei 37/1991, de 30 de desembre, sobre mesures de protecció de menors desemparats i de l'adopció.

- Llei 39/1991, de 30 de desembre, de la tutela i institucions tutelars.

- Llei 8/1993, de 30 de setembre, de modificació de la Compilació en matèria de relacions patrimonials entre cònjuges.

ELS MALTRACTAMENTS A DONES EN L'ÀMBIT DOMÈSTIC

ELS CASOS ATESES PER L'EQUIP D'ATENCIÓ A LA DONA DE L'AJUNTAMENT DE BARCELONA.

M. ÀNGELS PONT, ANNA PARÈS. Institut Cartogràfic i de Base, S.A. (ICB)

Introducció

L'Equip d'Atenció a la Dona de l'Àrea d'Afers Socials i Joventut de l'Ajuntament de Barcelona, és un servei dirigit a les dones de la nostra ciutat que s'ofereix des de l'any 1982. L'EAD està format per un grup de professionals, treballadores socials, advocades i psicòlogues, que interdisciplinàriament atenen les dones que requereixen una atenció especialitzada. Són dones que presenten maltractaments físics i/o psíquics, dones que han estat violades o agredides, dones que exerceixen la prostitució, dones amb famílies monoparentals sense recursos, dones que es troben en situació de crisi, i que mitjançant un suport poden superar la seva greu situació i millorar la seva autonomia.

Les dones que accedeixen a l'EAD sigui pel seu compte, derivades des de qualsevol servei de les xarxes socials, sanitàries, policials i judicials, sigui perquè s'han informat a través dels mitjans de comunicació o d'altres, troben informació sobre els seus drets, informació general, assessorament jurídic i atenció i suport psicològic per millorar la seva situació.

En el cas que les dones que pateixen maltractaments necessitin allotjament i no disposin de cap altre recurs, poden accedir, a través de l'EAD, a la Casa d'acolliment per a les dones maltractades de l'Ajuntament de Barcelona, que funciona a la ciutat des de l'any 1986. A la casa d'acolliment, les dones i els seus fills/filles troben un espai de reflexió lluny de la

situació de violència i un ajut personalitzat, en un marc educatiu i en un entorn grupal, solidari, participatiu i integrador, que afavoreix la superació de la situació de crisi i fomenta l'autonomia personal.

El total de dones ateses per l'EAD des de l'1 de gener de 1991 al 31 de desembre de 1993 ha estat de 2.550, de les quals un total de 460 dones patien maltractaments o situacions de violència en l'àmbit familiar. El fet que el maltractament, malgrat que està tipificat com a falta o delictes en la normativa vigent, es manifesti en l'àmbit privat, fa que continuï sent una lacra social i que en un percentatge molt elevat es mantingui ocult, no manifest.

Els maltractaments que pateixen les dones en l'àmbit domèstic es donen en tots els contextos socio-econòmics i culturals; algunes dones tenen, però, més recursos que altres per fer front a la situació. Un baix nivell d'instrucció, una situació laboral precària, un baix nivell d'ingressos, junt amb problemàtiques psico-socials a l'entorn familiar (alcoholisme, drogoaddicció, delinqüència...) són factors freqüents en les històries de vida de les dones ateses pels serveis municipals. Aquests casos constitueixen només la punta d'un iceberg del qual es desconeix la dimensió real ja que es calcula que, en el context dels països europeus en general, només es coneixen i surten de la foscor al voltant d'un 20% del total de casos que es donen en la realitat. La resta continua sense ser detectada.

Per això, el treball de les administracions s'ha d'adreçar tant a l'atenció de

les víctimes dels maltractaments com a la sensibilització de tota la societat, en el vessant de la prevenció i l'educació. Cal continuar oferint a les dones informació, formació i altres recursos per tal que, sent més autònomes, puguin denunciar les situacions de violència i fer-hi front. Només mitjançant la sensibilització ciutadana, la solidaritat i l'ajuda mútua s'aconseguirà que aquests comportaments no restin impunes. És important també potenciar el coneixement d'una realitat que passa sovint desapercibuda, per poder intervenir-hi més eficaçment. En aquesta línia, l'Àrea d'Afers Socials i Joventut es va proposar la realització d'un estudi sobre el perfil de les dones maltractades ateses per l'EAD, com una primera aproximació al coneixement d'aquesta problemàtica. L'estudi elaborat a partir dels 460 historials de les dones que han accedit al servei ha estat realitzat per l'ICB, SA per encàrrec de la Gerència de l'Àmbit de Benestar Social.¹

Metodologia

L'estudi es basa en 460 historials oberts entre el 1991 i 1993. L'EAD comptava amb dos tipus d'historials o protocols de registre, de dues èpoques diferents, en els quals les professionals recollien les dades bàsiques de l'usuària

(1) L'estudi ha estat realitzat per l'Àrea d'Estudis d'Opinió d'ICB, S.A. per encàrrec de l'Àmbit de Benestar Social de l'Ajuntament de Barcelona, entre els mesos de maig i setembre de 1994. Màrius Boada ha estat el responsable de la part estadística i gràfica i Conxita Gisbert, Yolanda Perucho i Ramon Arbós de la codificació i depuració de les dades.

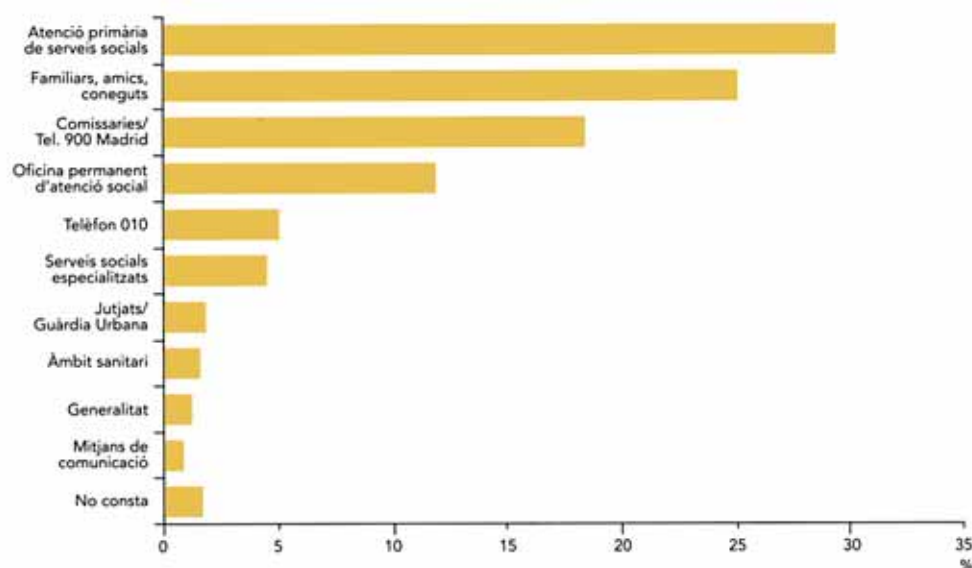
d'acord amb unes variables pre-definides. El primer, utilitzat fins al 1993, no va ser dissenyat per ser tractat informàticament. El segon, més recent i sistematitzat, permet la informatització. Com que n'hi havia de dues menes, ha estat necessari un treball previ d'unificació de criteris, de lectura de tot el contingut i de compilació de la informació precisa. Aquesta tasca ha estat més pròpia d'un estudi qualitatiu que quantitatiu. Un cop realitzada, s'ha passat a un procés de codificació i depuració de les dades per tal de procedir a la posterior anàlisi estadística. Com que es tractava d'historials, és a dir, expedients de casos d'atenció social, es dona un important sub-registre en algunes variables.²

A partir d'aquí, s'intenta esbossar el perfil de les dones que pateixen maltractaments i esbrinar el motiu que les va empènyer a recórrer a l'EAD. Tot i que des de l'Ajuntament s'han fet estudis de caire general sobre les condicions de vida de les dones,³ no es disposava fins ara d'una anàlisi específica dels casos de maltractament.⁴

Principals resultats

La mitjana anual de dones que recorren a aquest equip declarant maltractaments de la seva parella o d'algun altre familiar és de 150. Les afectades (sobretot les joves) l'han conegut per mitjà dels tècnics i tècniques dels serveis socials d'atenció primària. També gràcies a les persones del seu entorn més pròxim (familiars, amics o coneguts), el personal de

Gràfic 1
Serveis que han derivat dones maltractades

les comissaries i els informadors del telèfon 900 de Madrid. Àdhuc han fet d'intermediaris l'Oficina Permanent d'Atenció Social, tel. 900/30.90.30), el Telèfon 010 de l'Ajuntament de Barcelona i els serveis socials especialitzats. En canvi, a través dels professionals del sector sanitari, els jutjats, la Guàrdia Urbana, els funcionaris de la Generalitat o els mitjans de comunicació hi han accedit menys casos (gràfic 1).

Entre les més joves el més freqüent és accedir-hi per mitjà dels professionals d'atenció primària; en canvi, entre les més grans el més habitual és a través de les comissaries o pel telèfon 900 de Madrid, com en el cas de les de nivell d'estudis intermedi. Les dones que tenen entre trenta i trenta-nou anys han seguit més els consells i les indicacions de familiars o amics.

El motiu principal pel qual decideixen recórrer a demanar ajut és l'actitud violenta de la parella (en pocs casos un altre familiar)⁵. Ofenses, coaccions, lesions, agressions i violacions són comuns en aquest tipus de situacions. Sovint es donen maltractaments psíquics i físics

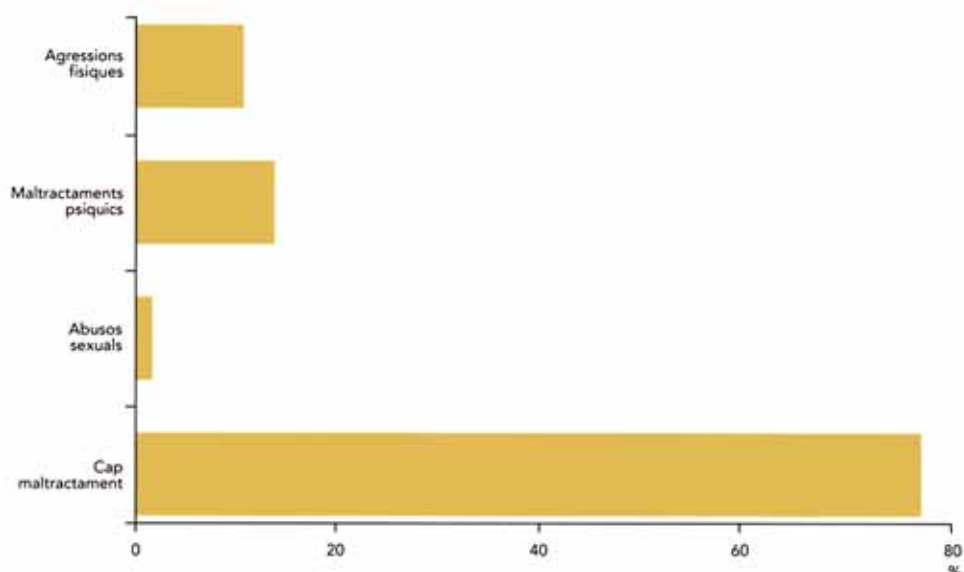
(2) S'han detectat molts punts dels historials sense emplenar, sobretot pel que fa a les dades de la parella. Aquesta mancança d'informació repercuteix en els resultats de l'estudi (per a més detall, vegeu gràfics).

(3) Per citar els més recents, SUBIRATS, M.; MASATS, M.; CARRASQUER, P: "Les condicions de vida de les dones a la ciutat de Barcelona", realitzat per l'IEMB amb el patrocini de l'Ajuntament de Barcelona, o GARCÍA RAMÓN, M.D.; CÀNOVES, G. I PRATS, M. "Les dones i l'ús del temps a Barcelona", realitzat per l'IEMB, per encàrrec de l'Ajuntament de Barcelona i l'entitat Salut i Família.

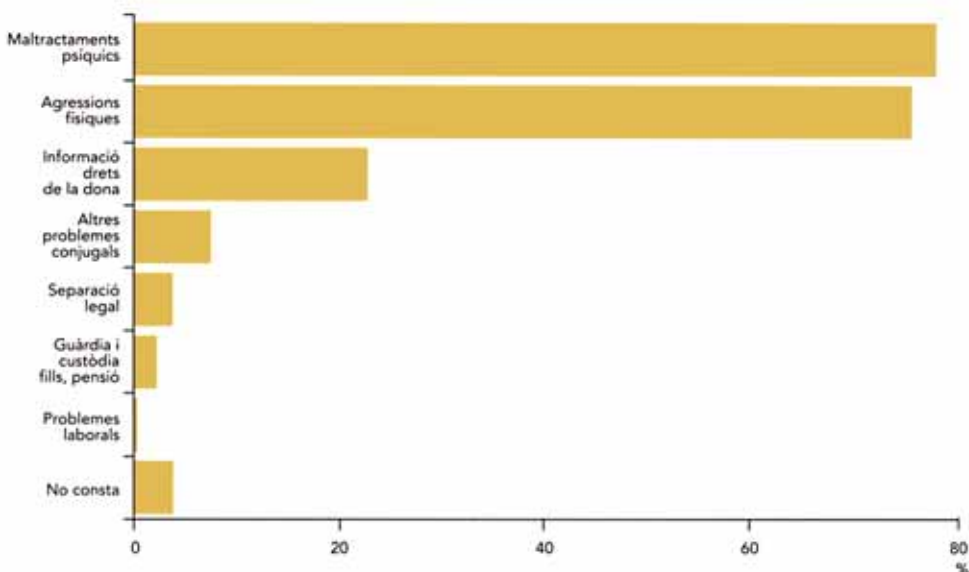
(4) Sobre la problemàtica del maltractament a les dones existeix l'estudi realitzat per l'Institut Català de la Dona: "Vivències silenciades. Entrevistes a dones víctimitzades", realitzat per X. Altarriba.

(5) En un 3% dels casos l'agressor és el pare, el fill o altres persones. Això no obstant, a partir d'ara es farà referència només al marit o company (més del 95% dels casos).

Gràfic 2
Maltractament als fills

Gràfic 3
Motius per recórrer a l'EAD que al·leguen les dones maltractades ateses

ensems (60% dels casos). Les víctimes són les dones i, si n'hi ha, els fills menors (gràfic 2).

A més, acudeixen al servei especialitzat per demanar informació sobre els seus drets, per a assessorament, per a

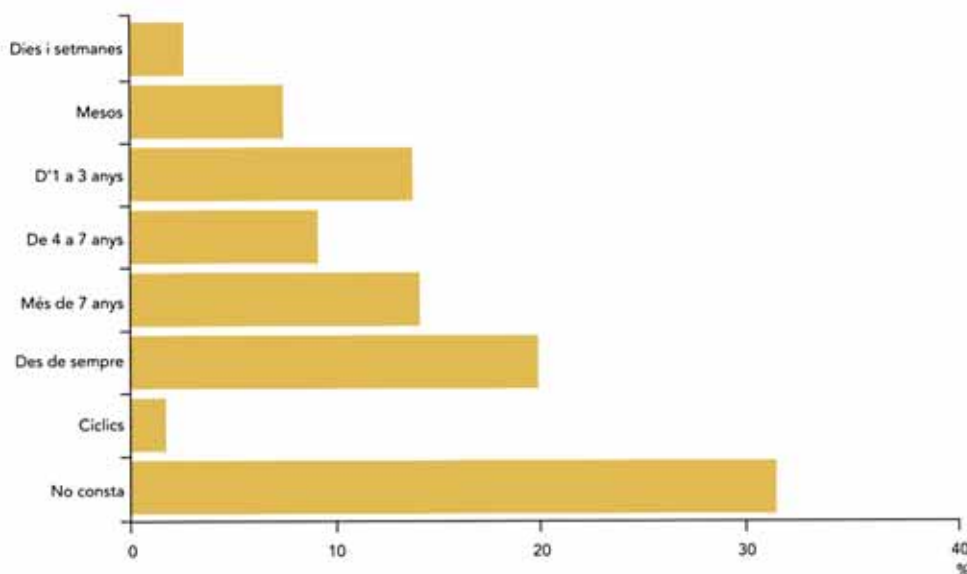
l'assessorament i orientació jurídica sobre la separació legal o per qüestions relacionades amb els fills com són la guarda i custòdia, o el reconeixement i el cobrament de la pensió, per exemple. Les dones de nivell educatiu alt tendeixen més a sol·licitar informació o a presentar altres problemes conjugals (gràfic 3).

L'inici de la violència es produeix gairebé sempre en el matrimoni o la convivència, però també es dona en l'etapa de festeig. Pel que fa a la durada, en la majoria dels casos supera l'any; només en un 10% dels casos és relativament recent. El més habitual és que es cronifiqui amb el temps i en molt pocs casos esdevé una cosa cíclica (gràfic 4).

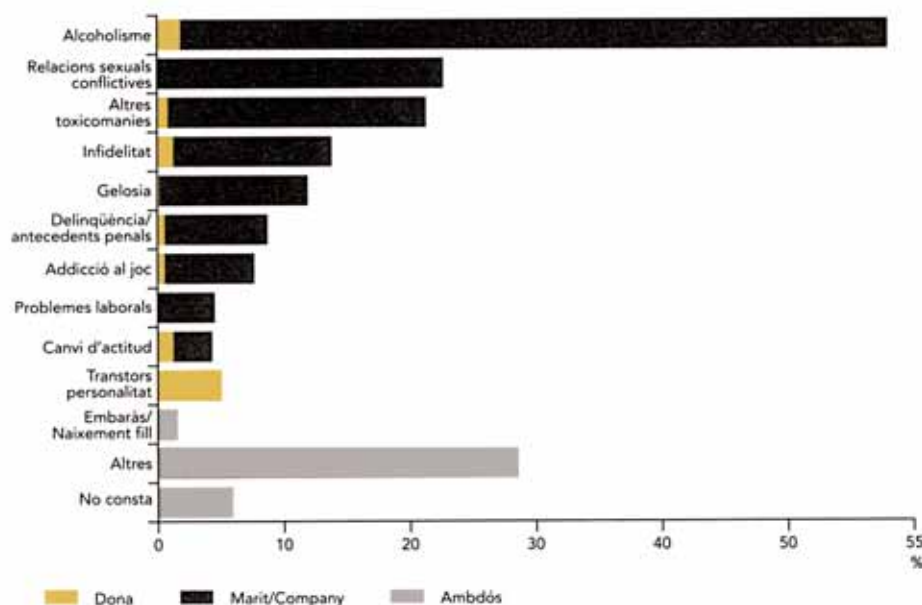
La denúncia de maltractaments de les dones que han estat agredides per la seva parella no és del tot habitual. Al moment d'arribar a l'EAD, declaren haver-ho fet el 40% (un 30% n'ha posat una i un 10% n'ha posat més d'una); hi ha també qui s'ho ha repensat i no l'ha tramitada (gràfic 5).

El malestar a la llar ve provocat normalment per la parella; això no obstant, en un 10% dels casos la dona també presenta problemàtiques psicosocials. L'alcoholisme del marit o company és el principal factor de risc associat als maltractes; en segon lloc, els problemes i les patologies en les relacions sexuals i la drogoaddicció. La infidelitat, la gelosia, la delinqüència i els antecedents penals i l'addicció al joc de la parella també són motiu de maltractaments, però menys. Els problemes laborals del marit o company també són l'origen de desavinences i maltractes.

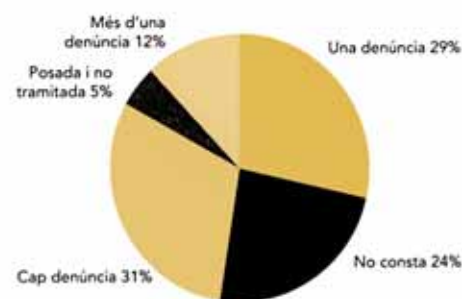
Gràfic 4
Durada de la situació de violència domèstica

Gràfic 6
Desencadenants de la violència

Gràfic 5
Denúncia de la violència

En la majoria dels casos hi ha un únic desencadenant de la situació de violència domèstica, tot i que també poden haver-n'hi dos, tres o fins i tot quatre. El més freqüent és l'alcoholisme del marit o company associat a altres toxicomanies, problemes sexuals, gelosia, infidelitat, addicció al joc, delinqüència (més del 40% dels casos). També la drogoaddicció i la delinqüència es donen conjuntament (gràfic 6).

A continuació es descriuen els tres més característics de la dona que ha patit maltractaments, d'entre les usuàries ateses per l'EAD. En concret, es fa referència a l'edat, l'origen, el lloc de residència, els estudis, la situació laboral i el nivell d'ingressos

L'edat mitjana és 34 anys; les cases tenen una edat mitjana superior a la resta. Són pocs els casos de joves menors de 20 anys i de dones que superen els cinquanta; rars els casos de majors de 65 anys (gràfic 7).

Més d'una tercera part són barcelonines de naixement. Un 10% ha nascut a municipis de la província de Barcelona,

i més concretament de la Regió 1 (que inclou els municipis del Barcelonès, Maresme, Vallès Oriental, Vallès Occidental, i Baix Llobregat). Prop d'una quarta part és originària d'Andalusia o Extremadura, una cinquena part d'altres comunitats autònomes i un 10% prové d'altres països o continents (Sud-Amèrica, Àfrica del Nord, França, Portugal, Bèlgica, Europa de l'Est i Àsia) (gràfic 8).⁶

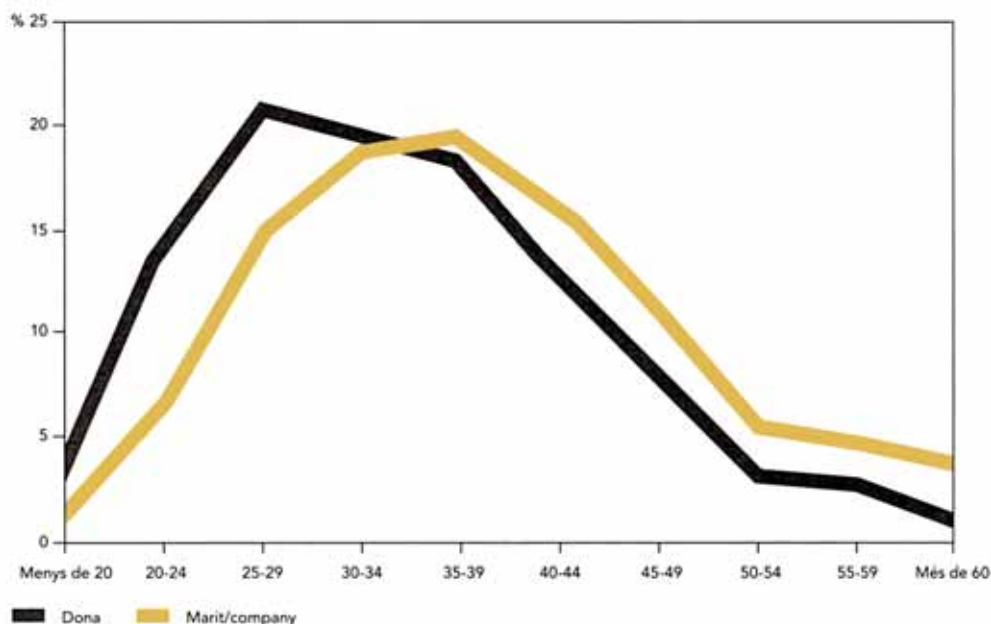
Més del 60% viu a la ciutat de Barcelona i un 30% a la Regió 1. La resta tenen el domicili a altres indrets de Catalunya o de l'Estat espanyol (Andalusia, les Balears, centre peninsular, Múrcia i València)⁷. Si es relaciona el lloc de naixement amb el de residència, s'observa que més d'una quarta part ha nascut i viu a Barcelona (més freqüentment entre les dones joves) i més d'una tercera part ha nascut a altres indrets però resideix a la capital.

Pel que fa únicament a les que viuen a la ciutat de Barcelona, la majoria viu als districtes de Ciutat Vella, Nou Barris de Sant Martí i l'Eixample. Són menys els casos que arriben a l'EAD de districtes

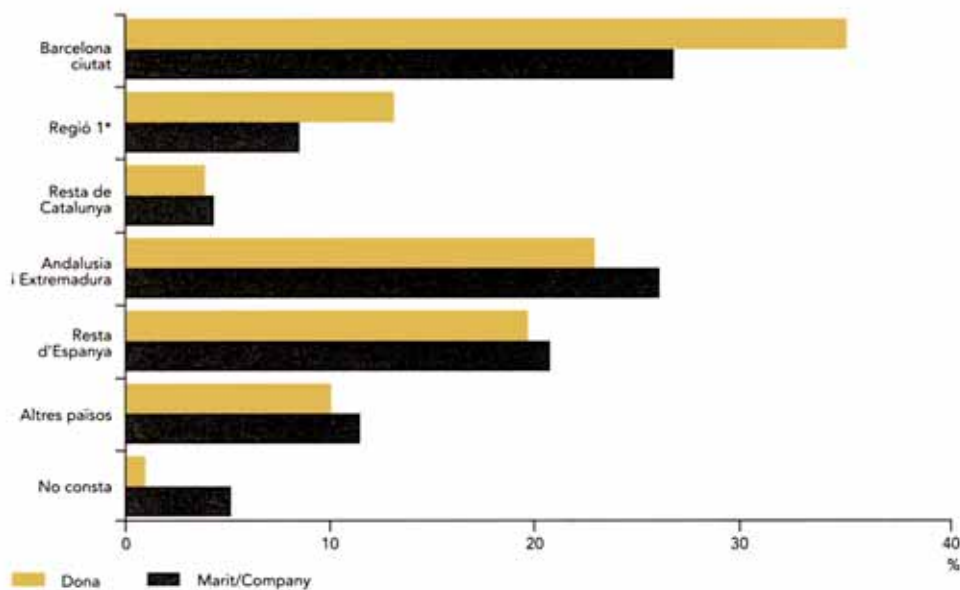
(6) Si s'estableix una comparació entre el lloc de naixement d'aquest grup específic i el de la població femenina de la ciutat (segons dades de l'enquesta de 9 Serveis Municipals, 1993), es detecta que la proporció de dones que pateixen maltractaments originàries d'Andalusia i Extremadura és més gran que la del conjunt (uns 10 punts per sobre). Òdem amb les de procedència estrangera.

(7) Les dones que provenen d'altres comunitats autònomes s'han adreçat a l'EAD de Barcelona seguint l'assessorament de professionals especialitzats del seu lloc de residència, ja que els serveis que atenen a dones maltractades formen part d'una xarxa estatal.

Gràfic 7
Edat

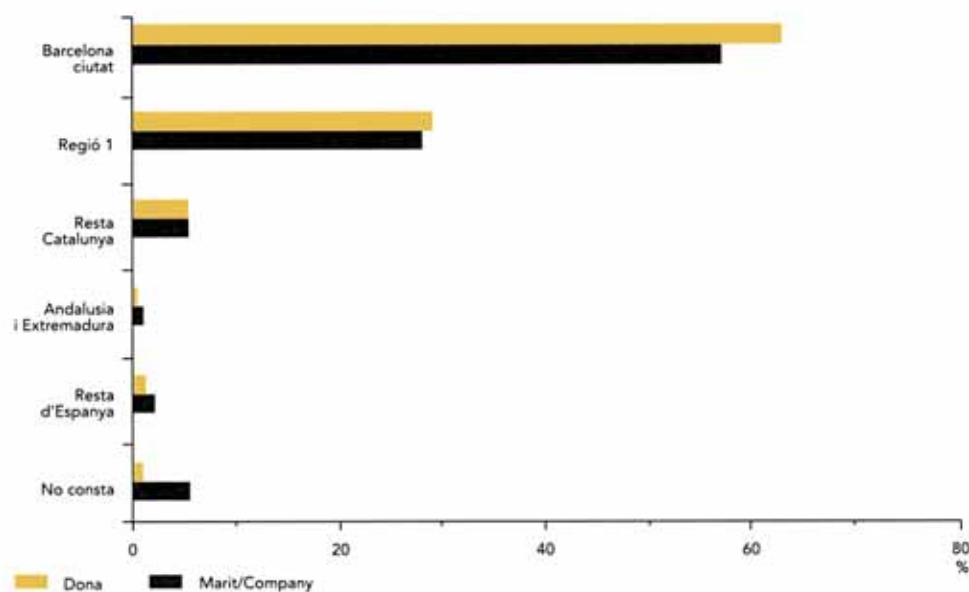

Gràfic 8
Lloc de naixement

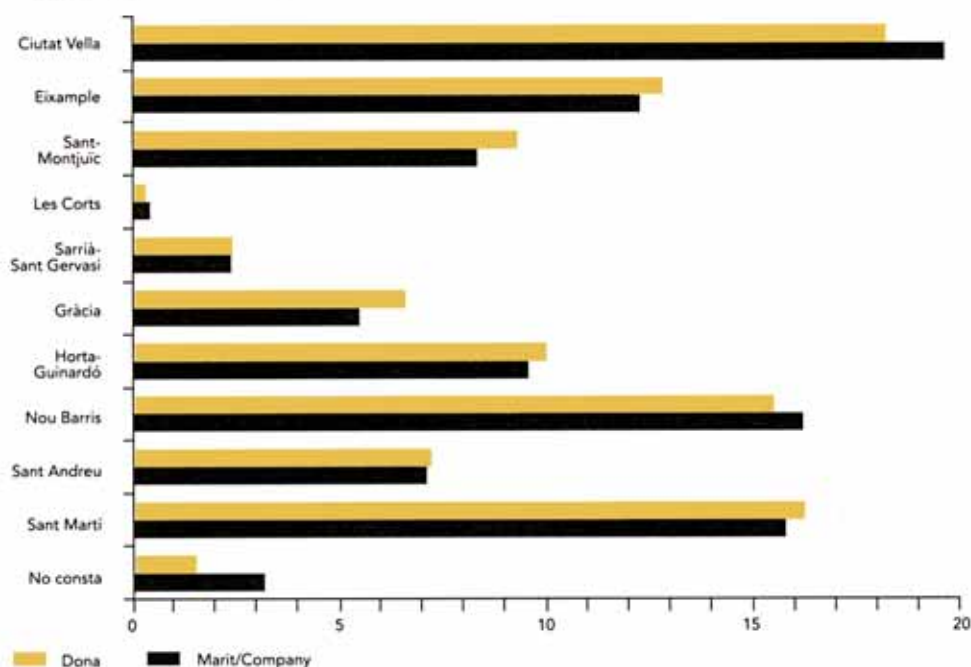

* Inclou els municipis del Barcelonès, Maresme, Vallès Oriental, Vallès Occidental i Baix Llobregat

Gràfic 9 (a)
Lloc de residència

Gràfic 9 (b)
Lloc de residència/Dones

com Les Corts o Sarrià-Sant Gervasi (gràfic 9).⁸

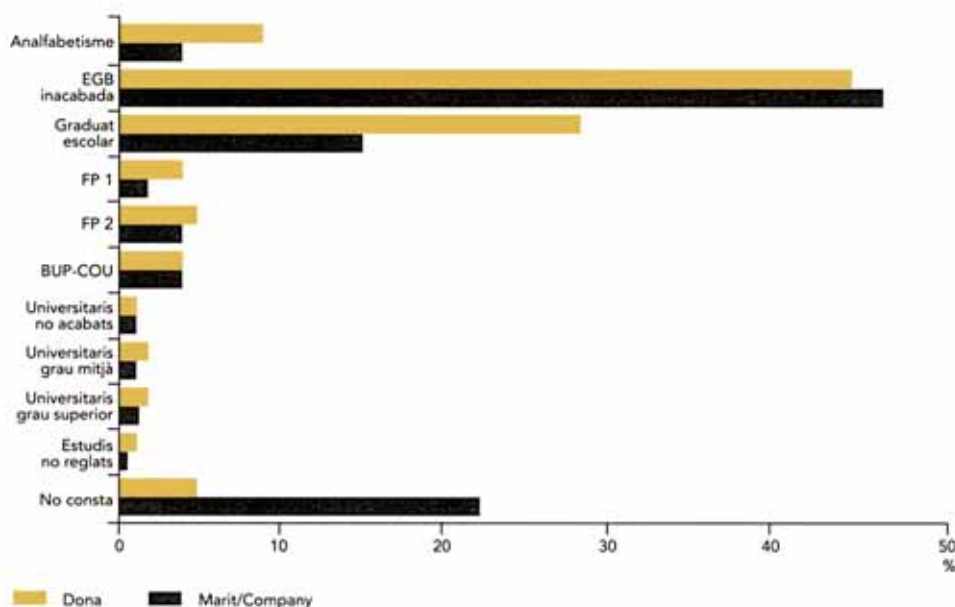
Una cinquena part declara que fa menys de 5 anys que resideix a Barcelona (això és més freqüent entre les menors de 35 anys), un 30% entre 6 i 20 anys i una tercera part porta vivint-hi més de quatre lustres (més freqüent entre les més grans).

Respecte al nivell educatiu, més de la meitat no ha acabat l'EGB o no sap llegir i escriure mínimament (45% EGB incompleta, 7% analfabetisme), una quarta part té el certificat del graduat escolar i un 12% ha cursat estudis secundaris. Són poques les que han accedit a l'ensenyament superior. Cal afegir alguns matisos a aquesta qüestió. Primerament, que l'analfabetisme està més localitzat entre les més grans; també que no haver acabat els estudis primaris és més propi de les dones de més de 35 anys; en canvi, entre les més joves és més freqüent estar en possessió del certificat de graduat escolar (gràfic 10).

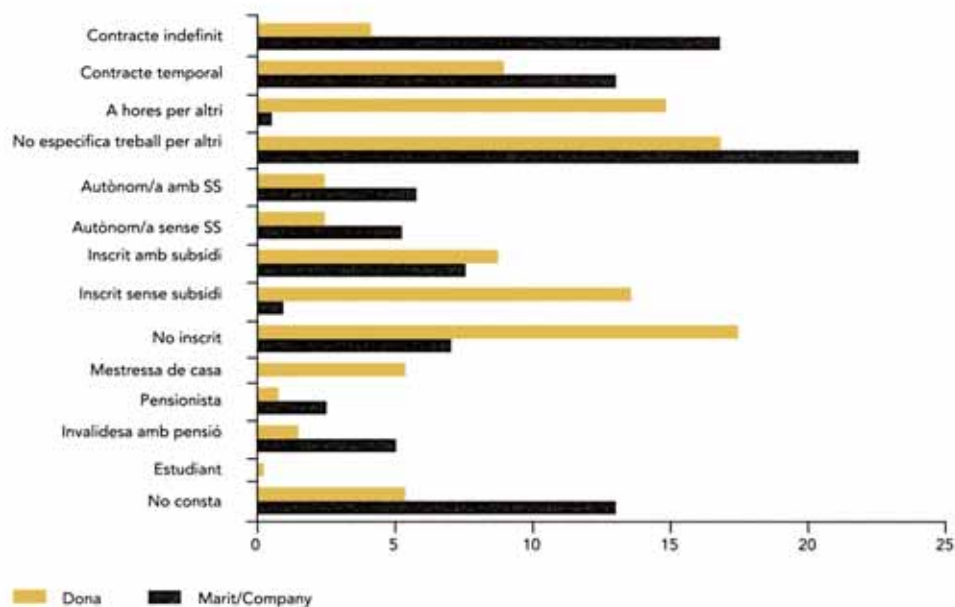
La majoria treballen o diuen que estan a l'atur. Prop d'un 5% són mestresses de casa i poques són pensionistes. Pel que fa a les que treballen (més del 45%), cal assenyalar que només un 4% té un contracte fix (més freqüent entre les dones d'estudis superiors) i un 9% té un contracte temporal. La resta treballa a hores per a tercers (més habitual entre les dones d'escàs nivell educatiu), és

(8) La proporció de dones que han declarat maltractaments que resideixen a Ciutat Vella, Nou Barris i Sant Martí és més gran que la de la població femenina d'aquests districtes, sobretot pel que fa referència a Ciutat Vella.

Gràfic 10
Nivell d'estudis

Gràfic 11
Situació laboral

autònoma amb o sense seguretat social o bé no especifica quina classe de treball fa. Això porta a pensar que la majoria tenen una feina precària, inestable i pròpia de l'economia submergida. Quant a les que diuen que estan a l'atur, cal remarcar que un 20% està apuntada a l'INEM i un 17% no ho està (sobretot les més joves); entre les primeres, un 7% rep el subsidi (gràfic 11).

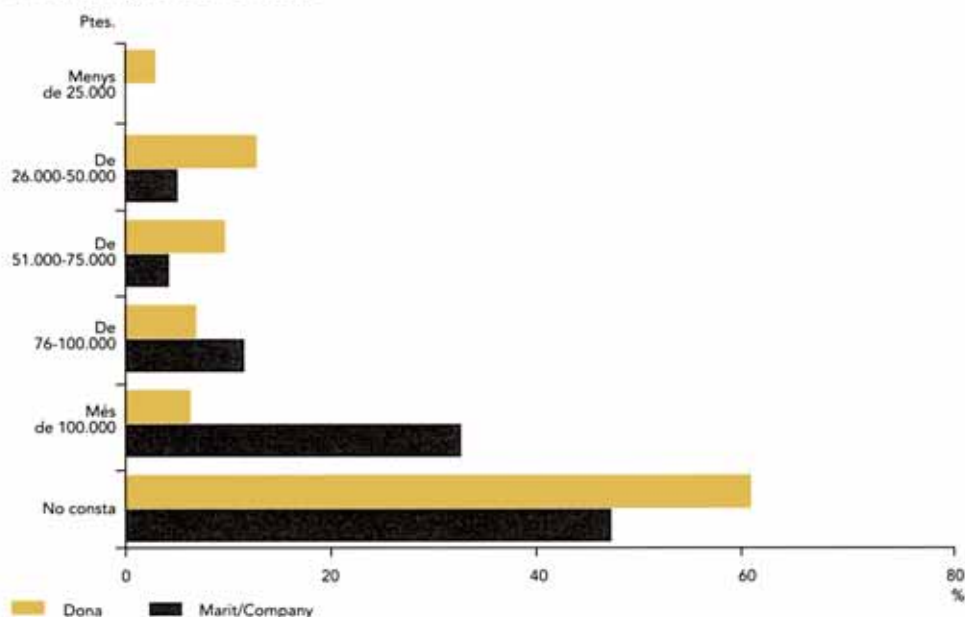
Moltes de les usuàries de l'EAD no declaren els seus ingressos o realment no en tenen (60%). El més habitual, en cas de percebre'n, és no superar les 100.000 pessetes mensuals (només un 7% supera aquesta xifra i solen ser d'alt nivell d'estudis). La mitjana aproximada d'ingressos, per aquelles que en tenen, seria poc més del salari mínim interprofessional. També cal tenir present que hi ha dones amb guanys inferiors a les 50.000 pessetes (un 15%)(gràfic 12).

Més de la meitat són casades, un 18% viu en parella i un 14% són solteres. Les divorciades o separades sumen un 7%. La mitjana d'anys de matrimoni o de convivència de les usuàries de l'EAD és 11 anys. En general, com és lògic, com més grans són més anys fa que viuen junts (gràfic 13).

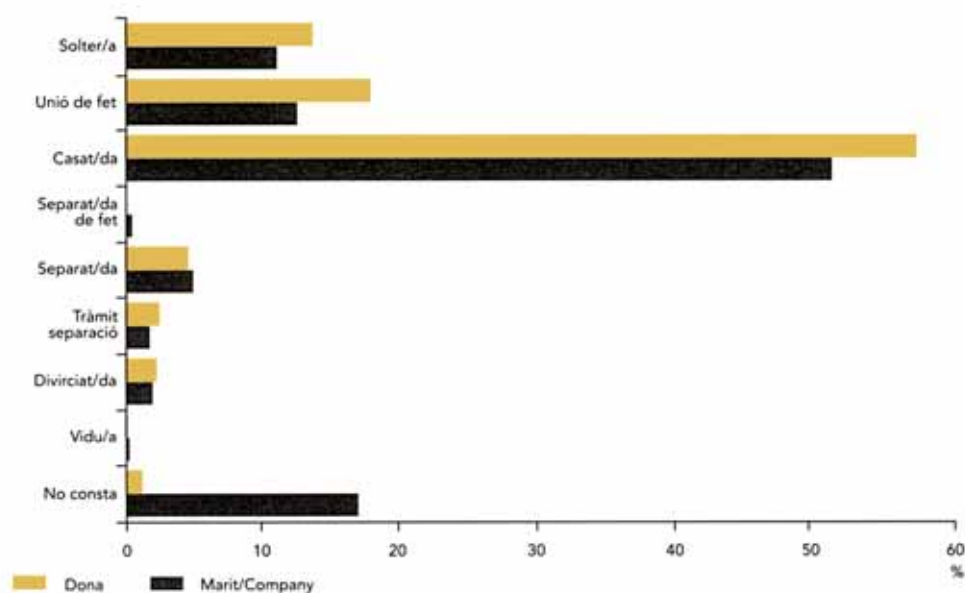
La mitjana de fills de les usuàries de l'EAD és de 2,1. La majoria té entre un i tres fills, algunes en tenen més de quatre (més del 10%). Les més grans també acostumen a tenir més fills i de més edat (gràfic 14).

A continuació es descriuen els trets més característics de la parella. Com en el cas anterior, es fa referència a l'edat,

Gràfic 12
Nivell d'ingressos mensuals

Gràfic 13
Estat civil

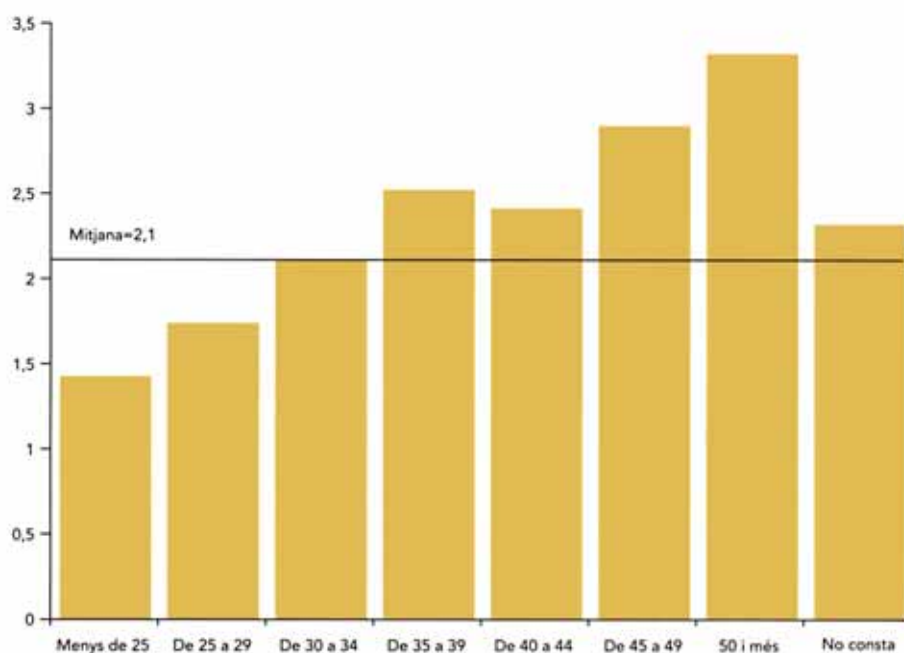
l'origen, el lloc de residència, els estudis, la situació laboral i el nivell d'ingressos.

L'edat mitjana del marit o company és de 38 anys, quatre anys més que la muller o companya. La major part té entre 30 i 49 anys, una cinquena part són joves i més d'un 10% superen els cinquanta (gràfic 7).

Més d'una quarta part ha nascut a la ciutat de Barcelona i un 7% a la província, i gairebé tots són de la Regió 1. Una altra quarta part és originària d'Andalusia i Extremadura i una cinquena part de la resta de l'Estat espanyol. Els nascuts a l'estranger sumen més d'un 10% i provenen de Sud Amèrica, Àfrica del Nord, resta de l'Àfrica, Alemanya, Portugal i França (gràfic 8).

Més de la meitat viu a la ciutat de Barcelona i un 30% a la província, principalment als municipis de la Regió 1. La resta es reparteix de forma similar per altres punts de la geografia espanyola. Pel que fa únicament als que viuen a la ciutat de Barcelona, la distribució per districtes és molt similar a la de les dones: Ciutat Vella, Nou Barris, Sant Martí i l'Eixample són els districtes on es donen més casos i les Corts i Sant Gervasi en els que menys. Si es relaciona el seu lloc de naixement amb el de la seva residència, s'observa que una quarta part ha nascut i viu a la ciutat de Barcelona i més d'una tercera part ha nascut a algun altre indret però viu a la capital. Més d'un 10% porta menys de 5 anys residint a la ciutat de Barcelona, una quarta part entre 6 i 20

Gràfic 14
Mitjana de fills segons edat de la dona

anys i prop d'un 40% més de quatre lustres (gràfic 9).

Respecte al nivell educatiu, la meitat o no ha acabat l'EGB o és analfabeta (45% EGB incompleta i 4% analfabetisme)⁹, un 15% té el certificat del graduat escolar i un 10% ha cursat estudis secundaris. Són pocs els que han accedit a l'ensenyament superior. Cal afegir que hi ha menys analfabets que dones que no saben de lletres i números. Si es relaciona el nivell d'estudis dels dos components de la parella es comprova que ambdós tenen un nivell de formació baix i són rars els casos amb formació acadèmica (gràfic 10).

Gairebé dues terceres parts treballen (més de la meitat per compte d'altri i un 12% per compte propi). Un 15% està a l'atur i un 7% és jubilat o pensionista. Si es compara la situació laboral de les dones amb la de la seva parella, es comprova que la situació del marit o company és bastant més estable (17% té contracte fix i 13% eventual i pocs són els que treballen a hores o sense contracte); també hi ha menys aturats i més pensionistes (gràfic 11).

Els ingressos del marit o company en gairebé la meitat dels casos no consten. En més del 30% són superiors a les 100.000 pessetes i en un 10% entre 76.000 i 100.000 pessetes. Menys d'un 10% té

uns guanys inferiors. En general, els guanys de la parella són més importants que els de la dona (gràfic 12).

Conclusions

Resumint, les dones que s'han dirigit a l'Equip d'Atenció a la Dona de la ciutat de Barcelona perquè han estat víctimes de situacions de violència domèstica i maltractaments són, en general, dones casades de totes les edats (joves i adultes) amb un parell de fills. La majoria són nascudes a la ciutat de Barcelona, Regió 1 o Andalusia. El seu nivell educatiu és escàs i la seva situació laboral precària, inestable i pròpia de l'economia submergida. Els seus ingressos rondan el salari mínim interprofessional, però moltes no en tenen. La seva parella també té un baix nivell educatiu, el seu treball és més estable i guanya més de cent mil pessetes.

De mitjana porten 11 anys de convivència. Les afectades al·leguen una situació de violència familiar cronicada. Han patit maltractaments de la seva parella durant anys o des de sempre. El més freqüent és el maltractament psíquic juntament amb les agressions físiques. El desencadenant principal de la situació hostil és l'alcoholisme del marit o company; també altres toxicomanies i unes relacions sexuals conflictives. Un 40% de les afectades ha denunciat els fets. 🔑

9- La proporció d'homes amb EGB incompleta o que no saben llegir ni escriure és més gran que la del conjunt de la població masculina de Barcelona (uns 15 punts), segons dades de l'enquesta de Serveis Municipals, 1993.

FAMÍLIES I INFANTS EN RISC SOCIAL.

L'ATENCIÓ A LES FAMÍLIES I INFANTS AMB PROBLEMÀTICA SOCIAL

NURIA PÀMIES MARTORELL. Psicòloga. Ajuntament de Barcelona

Dossier

Introducció

A Barcelona podem trobar infants en diferents situacions. La majoria d'infants no pateixen dificultats remarcables i segueixen un ritme normal de desenvolupament, amb un entorn prou adequat per a la seva socialització. Altres nens pateixen algun tipus d'handicap o disminució que afecta el seu desenvolupament o la seva capacitat per moure's i adaptar-se a la vida quotidiana i a la societat.

Però també trobem un sector d'infants que no veuen cobertes, en diferent grau, les seves necessitats bàsiques d'atenció: alimentació i cura, estimulació, afecte, etc. Es parla d'infants en risc social o, fins i tot, en alt risc social, els quals acumulen factors i problemàtiques que els fan susceptibles d'una atenció especialitzada.

L'atenció a la infància es presta a partir d'una àmplia xarxa de serveis públics i privats que cobreixen els diferents àmbits: educatiu, lúdic, reeducatiu, terapèutic... L'Administració, dins els paràmetres del que s'ha anomenat l'estat del benestar, juntament amb el sector privat, fa una oferta d'activitats i serveis adreçats, bé a la població infantil en general, bé a cobrir les necessitats dels sectors en risc o en dificultat.

El primer bloc s'encamina a la promoció de la qualitat de vida i un bon desenvolupament per a tots els infants i adolescents: activitats culturals, lúdiques i de temps lliure, informació, orientació professional, equips de suport psicopedagògic a les escoles, etc. Es fa així una tasca de prevenció primària.

En aquesta oferta es procura que s'integri la població "en risc social", amb alguna problemàtica social i també la que presenta dèficits personals (beques, reserva de places, accés informatiu, etc.). No obstant, a aquests infants i llurs famílies s'adrecen també els serveis socials d'atenció primària o d'altres serveis de la xarxa d'atenció a la família i la infància: Centres d'Atenció a la Salut Mental Infantil (CA-PIP), Equips d'Atenció Psicopedagògica (EAP), Equips d'Integració de la Petita Infància (EIPI) i Centre d'Atenció a Disminuïts (CAD), que atenen la disminució o risc de retard en el desenvolupament; planificació familiar, els Centres d'Atenció Social a drogodependents (CAS), la xarxa sanitària, la xarxa de salut mental, etc.

Des de l'atenció primària, a partir de l'equip bàsic de professionals -assistent social, educador, treballadora familiar-, dels projectes i prestacions desenvolupats (intervenció psico-social, treball en medi obert, a les escoles, ajuts econòmics, ajuda a la llar, suport en la inserció socio-laboral, grups d'ajuda mútua) i dels serveis específics (casals infantils, centres materno-infantils, aules-taller...), s'intenta fer una tasca de detecció i suport en aquestes famílies, pal·liar en la mesura del possible les seves carències i estimular la seva autonomia i inserció social.

Aquest nivell d'atenció implica una prevenció secundària, ja que evita el deteriorament vers una situació "d'alt risc social". És important concentrar els esforços en els nivells de prevenció primària i, sobretot, secundària, si es vol evitar l'agreujament de les problemàtiques i ga-

rantir un mínim benestar i qualitat de vida. Una atenció a temps a un nen, oferint un reforç socialitzador en un centre de dia, per exemple, i un suport a la família dins un pla específic d'intervenció, pot evitar un ingrés llarg en un centre residencial, amb les conseqüències que genera. D'altra banda, els costos econòmics són menors, amb la consegüent major eficiència tant pressupostària com social.

La realitat actual és que hi ha una carència de recursos i de dotació (centres de dia, treball en medi obert...) en aquest nivell d'atenció, de manera més o menys acusada segons territoris. Sovint s'ha de recórrer a un acolliment alternatiu a la família, dins l'atenció especialitzada com ara centres residencials o famílies d'acollida, sector en el qual també trobem carència de recursos per donar una resposta adequada a cada cas.

Els casos -famílies i menors- que arriben a la situació que hem dit "d'alt risc social" són atesos per equips dins els serveis socials especialitzats, els Equips d'Atenció a la Infància i Adolescència (EAIA). Em centraré en la seva actuació, intentant perfilar la problemàtica de les famílies i infants que atenen.

Els Equips d'Atenció a la Infància i Adolescència (EAIA)

Identificació, marc legal i funcions dels EAIA

Els EAIA són equips tècnics creats per decret de la Generalitat a partir de 1986 per tal d'oferir una adequada atenció a les

necessitats dels menors en alt risc social.

A Barcelona funcionen des del 23 d'abril de 1990, moment en què es posaren en funcionament 8 equips. Són equips municipals amb gestió delegada per part de la Generalitat de Catalunya, a través de la Direcció General d'Atenció a la Infància (DGAI) del Departament de Benestar Social.

El setembre de 1994 hi ha 9 equips territorialitzats als 10 districtes de Barcelona amb dependència centralitzada a l'Àrea d'Afers Socials i Joventut. Són equips interdisciplinaris formats, com a mínim, per psicòleg, pedagog i assistent social.

Els EAIA atenen els menors en alt risc social i les famílies respectives. Es tracta de nens i adolescents (de 0 a 18 anys) que es troben en entorns socio-familiars i comunitaris que poden incidir negativament sobre el seu procés de socialització i la seva qualitat de vida, i que arriben a afectar les condicions bàsiques per al seu desenvolupament i benestar físic, psíquic i afectiu. Posteriorment veurem les situacions de risc que presenten.

Cal situar l'actuació dels EAIA en el marc de la *Llei 21/1987*, d'11 de novembre, que implica un canvi qualitatiu important en el tractament legal de la problemàtica dels menors en situació d'alt risc social i per als quals es proposa una mesura de tractament substitutiu a la família, és a dir, la separació d'aquesta i l'acolliment en un centre residencial o una família d'acollida (sigui de forma temporal o indefinida).

Aquesta llei, que regula tot el procés d'adopció, estableix la possibilitat que

l'administració pública, en aquest cas la Direcció General d'Atenció a la Infància, declari el desemparament d'un menor i n'assumeixi la tutela automàtica per procedir a la seva separació de la família. Això es fa a partir de la proposta dels EAIA, que han explorat i valorat prèviament la situació familiar i del menor.

Posteriorment, la *Llei 37/91*, de 30 de desembre, sobre mesures de protecció dels menors desemparats i de l'adopció, de la Generalitat de Catalunya, recull i desenvolupa dins uns marges més definits el que l'anterior marcava o apuntava.

Els EAIA tenen com a principals funcions, entre d'altres (segons Decret 338/1986):

- Avaluar casos i situacions de possible alt risc social per a infants del territori corresponent, i fer una proposta tècnica i administrativa (mesura legal o no).

- Elaborar i orientar programes de tractament a les famílies i infants.

- Seguir, controlar i valorar intervencions socials en casos d'alt risc.

- Col·laborar amb els serveis socials d'atenció primària.

Aquestes funcions es concreten en 4 vessants funcionals: atenció individualitzada, suport a professionals, col·laboració institucional i suport als programes comunitaris.

En la pràctica del treball quotidià, tenint en compte l'elevat volum de casos que s'han d'atendre, la seva tasca s'ha centrat en l'atenció individualitzada.

Es defineixen com equips molt propers a l'atenció primària que actuen des d'un segon nivell en la intervenció en les famílies. Assumeixen un rol: de conten-

ció, suport i intervenció, vetllant perquè les famílies ofereixin una adequada atenció als infants, i al mateix temps de control, en el sentit de posar límits a les situacions que provoquen una desatenció, informant a la família dels seus drets, de les seves obligacions i de les necessitats de l'infant, de les possibles repercussions, etc.

Les problemàtiques familiars rarament es limiten exclusivament a la relació amb els infants, sinó que abasten multitud d'aspectes i factors: drogodependències, economia, habitatge, organització familiar, inserció laboral, etc. L'atenció, per tant, no es pot desvincular dels altres serveis, en concret, dels serveis socials d'atenció primària (SSAP) que abasten, per pròpia definició, la globalitat de la intervenció en la família, i tampoc d'altres serveis especialitzats que atenen la família o l'infant. La intervenció sol ser compartida.

Circuit i característiques de la intervenció

Les demandes no procedeixen directament de les famílies sinó d'altres serveis: serveis socials d'atenció primària (SSAP); Direcció General d'Atenció a la Infància (a partir d'intervencions dels cossos de seguretat, denúncies al telèfon de la infància, desinternaments, etc.); Fiscalia i jutges; o altres (quan es donen demandes d'urgència).

El procés d'estudi culmina en una proposta que sovint s'ha d'anar redefinint d'acord amb l'evolució. La proposta preveu dos aspectes:

I. Proposta administrativa. Es refereix a la *mesura administrativa* que es pot arribar a aplicar i que ha de resoldre i tramitar la DGAI:

a) *Guarda administrativa*: separació voluntària. Els pares deleguen (a través d'un document legal i uns acords), amb una temporalitat definida, la cura del nen en una institució o família.

b) Proposta de *desempament i tutela administrativa*: que DGAI ratifica prèvia comunicació a la família sobre el procediment per recórrer. La tutela queda dipositada provisionalment a l'Administració (en aquest cas la DGAI), que delega la guarda en un centre o família. Els pares biològics acostumen a tenir dret a unes visites i poden recuperar la tutela segons la seva resposta al pla de treball.

II. Proposta tècnica: Quant als *recursos i pla d'intervenció* que s'ha d'aplicar:

a) *Contenció en el nucli familiar / Intervenció en el medi*: s'intenta un pla d'intervenció perquè el menor pugui continuar convivint dins el nucli familiar.

b) *Tractament substitutiu / Mesura administrativa*: separació del nucli familiar, temporal o amb majors possibilitats de ser definitiva en alguns casos de "tutela". Alternatives bàsiques:

1. *Acolliment simple* (segons terminologia de la Llei de desembre del 91):

- En centre residencial educatiu o bé en centre d'acolliment i urgències.

- Acolliment familiar simple:

- Amb família extensa o parental (avis, oncles...)

- Acolliment temporal amb família aliena: destaquem els acolliments

en famílies "especialitzades" (famílies preparades), amb alguna possibilitat de retorn a la família biològica.

2. *Acolliment preadoptiu*. Sol proposar-se després d'un període d'acolliment simple i d'haver descartat un possible retorn a la família biològica o l'acolliment en família extensa.

El **pla d'intervenció** acostuma a combinar un conjunt de recursos i actuacions de cara al menor i a la família: tractament intermedi pel menor (centre diürn, etc), educador social, Delegat d'Atenció al Menor del Departament de Justícia, psicoteràpia pel menor, atenció i orientació personal a la família, Pla d'Atenció Social Integral (PASI) o Programa Interdepartamental de la Renda Mínima d'Inserció (PIRMI), tractament en drogodependències, psicoteràpia o atenció a la salut mental de la família, ajuts econòmics, suport en la inserció laboral, etc.

Aquesta gamma de recursos i actuacions és aplicable tant en casos en què es manté el menor en el nucli familiar, com en casos acollits fora d'aquest i sota mesura, especialment quan és temporal, de cara a modificar les condicions de vida del conjunt del sistema familiar, actuant tant en el menor com en la seva família per potenciar el retorn.

Valoració del procés dels EAIA i situació actual

Evolució de la demanda

En el temps de funcionament fins a l'actualitat s'ha produït un ritme creixent

de demanda.

La taula 1 presenta dades d'atenció dels 9 EAIA actuals, en data 30 de juny de 1994. Diferenciem famílies i menors amb expedient obert o tancat. Entre els expedients oberts, poden ser atesos actualment (1.514 famílies i 2.541 menors) o en espera d'intervenció (881 menors). L'excés de demanda fa que els EAIA tinguin un percentatge de casos amb expedient obert, en espera d'intervenció; mentre, es recull informació i es fan les gestions necessàries per a poder prioritzar els casos més urgents.

Respecte als expedients tancats, es recullen aquí tots els casos tancats des de l'inici de la intervenció dels EAIA l'abril-maig de 1990. Tenim un total de 1.383 menors ja atesos i dels quals s'ha tancat l'expedient fins al moment.

Si comptabilitzem el total de casos atesos actuals, en espera o ja tancats, ens trobem en data 30 de juny de 1994 amb més de 4.800 expedients de menors corresponents a unes 2.800 famílies acumulats des de l'inici de l'actuació dels EAIA a Barcelona.

La situació és d'un gran desequilibri. Del total de casos de Barcelona, prop d'un 30% correspon a l'EAIA de Ciutat Vella⁽¹⁾, amb 1.385 menors. La majoria són casos de derivació per estudi o seguiment amb problemàtiques greus i una proporció important -621 menors (un 70,5 % del total de casos en espera a Barcelona)- es troben en espera d'atenció ja

(1) Actualment (setembre 94) existeixen 2 EAIA ampliat a Ciutat Vella: un al Raval i un a Barri Gòtic, Case Antic i Barceloneta. Està previst la creació d'un tercer EAIA.

Taula 1.
Recull dades d'EAIA. Quadre resum. Juny 1994. (Total casos atesos des de l'inici dels EAIA, el maig de 1990)

Famílies	Raval		Gòtic/ C.Antic/Barc.		Eixample/ Gràcia		Sants		Les Corts/ Sarrià		Horta		Nou Barris		Sant Andreu		Sant Martí		Totals	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Total famílies amb expedient obert (Ateses 30-6-94)	147		177		140		173		87		196		248		179		167		1.514	
Menors	M	%	M	%	M	%	M	%	M	%	M	%	M	%	M	%	M	%	M	%
Menors exp. obert (atesos a 30/6/94)	249		301		213		293		122		367		412		299		285		2.541	
% S/tot. atesos	62,5		82,2		52,4		54,1		42,5		72,6		80,6		62,7		65,8		64,7	
% S/tot. oberts	44,4		49,0		87,3		87,2		100,0		100,0		84,4		93,1		6,4		74,2	
	M	%	M	%	M	%	M	%	M	%	M	%	M	%	M	%	M	%	M	%
Menors en espera d'intervenció a 30-6-94	311		310		31		43		0		0		76		22	8	88		81	
% S/tot. oberts	55,5		50,7		12,7		12,8		0		0		15,6		6,8		23,6		25,7	
	M	%	M	%	M	%	M	%	M	%	M	%	M	%	M	%	M	%	M	%
Menors amb exp. tancat des de maig de 1990	149		65		193		248		165		138		99		178		148		1.383	
% S/tot. atesos	37,4		17,7		47,5		45,8		57,5		27,3		19,3		37,3		34,1		35,2	
Totals globals	M	%	M	%	M	%	M	%	M	%	M	%	M	%	M	%	M	%	M	%
Menors exp. obert atesos	249	9,8	301	11,8	213	8,3	293	11,5	122	4,8	367	14,4	412	16,2	299	11,7	285	11,2	2.541	100
Menors exp. obert 30-6-94 (atesos+espera)	560	16,3	611	17,8	244	7,1	336	9,8	122	3,5	367	10,7	488	14,2	321	9,3	373	10,9	3.422	100
Menors atesos des de maig 90 (Ob. ates+tanc)	398	10,1	366	9,3	406	10,3	541	13,7	287	7,3	505	12,8	511	13,0	477	12,1	433	11,0	3.924	100
Menors EAIA des de maig 90 (Oberts+tancats)	709	14,7	676	14,0	437	9,1	584	12,1	287	6,1	505	10,4	587	12,2	499	10,3	521	10,8	4.805	100

que no hi ha suficients recursos. Actualment hi ha ja dos equips amb un total de 8 professionals a Ciutat Vella, i segueix el procés d'ampliació. De fet, es pot afirmar que la situació a Ciutat Vella és del tot excepcional pel que fa a infància en risc i en alt risc, reflecteix l'elevat índex de problemàtica social, ja prou coneguda, que es concentra en aquest districte: pobresa, mendicitat, prostitució, estrangers, drogodependència, degradació de l'habitatge, etc.

El nombre de nens i adolescents que ha arribat a l'EAIA de Ciutat Vella en aquests 4 anys, 1.385 menors, representa un 10,9 % del total de la població infantil del districte. El total dels menors arribats als 9 EAIA, 4.805 menors, representa un 1,5 % de la població infantil de la ciutat. La diferència és de més de 9 punts. El percentatge, és a Sants-Montjuïc, el segon en ordre, d'un 1,68 %; mentre que al conjunt de les Corts i Sarrià-Sant Gervasi és d'un 0,61 % (taula 2).

La problemàtica de la intervenció en els casos

La tasca d'intervenció en els casos, posterior a l'estudi i proposta, és essencial, ja que un cas valorat on no s'incideixi amb una intervenció pautada amb la família està abocat al fracàs, i es dona la situació que en períodes breus de temps (mesos), si no s'intervé, cal tornar a realitzar una revisió o nova valoració del cas.

Els casos dels EAIA són casos difícils de tancar o derivar. Cal pensar que no es treballa sobre la demanda de l'usuari, sinó sobre una problemàtica greu que afecta el menor i la família. Sovint s'intervé sense una col.laboració (almenys activa) de la família, la problemàtica no se soluciona habitualment en un període breu de temps i sovint és recurrent. Els casos, doncs, es van acumulant -com es pot observar en les dades- i és palesa i reconeguda la manca de recursos i personal, tant als propis EAIA com dins l'aten-

ció primària, per realitzar una intervenció amb la intensitat i qualitat necessàries. S'ha elaborat una proposta de ratio de casos a atendre.

S'hi afegeix que actualment, si analitzem el tipus de propostes per als menors que fan els EAIA, ens trobem, per un cantó, en una situació de manca de suficients places a centres residencials per la demanda existent, i per altra banda, és molt excepcional en la pràctica la possibilitat de portar a terme acolliments familiars simples en "família especialitzada", un recurs molt necessari i llargament esperat.

Pel que fa als grups d'edat, són els més petits (0-5 anys) i els adolescents els que presenten més carències, sobretot per la manca de recursos per donar-hi resposta.

Perfil de les famílies i menors en alt risc social

Aquesta anàlisi se centra en els casos atesos pels EAIA, per tant es tracta de famílies amb un elevat grau de problemàtica social. Seria interessant poder-la complementar amb l'anàlisi de les famílies en situació de risc mitjà o moderat, ateses des de l'atenció Primària o altres serveis. No obstant, la diferència bàsica la trobaríem en el grau de gravetat i l'acumulació de problemàtiques, com també en la consciència o no de la seva problemàtica i disponibilitat a col.laborar.

Com ja s'ha dit, els EAIA en la seva intervenció assumeixen un paper de protecció de la infància, per tant de control

Taula 2
Relació entre menors derivats a EAIA de Barcelona i total població infantil de Barcelona per EAIA's.

EAIA	Menors EAIA(1)	Total població al districte (0-17 anys) Padró 1991	%
Ciutat Vella	1.385	12.715	10,9
Eixample i Gràcia	437	67.390	0,65
Sants-Montjuïc	584	34.796	1,68
Les Corts i Sarrià-Sant Gervasi	287	46.829	0,61
Horta-Guinardó	505	36.989	1,36
Nou Barris	587	38.386	1,59
Sant Andreu	499	31.333	1,59
Sant Martí	521	43.856	1,19
TOTAL BARCELONA	4.805	312.289	1,54

(1) Total de menors derivats a cada EAIA entre maig de 1990 i 30 de juny de 1994. Inclou casos tancats i casos en espera d'intervenció.

sobre les famílies, respecte la seva funció socialitzadora i de tutela dels menors i, al mateix temps, d'ajuda a la unitat familiar envers el canvi. Es confronta la família per valorar com està atenent les necessitats dels seus fills, es comprova el coneixement i consciència d'aquestes necessitats i dels drets dels infants i se'ls recorden les seves obligacions i responsabilitats. La família es troba davant uns professionals investits d'una certa autoritat quant a la situació dels infants.

Una part de les famílies han passat prèviament per un altre servei que ha intentat un suport o bé ja d'entrada estan disposades a col·laborar, o almenys són conscients de la seva problemàtica.

Tanmateix, un percentatge important de les famílies que atenen és un treball sense demanda. Sovint són casos detectats indirectament a través d'escoles, hospitals, via denúncia a mossos d'esquadra, a través de DGAI, Fiscalia, etc, o que fins i tot si han efectuat demanda a serveis socials ha estat per altres motius i no en relació amb les necessitats i atenció dels menors.

No hi ha consciència de problema ni voluntat de canvi. Sol haver-hi resistència a la ingerència externa. És freqüent que l'EAlA hagi de fer seguiment i procurar la modificació d'una família sobre la qual ell mateix ha fet la proposta de retirar-los la tutela sobre els seus fills i els ha informat en conseqüència.

Acostumen a ser famílies amb baix nivell cultural i educatiu, desestructurades, amb unions successives amb diferents parelles i sense acceptació dels fills

anterior, amb molt poques habilitats d'adaptació, de relació i comunicació per fer front als conflictes o problemes quotidians i encara menys a problemes greus, amb poc coneixement i capacitat de maneig dels recursos possibles. Han sofert una deficient socialització, una manca de models adequats i carència afectiva. Sovint es poden rastrejar antecedents en els progenitors similars a les problemàtiques que avui pateixen els fills: maltractaments, institucionalització perllongada, abusos sexuals, desestructuració familiar. Reprodueixen així els patrons que han après i que els han resultat adaptatius. Un patró cultural predominant és la creença que els fills són com una propietat de la qual es pot disposar i el poc reconeixement de les seves necessitats i drets com a persona. En aquest quadre s'hi afegeix sovint la manca d'un context o xarxa de suport en la comunitat, solen ser persones aïllades socialment o associades a un context marginal. Són famílies que requereixen una complementació, i de vegades una substitució, en la seva funció socialitzadora.

Així doncs, és essencial que els professionals facin una tasca formativa i educativa bàsica, d'oferir models i habilitats, al mateix temps que els recursos materials o de context bàsics, la qual cosa sovint és difícil (habitatge, treball, relacions familiars d'ajuda...). A l'hora d'oferir suport a aquestes famílies, els professionals de l'atenció primària, dels EAIA o d'altres serveis es troben amb freqüència mancats de recursos.

Situacions de risc

No hi ha una mesura directa de l'anomenat "risc social". Es pot estimar per "aproximacions", abraçant diferents perspectives disciplinàries i ajudant-se d'indicadors. Aquests indicadors, variables o situacions de risc no poden considerar-se aïllats, sinó contextualitzats i agrupats, formant constel·lacions de factors que s'acumulen i interaccionen, configurant un cas "d'alt risc social". No denoten factors causals sinó que correlacionen amb una situació i una problemàtica global determinada (en relació a una família i un context social). De vegades, el que determina que una situació es pugui o no qualificar d'alt risc són aspectes com la fortalesa dels vincles afectius, la voluntat de canvi o esdeveniments imprevisibles que precipiten una problemàtica.

Els EAIA, per avaluar les situacions d'alt risc, utilitzen, entre d'altres variables, una relació d'indicadors i factors de risc tenint sempre en compte el context global i la situació individualitzada de cada família i cada infant.

Es reproduïxen els quadres on consta la definició de cada ítem i la freqüència de menors (taula 3) o famílies (taula 4) amb què es registra. El percentatge es refereix al total de menors o de famílies que presenten aquella situació, no al total d'indicadors registrats.

Aquests indicadors s'han recomptat a partir de la definició teòrica que se'n va fer a l'Àrea d'Afers Socials i Joventut de l'Ajuntament de Barcelona partint dels que s'havien proposat en el projecte ini-

cial dels EAIA realitzat de la Generalitat.² S'han redefinit i completat però es troben encara en procés de revisió. Corresponen als factors que tècnicament s'han valorat més significatius i freqüents per definir un context de risc. S'han mantingut des de l'inici a l'any 90, ja que permeten el contrast interanual. No obstant això, es continua reflexionant i investigant per determinar un conjunt sistemàtic de variables rellevants en l'avaluació de l'alt risc social d'un menor (mancaria, per exemple, el grau i qualitat de vinculació afectiva pares-fills, el grau d'integració o aïllament social de la família etc.).

A partir del registre de les situacions de risc que presenten els menors i famílies atesos per cada EAIA, s'ha fet un buidatge que constitueix una primera aproximació a les situacions o problemàtiques d'alt risc social en la infància a Barcelona. No s'ha de considerar de cap manera com un estudi de les problemàtiques existents ja que metodològicament no compleix les condicions necessàries per ser fiable, vàlid i representatiu de la realitat. La recollida de dades pateix de diferents defectes que caldria resoldre si es tractés d'un estudi.

Entre altres, cal assenyalar els següents condicionaments:

-L'univers són els menors i famílies sobre els quals ha arribat demanda a cada EAIA durant l'any 1993. Es tracta d'un total de 736 menors i 435 famílies, ja que no s'hi han pogut incloure els de Ciutat Vella. Per tant, es refereix a un sector molt específic de població, ni tan sols recull tots els expedients atesos, que acumulen

casos anteriors al 1993. Les dades s'han extret a partir de les memòries dels EAIA.

- En dos districtes, Gràcia i Sant Martí, l'univers utilitzat ha estat tots els casos atesos, acumulant els dels anys anteriors i s'ha estimat el nombre de casos que complirien cada factor guardant la mateixa proporció en relació al nombre total de demandes rebudes el 1993.

- No es disposa de dades de l'EAIA de Ciutat Vella. Aquest EAIA ha sofert des del seu inici un fort col·lapse a causa del gran volum de demanda i llista d'espera, i no s'ha pogut prioritzar la recollida d'informació. És una limitació important, si tenim en compte la situació excepcional de Ciutat Vella quant a acumulació, volum i gravetat de problemàtiques socials que afecten els menors i famílies. Com que falta Ciutat Vella, les conclusions o hipòtesis es referiran tan sols a la resta de la ciutat. De tota manera, val a dir que la situació en aquest districte és tan greu que té sentit fer-ne una anàlisi a banda. Recolliré, això sí, les conclusions d'un mostreig fet per l'EAIA l'any 1991.

- Cal relativitzar aquestes dades ja que es tracta dels indicadors detectats o apreciats pels professionals dels EAIA. Poden haver-n'hi de no detectats, per ocultació o d'altres motius. Es pot donar sobretot en ítems com abusos sexuals, prostitució infantil, etc. D'altra banda, algun EAIA no ha registrat sistemàticament i exhaustivament tots els indicadors. Cal perfeccionar la recollida d'informació perquè les dades siguin homogènies i no responguin a un diferent criteri de classificació per part dels professionals. Cal

pensar que els EAIA realitzen aquesta tasca afegida a la d'atenció d'un volum important de casos.

Es pot considerar, doncs, aquest recull només com una aproximació a la realitat que, això no obstant, és ja prou indicativa d'unes problemàtiques més generals o més específiques segons territoris existents a Barcelona.

En qualsevol dels indicadors, cal pensar que es refereixen a una població petita. Si extrapolem els percentatges al conjunt de la població que atenen els EAIA actualment -1.514 famílies i 2.541 menors el juny del 94-, el nombre de casos creixerà, i encara més si ho apliquem al total de casos atesos des d'un inici o rebuts pels EAIA fins ara - 4.805 menors. A banda cal pensar en tots els casos no detectats o que no han arribat a un EAIA.

Els quadres s'han ordenat segons la freqüència d'aparició de les problemàtiques. Els percentatges fan referència al total de casos per cada EAIA, no al total d'indicadors registrats.

Resultats

Respecte a les situacions dels menors. (taula 3)

Si observem els primers ítems que apareixen per ordre de freqüència:

1.- *Menors que han estat desatesos pels dos progenitors, abandó de fet* (gràfic 1): De la mateixa manera que passarà amb els primers indicadors en freqüèn-

(2) Què són els EAIA? Generalitat de Catalunya, ICASS, 1988.

Taula 3

Anàlisi de les situacions de risc

Menors: Freqüència i percentatge de menors que presenten cada situació de risc sobre el total de noves demandes de menors arribades a l'EAlA durant l'any 93 segons districtes (1) i ordre de freqüència.

Situacions dels menors		Eixample	Sants-Montjuïc	Les Corts	Sarrià-Sant Gervasi	Gràcia (2)	Horta Guinardó	Nou Barris	Sant Andreu	Sant Martí (2)	Total 9 Des.	%
1.2. Abandó o desatenció per part dels progenitors	Núm. 19 % 30,6	65 42,7	9 50,0	8 20,5	3 16,3	43 39,8	73 50,0	40 35,4	34 42,5	294	39,9	
1.1 Maltractaments físics i psíquics	Núm. 7 % 11,3	43 28,3	6 33,3	3 7,7	3 16,6	19 17,6	37 25,3	12 10,6	28 35,0	158	21,4	
1.6. Manca d'escolaritat, abandó o alt absentisme	Núm. 11 % 17,7	44 28,9	1 5,5	4 10,2	4 22,2	26 24,1	36 24,6	9 7,9	16 20,0	151	20,5	
1.9. Problemàtica emocional o caracterial important	Núm. 7 % 11,3	19 12,5	11 61,1	16 41,0	5 27,7	19 17,6	-	28 22,1	8 10,0	113	15,3	
1.10. Bloqueig d'aprenentatge no per limitacions pròpies	Núm. 2 % 3,2	35 23,0	2 11,1	2 5,1	2 11,1	18 16,6	-	27 23,9	5 6,2	93	12,6	
1.16. Acol·liment parental sense regular	Núm. 4 % 6,4	22 14,5	3 16,6	1 2,5	2 11,1	26 24,1	-	4 3,5	14 17,5	76	10,3	
1.18. Menors pertanyents a minorïes ètniques	Núm. - % -	13 8,5	4 22,2	4 10,2	-	14 12,9	25 7,1	-	11 13,7	71	9,6	
1.3. Desnutrició o manca d'higiene greu	Núm. 2 % 3,2	24 15,8	3 16,6	2 5,1	1 5,5	11 10,2	16 10,9	-	8 10,0	67	9,1	
1.17. Menors amb cuidadores sense garantia d'atenció adequada	Núm. 9 % 14,5	3 2,0	1 5,5	1 2,5	-	6 9	-	-	16 5	46 39	10,6 5,3	
1.5. Menors amb delictes d'importància	Núm. 2 % 3,2	19 12,5	-	1 2,5	-	-	6 4,1	-	4 5,0	32	4,3	
1.7. Fugustes repetitius	Núm. 4 % 6,4	2 1,3	-	2 5,1	-	7 6,5	-	9 7,9	4 5,0	28	3,8	
1.8. Abusos sexuals	Núm. 1 % 1,6	5 3,3	-	1 2,5	-	4 3,7	6 4,1	4 3,5	3 3,7	24	3,3	
1.15. Disminució física, psíquica o sensorial	Núm. 3 % 4,8	9 5,9	1 5,5	-	2 11,1	1 0,9	-	-	3 3,7	19	2,6	
1.13. Menors sotmesos a mendicitat	Núm. - % -	7 4,6	-	1 2,5	-	-	1 0,6	-	4 5,0	13	1,8	
1.4. Hàbit de consum de drogues	Núm. - % -	4 2,6	-	-	1 5,5	-	3 2,0	-	2 2,5	10	1,3	
1.19. Altres	Núm. 1 % 1,6	1 0,3	-	-	-	2 1,8	3 2,0	-	2 2,5	9	1,2	
1.14. Adolescents embarassades, o mares prematures	Núm. 1 % 1,6	2 1,3	-	-	-	5 4,6	-	-	-	8	1,1	
1.11. Menors amb VIH o sida	Núm. 1 % 1,6	1 0,6	-	-	-	-	-	2 1,7	1 1,2	5	0,6	
1.12. Prostitució infantil	Núm. - % -	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Total indicadors registrats		74	318	41	46	23	204	207	145	152	1210	100
Mitjana indicadors per menor		1,2	2,1	2,3	1,1	1,3	1,9	1,4	1,3	1,9	1,6	
Total menors		62	152	18	39	18	108	146	113	80	736	

(1) No es disposa de dades de Ciutat Vella.

(2) A Gràcia i Sant Martí s'ha fet una estimació proporcional al total de casos amb nova demanda per a l'any 93, ja que es comptava amb dades sobre l'univers del total de casos amb expedient obert atesos acumulant anys anteriors.

cia en les famílies, aquest indicador resumeix fins a un cert punt la situació de molts d'aquests nens i adolescents en alt risc social. És important valorar el nombre tan elevat de casos, 294 menors i un 39,9 % només per la demanda de l'any 93 i sense comptar Ciutat Vella, districte que, si s'incloués, faria pujar significativament tant el nombre absolut com, probablement, el percentatge en una majoria d'indicadors, ja que s'hi acumulen indicadors molt greus i una mitjana alta per menor.

Si féssim l'assaig d'extrapolar el percentatge al volum total dels 4.805 menors derivats als EAIA, ens trobaríem amb 1.917 menors que han arribat a l'EAIA al llarg d'aquests 4 anys en situació de desatenció dels progenitors, i segur que aquest nombre pot créixer amb nens no detectats. Cal tenir en compte que aquest nombre inclou expedients ja tancats i que una part, doncs, ja hauran rebut atenció, si més no, amb el seu internament en un centre. Però també cal dir que el motiu més freqüent de tancament d'expedients no és la normalització de la situació, sinó d'altres com el canvi de domicili o la majoria d'edat.

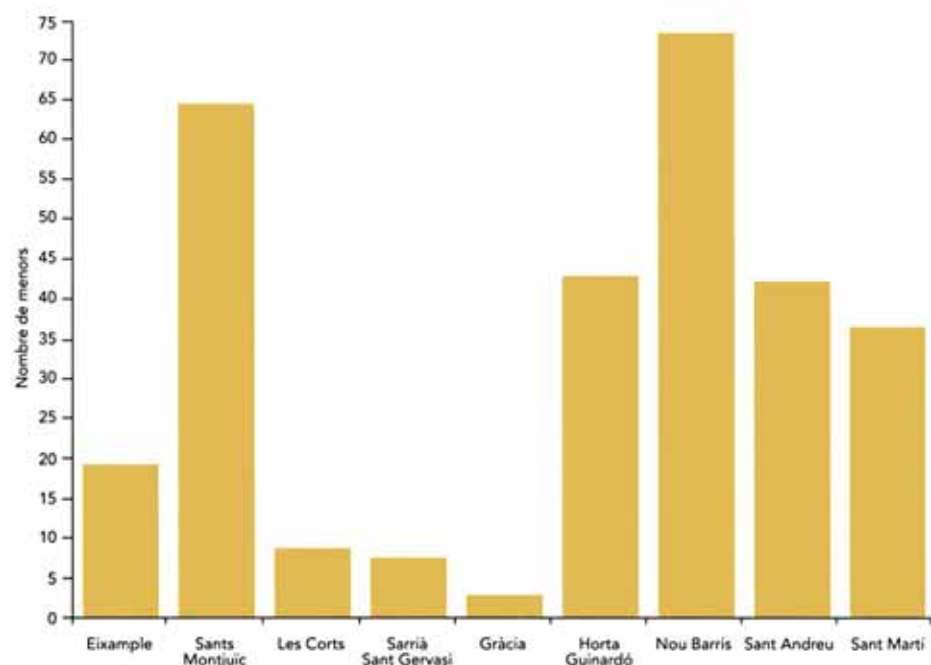
Destaquen sobretot els 73 menors de Nou Barris, que representen ni més ni menys que un 50 % dels casos atesos per aquest EAIA, o també els 65 menors (un 43 %) a l'EAIA de Sants-Montjuïc. Aquest indicador ha augmentat significativament el percentatge respecte al total de casos registrats en relació al 90-91 (gairebé 12 punts). Potser és indicatiu d'una major detecció i derivació i, alhora, que

els EAIA han tendit i tendeixen a elevar progressivament el llistó o llinar d'alt risc requerit per acceptar un cas, especialment els corresponents a districtes amb major problemàtica d'alt risc social (Ciutat Vella, Nou Barris, Sants, Sant Martí...).

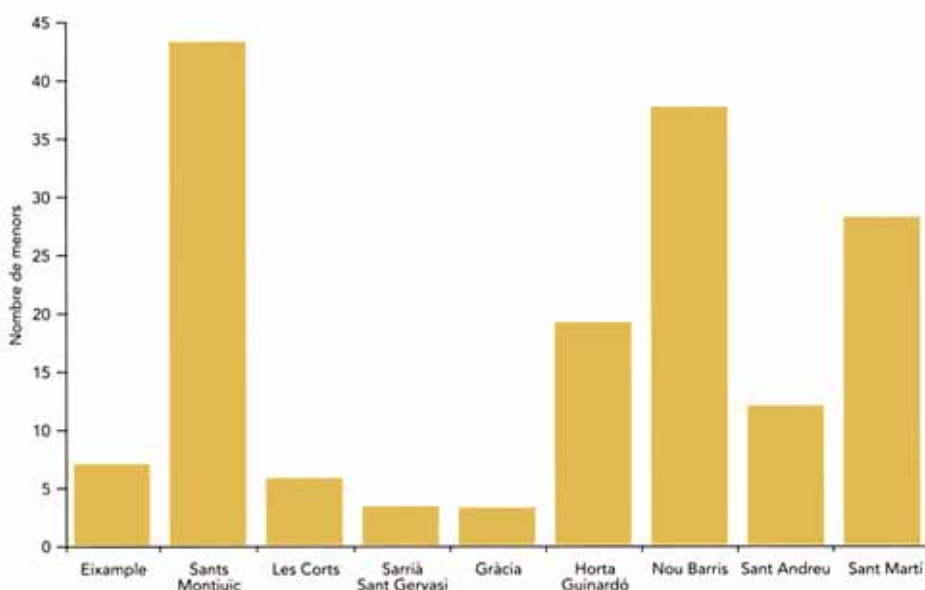
2. - *Maltractaments físics o psíquics* (gràfic 2): Caldria destacar-lo en primer lloc, encara que no sigui el més elevat numèricament, per ser un dels indicadors més greus. El tema dels maltractaments mereix un estudi específic i actualitzat (de fet n'hi ha un realitzat per la Generalitat el 1989, "Els maltractaments infantils a Catalunya", a banda de diversa bibliografia i documentació al respecte).

Apareix un volum molt elevat de casos, 158 menors, que representa el 21,4 % dels casos arribats l'any 1993. És molt aventurat fer una extrapolació, però podem fer la hipòtesi que trobaríem més de 1.000 menors entre la població que ha arribat a un EAIA en aquests 4 darrers anys (4.805 menors) que han estat o són maltractats físicament o psíquicament. L'estudi esmentat indica que aquests maltractaments afecten un 0,4 % dels infants de Catalunya (casos detectats), en concret un 0,35 % pel Barcelonès; aplicat a la població de 0-18 anys de Barcelona ciutat segons el padró de 1991 (312.289 nens i adolescents) ens donaria 1.093 menors, xifra que coincideix amb l'ante-

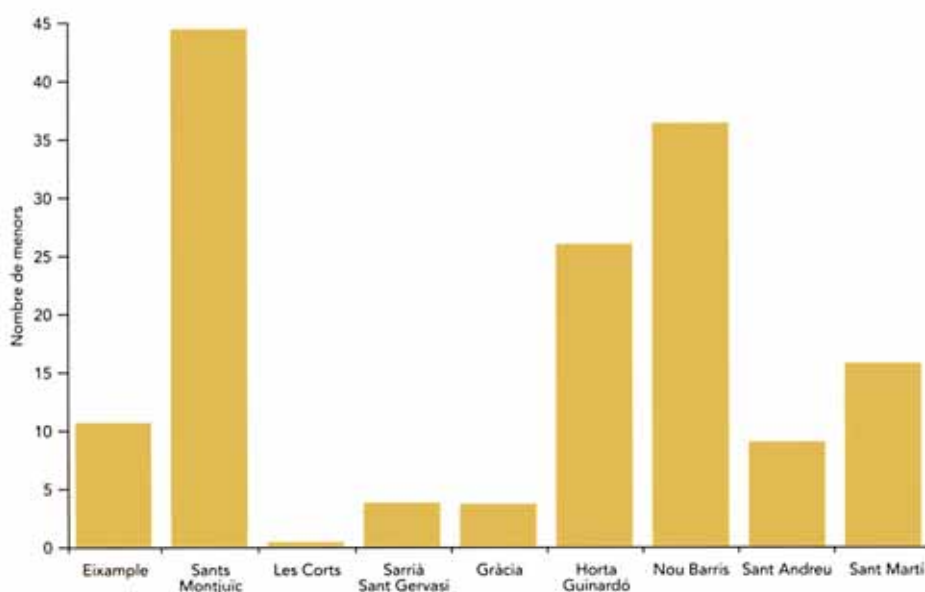
Gràfic 1
Abandó o desatenció dels menors per districtes

Gràfic 2
Maltractaments físics i psíquics a menors, per districtes

Gràfic 3
Manca d'escolaritat, abandó o alt absentisme escolar, per districtes

rior. De tota manera, els estudis realitzats internacionalment apunten que els casos detectats representen només “la punta d’un iceberg”. És una problemàtica que ha estat difícil de denunciar socialment, aspecte en el qual es va avançant tímidament en els darrers anys, amb un major grau de consciència social dels drets de la infància i un major desenvolupament de les instàncies públiques i privades per afrontar-ho.

Les diferències són significatives entre els EAIA dels diferents territoris: el 28% dels menors de Sants-Montjuïc (43 casos), el 25’3% dels nens a Nou Barris (37 menors) i un 35% dels casos de St. Martí (28 menors).

El percentatge s’ha elevat molt respecte el 90-91 (8 punts), i es podria interpretar d’igual manera que l’anterior indicador.

3. - *Manca d’escolaritat, abandó o alt nivell d’absentisme* (gràfic 3): És un indicador important per la seva significació social, sobretot si tenim en compte que s’ha augmentat la incidència en relació a anys anteriors pel que respecta a casos d’EAIA. Es registren 151 menors en el total dels 9 districtes l’any 1993, que ens situaria en prop de 1.000 menors sobre el total de casos. És una xifra molt important i mereixeria un estudi més aprofundit, amb una millor definició de l’indicador i vàlida en el recull de dades.

Destaquen altre cop Sants i Nou Barris, als quals s’ha d’afegir Horta.

Si l’unim amb l’indicador que trobem en 5è lloc, Bloqueig d’aprenentatges no per limitacions pròpies i inherents a

les capacitats de l'infant, ens donarà un retrat de les repercussions en el desenvolupament socio-educatiu d'aquests infants. Ens dibuixaria un perfil de nens que arrossegaran carències formatives de base que influeixen en la seva inserció social i laboral i en el seu model de vida, i que es poden reproduir en els seus fills. Cal un esforç resocialitzador important per evitar-ho, i especialment, una detecció i intervenció precoces.

4.- *Problemàtiques emocionals o caracterials importants*: Aquest és un indicador difícil d'objectivar: no podem donar massa valor a la representativitat i validesa de les dades que apareixen segons districtes, però sí que, en global, és significatiu del perfil i característiques d'aquests menors.

6. - *Menors en acolliment parental sense regular, que viuen amb els avis o altres familiars*. El grau de problemàtica que pot implicar aquest indicador és molt variable. És va recollir per conèixer la situació i evolució. De fet, ha disminuït significativament el nombre i percentatge de menors en aquesta situació des de l'any 90, ja que precisament ha estat una de les tasques dels EAIA valorar-los i donar-los sortida (regular legalment l'acollida per part d'avis, tiets, etc i donar-los suport, o bé cercar alternatives més idònies).

El percentatge és encara molt elevat a Horta, Sant Martí i Sants-Montjuïc.

7. - *Menors pertanyents a minories ètniques*: No representa problemàtica en si, igual que moltes altres situacions, però és un factor que pot comportar risc

per les implicacions que té (desarrelament, separació dels pares...). Si bé és poc vàlida la medició que s'havia fet el 90-91, perquè no va ser registrada per tots els equips, sí que es pot afirmar que en aquests anys el nombre i el percentatge ha pujat de forma molt significativa.

8. - *Desnutrició o manca d'higiene greu*: Aniria associat als primers indicadors analitzats. És un bon indicador per discriminar els districtes amb major problemàtica: Sants-Montjuïc, Nou Barris, Horta, Sant Martí.

9. - *Altres indicadors*: Altres situacions, numèricament no tan importants, però sí per la situació personal que comporten i les dificultats que impliquen quant a la recerca de recursos:

. *Menors amb cuidadores sense garanties d'atenció*: 39 casos, 10 a St. Andreu i 9 a Horta, també s'han de destacar 9 casos a l'Eixample, que representa un percentatge important en el volum atès en aquest districte.

Es una situació molt freqüent també a Ciutat Vella.

. *Menors que han comés delictes importants*: 32 casos derivats el 93 (acostumen a ser més aviat casos atesos des del Departament de Justícia, si bé augmenta la demanda dins l'àmbit de Protecció de la Direcció General d'Atenció a la Infància com a conseqüència de la darrera llei).

. *Fugistes repetitius*: Amb aquesta tipologia han estat detectats 28 menors (habitualment adolescents).

. *Abusos sexuals*: 21 casos derivats l'any 93. La detecció ha augmentat en

aquests darrers anys, malgrat la dificultat de denúncia que encara perdura familiarment i socialment. Representa una modalitat específica de maltractament que mereixeria un capítol a banda. És important assenyalar la dificultat de treballar aquestes problemàtiques des dels EAIA en la situació de col.lapse en què es troben la majoria, i la carència de recursos per fer-hi front. Són casos ja en general difícils d'abordar, requeririen sovint una especialització (és el model que s'adopta a Europa entre els països capdavanters).

. *Menors sotmesos a mendicitat*: 13 menors derivats l'any 1993. És una altra modalitat de maltractament i s'està fent un esforç per erradicar-la. Ha disminuït el percentatge respecte anys anteriors. Cal destacar la incidència a Sants-Montjuïc i Sant Martí. Sovint aquestes diferències poden tenir a veure amb el nivell de detecció en cada districte, en funció de projectes engegats, o també amb els recursos disponibles per treballar-ho des d'atenció primària. De fet, l'anàlisi global dels indicadors tindria molt més valor, validesa metodològica i interès pràctic si es realitzés conjuntament amb els casos registrats per l'atenció primària.

. *Menors habituats al consum de drogues*: 10 casos derivats el 93. Destaca altre cop Sants-Montjuïc. N'ha disminuït el percentatge respecte al curs 90-91.

. *Adolescents embarassades o mares prematures*: 8 casos, 5 dels quals a Horta. També n'ha disminuït el percentatge.

. *Menors amb VIH*: 5 casos derivats. És una problemàtica que sembla que va-

gi decreixent pel que fa a casos derivats als EAIA. De tota manera, cal tenir en compte que una part dels casos més greus, que es detecten com a urgències en algun punt de la xarxa (hospitals, cosos de seguretat, escoles...), ingressen directament en centres d'acolliment i urgències i no sempre arriben als EAIA. Caldria disposar de les dades de Ciutat Vella que és on més es manifesta i on hi ha hagut alguns casos de defunció.

. *Prostitució infantil*: no es registra cap cas derivat l'any 1993, en aquests 9 districtes, però sí que n'hi havia anteriorment. No obstant això, és una problemàtica important a Ciutat Vella.

En conjunt, els indicadors principals que per si sols ja acostumen a comportar la intervenció dels EAIA serien: maltractaments, abandonó o desatenció, desnutrició i manca d'higiene important, abusos sexuals, prostitució infantil i mendicitat.

Respecte a les situacions familiars (taula 4)

Igualment, d'acord amb l'ordre de freqüència, destaquen:

1.- *Acumulació de dificultats personals o especial incapacitat educativa*: És un indicador que resumeix d'alguna manera les característiques exposades més amunt, i és coherent que sigui el més freqüent, però requeriria una millor definició operativa per ser vàlid i discriminar.

2.- *Famílies monoparentals amb dificultats econòmiques o per al treball* (gràfic 5):

És significatiu el nombre de famílies

que apareix en aquesta situació: 116 només l'any 93. Si extrapoléssim el percentatge al total de casos dels EAIA ens trobaríem amb unes 150 famílies, nombre molt elevat. Caldria afegir-hi tots els casos que s'atenen des de l'atenció primària, ja que aquest és un factor no determinant en si en relació a l'alt risc però sí al risc social. El percentatge ha augmentat respecte a anys anteriors. És una realitat constatable que apareix en diferents àmbits del treball social, coherent amb el context de crisi que es viu i els canvis en les pautes de convivència. Destaquen, per l'elevat nombre de casos o de percentatge respecte al total, els districtes de Sants-Montjuïc, Horta-Guinardó, Gràcia, les Corts i Sarrià-Sant Gervasi. És essencial promoure projectes de suport adreçats a aquest sector.

3.- *Adults amb conflictes interns violents o greu desestructuració del nucli familiar*. Respon, com el primer indicador, a les característiques d'una part important de les famílies. Cal desenvolupar més la seva validesa de medicació. En qualsevol cas, en destaca el volum a Nou Barris i Sants-Montjuïc.

4 i 6.- *Famílies amb algú progenitor drogodependent* (gràfic 4): Ocupa un lloc de preeminència entre els indicadors més objectivables.

Es va separar en dos indicadors ja que, evidentment, és molt més greu la situació quan ambdós progenitors són drogodependents. Hi ha especial risc en el cas de pares alcohòlics.

Tenim 102 famílies amb drogodependència en algun dels progenitors i 48

en ambdós progenitors. Un 23,4% i 11% del total de casos respectivament, percentatge molt elevat. Si aventurem una extrapolació al total de casos (2.800 famílies i 4.800 menors), trobaríem una població de més de 660 famílies i uns 1.100 menors a Barcelona que requereixen o han requerit protecció a la infància relacionada amb problemàtica de drogues. Naturalment, és un factor associat a altres problemàtiques, però podem fer la hipòtesi que és un dels factors que més correlacionen. Caldria fer un estudi més en profunditat. Una part important d'aquesta població no rep tractament per la seva drogodependència i presenta resistències a fer-ho. És especialment problemàtic el treball amb alcohòlics.

Destaca sobretot Nou Barris amb un 21,9% de casos (16 famílies) amb els dos pares drogodependents i un 30% (22 famílies) amb algun dels progenitors toxicòman, només el 93. Seguirien Horta-Guinardó, Sants-Montjuïc i Sant Martí. Per percentatges cal destacar les Corts.

Cal observar que el percentatge global per a Barcelona, ha augmentat molt significativament respecte a les dades del curs 90-91. Pot tenir relació amb un major nivell de detecció i arribada dels casos a EAIA, i també amb l'augment del llinar d'alt risc mínim esmentat més amunt.

5.- *Algun progenitor amb malaltia mental greu*: És un dels més significatius. 60 casos l'any 93, que representen un 13,8%. Els volums més elevats els trobem altre cop a Nou Barris, Sants i Horta (gràfic 6).

Cal observar, tal com indica l'EAIA de Nou Barris, que resulta més difícil la

Taula 4

Anàlisi de situacions de risc

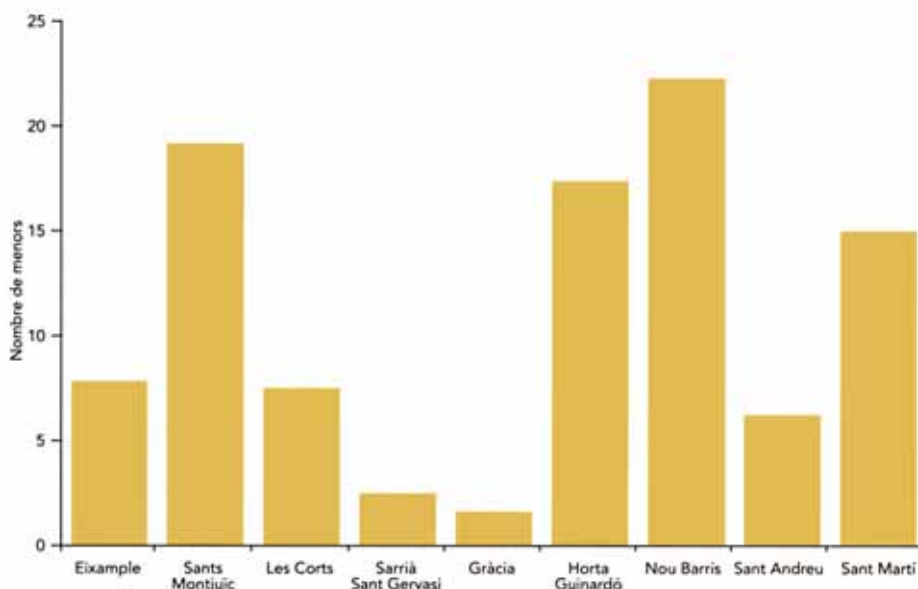
Famílies: Freqüència i percentatge de famílies que presenten cada situació de risc sobre el total de noves demandes de famílies arribades a l'EAIA durant l'any 93, segons districtes (1) i ordre de freqüència.

Situacions de les famílies		Eixample	Sants Montjuïc	Les Corts	Sarrià- Sant Gervasi	Gràcia (2)	Horta Guinardó	Nou Barris	Sant Andreu	Sant Martí (2)	Total 9 Dtes.	%
2.8. Acumulació de dificultats personals o especial incapacitat educativa	Núm. %	14 32,5	44 44,9	10 83,3	15 65,2	8 61,5	32 47,7	18 24,6	12 17,9	16 34,0	169	38,8
2.5. Famílies monoparentals amb dificultats econòmiques o per al treball	Núm. %	7 16,3	34 38,2	5 41,6	7 30,4	5 38,5	20 29,8	14 19,2	15 22,4	9 19,1	116	26,6
2.16. Adults amb conflictes interns violents o amb greu desestructuració del nucli familiar	Núm. %	4 9,3	33 37,1	5 41,6	10 43,5	1 7,6	13 7,3	36 49,3	3 4,5	2 4,2	107	24,6
2.2. Algun progenitor amb drogodependència	Núm. %	8 18,6	19 21,3	8 66,6	3 13,0	2 15,3	18 26,8	22 30,1	7 10,4	15 31,9	102	23,4
2.1. Algun progenitor amb malaltia mental greu	Núm. %	1 2,3	15 16,8	3 25	1 4,3	1 7,6	11 16,4	16 21,9	9 13,4	3 6,4	60	13,8
2.3. Ambdós progenitors amb drogodependència	Núm. %	1 2,3	9 10,1	-	1 4,3	-	13 19,4	16 21,9	5 7,4	3 6,4	60	13,8
2.4. Algun progenitor empresonat o sota mesura judicial	Núm. %	3 7,0	15 13,5	3 2	1 7,6	1 -	11 19,4	16 13,7	9 3,0	3 10,6	60	13,8
2.14. Algun fill institucionalitzat o amb expedient obert a DGAI	Núm. %	3 7,0	27 30,3	2 16,6	2 7,6	2 15,3	6 8,9	-	1 1,5	3 6,4	46	10,6
2.15. Ambdós progenitors o referents atur llarga durada o no ingressos mínims	Núm. %	6 13,9	10 11,3	1 8,3	6 26,1	1 7,6	6 8,9	-	-	16 34,0	46	10,6
2.9. Residents d'habitatge insalubre o molt deficient	Núm. %	1 2,3	20 22,5	2 16,6	6 26,1	1 7,6	5 7,4	-	2 3,0	3 6,4	40	9,1
2.17. Antecedents en els progenitors de similars problemes dels menors: Maltractaments, etc.	Núm. %	1 2,3	23 25,8	1 8,6	1 4,3	1 7,6	3 1,7	-	7 10,4	2 4,2	39	9,0
2.12. Algun o ambdós progenitors amb VIH o sida	Núm. %	2 4,6	4 4,5	-	3 13,0	1 7,6	11 16,4	7 9,6	7 10,4	1 2,1	36	8,3
2.6. Famílies nombroses quan hi ha dificultats econòmiques	Núm. %	3 7,0	14 15,7	1 8,3	2 7,6	1 7,6	7 10,4	-	4 5,9	3 6,4	35	8,0
2.11. Prostitució d'algun progenitor o adults significatius	Núm. %	4 9,3	12 13,5	1 8,3	-	-	9 13,4	-	4 6,0	1 2,1	31	7,1
2.10. Famílies prematures (1r. fill abans dels 18 anys)	Núm. %	4 4,6	12 18	1 -	-	-	9 3,0	-	4 3,0	1 4,2	31	7,1
2.18. Malalties físiques importants dels adults referents	Núm. %	-	2 2,2	3 25	1 4,3	1 7,6	4 2,2	3 4,1	-	-	14	3,2
2.7. Exclusivament adults grans quan hi ha dificultats econòmiques	Núm. %	-	5 5,6	-	-	-	4 6,0	-	1 1,5	2 4,2	12	2,7
2.13. Famílies transeünts, viuen de mendicitat	Núm. %	-	5 5,6	-	2 7,6	-	2 3,0	-	-	1 2,1	10	2,3
2.19. Altres	Núm. %	-	2 2,2	-	-	-	1 0,6	-	2 3,0	-	5	1,1
Total indicadors registrats		60	306	42	62	26	180	142	83	87	988	100
Mitjana indicadors per família		1,4	3,4	3,5	2,58	2	2,68	1,9	1,23	1,8	2,3	
Total famílies		43	89	12	24	13	67	73	67	47	435	

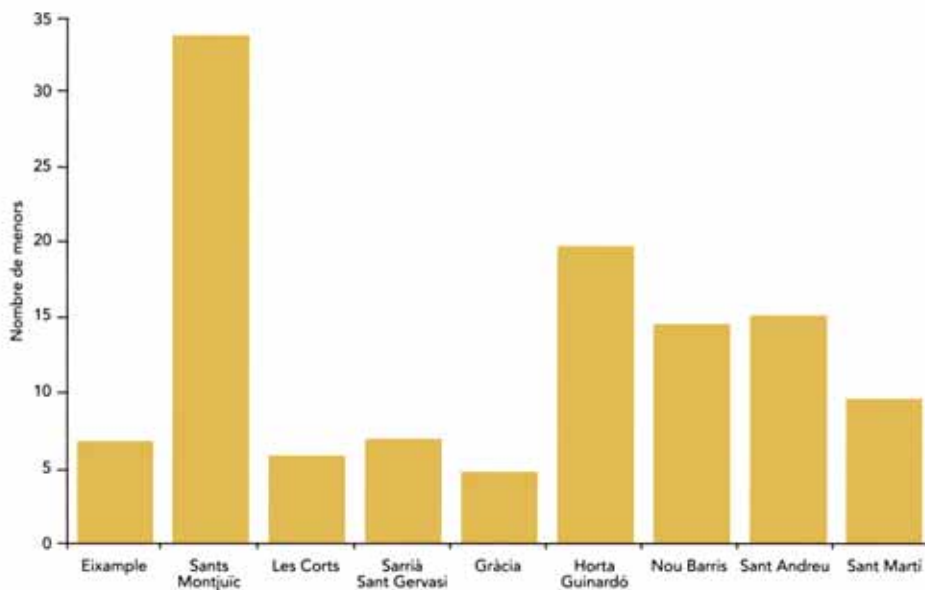
(1) No es disposa de dades de Ciutat Vella.

(2) A Gràcia i Sant Martí s'ha fet una estimació proporcional al total de casos amb nova demanda per a l'any 93, ja que es comptava amb dades sobre l'univers del total de casos amb expedient obert atesos acumulant anys anteriors.

Gràfic 4
Famílies amb algun progenitor amb drogodependència, per districtes

Gràfic 5
Famílies monoparentals amb dificultats econòmiques o laborals, per districtes

detecció i derivació de famílies amb problemàtica de salut mental que la d'altres problemes com poden ser drogodependències (aquests acostumen a connectar amb algun servei bé sigui per ingress en presó, bé per necessitat de medicació). En malalts mentals és difícil l'acceptació de la problemàtica i la connexió amb serveis. Així doncs, segurament el nombre seria superior.

7.- *Algun progenitor empresonat o sota mesura judicial*: 47 famílies, 10,8 % del total. De nou destaquen Horta, Nou Barris i Sants.

8.- *Altres indicadors*:

Segueixen a continuació situacions com:

Institucionalització d'altres fills, 46 famílies:

Atur de llarga durada en ambdós progenitors o situació de pobresa: també 46 famílies, si bé han de ser més ja que 2 EAIA no ho han registrat.

Habitatge insalubre o molt deficient: 40 famílies, Creixeria molt incloent Ciutat Vella. Nou Barris no ho ha registrat. Destaca Sants-Montjuïc amb 20 famílies.

Altres indicadors no tan rellevants poden observar-se a la taula 4.

Cal destacar, encara que el percentatge no sigui molt elevat, per la gravetat i la problemàtica humana que planteja i com afecta el treball dels professionals:

Famílies amb VIH o SIDA: 36 (de fet és difícil conèixer el nombre real, bé per desconeixement d'ells mateixos, bé per ocultació). El percentatge ha augmentat significativament respecte el 90-91.

. *Famílies transeünts o que viuen de la mendicitat*: 10 casos derivats.

El volum d'aquests dos darrers ítems creixeria força si disposéssim de dades de Ciutat Vella, ja que és una tipologia molt més freqüent en aquell districte.

La realitat dels territoris

Hi ha una gran diversitat i desequilibri entre els diferents districtes, i fins i tot entre diferents territoris dins un districte.

S'han seleccionat 3 indicadors d'entre els més representatius de cada bloc (menors i famílies) que es reproduïxen en gràfics. Evidencien les diferències segons districtes. Quedaria pendent poder

fer el contrast amb Ciutat Vella.

Analitzant les diferències entre districtes, es pot observar a partir dels quadres i dels gràfics, tal com ja s'ha anat destacant, que els districtes amb major incidència de problemàtica d'alt risc en infància i família coincideixen amb els que presenten major problemàtica social en general: zones perifèriques i zones antigues i degradades de la ciutat.

En primer lloc, pel coneixement que es té de la situació, encara que no disposem del buidatge de dades, caldria col·locar Ciutat Vella, a una distància significativa de la resta. Segons les dades del mostreig esmentat (1991), "cada família (menor inclòs) té una mitjana de 5 factors

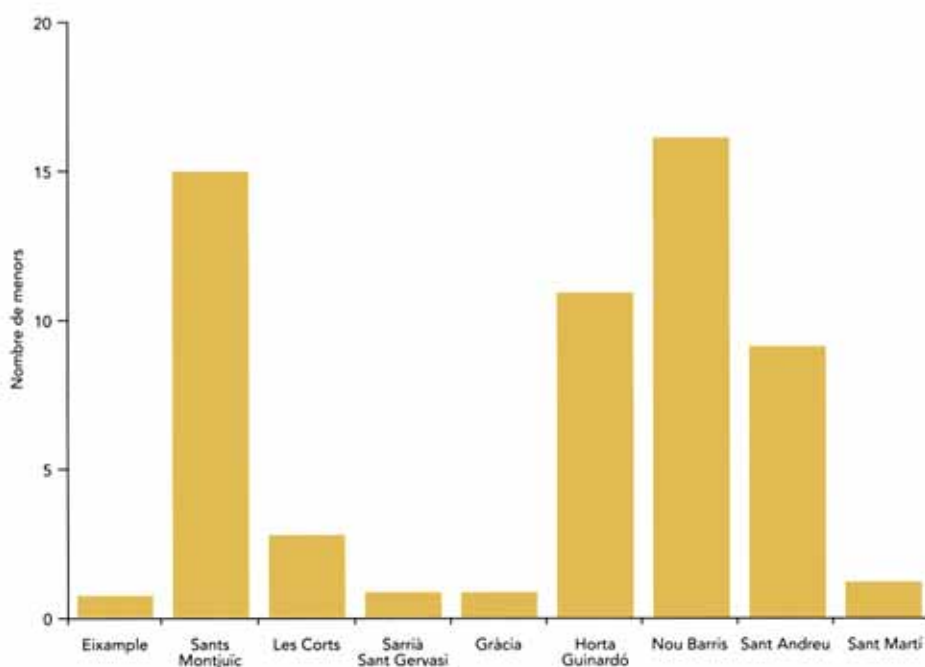
de risc". Els factors, ordenats de forma jeràrquica, pel que fa als menors, no varien substancialment respecte al que s'ha presentat, excepte pel que fa als abusos sexuals, que passen a ocupar el 8è lloc. Pel que fa a les famílies, trobem en 2n lloc la prostitució, i en 5è lloc se situen els habitatges insalubres o molt deficientes.

A continuació cal situar Nou Barris i Sants-Montjuïc, que acumulen un elevat nombre i percentatge (tant en relació al total de casos per cada indicador en la ciutat, com en relació al total de casos que ha rebut l'EAIA). Pel que fa a l'àmbit d'actuació de l'EAIA s'ha observat a Sants un important increment en el nombre de demandes i en la gravetat de les problemàtiques; sembla que coincideix amb una evolució observada també en altres àmbits dels Serveis Personals.

Sant Martí, Horta i Sant Andreu presenten també nivells elevats de problemàtica. L'Eixample i Gràcia se situarien a un nivell intermig. Els dos districtes amb menor nivell de risc serien les Corts i Sarrià-Sant Gervasi. Ambdós presenten un nombre absolut baix de demandes, però un percentatge elevat d'indicadors de gravetat sobre el total dels casos d'aquest EAIA, es pot concloure que l'Atenció Primària i altres derivades tendeixen a traspasar només els casos més greus.

Dins de cada districte també hi ha diferències importants entre barris o zones, determinats barris de la perifèria - Zona Franca, Poble sec, la zona Nord de Nou Barris, Carmel, la franja del Besòs, etc.- solen presentar els indicadors més greus i amb major freqüència.

Gràfic 6
Famílies amb algun progenitor amb malaltia mental greu, per districtes

Algunes propostes

Aquests resultats ens han de servir com a anàlisi de les problemàtiques que en la pràctica es presenten i per tant com a indicadors de les necessitats existents i de cap on han d'apuntar els projectes, actuacions i recursos. Es poden destacar algunes d'aquestes línies: reforç i ampliació del projecte de lluita contra l'absentisme escolar als districtes; anàlisi de la situació, recursos existents i projectes a endegar de cara les famílies monoparentals amb dificultats econòmiques o d'algun altre ordre afegides; aprofundir la coordinació amb la xarxa d'atenció a les drogodependències i la d'atenció a la salut mental infantil; detecció i derivació de famílies amb problemàtica de salut mental (com acompanyar-la perquè sigui efectiva en els dos sentits, de cara a la protecció dels infants i de cara al tractament de les famílies); projectes d'educació i suport als pa-

res (en habilitats educatives i relacionals, en confrontació de conflictes); possibilitat de l'existència d'un equip especialitzat en el tractament de problemàtiques de maltractament infantil i abusos sexuals (com en altres llocs d'Europa); reforç en el control de la mendicitat infantil, anàlisi per territoris; i increment de recursos per a la franja d'adolescents.

Podem afegir-hi, tal com s'ha anat assenyalant i sense afany d'exhaustivitat: la necessitat de dotar de més equipaments que atenguin infància en risc (centres de temps lliure amb seguiment dels nens en risc, centres materno-infants, centre d'inserció socio-laboral per a adolescents...), major dotació de professionals (especialment educadors en medi obert, treballadores familiars...), suport en la inserció laboral, en l'adequació i facilitació d'habitatge, foment de l'acolliment una part del dia per part de veïns i el suport veïnal en general, augment i

millora qualitativa en la dotació de places residencials (especialment per a adolescents), facilitació de l'acolliment familiar temporal i agilització del procés per a acolliments preadoptius.

Cal remarcar la necessitat de potenciar el treball d'intervenció en les famílies i els menors, amb el doble objectiu d'evitar els internaments no estrictament necessaris dels menors, i d'abreujar i facilitar el seu desinternament. No cal oblidar tampoc la tasca de prevenció, sobretot la prevenció secundària i específica amb les repercussions que implicaria per evitar que els menors arribin a una situació d'alt risc social.

Cal destacar, així mateix, la importància de la coordinació inter-institucional en la tasca d'atenció a les famílies multiproblemàtiques. És convenient potenciar la reflexió i encaminar-se a un model o xarxa de serveis a la infància-família el més integrat possible.

TERESA PI-SUNYER PEYRI, NÚRIA VENDRELL CADENA, Psicòlogues

La proposta d'aquest treball es va presentar a la convocatòria del premi M. Aurèlia Capmany de l'any 1992, i va quedar finalista.

El 1993, l'Ajuntament de Barcelona, seguint les recomanacions del Consell de Benestar Social d'incorporar com a tema de treball i discussió "l'ús del temps a la ciutat", va auspiciar l'elaboració d'aquest estudi perquè abordava i concretava el tema en l'àmbit de la dona.

Aquest estudi es va realitzar al llarg de l'any 1993 i el van dur a terme M. Teresa Pi-Sunyer i Núria Vendrell.

Introducció

En èpoques anteriors, el rol de la dona només s'identificava dins la família i com a subjecte que complia uns papers determinats, com a esposa i com a mare, unes funcions que li eren transmises per línia generacional femenina, de mare a filla.

La integració de la dona a la vida social i productiva ha fet relativitzar l'exclusivitat de la seva dedicació familiar. Ara, per a la dona, és també important dedicar-se al món laboral i cultural i desenvolupar-se integralment com a persona.

Les darreres dades de l'Enquesta metropolitana de Barcelona (1993), que presenten dades de 1990, mostren com l'activitat de les dones de Barcelona entre els 18 i els 65 anys és del 65%, però entre les dones de 18 a 25 anys arriba al 80% i, en la franja d'edat dels 18 als 25 anys, la dona supera fins i tot l'activitat masculina.

Aquesta situació està creant un nou perfil de dona i descriu un canvi substancial en l'estil i forma de vida de les dones.

Tots aquests canvis, però, no han estat acompanyats d'altres en la mentalitat de la població general, tant masculina com femenina, i això ha comportat greus problemes per a les dones, que es debaten entre el que "volen fer" i el que "cal fer". I, d'aquesta manera, les dones continuen suportant "dobles jornades" de treball, l'una fora de casa i l'altra a dins. O bé es dediquen a una de les dues funcions, i reben pressions del medi que les porta a disculpar-se constantment: "com que jo només m'ocupo de la casa...", "és que em passo tot el dia treballant... i no tinc temps de res".

D'aquí es deriven per a la dona quadres de cansament crònic, d'estrès, d'insatisfacció i, en moltes ocasions, de culpa.

Davant d'aquest panorama no és gens estrany que indicadors com la natalitat pateixin modificacions considerables. La correlació entre l'entrada de la dona al món productiu i la baixa natalitat n'és una constatació; l'accés de la dona a la maternitat és cada vegada més tardà. La dona, en la seva recerca d'autonomia com a persona i com a individu, anteposa la seva pròpia formació i els seus objectius professionals i laborals a la formació d'una família.

Aquest moment de transició de valors i de forma de vida crea conflicte perquè a la dona li toca ara decidir, escollir, prioritzar, i no és fàcil quan les pressions internes i externes van en direccions

contràries. La dona es debat entre el seu paper tradicional i el seu nou paper, amb la qual cosa ni totes les dones volen ni poden aconseguir-ho.

La polèmica és al carrer. Les estadístiques ens quantifiquen quantes dones treballen, quantes no ho fan, quants fills tenen, quan els tenen, quines dificultats troben en la seva inserció laboral... i així, un llarg etcètera.

Aquest estudi vol aportar alguns elements de comprensió a aquest període que estem vivint la societat en general i les dones en particular.

A l'estudi preteníem apropar-nos a la dona com a subjecte, perquè ens expliqués "el seu" canvi, "les seves" dificultats, "els seus" projectes, que ens parlés de "la seva" decisió de ser mare, "la seva" estratègia per ser feliç. Volíem saber com les dones d'avui organitzen el seu temps, el seu espai, la seva vida.

Hipòtesi de treball

La dona basa la seva estabilitat i el seu equilibri com a persona en el fet que hagi pogut desenvolupar i elaborar adequadament els tres vectors de la seva realitat com a individu: ser filla, ser mare, ser dona.

Qualsevol dificultat en l'elaboració d'aquestes relacions produeix descompensació i frustració.

1.- SUBIRATS, M; MASATS, M; CARRASQUER, P: Les condicions de vida de les dones a la ciutat de Barcelona. Ajuntament de Barcelona i Institut d'Estudis Metropolitans de Barcelona. Barcelona, 1992

A la dona, com a individu, li calen un temps i un espai interior, però també exterior, que li permetin desenvolupar totes les seves capacitats relacionals.

La maternitat és un moment de crisi, de profunda adaptació, i que produeix en la dona canvis substancials que requereixen patrons de dedicació diferents en cada moment. Les funcions reproductives continuen estant dissociades i generen sentiments de culpa.

Escollir i prioritzar és el repte que té plantejat la dona, avui.

Metodologia

L'estudi ha estat realitzat amb una metodologia de tipus qualitatiu i s'ha basat en un ampli qüestionari semiobert, que abasta l'experiència de la dona en tres àmbits: la seva experiència i vivència com a filla, com a mare i com a dona.

Les principals variables que es van tenir en compte per definir els perfils de les dones que s'havien d'entrevistar van ser: la maternitat (dones amb fills/es menors d'un any, dones amb fills/es adolescents, dones sense fills), l'edat i la relació amb el treball (dones que treballaven i dones que no treballaven fora de casa).

Les entrevistes es realitzaven prèvia trucada telefònica en la qual s'explicava a cada dona l'objectiu de l'estudi i el que es pretenia amb la seva col·laboració.

És interessant constatar que les primeres reaccions eren l'inquietud i desconfiança "no sé què els podré explicar", o de sorpresa i curiositat "per què m'han triat a mi?".

Les trobades es feien en el lloc i hora que l'entrevistada decidia.

En la valoració dels qüestionaris es van tenir en compte tots els detalls de l'entrevista.

Tot i les reticències o reserves d'algunes dones a l'inici de l'entrevista, totes van coincidir en la dificultat que representava donar-la per acabada.

El resultat ha estat obtenir 40 entrevistes que són veritables històries de vida que ens mostren les dificultats i contradiccions de la dona actual.

Conclusions

Aquest treball ha volgut donar una pinzellada al complex món de les dones i de les seves relacions.

Hem vist que ser dona no és fàcil, i que comporta estar constanment decidint, escollint, deixant i reconvertint.

Les relacions mare-filla

– La relació amb la meua mare ara és més tranquil·la, hi ha més respecte, ens hem fet grans totes dues.

– A vegades, em sento sandvitx entre com és la meua mare i com és la meua filla.

– La meua mare ha estat massa sotmesa al pare. No crec que hagi viscut per ella mateixa, no gosa fer res sola i això que és llesta, però sembla que tingui por d'equivocar-se i fa el paper de tonta. A mi, això m'irrita, si vol sortir li ha de demanar permís al pare.

Al llarg d'aquest camí hem observat el paper rellevant que té per a la dona ha-

ver establert una bona relació amb la seva mare. Ella podrà superar millor les dificultats si la mare ha aportat valors i signes que li permetin construir una identitat segons un model que li sembli adequat.

Les diferents reflexions de les dones ens han mostrat que la mare ha estat un punt de referència indispensable. La seva absència és sentida, la seva intromissió rebutjada i la seva estimació i atenció desitjades.

En aquest sentit diríem que la mare com a organitzadora de l'espai familiar, com a model d'identitat femenina, com a persona que desenvolupa una funció, és imprescindible per a la bona estructuració de la filla com a dona i mare.

Observem que al llarg del temps les relacions mare-filla tendeixen a canviar, es crea una distància afectiva òptima, que permet a moltes dones madurar, créixer i distanciar-se de la mare de la infància per trobar la mare acompanyant i respectuosa, en un segon moment.

L'experiència de la maternitat

– Vaig pensar que volia tenir fills, sentir-me realitzada com a mare. Si els volia era per aprofitar-los, gaudir-los. Estic molt convençuda que m'ha sortit bé, que ha valgut la pena.

– No tinc vida social i això és el que més em dol d'haver deixat el treball, estic aïllada i sola, les meves amigues ja tenen els fills grans i altres horaris. Quasi es pot dir que la maternitat m'ha deixat sola amb els meus fills. M'encanten però no sé si és un greu massa alt.

– *Em costa trobar l'equilibri fins on tinc drets o deures. Em costa trobar on sóc jo i on són els altres. Les seves demandes poden ser infinites.*

Tenir un/a fill/a per a una dona és tot un esdeveniment. A través d'ell/a, ella reviu la seva pròpia experiència, les seves vivències infantils i al mateix temps, s'enfronta a una nova responsabilitat.

El desig de la dona de tenir un/a fill/a és el requisit primer per poder mantenir tot el procés físic, afectiu i social que comporta enfrontar la maternitat.

Quant menys seguretat personal es trobi en ella, més necessitarà recolzament del seu entorn per assumir la seva maternitat.

En la tornada necessària a casa amb el fill, es posen en evidència dos variables; una, la presència i ajut de la mare i l'altra, la presència i ajut del company.

Segons com es trobi aquest acompanyament, la dona tardarà més o menys a sentir-se segura d'ella com a mare. Quant més llunyanes es visquin aquestes companyies, més li costarà superar els primers moments del postpart.

La dinàmica de les relacions es va transformant per possibilitar que s'instaurin noves i més àgils formes d'actuar. Quan l'immobilisme s'aferra en els vincles mare-fill/a, les relacions poden arribar a ser dures i conflictives.

Durant l'embaràs i el part, la dona esdevé per als equips sanitaris que la tracten com un objecte, una malalta, una nena petita. Certs equips sembla que no hagin canviat la seva forma de tractar les

dones i no s'adonen que les dones d'avui dia saben més, volen saber encara més i volen participar més. Alguns segueixen sense adonar-se que tenen davant seu una dona/parella diferent a les altres que han atès. Una homogeneïtzació de l'atenció al part per a totes les dones comporta vivències doloroses per a moltes d'elles, fet suficient perquè l'inici de relació mare-fill/a sigui difícil d'instaurar. D'aquí el valor dels equips que intervenen positivament.

Els equips han de saber que en un part neix un/a nen/a, però també neix una mare i una família.

Segons les nostres entrevistades, no importa l'edat per ser mare, perquè puguin sentir-se més o menys segures en el seu lloc. No obstant això, com menys sigui l'edat, més saben elles trobar solucions ràpides sense pensar-s'ho massa i si no en saben, improvisen. A més edat, més se senten limitades, perden espontaneïtat i si no en saben, consulten. Són més exigents i tenen més pors perquè per a elles és molt important haver tingut aquest fill, s'ho han pensat molt o els ha costat molt tenir-lo.

Els diferents rols que les dones han de representar a la societat

– *Les dones ho tenim molt bé. Sabem actuar de les dues maneres, com a dones i com a homes. Els homes, només saben moure's com a homes.*

– *Jo, abans que tanquin les botigues, entre aquí i casa, en el camí d'anar a buscar el cotxe, faig el recorregut per comprar el que faci falta per al sopar. Mentreestic*

aquí, penso si hi ha sopar per a aquesta nit. Això l'home no ho pensa. Pensar si falten ous, pa, ho pensa la dona.

– *Ser mare m'ha augmentat el grau de responsabilitat i d'atenció a les meves obligacions. Això vol dir que haig de preveure una xarxa d'ajuda perquè no em quedi sense recursos i, bé, fer més llistes. No seré la primera ni l'última que faig la llista del "súper" en una reunió.*

La imatge de la dona en la societat és vivament contrastada. La dona no vol ser objecte per a ningú, vol ser persona i totes les entrevistades coincideixen en no obsessionar-se a seguir cap model. Es reivindica la individualització davant els estereotips, però al mateix temps veiem el paper que juga la seguretat i l'autoestima en aquest tema. En els casos en què elles no se senten a gust de com són ni de qui són, les imatges de dones perfectes angoixen i esgoten els recursos que moltes dones posen per aconseguir "allò que sembla que s'ha de fer per ser el que es demana". La pressió ambiental d'avui és molt més gran que la d'abans, avui s'ha de ser bona mare, bona companya, i treballar fora de casa; "de marujas a superdones" deia un titular d'un diari i aquest és el motiu que produeix que les dones estiguin més insatisfetes que abans, perquè se senten més exigides.

Entre les dones entrevistades, hem constatat que com més formació tingui la dona, més ambiciona tenir altres interessos que no siguin estar a casa i tenir fills. També es troben actualment, més aspiracions i més capacitat per fer projectes.

Un motiu de canvi substancial ara a fa uns anys és que les dones comencen a diferenciar treball domèstic i tenir fills.

Aquest canvi en les aspiracions de la dona no troba sempre la contrapartida en els canvis que també ha de fer el seu company. Pocs són els homes que s'ocupen d'organitzar l'espai familiar, tot i que l'ajut de part seva ha augmentat favorablement. Les dones deleguen més perquè saben més el que volen.

Les pressions internes i externes són tan grans en tots els àmbits femenins que moltes dones no poden seguir amb harmonia un ritme adequat que s'adeqüi a tot el que senten necessitat de complir.

La possibilitat d'organitzar-se entre opcions laborals, familiars i pròpies: un signe d'identitat

– Sóc conscient que he delegat moltes funcions maternals a la senyora que tinc però, per a mi, sentir-me bé a la feina és també important. No es pot arribar a tot, s'ha de prioritzar.

– La vuelta al trabajo ha sido complicada, no sabía si tendría tiempo de hacer la compra, recoger la tintorería... Los primeros días me costó concentrarme, me moría de ganas de llamar a la guardería pero bueno, ahora sé que tengo tiempo para hacer casi todo. Lo más difícil es cuando hay alguna avería en casa y sólo vienen por la mañana; eso sí que es difícil de combinar.

– Des que estic a casa, valoro més la feina de casa, crec que és injust infravalorar-la.

L'entorn no està encara preparat

per acollir una dona transformada, nova. Els rols estan encara massa estereotipats, avui per avui, la dona ha de fer una "doble jornada", ajudada per la tècnica (rentaplats, rentadores, assecadores) però que no deixa de ser una càrrega enorme de la qual ella encara se sent única responsable, tot i que desitja tenir altres perspectives.

La sensació que el temps propi està envaït, desbordat, la sensació d'esgotament, és una constant.

La presència múltiple de la dona afavoreix que pugui arribar a tot arreu però també que esgoti les seves energies emprenedores.

La maternitat ja no és sinònim de quedar-se a casa, és també ganes de compartir, de gaudir, de cuidar, d'estimar l'entorn amb el qual es viu, i aquest concepte ha de ser tan estimulants per als homes com per a les dones.

Podríem dir que en la manera en què una dona pot prioritzar les alternatives fills/es/, treball i d'altres pròpies, més pot decidir segons els seus criteris i no segons els dels altres; més pot ella gaudir i lliurar-se plenament a la decisió presa.

La noció d'haver pogut "escollir" és la que bàsicament diferencia el que van fer les mares d'abans del que han pogut fer les dones d'avui. "La meva mare va haver d'acceptar el seu rol, jo l'he escollit", diu una dona entrevistada.

Creiem que cada època de la vida comporta necessitats pròpies, que són canviants les unes de les altres i que no totes les dones han de passar per les mateixes èpoques ni prendre les mateixes

opcions. No tot és igualment vàlid en tots moments ni sempre es adequat. La vida es va transformant i això significa que el que ha pogut ser més satisfactori en una època, com pot ser dedicar-se plenament a la maternitat, requereix més endavant d'altres interessos, com comprometre's més directament amb el món exterior.

Saber reconèixer cada etapa i poder-la gaudir, igual que ser capaç de traspassar-la i de transformar-la, és essencial per al benestar psicològic de la dona. Haver viscut cada etapa a gust, convençuda, sense inquietud pel que s'ha deixat de fer sinó gaudint del que s'ha experimentat en cada moment, és signe de benestar i de seguretat.

El més interessant és que la dona pugui sentir-se al màxim d'acord i en equilibri entre la seva realitat interna i externa.

A la recerca d'un espai i d'un temps propi

– Dues tardes a la setmana tinc un canguro. Una per anar a la compra, l'altra per mi. M'agrada quedar amb gent i fer coses que em vénen de gust. Són petites estones que m'agafó.

– M'agrada quedar-me sola a casa, posar-me música. Penso en les meves coses. Llegeixo. Passa poques vegades. Aquesta casa està plena, sempre. No saps on ficar-te.

– Necesito viajar, estar con otra gente, tengo curiosidad, soy poco conformista. Todo esto me falta. No salgo porque pienso en mis hijos. Mi marido no tiene actividad propia, pues yo tampoco.

La dona necessita adaptar-se contínuament a nous canvis i a noves demandes, amb flexibilitat.

Es troba amb dificultat, encara, per "prendre's el temps" per a ella mateixa, cosa que fàcilment associa amb "perdre el temps". La noció del temps propi, l'ha d'anar aprenent per créixer.

Creiem que la dona ha estat educada, essencialment, en la transmissió del rol de mare, d'atendre a la seva parella i la casa. En haver de dedicar-se als altres i no a ella mateixa. Quan no atén els altres com ella sent que li és exigít, ho viu amb culpabilitat, en "fallar" en allò que té incorporat com una obligació seva.

En canvi, per complir amb el rol de dona, que vol dir ajustar-se a una identitat pròpia, a una implicació amb activitats del seu interès, més enllà de les funcions de casa, ella troba poques imatges on referir-se, ha d'estar constantment improvisant i inventant, ha d'anar-se creant progressivament, fer-se el seu propi model i anar buscant la manera per accedir-hi.

Com a mare, se sent culpable si deixa de complir amb el que ella creu que ha de fer una mare. Com a dona, se sent en manca per no conèixer una definició apropiada de qui ha de ser ni quina direcció ha de seguir. Es troba entre la culpa de deixar de fer i la falta de saber com fer-ho. La dona se sent en contradicció entre els dos moviments. A casa, la demanen com a mare i com a companya, al carrer, la demanen com a dona.

Poder escollir, si bé és una conquesta molt important en la trajectòria de la

inserció social de la dona, al mateix temps, és una càrrega de responsabilitats, que la incumbeix a ella sola, que implica una transcendència directe en els fets de la seva vida. Haver de tenir clar en cada moment la trajectòria que vol seguir i fins a on vol arribar, li comporta un esforç i a cops aquesta càrrega se li fa massa difícil de suportar, en continuïtat.

El lliurament de la dona vers els altres sembla que hagi estat i segueixi sent una obligació que no es qüestiona. S'ha donat com un fet garantit quan, el treball de casa, ha estat i segueix sent un treball invisible que només es destaca quan deixa de fer-se, per omissió, mai pel fet de fer-se, per si mateix.

Hem vist en l'estudi que la dona, en tots els casos, adopta les feines de casa més pesades i feixugues, i deixa les més lleugeres per als altres. Fins que la dona no doni valor al seu lloc dintre de casa, no podrà començar a compartir aquest lloc veritablement amb ningú més del seu entorn, perquè només es pot transmetre allò que té un significat positiu per les persones.

La dona ha de permetre's ella mateixa cedir espais que assumeix com a propis i que no donen lloc a la iniciativa dels altres.

Al mateix temps, el lloc que ocupa la dona a casa és un lloc privilegiat en el sentit que li permet tenir un contacte específic amb els membres de la família. Un contacte únic i que possibilita seguir d'aprop, rebre, percebre una comunicació amb els altres. El seu lloc com a intermediària, coneixedora del que passa a

cadascú, és essencial per aconseguir que els gestos i les emocions circulin.

Com diu una entrevistada: "El meu marit està molt obsessionat pels estudis dels fills. Joestic al mig, entre fills i marit. Als fills els dic que treguin bones notes perquè el seu pare els deixi sortir. Al meu marit li dic que les notes no és l'única cosa que compta. He de fer equilibris, entre uns i altres".

És important que la dona en pugui realitzar, que la necessitat de sentir-se plena, entesa, es satisfaci per altres camins que no siguin solament el de la parella i el dels fills/es. Aquestes relacions i qualsevol d'altres, tot i ser molt enriquidores, poden cobrir una part limitada del seu contacte amb el món. La resta, depèn d'ella.

Quan les conquestes individuals esdevenen col·lectives

- La dona és massa exigent amb ella mateixa i això la bloqueja i jo crec que no dona tot el que podria donar i, quan es vol desenvolupar bé en tot el que fa, és difícil tenir el mateix rendiment a tots els llocs. Penso que el gran repte de la dona és saber i poder mantenir els seus interessos.

- He après que les coses no són tan urgents. Em sento millor ara que com era abans. Vaig més a poc a poc, em prenc més el temps per fer el que vull.

- Mis hijos han aprendido a hacer las cosas de la casa, a cocinar. La cama se la hace cada uno. La limpieza, la hago yo, ellos friegan los platos. Mi marido dice que ellos tendrían que hacer la limpieza. Yo tiendo a hacerlo. Él dice que es culpa mía. Prefiero que estudien.

Competint amb l'home, la dona ha anat denigrant els valors femenins, desvaloritzant-los, amagant-los, abandonant el millor que pot oferir d'ella mateixa.

Amb el temps, s'ha passat del fet que la lluita pels drets de la dona fos una revolta oberta i col·lectiva, al fet que aquesta lluita vagi sent cada cop més personal, íntima, pròpia, passant per petites adquisicions quotidianes que es van adquirint, comparant-les unes amb les altres, d'una manera creixent i pròpia.

Si bé creiem que la lluita de la dona per arribar a ser una persona amb tots els drets iguals que els homes està encara en ple camí d'obtenir-se i que la lluita no està acabada, creiem també que el creixement de l'autoestima és el compromís més important que té la dona d'avui amb ella mateixa.

Canvis que tenen a veure amb ella, amb les relacions amb els altres, amb petites satisfaccions i que poden, al mateix temps, conviure amb els petits canvis d'altres dones. Confirmant en ambdós sentits que una realitat i l'altra s'assemblen, es reconeixen.

D'aquí que la dona se senti tan estimulada quan porta a terme una activitat pròpia, o quan participa en una associació de barri, o quan forma part d'algun grup que l'enriqueix.

Els moviments associatius són un punt important a considerar per la dona, en el sentit que són llocs que permeten una comunicació entre totes, un reconeixement mutu dels objectius a complir, un intercanvi que per a moltes dones

propicia sortir de l'aïllament i de la soledat, font d'angoixes i de malestar.

Creiem que la maduresa ben viscuda en la dona consta d'una doble vessant. Per una part, acceptar cada cop més la renúncia de poder assumir-ho tot ella sola, de voler ser capaç d'arribar a tot arreu i a la perfecció, com a mare, com a professional, coneixent els propis límits. Ha d'escollir, i d'aquí la gran dificultat del temps en què vivim, que vol dir optar per una opció, per haver de deixar-ne una altra.

El segon vessant, i simultani al primer, seria el de sentir-se més a gust amb l'opció escollida. Saber que es pot abastar menys però millorar quant a la qualitat de vida. Saber estar convençuda que l'opció triada ha estat la bona, i no solament sentir remordiments pel que s'ha deixat de fer.

La dona, en les seves múltiples facetes, acostuma a tenir una sensació que no té mai res fet, acabat, complet. Sempre tot està per fer, o fet a mitges, de pressa, o mal fet. La dona s'ha tornat ella mateixa una continuïtat de coses que estan sempre per fer.

La dona necessita conèixer a través de la similitud i de la diferència que existeix entre els homes i les dones, en un anar i venir que possibiliti la convivència, a base de formular pactes i opcions, fronteres i llocs comunitaris a indagar i a respectar.

Creiem que les àrees de filla, mare i dona són cada una d'elles essencials i que han de ser viscudes cada una amb el màxim d'autonomia perquè puguin inte-

rrelacionar-se amb el màxim de benefici. Com més rica sigui cada àrea, més ric serà l'intercanvi entre elles.

Creiem que la dona actual pateix en trobar-se en plena transició entre dues èpoques -una anterior que ella intenta superar i un altre a construir i, li costa integrar.

Dintre d'aquesta dualitat, no hi ha respostes vàlides per a totes les dones, però pensem que no es pot cedir en els estereotips actuals, que separen dràsticament el que és vida exterior, com una conquesta, i el que és vida interior, com una regressió. Pensem que cada dona ha de ser capaç de trobar el seu propi benestar a la seva manera, més enllà del que els patrons socials li imposin i amb els quals se sent "obligada" a complir per ser reconeguda, potser, a un preu que encara ha d'aprendre a valorar.

Creiem que la lluita de la dona ha d'inserir des d'una perspectiva més oberta i solidària, en la qual pugui rebre i oferir més recursos, i que al mateix temps, la faci més conscient del fet que ella forma part d'un entorn global de llarga mira en el qual s'ha de poder implicar i beneficiar, si ella s'ho permet.

Com diu una dona entrevistada: "Vull ser dona i prou".

BIBLIOGRAFIA

- BOWLY, I. - *El vínculo afectivo*- Ed Paidós 1974
BAGARIA i alt. - *Dones joves*. Ajuntament de Barcelona, Projecte Jove, Barcelona, 1992.
BARRUTI i alt. - *El món dels joves a Barcelona*. Ajuntament de Barcelona, 1990.
CORIA, C. - *El sexo oculto del dinero*. Ed. Argit, 1988.
DIX, C. - *Depresión postparto*- Ed. Apóstrofe, 1990.
DOWLING, D. - *El complejo de Cenicienta*. Grijalbo, 1981.

- FALUDI, S. - *Reacción. La guerra de la mujer no declarada*. Anagrama. 1993.
- FREIXAS, Anna.- *Mujer y envejecimiento: aspectos psicosociales*- Fundació "La Caixa". Barcelona 1993.
- FRIDAY, N. - *Mi madre y yo misma*. Argos Vergara. 1977.
- GERSON, K. - *No man's land*. Basic Books. 1992.
- IZQUIERDO, Mª Jesús i colbs. - *La interdependència de les activitats domèstiques i el treball remunerat. Estudi comparatiu dones/homes*. Parlament de Catalunya. Barcelona 1993.
- KANNER, L. - *En defensa de las madres*. Paidós 1969.
- MEROLA, Giovanna.- *Mujer y arquitectura: un enfoque antropológico*. Caracas 1990
- MITGUSCH, A. - *Entre mujeres*. Ediciones B. 1981.
- MOLENAT, F.- *Les mères vulnérables*.
- OVADIC, M - GRAVANINI, L.- *Maternité en Mouvement. Les femmes en situation et les hommes de science*. Presse universitaire de Grenoble. 1986.
- PI-SUNYER, Mª Teresa.- *La grossesse comme expression du désir chez la femme en situation de crise*. Tesis Doctoral. Université Toulouse. Le Mirail 1987.
- PI-SUNYER, Mª Teresa- VENDRELL, Núria.- *Maternidad y crisis de identidad: Carencias y recursos en la atención de la salud femenina*. - Ponència presentada en el Symposium "Mujer y Calidad de Vida". Barcelona, Oct. 1991.
- PI-SUNYER, Mª Teresa- VENDRELL, Núria.- *Una aproximació a l'embaràs adolescent. Situació actual a Catalunya* - Estudi realitzat per a l'Institut Català de la Dona. Generalitat de Catalunya. Barcelona, 1991.
- POAL, Glòria.- *Entrar, quedarse, avanzar: aspectos psicosociales de la relación mujer-mundo laboral*. Siglo Veinticinco de España Editores, S.A. Madrid 1993.
- SWISS & WALKER.- *Woman and the family dilemma*. Wiley Ed. 1992.
- VIDELA, M.- *Maternidad. Mito y realidad*. Nueva Visión. 1990
- VIDELA, M. *Parir y nacer en el hospital*. Nueva Visión. 1993
- WINNICOTT, D.W. - *Jeu et réalité- l'espace potentiel*. Ed. Gallimard 1975
- YACH, D.- *The use and value of qualitative methode in health research in developing countries*. Soc.Sci. med. Vol 35, nº 4, p. 603-612.
- "Devenir parents-naissance d'une collaboration"
- AFFREE (Association de Formation et Recherche sur l'Enfant et l'environnement". Cahier nº 3- Juillet 1992.
- El temps de les dones: de la reflexió a la pràctica*. Ajuntament de Barcelona. Barcelona 1991.

L'ESCOLARITZACIÓ A BARCELONA

FRANCESC ÍÑIGUEZ, JOSEP GÓMEZ. Ajuntament de Barcelona

Perfil

Introducció

El sistema educatiu està en un procés de canvi i adaptació a les noves exigències de la societat. En els darrers anys, a més a més dels canvis demogràfics que afecten la població en edat d'escolarització, s'està treballant en l'aplicació del nou model de sistema educatiu definit per la LODE i la LOGSE. Un procés de canvi que ha de tenir importants conseqüències en la funció social de l'ensenyament i en la millor adaptació als reptes presents.

Els nivells d'instrucció i d'educació havien estat tractats en els números anteriors de la revista, de forma limitada i parcial, amb l'objectiu principal de relacionar alguns indicadors d'instrucció (taxes d'analfabetisme, nivells d'instrucció, taxes de titulats superiors, etc.) amb l'anàlisi de les desigualtats socials a Barcelona.

En aquest número, tanmateix, hem volgut dedicar el "Perfil Social" a una radiografia general del sistema educatiu no universitari a Barcelona, per oferir un coneixement millor de les dades bàsiques i els elements que el conformen. L'anàlisi fa referència exclusivament a les taxes d'escolarització a la ciutat, a la presència i pes relatiu del sector públic i del sector privat en cada tram, als desequilibris entre l'oferta i la demanda i a les diferències substancials entre els districtes de la ciutat. L'evolució de l'escolaritat, en una sèrie des del curs 86-87, permet tenir una idea general de com ha evolucionat en aquests darrers anys.

Aquest perfil dels nivells educatius a Barcelona és una primera radiografia que no inclou factors tan importants com són l'ensenyament universitari, la formació no reglada o la formació d'adults. Aquests elements prenen cada dia més importància, a mesura que l'escolaritat obligatòria s'ha anat ampliant i generalitzant i a mesura que els reptes del futur exigeixen una concepció més global i permanent de la formació. És voluntat de la revista abordar aquests temes de forma monogràfica en propers números.

L'anàlisi dels nivells d'escolarització tampoc s'esgota amb el contingut d'aquest treball. Altres aspectes molt rellevants des del punt de vista social no hi són tractats, com ara la integració de les persones amb disminució, la presència de minories ètniques, etc.

Les dades que s'utilitzen en aquest article provenen, principalment, de la Inspecció d'Ensenyament de la Generali-

tat de Catalunya a Barcelona, de l'Institut Municipal d'Educació i de l'Anuari Estadístic de la ciutat de Barcelona. La bibliografia que es detalla al final permetrà completar i aprofundir aquestes dades generals. Pel que fa al coneixement específic d'alguns desequilibris que es produeixen entre oferta i demanda en alguns districtes, i d'altres aspectes més específics, recomanem consultar l'Informe sobre el procés de matriculació que anualment elabora el Consell Escolar Municipal de Barcelona.

L'educació infantil (0 a 6 anys)

L'educació infantil s'adreça a nens i nenes des de 0 anys (de fet, a partir dels tres mesos d'edat) fins a 6 anys, moment en què comença l'educació primària. S'hi estableixen dos cicles: de 0 a 3 anys, amb les escoles bressol, llars d'infants o guarderies de 3 a 6 anys, amb els parvularis.

Taula 1
Oferta i demanda de places de 3 anys als centres públics.
Preinscripció per al curs 94-95.

	centres	aules	població de 3 anys	places	places sobre població	sol.licituds	places-sol.licituds
Ciutat Vella	12	14	652	348	53%	227	121
L'Eixample	8	10	1.889	250	13%	424	-174
Sants-Montjuïc	22	28	1.475	677	46%	602	75
Les Corts	6	8	762	195	26%	277	-82
Sarrià-Sant Gervasi	7	11	1.168	230	20%	296	-66
Gràcia	13	14	947	315	33%	423	-108
Horta-Guinardó	23	27	1.352	650	48%	678	-28
Nou Barris	23	31	1.424	775	54%	625	150
Sant Andreu	16	17	1.161	420	36%	416	4
Sant Martí	27	36	1.628	900	55%	976	-76
Total Barcelona	157	196	12.458	4.760	38%	4.944	-184

social

L'edat en què els infants accedien al sistema educatiu coincidia tradicionalment amb l'ensenyament obligatori, als 6 anys, però en les darreres dècades aquest accés s'ha anat avançant de forma general. Per una banda els canvis socials, com ara la incorporació de la dona al treball, i per altra la valoració creixent de l'educa-

ció infantil han comportat un increment sostingut en la demanda de centres i places.

Actualment, el cicle de parvulari és present a quasi totes les escoles de la ciutat i hi assisteixen la pràctica totalitat dels 37.000 nenes i nens de 3 a 5 anys que viuen a Barcelona.

En els darrers cursos la majoria d'escoles públiques han incorporat l'aula de 3 anys, que mancava per completar el cicle. Considerant només la demanda de places d'aquestes aules per al curs 94-95 (taula 1), trobem que hi ha 4.944 sol·licituts per a 4.760 places. Això, que és conseqüència de la bona acollida que ha tingut l'aula de 3 anys, indica que l'oferta de l'escola pública en aquest nivell encara és deficitària en algunes zones de la ciutat. Els casos extrems, per districtes, són: l'Eixample, amb 424 sol·licituts per a 250 places i Nou Barris, amb 625 sol·licituts per a 775 places.

Veiem que l'oferta global de places públiques de 3 anys correspon a un 38% de la població total d'aquest grup d'edat, amb una distribució molt irregular en els districtes. Donat que pràcticament tota la població de 3 anys és a l'escola, queda clar que el sector privat ofereix la resta de les places.

Taula 2
Estadística de la preinscripció a les escoles bressol municipals. Curs 1993-94.

	Oferta de places				Sol·licituds presentades			
	any de naixement			Total	any de naixement			Total
	1991	1992	1993		1991	1992	1993	
Ciutat Vella	59	73	29	161	90	134	45	26
Eixample	0	34	0	34	49	93	0	1
Sants-Montjuïc	66	102	42	210	161	220	74	45
Les Corts	12	29	18	59	29	63	26	1
Sarrià-Sant Gervasi	13	18	0	31	17	47	0	
Gràcia	0	9	3	12	11	39	7	
Horta-Guinardó	80	93	37	210	184	212	71	46
Nou Barris	86	140	24	250	112	109	21	24
Sant Andreu	11	20	12	43	86	93	26	2
Sant Martí	18	24	15	57	64	67	36	1
Total Places	345	542	180	1.067	803	1077	306	218

Taula 3
L'educació infantil a Barcelona. Curs 93-94

Centres públics	Cicle 0-3						Cicle 3-6						Cicle 0-6					
			alumnes		població 0-2 anys	(1) taxa			alumnes		població 3-5 anys	(1) taxa			alumnes		població 0-2 anys	(1) taxa
	centres	alumnes	unitats	per unitat			centres	alumnes	unitats	per unitat			centres	alumnes	unitats	per unitat		
Ciutat Vella	5	278	24	11,58	1.868	15%	12	903	47	19,21	1.612	56%	17	1.181	71	16,63	3.480	34%
L'Eixample	2	76	6	12,67	5.854	1%	9	831	36	23,08	5.715	15%	11	907	42	21,60	11.569	8%
Sants-Montjuïc	9	448	41	10,93	4.405	10%	23	1.769	82	21,57	4.436	40%	32	2.217	123	18,02	8.841	25%
Les Corts	3	134	14	9,57	2.315	6%	6	680	30	22,67	2.408	28%	9	814	44	18,50	4.723	17%
Sarrià-Sant Gervasi	1	45	4	11,25	3.748	1%	7	696	33	21,09	3.485	20%	8	741	37	20,03	7.233	10%
Gràcia	1	32	3	10,67	2.882	1%	13	1.030	45	22,89	2.700	38%	14	1.062	48	22,13	5.582	19%
Horta-Guinardó	8	393	37	10,62	4.199	9%	23	1.802	86	20,95	4.131	44%	31	2.195	123	17,85	8.330	26%
Nou Barris	9	455	41	11,10	4.087	11%	25	1.781	93	19,15	4.182	43%	34	2.236	134	16,69	8.269	27%
Sant Andreu	3	152	14	10,86	3.564	4%	16	1.392	66	21,09	3.668	38%	19	1.544	80	19,30	7.232	21%
Sant Martí	4	188	15	12,53	5.199	4%	27	2.639	125	21,11	5.319	50%	31	2.827	140	20,19	10.518	27%
Barcelona	45	2.201	199	11,06	38.121	6%	161	13.523	643	21,03	37.656	36%	206	15.724	842	18,67	75.777	21%

Taxa: alumnes sobre població

Encara que no hi hagi nens sense escola, és patent que hi ha nens sense l'escola que havien triat, especialment en els 6 districtes on la demanda supera a les places disponibles. Del seguiment del procés de matriculació es constata que sovint les famílies no accepten una plaça a l'escola pública si no és als centres elegits en primera instància. Això impossibilita una compensació dels dèficits entre les diferents zones, compensació que, d'altra banda, seria inviable per la distància en molts casos, de manera que la xifra de 184 sol·licituts sense plaça, global de Barcelona, no és significativa, sinó que seria en realitat superior. El dèficit absolut, sense compensacions, arriba a 558 places.

Pel que fa al primer cicle, la situació és ben diferent. No disposem de les dades oficials de matrícula de 0 a 3 anys en els centres privats, però queda clar que l'oferta pública per a aquestes edats és especialment deficitària. Les 45 escoles bressol i llars d'infants públiques de Barcelona només poden atendre un 6% de la població corresponent, que és de 38.000 nens i nenes (taula 3). A més, 39 d'aquests centres són de l'Ajuntament de Barcelona i només 6 de l'administració educativa.

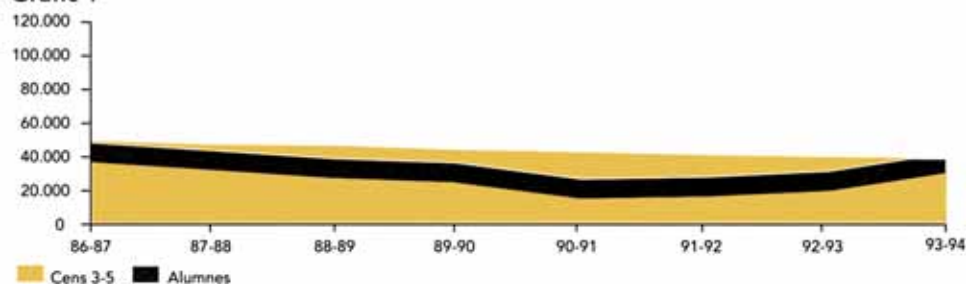
Per aquesta raó, la demanda d'ingrés a les escoles bressol municipals del curs 93-94 supera amb escreix la seva capacitat, amb 2.186 sol·licituts per a 1.067 places (taula 2). D'aquesta manera, la meitat dels ciutadans que opten per una plaça a l'escola bressol pública no es poden atendre.

Taula 4
Evolució de l'escolaritat a Barcelona els últims 8 cursos. Parvulari (3-5).

	Alumnes	Cens 3-5	Taxa
86-87	41.915	47.228	89%
87-88	39.839	44.932	89%
88-89	37.392	44.324	84%
89-90	36.098	42.004	86%
90-91	31.480	40.496	78%
91-92	32.069	38.935	82%
92-93	33.694	37.656	89%
93-94	39.141	37.096	106%

(1) S'incorporen les dades dels centres privats que no continuen amb Primària.

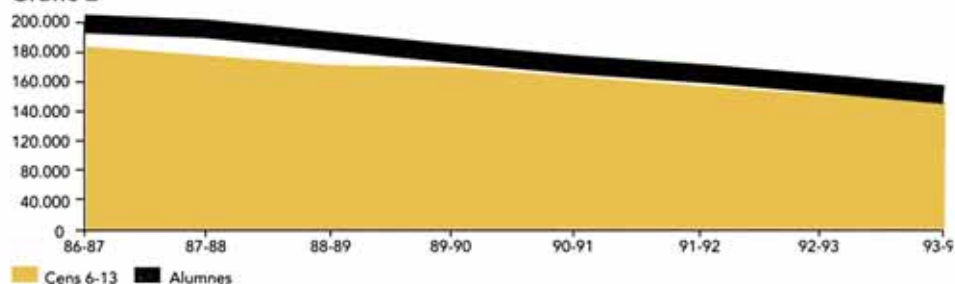
Gràfic 1

Taula 5
Evolució de l'escolaritat a Barcelona els últims 8 cursos. EGB (6-13).

	Alumnes	Cens 6-13	Taxa
86-87	204.564	176.528	116%
87-88	195.106	167.880	116%
88-89	183.205	158.306	116%
89-90	170.968	157.002	109%
90-91	160.250	146.778	109%
91-92	152.100	138.224	110%
92-93	142.738	130.240	110%
93-94	131.706	123.169	107%

Gràfic 2

L'educació primària/EGB (6 a 13 anys)

En el nivell de primària/EGB (de 6 a 13 anys) que és d'escolaritat obligatòria, trobem des de fa ja uns quants anys una taxa global elevada, 107 % aquest curs (taules 4 i 5, gràfics 1 i 2). L'existència de taxes alumnes/població superiors al 100% no obeeix a una sola causa i s'explica tradicionalment pel còmput de repetidors, els alumnes provinents d'altres municipis i, en menor mesura, per desajustaments en el procés de comunicació de les dades dels centres. En tot cas, queda clar que tota la població en edat d'escolarització obligatòria té plaça als centres de la ciutat. El repte actual és la qualitat d'aquests centres, la seva distribució territorial i l'equilibri entre l'oferta del sector públic i privat.

En aquest nivell educatiu trobem un 35% de la població als centres públics i un 72% als centres privats. És significatiu comparar aquestes xifres amb les del total de Catalunya que, fins i tot incloent Barcelona, ofereixen una relació ben diferent: el 54% dels alumnes ho són en centres públics i el 46% en centres privats.

Dins de la ciutat l'assistència dels escolars a centres privats guarda una estreta relació amb el nivell socio-econòmic dels districtes. El desequilibri més fort entre alumnes d'escoles públiques i privades es dona a Sarrià Sant Gervasi, on el 91% dels escolaritzats del districte assisteixen a escoles privades. A l'Eixample ho fan el 84%, i el 79% a les Corts. A

Taula 6
L'educació primària/EGB a Barcelona. Curs 93-94

Centres públics						
	Centres	Alumnes	Unitats	Alumnes per unitat	Població 6-13 anys	(1) Taxa
Ciutat Vella	12	2.934	144	20,38	4.827	61%
L'Eixample	9	2.852	112	25,46	17.758	16%
Sants - Montjuïc	24	5.624	257	21,88	14.357	39%
Les Corts	6	2.054	78	26,33	7.805	26%
Sarrià - Sant Gervasi	8	2.060	88	23,41	10.552	20%
Gràcia	14	3.340	142	23,52	8.879	38%
Horta-Guinardó	24	5.828	263	22,16	13.933	42%
Nou Barris	30	5.975	305	19,59	14.579	41%
Sant Andreu	17	4.709	210	22,42	12.824	37%
Sant Martí	27	8.208	364	22,55	17.655	46%
Barcelona	171	43.584	1.963	22,20	123.169	35%
Centres privats						
	Centres	Alumnes	Unitats	Alumnes per unitat	Població 6-13 anys	(1) Taxa
Ciutat Vella	17	2.979	115	25,90	4.827	62%
L'Eixample	63	14.706	489	30,07	17.758	83%
Sants - Montjuïc	37	5.335	187	28,53	14.357	37%
Les Corts	25	7.619	256	29,76	7.805	98%
Sarrià- Sant Gervasi	90	19.745	739	26,72	10.552	187%
Gràcia	46	5.937	208	28,54	8.879	67%
Horta - Guinardó	49	9.654	336	28,73	13.933	69%
Nou Barris	33	7.370	265	27,81	14.579	51%
Sant Andreu	28	7.203	236	30,52	12.824	56%
Sant Martí	34	7.574	259	29,24	17.655	43%
Barcelona	422	88.122	3090	28,52	123.169	72%
Total						
	Centres	Alumnes	Unitats	Alumnes per unitat	Població 6-13 anys	(1) Taxa
Ciutat Vella	29	5.913	259	22,83	4.827	122%
L'Eixample	72	17.558	601	29,21	17.758	99%
Sants - Montjuïc	61	10.959	444	24,68	14.357	76%
Les Corts	31	9.673	334	28,96	7.805	124%
Sarrià- Sant Gervasi	98	21.805	827	26,37	10.552	207%
Gràcia	60	9.277	350	26,51	8.879	104%
Horta- Guinardó	73	15.482	599	25,85	13.933	111%
Nou Barris	63	13.345	570	23,41	14.579	92%
Sant Andreu	45	11.912	446	26,71	12.824	93%
Sant Martí	61	15.782	623	25,33	17.655	89%
Barcelona	593	131.706	5053	26,06	123.169	107%

(1): Alumnes sobre població

Taula 7
Els ensenyaments secundaris a Barcelona. Curs 1993-94

Centres Públics	ESO (Reforma)				Batxillerat (Reforma)				BUP i COU					
	centres	alumnes	unitats	alumnes per unitat	centres	alumnes	unitats	alumnes per unitat	centres	alumnes	unitats	alumnes per unitat	població 14-17 anys	t
Ciutat Vella	2	141	55	28,20	1	46	2	23,00	3	1.740	52	33,46	3.508	
L'Eixample	1	132	4	33,00	1	128	4	32,00	4	3.983	104	38,30	12.475	
Sants-Montjuïc	1	22	2	11,00					4	2.587	77	33,60	9.390	
Les Corts									3	2.078	58	35,83	5.358	
Sarrià-Sant Gervasi	1	280	10	28,00	1	125	4	31,25	4	3.303	91	36,30	7.370	
Gràcia									3	1.032	31	33,29	6.330	
Horta Guinardó	3	577	22	26,23	3	299	14	21,36	5	2.096	62	33,81	11.197	
Nou Barris	3	358	13	27,54	1	39	2	19,50	8	3.499	100	34,99	11.669	
Sant Andreu	2	218	9	24,22					3	1.478	43	34,37	8.946	
Sant Martí	2	253	9	28,11	1	66	2	33,00	7	5.256	149	36,28	12.426	
Barcelona	15	1.981	74	26,77	8	703	28	25,11	44	27.052	767	35,27	88.709	
Centres Privats	ESO (Reforma)				Batxillerat (Reforma)				BUP i COU					
	centres	alumnes	unitats	alumnes per unitat	centres	alumnes	unitats	alumnes per unitat	alumnes centres	població alumnes	unitats	per unitat	14-17 anys	t
Ciutat Vella	2	546	18	30,33	1	250	10	25,00	9	2.096	68	30,81	3.508	
L'Eixample									26	9.607	278	34,56	12.476	
Sants-Montjuïc	1	748	21	35,82	1	373	11	33,91	6	1.513	43	35,19	9.390	
Les Corts									11	3.951	111	35,59	5.398	
Sarrià-Sant Gervasi	2	818	24	34,08					45	10.173	342	29,76	7.370	
Gràcia									11	2.903	91	31,90	6.330	
Horta Guinardó									12	3.838	112	34,27	11.197	
Nou Barris									5	1.092	34	32,12	11.669	
Sant Andreu									9	2.500	73	34,25	8.948	
Sant Martí									7	1.331	44	30,25	12.426	
Barcelona	5	2112	63	33,52	2	623	21	29,67	141	39.003	1.196	32,61	88.709	
Total	ESO (Reforma)				Batxillerat (Reforma)				BUP i COU					
	centres	alumnes	unitats	alumnes per unitat	centres	alumnes	unitats	alumnes per unitat	alumnes centres	població alumnes	unitats	per unitat	14-17 anys	t
Ciutat Vella	4	687	23	29,87	2	296	12	24,67	12	3.835	120	31,96	3.508	
L'Eixample	1	132	4	33,00	1	128	4	32,00	30	13.590	382	35,58	12.476	
Sants-Montjuïc	2	770	23	33,48	1	373	11	33,91	10	4.100	120	34,17	9.390	
Les Corts					0	0	0		14	6.029	169	35,67	5.398	
Sarrià-Sant Gervasi	3	1098	34	32,29	1	125	4	31,25	49	13.478	433	31,12	7.370	
Gràcia					0	0	0		14	3.935	122	32,25	6.330	
Horta Guinardó	3	577	22	26,23	3	299	14	21,36	17	5.934	174	34,10	11.197	
Nou Barris	3	358	13	27,54	1	39	2	19,50	13	4.591	134	34,26	11.669	
Sant Andreu	2	218	9	24,22	0	0	0		12	3.978	116	34,29	8.946	
Sant Martí	2	253	9	28,11	1	66	2	33,00	14	6.587	193	34,13	12.426	
Barcelona	20	4.093	137	29,88	10	1.326	49	27,26	185	66.055	1.963	33,65	88.709	

(1)	Formació Professional						Resum					
	centres	alumnes	unitats	alumnes per unitat	població 14-18 anys	taxa (1)	centres	alumnes	unitats	alumnes per unitat	població 14-18 anys	taxa (1)
%	4	259	10	26,90	4.566	6%	7	2.196	69	31,83	3.508	63%
%	2	3.264	101	32,32	16.076	20%	6	7.507	213	35,24	12.475	60%
%	2	1.575	50	31,50	11.953	13%	7	4.184	129	32,43	9.390	45%
%		0	0		6.998	0%	3	2.078	58	35,83	5.398	38%
%	2	401	14	28,64	9.709	4%	6	4.109	119	34,53	7.370	56%
%		0	0		8.061	0%	3	1.032	31	33,29	6.330	16%
%	4	2.353	81	29,05	14.334	16%	8	5.325	179	29,75	11.197	48%
%	3	2.225	64	34,77	15.019	15%	11	6.121	179	34,20	11.669	52%
%	2	567	22	25,77	11.372	5%	7	2.263	74	30,58	8.946	25%
%	5	2.052	69	29,74	15.818	13%	11	7.627	229	33,31	12.426	61%
%	24	12.706	411	30,91	113.946	11%	69	42.442	1280	33,16	88.709	48%

(1)	Formació Professional						Resum					
	centres	alumnes	unitats	alumnes per unitat	població 14-18 anys	taxa (1)	centres	alumnes	unitats	alumnes per unitat	població 14-18 anys	taxa (1)
%	10	4.590	132	34,77	4.566	101%	18	7.481	228	32,81	3.508	213%
%	34	5.317	187	28,43	16.076	33%	58	14.924	465	32,09	12.475	120%
%	12	3.039	96	31,66	11.993	25%	16	5.673	171	33,18	9.390	60%
%	5	1.925	59	32,63	6.998	28%	16	5.876	170	34,56	5.398	109%
%	16	3.969	137	28,97	9.709	41%	55	14.960	503	29,74	7.370	203%
%	4	1.170	36	32,50	8.061	15%	14	4.073	127	32,07	6.330	64%
%	5	992	31	32,00	14.334	7%	16	4.830	143	33,78	11.197	43%
%	11	4.311	132	32,66	15.019	29%	16	5.403	166	32,55	11.669	46%
%	9	3.224	90	35,82	11.372	28%	16	5.724	163	35,12	8.946	64%
%	7	4.219	123	34,30	15.818	27%	13	5.550	167	33,23	12.426	45%
%	113	32.756	1.023	32,02	113.946	29%	238	74.494	2.303	32,35	88.709	84%

(1)	Formació Professional						Resum					
	centres	alumnes	unitats	alumnes per unitat	població 14-18 anys	taxa (1)	centres	alumnes	unitats	alumnes per unitat	població 14-18 anys	taxa (1)
%	14	4.869	142	34,22	4.566	106%	25	9.677	297	32,58	3.508	276%
%	36	8.681	288	29,80	16.076	53%	64	22.431	678	33,08	12.475	180%
%	14	4.614	146	31,60	11.993	38%	23	9.857	300	32,86	9.390	105%
%	5	1.925	59	32,63	6.998	28%	19	7.964	228	34,89	5.398	147%
%	18	4.370	151	28,94	9.709	45%	61	19.069	622	30,66	7.370	259%
%	4	1.170	36	32,50	8.061	15%	17	5.105	158	32,31	6.330	81%
%	9	3.345	112	29,87	14.334	23%	24	10.155	322	31,54	11.197	91%
%	14	6.536	195	33,35	15.019	44%	27	11.524	345	33,40	11.669	99%
%	11	3.791	112	33,85	11.372	33%	23	7.987	237	33,70	8.946	89%
%	12	6.271	192	32,66	15.818	40%	24	13.177	396	33,28	12.426	106%
%	137	45.462	1.434	31,70	113.946	40%	307	11.6936	3.583	32,64	88.709	132%

l'altre extrem es troben Sant Martí amb un 48%, Ciutat Vella amb un 50% i Nou Barris amb un 55%.

La major concentració d'escoles privades de tota la ciutat es troba a Sarrià on el 91% del centres docents de primària són privats. Nou Barris, Sant Martí i Ciutat Vella són els districtes amb menys proporció d'escoles privades de primària amb un 52%, un 55% i un 58% respectivament.

Hi ha una considerable mobilitat entre els districtes, de manera que el domicili sovint es troba en un districte diferent al de l'escola. Sarrià és el districte més receptor d'alumnes, amb 207 matriculats per cada 100 nens censats seguit de les Corts amb una taxa del 124%. Sants Muntjuïc és el que té la taxa més baixa amb un 76% seguit de Sant Martí amb un 89% i Nou Barris amb un 92%. (taula 6).

Ensenyaments secundaris

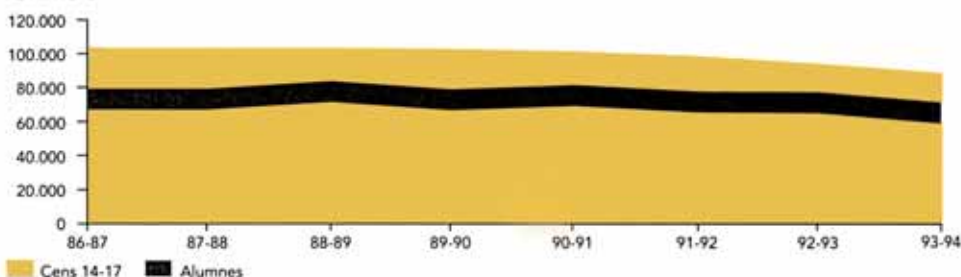
A Barcelona ha començat parcialment el procés de conversió dels ensenyaments secundaris actuals (BUP, COU, FP) al model que estableix la reforma educativa (ESO, Batxillerat i formació tècnica professional de graus 2 i 3). L'ensenyament secundari obligatori (ESO) funciona només en alguns centres i paulatinament s'anirà instaurant a tota la ciutat. De moment hi ha 4.093 alumnes en aquest nivell (ESO), 1981 assisteixen a 15 escoles públiques i 2.212 a 5 escoles privades.

La mitjana d'alumnes per aula en l'escola pública és de 26,77 i de 33,52 a la privada. (taula 7).

Taula 8
Evolució de l'escolaritat els últims 8 cursos. BUP i COU.

	Alumnes	Cens 14-17	Taxa
86-87	73.115	103.187	71%
87-88	73.115	103.055	71%
88-89	77.719	102.897	76%
89-90	72.975	102.686	71%
90-91	75.581	101.081	75%
91-92	71.796	98.094	73%
92-93	71.198	94.003	76%
93-94	66.055	88.709	74%

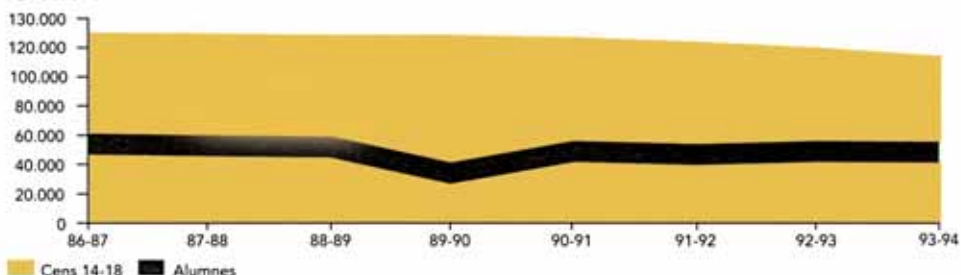
Gràfic 3

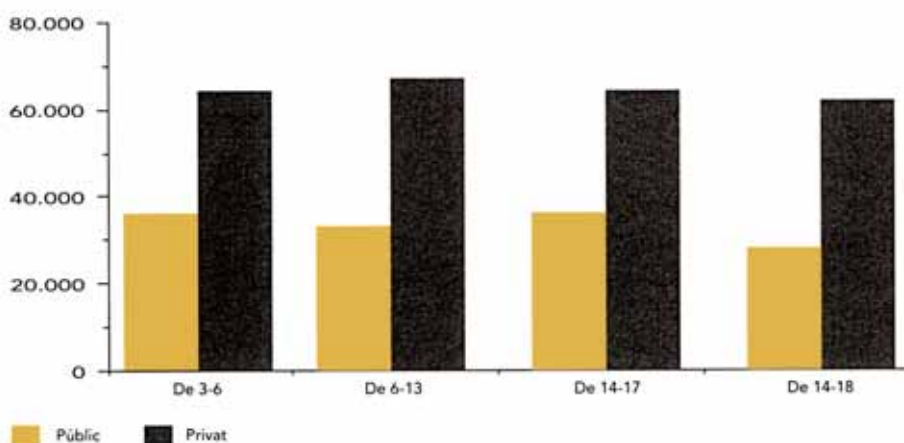
Taula 9
Evolució de l'escolaritat els últims 8 cursos. Formació Professional.

	Alumnes	Cens 14-18	Taxa
86-87	51097	130362	39%
87-88	49815	128987	39%
88-89	48959	128529	38%
89-90	30965	128321	24%
90-91	45974	126701	36%
91-92	43978	123714	35%
92-93	45974	119623	38%
93-94	45462	113946	40%

Gràfic 4

Gràfic 5
Distribució de l'escolarització per nivells educatius. Barcelona. Curs 93-94

La modalitat BUP i COU acull el 74 % de la població, mentre que la Formació Professional acull el 40%. Cal tenir en compte que aquestes taxes inclouen alumnes repetidors i alumnes provinents d'altres municipis.

També hi ha 1.326 alumnes cursant el batxillerat de la reforma (16 a 18 anys), d'aquests, 703 cursen estudis en 8 centres públics amb una mitjana de 25,11 alumnes per aula i 623 ho fan en 2 centres privats amb una mitjana de 29,69 alumnes per aula.

Quant a la distribució territorial de l'escolarització a Barcelona, trobem en aquest nivell una forta segregació per districtes (taxes del 39% a Nou Barris fins al 183% a Sarrià-Sant Gervasi). (taula 7). Això obliga a realitzar llargs desplaçaments diaris a bona part dels nois i noies de la ciutat a partir dels 14 anys.

El 41% d'alumnes de BUP i COU estan matriculats en 44 centres públics i el 59% en 141 centres privats. A Catalunya,

la taxa d'escolarització (alumnes sobre població) en el sector públic és del 64% i en el sector privat del 34%.

Si tenim en compte el nombre d'alumnes que assisteixen a centres públics i privats, es pot observar com a Sarrià, a Gràcia i a l'Eixample el percentatge d'alumnes de l'escola pública és inferior al 30% i com a Nou Barris i a Sant Martí aquest percentatge es situa al voltant del 80%.

La distribució de l'oferta d'FP està forçosament condicionada a les diferents especialitats que cada centre pot oferir i cal considerar-la més adreçada globalment a la ciutat.

Hi ha 137 centres a la ciutat on es pot cursar FP, d'aquests, 24 (el 17%) són de titularitat pública amb una mitjana de 30,91 alumnes per aula i 113 (el 83%) pertanyen a l'iniciativa privada, amb una mitjana de 32,61 alumnes per aula.

Al llarg d'aquests últims vuit cursos el nombre d'alumnes a secundària ha disminuït com a conseqüència de la

constant baixada de natalitat a la ciutat, en canvi, la taxa d'escolarització s'ha mantingut, amb una lleugera tendència cap a l'increment. Hem passat d'una taxa del 71% al curs 86-87 a una del 74% al curs 93-94 pel que fa al BUP i COU (taula 8 i 9, gràfics 3 i 4). En el nivell d'FP s'ha passat d'una taxa del 39% el curs 86-87 a una del 40% el curs 93-94.

Fonts de les dades

Inspecció d'Ensenyament de Barcelona ciutat. Generalitat de Catalunya. Departament d'Ensenyament.

Anuari Estadístic de la Ciutat de Barcelona. Ajuntament de Barcelona. 1987 a 1992.

Registre de centres docents de la Secretaria Tècnica de l'Institut d'Educació de Barcelona.

Bibliografia

Dictamen sobre la documentació incompleta del mapa escolar de Barcelona. Consell Escolar Municipal. Novembre de 1992.

Informe sobre el procés de matriculació a la ciutat de Barcelona -curs 1994/95-. Secretaria del Consell Escolar Municipal. Maig de 1994.

Barcelona ciutat educadora 1990...2000. Ajuntament de Barcelona, Àrea d'Educació. Abril de 1991.

Estadística de l'Ensenyament, 1900 a 1992. Generalitat de Catalunya. Departament d'Ensenyament.

LA MOBILITAT DE LA POBLACIÓ.

ENQUESTA DE TRÀNSIT DE BARCELONA 1994.

ÀNGELES JIMÉNEZ. Directora del Programa de Disciplina i Seguretat Viàries de l'Ajuntament de Barcelona.

Enquesta anual elaborada per l'Institut d'Estudis Metropolitans i dirigida per l'equip de professors de la Universitat de Barcelona format per Anna Alabart, Josep M. Aragay, Juli Sabaté i Elisabeth Torrelles.

Aquest és el tercer any consecutiu que es porta a terme l'Enquesta de Trànsit de Barcelona. El seu objectiu és doble. En primer lloc, conèixer la percepció que tenen els ciutadans dels seus desplaçaments per la ciutat: cap a on es desplacen, com ho fan i quant els costa. Per altra banda, recollir la seva opinió respecte de les dotacions viàries i del transport, els accidents de circulació, les multes i els agents del trànsit.

Però a més de totes les dades sobre mobilitat i ús viari dels ciutadans de Barcelona, les enquestes d'opinió poden tenir valors afegits importants. Quan l'acció municipal no es planteja com a resposta a demandes ciutadanes concretes i puntuals, l'anàlisi de les necessitats socials i la seva prospectiva permet concretar i definir les estratègies i plans d'actuació que, de forma consensuada i en un horitzó temporal més ampli, permetin una concreció de model de ciutat. I això no només pel que fa a la mobilitat, sinó especialment en aspectes com la seguretat i la disciplina viàries, determinants per aconseguir nivells acceptables de qualitat de vida urbana i en els quals són imprescindibles el suport i la complacència dels ciutadans.

L'any 1992, durant els mesos de gener a març, es va realitzar la primera En-

questa de Trànsit de Barcelona. El treball de camp va coincidir amb la finalització de les grans infraestructures olímpiques i per tant la ciutat vivia, des d'una perspectiva viària, una situació especial que generava un seguit de disfuncions i molèsties pel que fa al seu ús, que foren detectades en l'enquesta. També apareix en l'estudi de 1992 la problemàtica referida a l'aparcament i la necessitat de potenciar el transport públic, en un model de ciutat preferentment a disposició del vianant. Encara es trobaven a faltar zones de vianants i espais verds, mentre que consideraven que el mobiliari urbà era suficient.

Es va constatar que la mobilitat, també com d'altres comportaments dels individus, està fortament associada a les variables indicatives de la condició social (estudis, professió, nivell socio-econòmic, etc.), a més de les característiques del lloc de residència. De manera que són els que tenen estudis universitaris, professions força qualificades i els dels districtes més rics els que més es mouen per la ciutat i més utilitzen el vehicle privat.

Com a conclusió de l'estudi del 1992, en opinió dels ciutadans es vivia una situació problemàtica, però les expectatives eren força interessants.

Aquestes expectatives es confirmaren en l'estudi de 1993. Poques vegades les ciutats experimenten canvis tant ràpids i importants com els que succeïren en el període entre aquestes dues enquestes, i encara menys vegades es té l'oportunitat d'estudiar-ho.

A l'enquesta de l'any 1993 la percepció es manté en la línia del retrobament

(m'atreveria a dir d'enamorament) dels barcelonins amb Barcelona. Es van poder observar importants canvis en les pautes de mobilitat dels barcelonins: el centre de la ciutat esdevingué més freqüentat, les noves rondes i en general totes les infraestructures viàries s'integraren ràpidament en els recorreguts per desplaçar-se per la ciutat. Com a conseqüència la problemàtica viària esdevingué molt menys conflictiva (obres, embussos, etc.) i per tant les valoracions sobre les estructures viàries i els agents socials que intervenen d'una o altra manera en relació al trànsit van passar a ser molt ben valorades. A més de les valoracions sobre la mobilitat i les infraestructures, millora l'avaluació de les polítiques de prevenció i educació viària, i resta com a únic aspecte problemàtic el de l'aparcament.

Els ciutadans es mantenen en la perspectiva global d'una ciutat per a vianants que, pel que fa a la mobilitat, s'ha via de basar en la preponderància del transport públic que, en termes generals, cobria les demandes ciutadanes.

A l'enquesta 1994, com en els anys anteriors, l'àmbit territorial d'estudi és el metropolità i el treball ha estat concebut de forma que permet el tractament en les següents desagregacions espaials:

-Per al conjunt de la àrea metropolitana de Barcelona.

-Per a les "zones" de l'AMB (Llobregat Nord, Llobregat Sud, Vallès, Besòs i Barcelona).

-Per als grups de municipis classificats segons el seu nombre d'habitants

Monografies

(menys de 25.000 habitants; de 25.000 a 50.000; Badalona, Santa Coloma de Gramenet, l'Hospitalet de Llobregat i Barcelona).

-En un tractament específic per a Barcelona, cada una de les grans ciutats de l'AMB i els districtes de Barcelona.

La informació base de l'estudi la constitueixen les dades obtingudes a partir d'una enquesta feta a 4.269 persones, de les quals 2.340 viuen a Barcelona. Això significa que per a un interval de confiança del 95% l'error màxim ($p=q=0.5$) és per a Barcelona $\pm 2.0\%$.

El qüestionari que s'ha utilitzat per a l'enquesta de 1994 manté les preguntes bàsiques idèntiques a les dels anys anteriors; introdueix algunes qüestions per matisar millor la informació obtinguda (per exemple en tractar sobre els viatges al centre de Barcelona incorpora preguntes sobre els motius dels desplaçaments o, en considerar el tema de les rondes es demana pel nombre de vegades que s'utilitzen cada mes); afegeix preguntes sobre la tinença i ús de la bicicleta; i substitueix algunes de les qüestions d'opinió per obtenir informació sobre nous aspectes.

A continuació presentem dues parts de l'estudi realitzat a partir de les dades de l'enquesta: Els grups de mobilitat, i els desplaçaments dels barcelonins.

Els grups de mobilitat: tipologia subjectiva de la mobilitat

Els estudis de trànsit poques vegades diferencien entre les apreciacions

dels ciutadans segons les característiques d'aquests. Generalment els ciutadans són tractats com un conjunt homogeni i en el millor dels casos s'estudien les seves pautes de mobilitat i les seves opinions en funció de les característiques objectives (sexe, edat, etc.). Nosaltres hem volgut enfocar l'estudi d'una forma distinta, d'acord amb tres hipòtesis prèvies:

1. És possible establir una tipologia de ciutadans a partir de les seves pautes de mobilitat, però en fer-ho s'ha de tenir en compte, a més dels elements objectius (sexe, edat, possessió de vehicle, pautes de mobilitat, etc.) els elements subjectius (autoconsideració en relació a la mobilitat).

2. Hi ha relació entre les característiques objectives i l'autoposicionament subjectiu en relació a la mobilitat. Els elements objectius malgrat que condicionen l'autoposicionament, no el determinen.

3. L'element subjectiu té tanta o més influència sobre les opinions i valoracions que les característiques objectives dels qui responen.

I per introduir l'element subjectiu

de classificació es va elaborar una variable a la qual es va anomenar GRUP DE MOBILITAT. Es construïa a partir de l'autoposicionament dels entrevistats en una de les categories següents:

- Únicament vianant
- Més vianant que conductor
- Tan vianant com conductor
- Més conductor que vianant
- Únicament conductor

Els grups de mobilitat

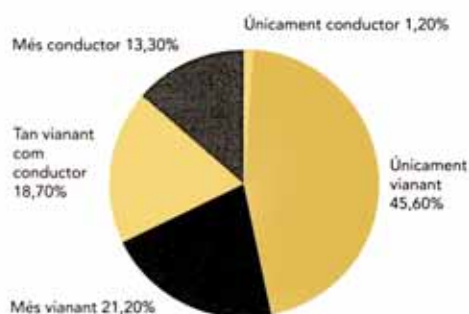
Els grups de mobilitat són, com s'ha explicat, l'expressió d'una actitud dels ciutadans. L'estructura dels grups de mobilitat indica més l'hegemonia d'un model (de vianants o motoritzat) que no pas la utilització real de determinat tipus de transport (privat o públic). És, doncs, una construcció social i com a tal ens interessa conèixer l'evolució que segueix.

L'autoclassificació dels entrevistats en funció de la seva mobilitat (únicament vianants/únicament conductors, com a categories extremes) ja va ser estudiada als informes de 1992 i 1993. Vàrem comprovar que moltes de les opinions

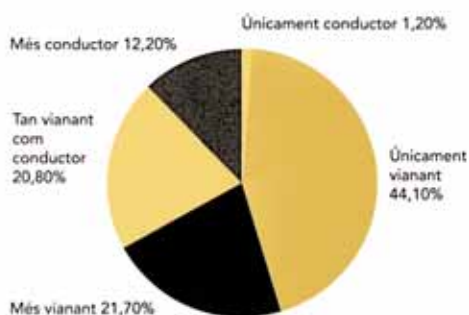
Autoposicionament en relació a la mobilitat. Distribució percentual

Grups de mobilitat	1992	1993	1994
Únicament vianant	50,3	45,6	44,1
Més vianant que conductor	18,7	21,2	21,7
Tan vianant com conductor	18,1	18,7	20,9
Més conductor que vianant	12,4	13,3	12,2
Únicament conductor	0,5	1,2	1,2
Total	100,0	100,0	100,0

Grups de mobilitat. 1993

Grups de mobilitat. 1994

dels entrevistats estaven directament associades a aquesta variable subjectiva. I, sobretot, vam poder observar que, més enllà de la pràctica real, l'autoclassificació responia a una actitud del ciutadà, aquella que elegeix entre dos models: de vianants i de transport públic, l'un motoritzat i basat en el transport, l'altre privat. Els creuaments amb les opinions emeses van posar de manifest que els més partidaris de caminar optaven clarament pel primer model, mentre que els més conductors defensaven el segon. Però el més important era, i és, l'elevat percentatge d'entrevistats que, a tots els municipis,

s'apunta a les categories dels vianants i l'escassíssima proporció de persones que se situa entre els únicament conductors. El model teòric hegemònic està clar i les opinions hi concorden.

De fet, com es pot veure a la taula 1, la distribució de les respostes que corresponen als tres anys estudiats són molt similars: la majoria dels entrevistats s'autoqualifiquen com a "únicament peatons" i quasi ningú no es defineix com a "únicament vianants".

Caracterització dels grups de mobilitat

Un cop coneguda la distribució entre els grups de mobilitat, intentem traçar el perfil del tipus de persona que predomina a cada un d'ells. El càlcul s'ha fet a partir de l'estructura de característiques de les persones de cada un dels grups comparant-les amb les de la població entrevistada. S'han assenyalat aquelles característiques que estaven per sobre de la distribució de la mostra i s'han subrallat les que cada grup tenia per sobre de la resta.

Únicament vianants

- Les dones.
- Els menors de 18 anys i els de 55 a 64.
- Els estudiants, les mestresses de casa i els jubilats
- Els obrers no qualificats, els administratius i els qui busquen la primera feina.
- Els de rendes baixes

- Els qui no tenen vehicle

Més vianants que conductors

- Els homes
- Els de 35 a 44 anys i els de 45 a 64 anys
- Els actius
- Els professionals liberals i els tècnics i, en menor mesura, els administratius i els obrers qualificats.
- Els de rendes molt altes.
- Els qui tenen vehicle

Tan vianants com conductors

- Els homes
- Els de 25 a 44 anys
- Els qui estan en atur tot i que també els actius ocupats
- Els tècnics i els treballadors qualificats
- Els de rendes superiors a les 150.000 ptes.
- Els qui tenen vehicle

Més conductors que vianants

- Els homes
- Els de 25 a 54 anys
- Els ocupats
- Els empresaris, els professionals liberals i els treballadors qualificats
- Els de rendes mitjanes i altes
- Els qui tenen vehicle

Únicament conductors

- Els homes
- Els de 18 a 34 anys
- Els ocupats
- Els professionals liberals, els administratius i venedors i els treballadors qualificats

- Els de rendes baixes (efecte demostració) o rendes elevades (status)
- Els qui tenen vehicle

Propietat de vehicle

Un 41,2% dels qui tenen vehicle s'autosituen entre les categories més properes als vianants; un 34% es considera tan peató com conductor i un 24,8% més conductor que vianant o únicament conductor.

De la comparació amb les dades dels anys anteriors es pot deduir que malgrat que l'ideal peatonal continua sent hegemònic, no registra avenços i l'estructura per grups de mobilitat es manté força rígida, especialment entre aquells que tenen més possibilitats d'elecció (els propietaris de vehicle).

Per sexe

Les dones se situen en percentatges molt més elevats que els homes en el grup dels "únicament vianants" (62,5% i 29,7%, respectivament). I és que en les dones conflueixen tots els elements que com es veurà caracteritzen els grups que van més a peu (major proporció d'edats elevades, menys propietaris de cotxes, menys ocupació, etc.)

Per edats.

A mesura que s'incrementa l'edat tendeix a augmentar el percentatge dels qui s'han autot classificat com a "únicament vianants", exceptuant els grups més joves (fins a 24 anys, però sobretot els de menys de 18 anys).

Segons activitat i professió.

Més del 70% de les mestresses de casa s'han autot classificat com a "única-

ment vianants"; dels jubilats s'hi han situat un 63,2%; dels estudiants, un 54% i dels ocupats, un 25,3%. Dins dels ocupats els percentatges d'adscripció als grups més conductors tendeix a baixar a mesura que ho fa el nivell socio-professional. Els empresaris són els que més afirmen ser conductors.

Segons renda.

Quan augmenta la renda disminueix el percentatge dels qui s'han definit com a "únicament vianants" i les respostes es distribueixen de forma més homogènia entre tots els grups de mobilitat.

A partir de dades complementàries i no associades, ja que la base d'informació no és la mateixa, ens permeten definir un perfil més acurat del grup de mobilitat bàsicament de vianants. En aquest sentit es podrien agrupar en tres grans grups, dos d'ells oposats però amb la característica comuna de l'obligació de ser vianants perquè no tenen vehicle, i el tercer format pels entrevistats que tot i utilitzant altres formes de desplaçament

públic o privat es defineixen bàsicament com a vianants:

- 1r grup: *vianants obligats conformats*, 55%. Mestresses de casa, jubilats, rendes mitjanes i altes, i que no tenen vehicle.

- 2n grup: *vianants oblitats disconformes*, 20%. Joves, rendes baixes, més homes, i no tenen vehicle.

- 3r grup: *vianants convençuts*, 25%. Mitjana d'edat, rendes mitjanes i altes, estudis més elevats, més dones i tenen vehicle.

Els indicadors que han permès caracteritzar-los s'incorporaran en les properes enquestes de trànsit per poder aprofundir i validar aquestes aproximacions.

Els grups de mobilitat per districtes

Ciutat Vella i Sants Montjuïc són els districtes amb major proporció d'"únicament vianants"; les Corts i Sarrià-Gervasi els que en tenen menys.

Grups de mobilitat per districtes

Districtes	Únicament vianant	Més vianant que conduc.	Tan vianant com conduc.	Més conductor que vianant	Únicament conductor
Ciutat Vella	59,69	15,50	17,83	4,65	2,33
L'Eixample	44,76	25,32	21,48	7,42	1,02
Sants-Montjuïc	52,34	14,84	16,02	15,63	1,17
Les Corts	29,13	23,62	32,28	14,17	0,79
Sarrià-Sant Gervasi	30,81	22,75	25,59	19,91	0,95
Gràcia	45,36	29,51	4,21	9,29	1,64
Horta-Guinardó	44,11	17,49	0,91	16,35	1,14
Nou Barris	46,10	23,79	15,24	13,38	1,49
Sant Andreu	43,20	21,84	25,73	8,74	0,49
Sant Martí	43,28	20,98	22,95	11,80	0,98
Total	4,10	21,71	20,85	12,18	1,15

Els desplaçaments dels Barcelonins

En aquest article es recull bàsicament la part de l'enquesta de trànsit que fa referència als desplaçaments que fan els entrevistats, diferenciant entre els viatges totals, els viatges per treball i estudi, els viatges per compres i els viatges al centre de la ciutat de Barcelona.

De la mateixa manera que en les enquestes anteriorment realitzades, s'ha preguntat també sobre el mitjà utilitzat cada dia de la setmana, la qual cosa ha permès comprovar el grau de "fidelitat" dels entrevistats en relació a l'ús d'un determinat tipus de transport.

El capítol té el doble objectiu de complementar les informacions i estudis existents sobre la mobilitat de la població de l'AMB – introduint l'anàlisi de les pautes de mobilitat segons característiques personals dels ciutadans – i el de comparar els resultats dels tres anys per veure quines variacions s'han produït.

L'exposició s'ha concretat d'acord amb els apartats següents:

– La mobilitat diària dels barcelonins: Quants barcelonins es desplacen?

– La mobilitat interna i externa de Barcelona per treball/estudi, per compres no quotidianes i els viatges al centre de Barcelona. Pretén respondre la pregunta: Cap on es desplacen els veïns de Barcelona?

– Anàlisi dels mitjans utilitzats en els desplaçaments segons motiu del viatge. Com es desplacen?

– L'opinió dels ciutadans sobre els diferents mitjans de transport.

La mobilitat dels Barcelonins

La mobilitat, tal i com aquí es considera, és el conjunt de desplaçaments que els ciutadans fan per anar d'una activitat a una altra.

Al llarg de la setmana laboral hi ha un 3,5% de barcelonins que no surten de casa. Els dissabtes i els diumenges aquesta proporció augmenta fins arribar a un 7,3%-8,3%, respectivament.

Els qui es desplacen ho fan per raons molt diverses i la tipologia dels desplaçaments en funció de l'activitat de destinació resulta difícil de sistematitzar. Per això, l'observació s'ha limitat als viatges que quantitativament són més importants i que es fan amb certa regularitat. En concret s'han analitzat els que es fan per motiu de treball, d'estudi, compres i al centre de Barcelona.

La primera pregunta que cal respondre és ¿Quants barcelonins es desplacen per cada un dels motius considerats?

a) Els qui es desplacen per treball i estudi

La mobilitat obligada afecta un 54,4% de la població entrevistada. La resta, un 43,6%, no es veu obligada a desplaçar-se perquè no treballa ni estudia fora del domicili propi. La majoria de viatges obligats que s'han registrat es fan per motiu de treball; hi ha uns quants entrevistats que estudien i treballen, i un grup, també reduït, que es desplacen solament per anar a estudiar, tal com indica la taula que segueix:

b) Els qui es desplacen per compres

Gairebé tothom diu anar a fer compres no quotidianes. Solament un 2,2%

Viatges per treball i estudi

Desplaçaments	1992	1993	1994
	Freqüència relativa	Freqüència relativa	Freqüència relativa
No es desplaça	44,5	44,7	43,6
Es desplaça per treball	36,9	39,0	37,5
Es desplaça per estudi	11,6	10,5	13,5
Es desplaça per treball i estudi	7,0	5,8	5,5
Totals	100,0	100,0	100,0

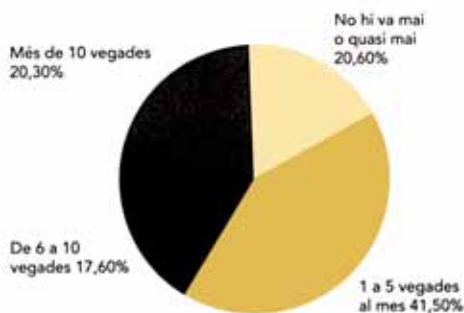
Viatges al centre de Barcelona

Viatges al mes	1992 %	1993 %	1994 %
No hi va mai	25,5	16,2	20,6
Menys de 6 vegades	44,3	49,7	41,5
De 6 a 10 vegades	13,6	14,5	17,6
Més de 10 vegades	16,6	19,6	20,3
Totals	100,0	100,0	100,0

Nombre de viatges al centre de Barcelona segons districtes

Districtes	No hi va mai	Mitjana Total(1)
Ciutat Vella	-	-
L'Eixample	16,37	7,72
Sants-Montjuïc	23,05	7,32
Les Corts	14,96	8,88
Sarrià-Sant Gervasi	5,64	8,26
Gràcia	20,77	8,01
Horta-Guinardó	17,87	7,52
Nou Barris	25,28	5,75

Distribució dels entrevistats segons nombre de viatges mensuals al centre de Barcelona, 1994

d'entrevistats afirmen que no hi van. Aquest percentatge és inferior al de l'any passat i similar al de fa dos anys.

c) Els qui van al centre de Barcelona

Si l'any passat vàrem comprovar que s'havia enregistrat un increment tant dels viatges que es feien al centre com del nombre de persones que hi anaven —potser per la influència dels Jocs Olímpics—, aquest any veiem que els viatges han continuat augmentant però que, alhora, s'ha reduït el nombre de veïns que s'hi desplacen.

La mitjana mensual de viatges dels barcelonins al centre de Barcelona ha passat de 7,04 a 7,41, però, en canvi, el percentatge dels qui han afirmat que no hi havien anat cap vegada ha augmentat :

Com es pot veure, també s'ha incrementat la proporció dels qui diuen anar-hi força o molt (més de 6 vegades), que ha passat de representar el 34,1% a ser del 37,9%.

Per districtes, els veïns que més freqüenten el centre barceloní són, a banda dels qui hi viuen, els de les Corts, Sarrià-Sant Gervasi, l'Eixample i Horta; i els qui menys, els de Nou Barris:

La diferent utilització del centre de Barcelona sembla estar més relacionada amb les característiques dels veïns que

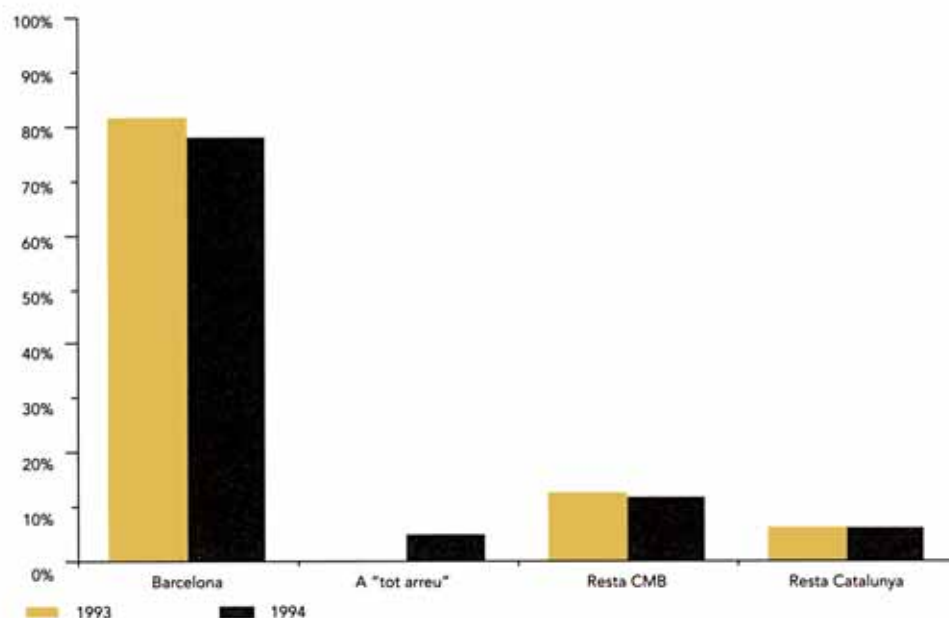
viuen a cada districte que amb la localització geogràfica, encara que aquesta també hi pot jugar un cert paper.

Cap on es desplacen els Barcelonins

1. Llocs de treball i d'estudi

La majoria dels barcelonins, el 83,3% dels enquestats, treballen a Barcelona. Alguns van cap als municipis de la resta de l'AMB o de Catalunya. Aquest any s'ha trobat un nombre important d'entrevistats que no tenen un lloc fix de destinació. Se'ls ha inclòs en la categoria "a tot arreu" a diferència d'anys anteriors en que aquest grup s'havia assimilat al lloc de partida que, en general, era Barcelona o, en el cas que repartissin la seva

Lloc de destí dels viatges per treball

activitat entre dos o més municipis, en aquell on exercien més temps (que també solia ser Barcelona).

Les dades del gràfic anterior indiquen una forta estabilitat en la mobilitat laboral dels barcelonins, ja que la davallada del percentatge dels qui treballen a la ciutat està protagonitzada pels qui van "a tot arreu" i la resta de punts de destinació es manté força fix.

Per districtes, el percentatge dels qui treballen a Barcelona es mou a l'entorn del 75% a tots els districtes, excepte a Ciutat Vella i a Gràcia, on arriba al 90,3% i al 87,4%:

Els qui més expliquen que treballen "a tot arreu" són els veïns de Nou Barris, seguits pels de l'Eixample, els de Sants i els de Sant Andreu. A l'altre extrem se situen els de Ciutat Vella, Gràcia, Sarrià-Sant Gervasi i Horta.

En relació als viatges per estudi, solament l'any 1992 es va preguntar pel lloc de destinació. Els resultats, segons els quals hi havia un total predomini de persones que estudiaven a Barcelona, eren prou contundents com per no repetir la pregunta.

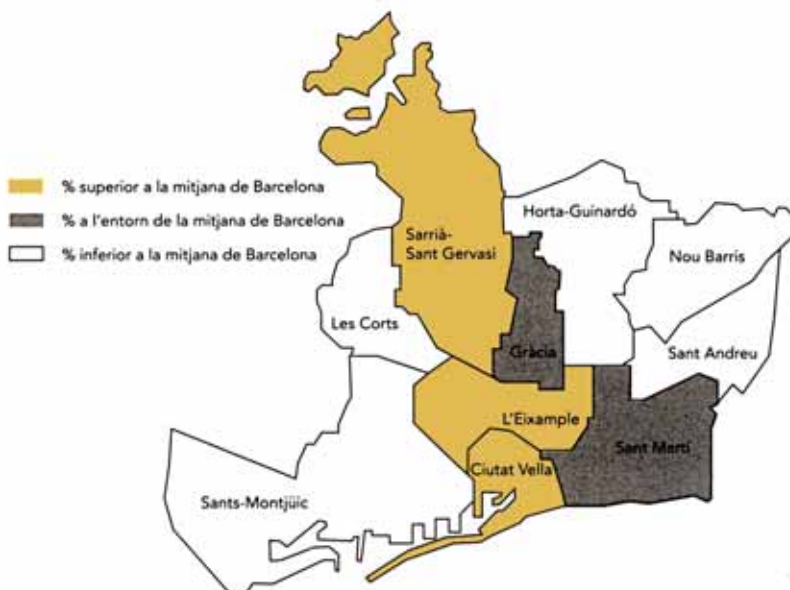
1.1. Mobilitat interna per motius de treball o estudi

La mobilitat dels barcelonins cap a altres municipis és, com s'ha vist, molt baixa. En canvi, la mobilitat interna és molt alta: en general no arriben al 25% els qui treballen en el mateix districte on viuen. L'excepció la constitueix Ciutat Vella on un 40,4% es queda en el seu districte. A l'altre extrem se situa Nou Barris

Ciutat on treballen els veïns de Barcelona segons districte on viuen

Districte	BCN %	Res.CMB %	Resta Cat. %	Arreu %	Total %
Ciutat Vella	90,38	7,70	1,92	-	100,00
L'Eixample	74,58	12,43	5,08	7,91	100,00
Sants-Montjuïc	73,83	12,15	7,48	6,54	100,00
Les Corts	77,19	15,79	3,51	3,51	100,00
Sarrià-Sant Gervasi	79,01	12,35	6,17	2,47	100,00
Gràcia	87,36	9,19	2,30	1,15	100,00
Horta-Guinardó	77,59	15,51	4,31	2,59	100,00
Nou Barris	74,11	8,03	9,82	8,04	100,00
Sant Andreu	79,27	8,53	6,10	6,10	100,00
Sant Martí	75,97	13,18	7,75	3,10	100,00
Total	77,80	11,60	5,90	4,70	100,00

Percentatge d'entrevistats que treballen en el districte on viuen

amb un 15,2%, percentatge, però, una mica més alt que el dels anys anteriors.

Els districtes que retenen més la seva població laboral són, a més de Ciutat Vella, Sarrià-Sant Gervasi i l'Eixample. Nou Barris és el districte que menys gent reté i és aquell menys gent s'hi trasllada per treball, és a dir, genera pocs llocs de

treball, que són ocupats per gent del pròpi districte.

Paral·lelament, els districtes que absorbeixen més població laboral barcelonina són l'Eixample i Ciutat Vella i, en menor mesura, Sants-Montjuïc, Sant Martí i Sarrià-Sant Gervasi. Els dos primers i Sarrià-Sant Gervasi, per la seva

Lloc on treballen a la població de Barcelona segons districte on viuen

Districte on viu Dist. on treballa	Ciutat Vella %	L'Eixample %	Sants -Montjuïc %	Les Corts %	Sarrià-Sant Gervasi %	Gràcia %	Horta-Guinardó %	Nou Barris %	Sant Andreu %	Sant Martí %
Ciutat Vella	40,38	11,30	16,82	17,54	9,88	14,94	12,93	8,93	9,76	12,50
L'Eixample	17,31	24,29	14,95	12,28	13,58	14,94	10,34	8,04	10,98	15,63
Sants-Montjuïc	11,54	6,78	18,69	17,54	1,23	6,90	4,31	6,25	8,54	9,38
Les Corts	3,85	5,65	4,67	17,54	4,94	6,90	0,86	6,25	1,22	3,13
Sarrià-Sant Gervasi	3,85	7,91	2,80	3,51	27,16	10,34	6,03	2,68	3,66	1,56
Gràcia	1,92	4,52	3,74	5,26	6,17	20,69	8,62	3,57	2,44	1,56
Horta-Guinardó		3,95	0,93		4,94	5,75	18,97	5,36	6,10	1,56
Nou Barris			0,93				1,72	15,18	1,22	0,78
Sant Andreu		1,13	0,93				2,59	3,57	18,29	3,13
Sant Martí	5,77	5,65	2,80	3,51	2,47	2,30	6,90	5,36	12,20	21,88
sense especific. Dte.	5,77	3,39	6,54	0,00	8,64	4,60	4,31	8,93	4,88	4,69
Arreu	0,00	7,91	6,54	3,51	2,47	1,15	2,59	8,04	6,10	3,13
Fora de Barcelona	9,61	17,51	19,63	19,30	18,51	11,49	19,82	17,85	14,63	21,00
Total	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Distribució per districtes dels llocs de treball dels barcelonins que treballen a Barcelona

Districte on treballa	1992	1993	1994
Ciutat Vella	16,79	15,23	19,17
L'Eixample	24,82	20,17	20,55
Sants-Montjuïc	13,07	11,43	11,86
Les Corts	5,52	5,04	6,90
Sarrià-Sant Gervasi	8,99	9,71	9,24
Gràcia	6,00	5,28	7,86
Horta-Guinardó	6,69	6,51	7,17
Nou Barris	2,04	2,70	3,03
Sant Andreu	5,16	14,00	4,00
Sant Martí	11,03	9,83	10,21
Total	100,00	100,00	100,00

Nota: els càlculs estan fets sobre el conjunt de barcelonins que treballen a Barcelona i que han especificat el districte.

Lloc de procedència dels barcelonins que treballen a cada districte

Districte on viu Dte. on treballa	Ciutat Vella %	L'Eixample %	Sants-Montjuïc %	Les Corts %	Sarrià- Sant Gervasi %	Gràcia %	Horta-Guinardó %	Nou Barris %	Sant Andreu %	Sant Martí %	TOTAL %	TOTAL %
Ciutat Vella	15,11	14,39	12,95	7,19	5,76	9,35	10,79	7,19	5,76	11,51	100	19,17
L'Eixample	6,04	28,86	10,74	4,70	7,38	8,72	8,05	6,04	6,04	13,42	100	20,55
Sants-Montjuïc	6,98	13,95	23,26	11,63	1,16	6,98	5,81	8,14	8,14	13,95	100	11,86
Les Corts	4,00	20,00	10,00	20,00	8,00	12,00	2,00	14,00	2,00	8,00	100	6,90
Sarrià-Sant Gervasi	2,99	20,90	4,48	2,99	32,84	13,43	10,45	4,48	4,48	2,99	100	9,24
Gràcia	1,75	14,04	7,02	5,26	8,77	31,58	17,54	7,02	3,51	3,51	100	7,86
Horta-Guinardó		13,46	1,92		7,69	9,62	42,31	11,54	9,62	3,85	100	7,17
Nou Barris			4,55				9,09	77,27	4,55	4,55	100	3,03
Sant Andreu		6,90	3,45				10,34	13,79	51,72	13,79	100	4,00
Sant Martí	4,05	13,51	4,05	2,70	2,70	2,70	10,81	8,11	13,51	37,84	100	10,21
Ocupats de cada Dte(1)	6,07	17,38	9,93	6,07	7,86	9,93	11,72	10,07	8,41	12,55	100	100,00

(1) Percentatge d'ocupats de cada districte sobre el total dels qui treballen a Barcelona i han especificat el districte on tenen la seva activitat laboral

funció de serveis i terciària; Sants-Montjuïc i Sant Martí, per la concentració d'ocupacions, essencialment industrials.

La comparació dels tres anys sembla confirmar el que ja s'apuntava l'any passat: una certa tendència a un repartiment més equilibrat dels llocs de treball. Tanmateix, alguns districtes continuen oferint-ne molt pocs. El cas més paradigmàtic és Nou Barris.

La procedència dels barcelonins que treballen a cada districte acaba de completar la informació sobre aquest punt. Permet comprovar que a la majoria de districtes hi arriba gent de tots els indrets de la ciutat i que la principal font de força de treball la constitueix el propi districte.

Per una correcta anàlisi de la taula calen dues precisions :

- si el nombre absolut de llocs de treball d'un districte és baix, com és el cas de Nou Barris, aquests acostumen a ser ocupats per gent del propi districte.

- els districtes de Barcelona estan molt diferenciats quant a la seva oferta de lloc de treball. Així, els districtes centrals tenen una clara funció comercial i de serveis i les restes del sector industrial es concentren en els districtes 3 i 10.

1.2. Estimació de viatges per treball

A partir de les dades anteriors és possible inferir i fer una estimació del muntant de viatges que cada matí fan els barcelonins quan es desplacen al treball:

A Barcelona hi viuen 1.643.542 persones de les quals 1.382.761 tenen més de 16 anys (1). A partir de les dades de l'enquesta sabem que un 43% d'aquesta població es desplacen per anar a treballar, és a dir, un total de 594.600 persones. D'acord també amb les dades de l'enquesta resulta:

Aquí sols s'ha comptabilitzat un viatge diari i, evidentment, com a mínim se'n fan dos (el d'anada i el de retorn). A més solament s'ha considerat la mobilitat per treball dels barcelonins. Caldria afegir-hi la generada pels qui arriben d'altres municipis per obtenir el total de viatges que, solament per treball, es fan cada dia a Barcelona.

A la vista de les dades la conclusió a la qual s'arriba és la que ja es va comentar en fer l'informe de l'any 1992:

"El resultat final de l'elevat nombre de desplaçaments és el trànsit que Barcelona suporta durant les hores punta d'entrada i sortida del treball —que a més al matí coincideix amb l'entrada de les escoles—. Als viatges interdistrictes i cap a fora de la ciutat cal sumar-hi els procedents d'altres municipis. Especialment problemàtica resulta la circulació pel centre de la ciutat on es juxtaposen les funcions urbanes de treball, estudi, serveis i comerços amb la situació intersticial dins de la trama viària de la ciutat".

Cal dir que la situació ha millorat notablement en relació a fa tres anys. El muntant de viatges no ha variat gaire i tampoc ho ha fet l'ús del cotxe (com després es veurà). Però l'obertura de les Rondes ha descarregat bona part de cir-

Càlcul del nombre de viatges per treball que fan els Barcelonins

Districte on treballen	Mostra %	Població estimada
Es queden en el seu districte	21,62	128.562
Van cap a d'altres districtes	56,16	333.904
Surten fora de Barcelona	17,5	104.059
Van "a tot arreu"	4,7	27.975
Total viatges cap a la feina	100,0	594.600

Nombre estimat de viatges a la feina que fan els barcelonins, per districtes

Districte on viu	Treballa al seu districte	Treballa a d'altres districtes	Treballa fora de Barcelona	Treballa "a tot arreu"	Total Viatges treball
Ciutat Vella	12.499	15.474	2.976		30.950
L'Eixample	25.593	52.976	18.451	8.333	105.350
Sants-Montjuïc	11.904	35.115	12.499	4.166	63.686
Les Corts	5.952	20.236	6.547	1.190	33.926
Sarrià-Sant Gervasi	13.094	24.997	8.928	1.190	48.211
Gràcia	10.714	34.523	5.952	595	51.782
Horta-Guinardó	13.094	40.476	13.689	1.786	69.043
Nou Barris	10.118	39.285	11.904	5.357	66.662
Sant Andreu	8.928	29.761	7.142	2.976	48.806
Sant Martí	16.665	41.212	16.070	2.381	76.185
Total població	128.562	333.904	104.059	27.975	594.600

culació del centre, absorbint la majoria dels desplaçaments cap a fora i des de fora de Barcelona i bastants dels que es fan entre els districtes.

2. Llocs de compra

A la primera de les enquestes que es va fer (1992) es va preguntar als entrevistats on realitzaven les seves compres, diferenciant entre les quotidianes (alimentació, drogueria, farmàcia... en petites quantitats) i les que no ho són (compra d'electrodomèstics, equipament... gran quantitat). Els resultats referents a les primeres mostraven que la majoria dels ciutadans realitzen les compres quotidianes a la pròpia ciutat i, en general, en el seu barri. A l'informe corresponent s'explicava:

"Els barcelonins fan les compres a la seva ciutat quan es tracta de la compra quotidiana. Les altres compres generen una mica més de mobilitat cap a d'altres municipis:

La compra quotidiana es realitza en el propi barri o en els de l'entorn. Únicament en els districtes de nivell socioeconòmic més alt es registra una mica més de mobilitat: compren fora del seu districte el 14% dels entrevistats de les

Viatges per compres quotidianes, 1992

	%
A Barcelona	98,1
A St. Adrià	0,8
Al Prat de Llobregat	0,5
A d'altres municipis	0,6
Total	100,0

Lloc on es fan les compres no quotidianes

	1992	1993	1994
A Barcelona	96,2	95,9	97,5
A Sant Adrià	1,0	1,5	0,3
Al Prat del Llobregat	1,3	1,1	0,2
A d'altres municipis	1,5	1,5	2,0
Totals	100,0	100,0	100,0

Lloc on es fan les compres no quotidianes, per districtes

Districtes	Al seu districte %	A altres %	A BCN %	Fora de BCNI %	Total
Ciutat Vella	84,92	13,49	98,41	1,59	100,00
L'Eixample	36,44	61,44	97,87	2,13	100,00
Sants-Montjuïc	50,00	48,37	98,37	1,63	100,00
Les Corts	44,35	53,23	97,58	2,42	100,00
Sarrià-St. Gervasi	21,63	76,44	98,08	1,92	100,00
Gràcia	40,78	58,10	98,88	1,12	100,00
Horta-Guinardó	41,44	55,51	96,96	3,04	100,00
Nou Barris	51,88	44,74	96,62	3,38	100,00
Sant Andreu	48,51	48,02	96,53	3,47	100,00
Sant Martí	39,26	57,05	96,31	3,69	100,00
Total	43,79	53,67	97,47	2,53	100,00

Corts- Pedralbes i el 19% dels de Sarrià-Sant Gervasi."

Els resultats eren prou contundents com perquè la pregunta no s'hagi tornat a formular a les enquestes posteriors. En canvi sí que s'ha mantingut la que feia referència a les altres compres per anar comprovant quina era la tendència que seguia.

A Barcelona, com s'ha dit, hi ha sols un 2,2% d'entrevistats que afirmen no fer compres no quotidianes. Dels qui hi van, pràcticament tothom compra a Barcelona.

La distribució per als tres anys és molt semblant. Quasi no hi ha hagut canvis quant als municipis on es compra.

Aquesta distribució de la compra no quotidiana correspon al conjunt de bar-

celonins, però les pautes varien una mica en funció de les característiques personals i del lloc on viuen. En els districtes perifèrics hi ha un percentatge una mica més elevat de veïns que compren fora de la ciutat, mentre que en els de classe benestant tendeixen a comprar més a la ciutat però fora del propi districte.

Com es desplacen els veïns de Barcelona

La informació sobre el transport que utilitzen els entrevistats s'ha obtingut a partir de dues bateries de preguntes complementàries:

- la primera indaga quin va ser el mitjà de transport utilitzat en sortir de casa cada un dels dies de la setmana an-

terior a la que es feia l'entrevista;

– la segona es refereix al mitjà que habitualment utilitzen per desplaçar-se al lloc de treball, d'estudi, quan van de compres o quan es desplacen al centre de Barcelona. En aquest darrer cas s'ha diferenciat segons motiu del viatge.

Basant-se en aquestes informacions i en la comparació de les dades amb les dels anys anteriors s'ha arribat a les conclusions següents:

1. L'ús que fan dels mitjans de transport és força estable al llarg de la setmana laboral (els percentatges d'utilització de cada mitjà de transport varia molt poc). Canvia el dissabte i el diumenge, augmenta la proporció dels qui no surten de casa i el dels qui utilitzen el cotxe i disminueix el percentatge dels qui van en transport públic (autobús i metro).

2. Les pautes d'utilització dels transports són molt semblants a les de 1993.

3. El grup de mobilitat és la variable que resulta estar més associada al transport que s'utilitza en sortir de casa: a mesura que els entrevistats es consideren més conductors augmenta el percentatge dels qui fan ús del vehicle privat i disminueix la proporció dels qui van a peu.

4. En els desplaçaments obligats s'ha observat una relativa estabilitat i solament s'aprecia dins del transport públic una lenta tendència a la substitució del metro per l'autobús.

Els qui treballen a Barcelona es reparteixen quasi per igual (a l'entorn d'un 20%) entre els qui van a peu, en metro, en autobús o en cotxe. Predominen,

doncs, els viatges en transport públic. Les dades són similars a les de 1993.

5. Han disminuït els viatges a peu quan es va a comprar i han augmentat els que es fan en transport públic.

6. Quant als viatges al centre de Barcelona, la majoria es fan en transport públic, però la utilització d'un o altre mitjà està relacionada amb el motiu del viatge.

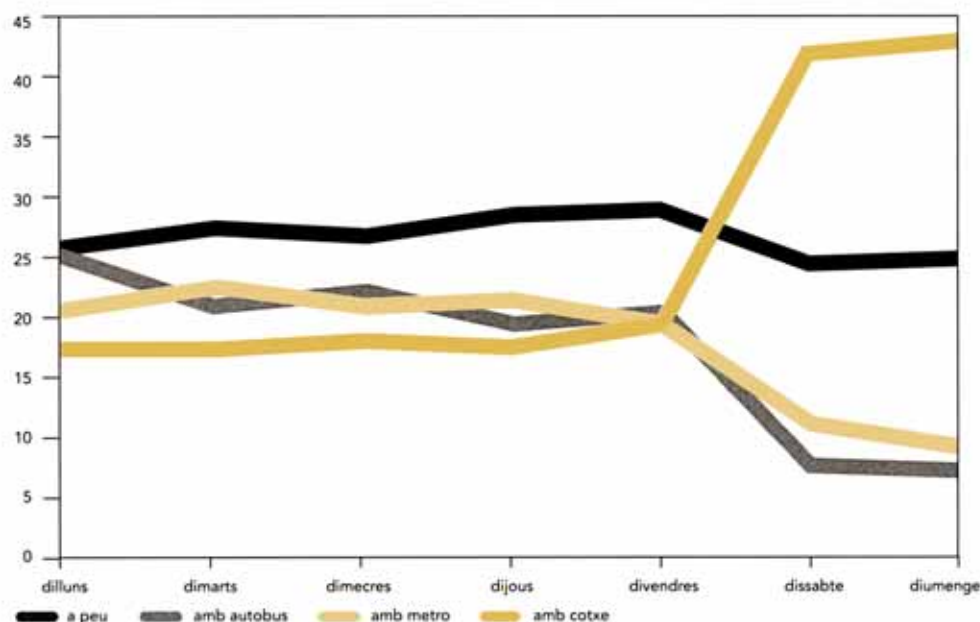
El mitjà utilitzat en sortir de casa

Com s'ha dit, les pautes d'utilització dels mitjans de transport durant els dies feiners són força estables. Canvien el dissabte i el diumenge. Així, al llarg de la setmana laboral trobem que hi ha a l'entorn d'un 3,5% de persones que no sur-

ten de casa; entre un 25% i un 28% que es desplacen a peu; les qui usen el cotxe són un 17%- 19%; un 5% van en moto (o velomotor) i la resta van en transport públic. El cap de setmana (dissabte i diumenge) canvien una mica les pautes: augmenta el percentatge dels qui es queden a casa i el dels qui van en cotxe i es redueix la proporció dels qui van en transport públic.

Les pautes de mobilitat són molt semblants a les de l'any anterior i a partir d'aquestes s'ha elaborat una altra variable que és la que correspon al mitjà més utilitzat en sortir de casa els dies feiners. D'aquí resulta que la majoria dels entrevistats que es desplacen van en transport públic (46,8%) o caminant (29,3%).

Mitjà de transport utilitzat en sortir de casa

En general s'ha pogut assignar a tots els entrevistats un transport majoritari, és a dir, un transport que utilitzen, com a mínim, tres dels cinc dies laborables. Únicament s'han trobat 2 casos en els quals no ha estat possible la classificació.

La nova variable permet comprovar que la utilització del transport varia segons les característiques dels entrevistats.

La variable que resulta més correla-

cionada és el grup de mobilitat: a mesura que els entrevistats es consideren més conductors s'incrementa la utilització del vehicle privat i disminueix la proporció dels qui es desplacen caminant.

A partir de l'anàlisi de la resta de característiques personals resulta:

Les dones van més a peu i en transport públic; els homes utilitzen més el cotxe i la moto.

– Per edats, els de 18 a 24 anys són

els qui van més en transport públic; els de 25 a 44 anys, els qui més utilitzen el cotxe; els de més de 54 anys els qui menys surten de casa i els que van més a peu (juntament amb els de menys de 18 anys).

– Els estudiants i els qui estan en atur són els majors usuaris del transport públic; els ocupats, els qui més van en cotxe. Les mestresses de casa i els jubilats, els que es desplacen més caminant i els que menys surten de casa.

– La utilització del vehicle privat tendeix a augmentar amb la renda i els desplaçaments a peu, en canvi, es redueixen.

– Finalment, quant als districtes, les diferències van lligades a la combinació de tres factors: la centralitat, la xarxa de transport públic i les característiques socio-econòmiques dels qui hi viuen. No sembla, doncs, estrany que sigui a Sarrià-Sant Gervasi on es fa més ús del vehicle privat (cotxe i moto), a Ciutat Vella i l'Eixample on es va més a peu, i a Gràcia i Horta on s'agafa més el transport públic.

Els mitjans de transport en els viatges obligats.

La població de Barcelona diu que utilitza molt el transport públic per anar a treballar i a estudiar (40,1% i 55,8%, respectivament). La comparació dels resultats dels tres anys mostra una relativa estabilitat i solament s'aprecia, dins del transport públic, una certa tendència a la substitució del metro per l'autobús.

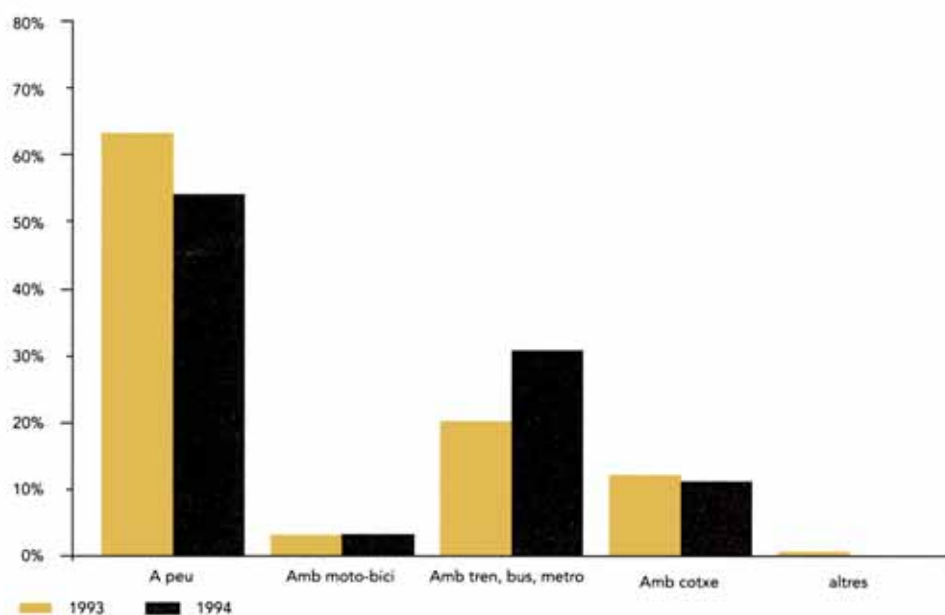
Mitjà de transport més utilitzat en sortir de casa els dies feiners

	Absoluts	Percentatge sobre el total d'entrevistats	Percentatge sobre els qui van sortir de casa
Públic	1.059	45,3	46,79
Cotxe	391	16,7	17,28
Moto-bici	125	5,3	5,52
A peu	675	28,8	29,83
Combinació	13	0,5	0,57
No va sortir	77	3,3	-
Total	2.340	100,00	100,00

Mitjans de transport per desplaçar-se al lloc de treball i al d'estudi

Mitjà de transport	Freqüència relativa		
	1992	1993	1994
Treball			
A peu	16,2	12,7	17,1
Amb bicicleta	-	-	0,1
Amb motovelomotor	7,9	7,1	8,1
Més d'un transport públic	5,4	4,3	-
Amb taxi	0,9	0,6	0,9
Amb autobús	12,6	14,8	17,9
Amb metro	20,6	22,5	19,7
Amb tren	1,5	1,4	2,5
Amb cotxe	32,0	33,5	33,6
Combinació (priv.+púb.)	2,9	2,9	-
Estudi			
A peu	22,5	20,1	22,1
Amb bicicleta	-	-	0,5
Amb motovelomotor	9,8	12,7	10,0
Més d'un transport públic	5,0	4,0	-
Amb taxi	0,2	0,3	-
Amb autobús	6,0	16,5	21,3
Amb metro	30,9	30,9	29,2
Amb tren	5,3	1,9	5,3
Amb cotxe	9,5	11,6	12,1
Combinació	0,9	12,1	-

Mitjà de transport utilitzat per anar a fer compres no quotidianes

Avaluació de la quantitat de transport públic que hi ha al barri

Tipus de transport públic	1992 Avaluació quantitat	1993 Avaluació quantitat	1994 Avaluació quantitat
Autobusos	6,7	7,0	7,3
Metro	6,9	6,9	7,0
Ferrocarril	4,6	4,7	4,7

(Avaluació d'1 a 9)

Avaluació de la quantitat de transport públic del barri segons districte

Transport públic districte	Avaluació quantitat bus	Avaluació quantitat metro	Avaluació quantitat de ferrocarril
Ciutat Vella	7,66	7,88	5,88
L'Eixample	7,75	7,84	5,78
Sants-Montjuïc	7,24	6,79	5,22
Les Corts	7,54	7,16	4,82
Sarrià-Sant Gervasi	7,15	4,95	6,44
Gràcia	7,21	7,20	3,86
Horta	6,73	6,32	2,02
Nou Barris	7,28	6,77	3,53
Sant Andreu	7,17	7,82	6,08
Sant Martí	7,45	7,07	4,04
Barcelona	7,33	6,98	4,73

(Avaluació d'1 a 9)

La utilització d'un o altre mitjà de transport per anar a la feina depèn, en gran part, del lloc on està ubicat el treball:

- Els qui treballen a Barcelona es reparteixen quasi per igual entre els qui es desplacen a peu, en metro, en autobús o en cotxe (a l'entorn d'un 20%). Són, doncs, majoria els usuaris de transport públic (42,21%)

- Per anar a d'altres municipis s'utilitza més el cotxe, igual que per anar a "tot arreu" (a l'entorn del 60%).

Els viatges de transport en els viatges per compra

L'any 1992, en analitzar els mitjans de transport utilitzats en els desplaçaments per compra, comentàvem:

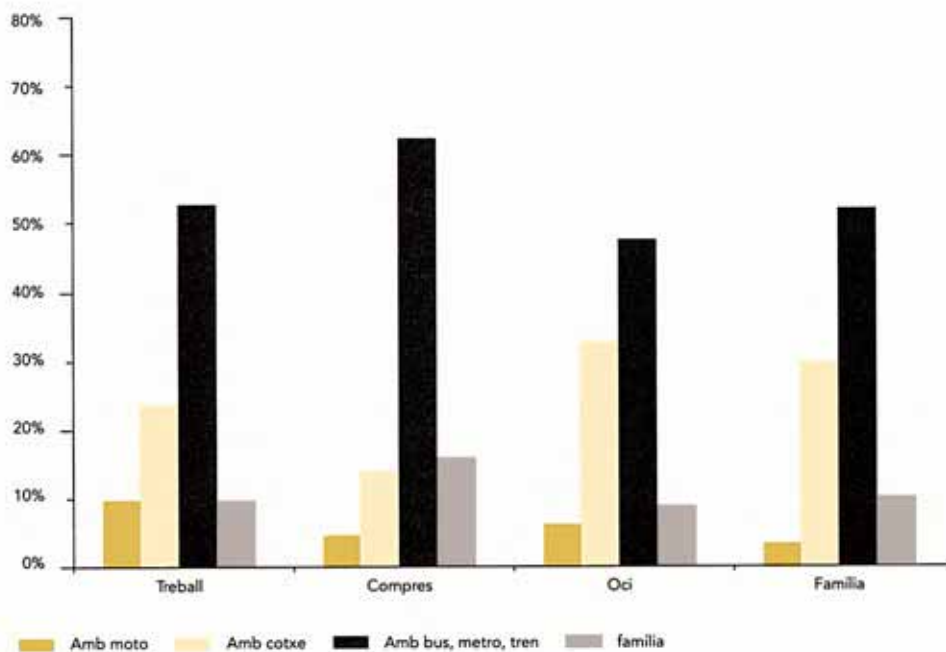
"Els desplaçaments per compra solen fer-se a peu: 93,5% en la compra quotidiana; 61,6% en les altres compres. La utilització del cotxe per anar a la compra quotidiana és molt baixa. (...) Les altres compres generen major utilització del cotxe."

Aquest any s'ha reduït el percentatge d'entrevistats que diuen anar a peu quan van a fer les altres compres, però el què augmenta no són els viatges en cotxe sinó els que es fan en transport públic (en metro i en autobús).

Els col·lectius que més utilitzen el cotxe quan van de compres són:

- els homes (14,1%)
- els de 25 a 34 anys (16,5%)
- els ocupats (16,4%)
- els de rendes altes i molt altes (19,4% i 21,6%, respectivament).

Mitjà utilitzat per anar al centre de Barcelona segons l'objecte del desplaçament

Els mitjans de transport més utilitzats per anar al centre de la ciutat

Segons els entrevistats, la majoria dels viatges al centre de Barcelona es fan en transport públic –metro (33,84) o autobús (19,52)–, però la utilització d'un o altre mitjà està relacionada amb el motiu del viatge: de compres s'hi va bàsicament en metro; per anar a treballar, per assumptes de família i, sobretot, per divertir-se s'utilitza més el cotxe.

Les diferents pautes de comportament estan probablement lligades als horaris en els quals es fa cadascuna de les activitats: a comprar s'hi va durant el dia, quan els transports públics funcionen i el trànsit és més difícil. En canvi, els viatges per oci o per raons fami-

liars es fan en hores i/o dies en els quals el trànsit és menys dens i el transport públic més restringit.

El transport públic: l'opinió dels Barcelonins

A Barcelona hi ha una bona xarxa d'autobusos i metro que és suficient gairebé a tots els barris de la ciutat i el tren reforça la xarxa en alguns punts.

Aquesta xarxa ha anat millorant, especialment pel que fa als autobusos i al metro, partint d'una situació que ja l'any 1992 es considerava correcta.

En fer l'anàlisi desglossada territorialment, torna a quedar palesa la suficiència de la xarxa d'autobusos i metro a

tots els districtes i la diferent distribució del ferrocarril. L'únic cas excepcional és Sarrià-Sant Gervasi, que obté una baixa puntuació en la quantitat de metro i una de força elevada en els ferrocarrils, la que respon al nom de tren de Sarrià que la gent dóna a aquesta línia.

Les puntuacions varien poc segons les característiques dels entrevistats, però el metro està més ben puntuat per més usuaris.

L'EVOLUCIÓ DE L'ATUR A BARCELONA I A L'ÀREA METROPOLITANA.

Redacció de "Barcelona Economia". Àrea d'Economia i Empreses. Ajuntament de Barcelona.

La revista "Barcelona Economia", que edita trimestralment l'Ajuntament de Barcelona, va publicar en el número 20, corresponent al quart trimestre de 1993, una monografia sobre l'evolució de l'atur a Barcelona i l'àrea metropolitana que, a més a més d'oferir una interessant lectura comparada entre les dades de l'INEM i de l'EPA, és a dir entre l'atur registrat i l'atur estimat, donava informació sobre l'evolució de l'atur juvenil i per sexes, i també per sectors de producció.

Atès el seu interès i atès que l'atur és en si mateix un problema social que comporta a la vegada conseqüències sobre les polítiques socials, hem demanat als autors d'aquell treball permès per reproduir-lo. Els autors han tingut l'amabilitat, a més de facilitar-ne una major difusió, d'actualitzar algunes de les dades, fet especialment significatiu pel canvi que s'observa en l'actual conjuntura econòmica. En el número 21 de "Barcelona Economia", corresponent al primer trimestre de 1994, una nova monografia centrada en la gestió de l'atur i en el funcionament de l'INEM aporta dades més específiques per els interessats.

Tot i la insistència amb què els especialistes comparen la crisi econòmica que actualment ens colpeja, juntament amb la major part de les economies occidentals, amb la darrera crisi viscuda coincidint amb els anys de la transició política i fins a mitjan dels vuitanta, el cert és que els punts en comú són escassos, els factors desencadenants diferents i l'entorn i els condicionants externs incomparables. I fins i tot els camins per sortir-ne.

Possiblement aquesta insistència s'hagi de buscar per l'impacte de la crisi sobre l'ocupació i el mercat de treball en general. Un impacte comparable -i segons com es miri superior- al de l'anterior crisi. Unes taxes d'atur sobre població activa de l'ordre del 23-24 per cent a Espanya i del 21-22 per cent a Catalunya i província de Barcelona, segons l'Enquesta de Població Activa de l'INE, són xifres que no poden deixar indiferent ningú i que ens remetent necessàriament a les dels anys 1983-85.

Per a aquells que consideren que aquestes dades estan sobrevalorades - recordem que són el resultat d'enquestes trimestrals - es pot recórrer a les dades d'atur registrat de l'INEM. Segons aquesta font, l'any 1993 acabarà amb unes taxes d'atur a l'entorn del 17,5 per cent a Espanya, del 14 per cent a Catalunya i a la província de Barcelona i aproximadament d'un 12 per cent a Barcelona. La diferència és substancial, alhora que les dues fonts posen de relleu el fort impacte negatiu que la crisi ha tingut en la destrucció de llocs de treball. Les discrepàncies entre xifres són lògiques i escassament transcendents atès que les dues sèries apunten la mateixa tendència. Amb això no es vol pas dir que el milió de persones que es declaren en atur i que no estan registrades com a desocupades, no ho siguin efectivament o ho siguin menys que les registrades. Aquesta discussió sobre "l'estoc" d'aturats ens sembla relativament irrellevant al costat d'aquelles dades que ens diuen que durant el darrer any l'atur registrat ha aug-

mentat a un ritme de 1.000 persones/dia pel conjunt d'Espanya. Una taxa de creixement només comparable a les del bienni 1981-82, i que afortunadament sembla ja controlada.

Relació entre atur estimat i atur registrat

Les dades dels darrers anys posen de manifest que quasi sempre l'atur estimat resulta ser superior al registrat. I és lògic perquè -a banda d'altres consideracions- els requisits i les obligacions formals per ser considerat aturat o declarar-se desocupat per l'EPA són incomparablement menors que els que exigeix l'INEM. Simplificant molt, podríem dir que mentre que en el primer cas es tracta d'un exercici purament subjectiu, en el segon s'exigeix amb més o menys èxit provar que no es té ni es troba feina malgrat buscar-ne activament.

Aquest diferencial entre les dues sèries varia significativament segons la fase del cicle econòmic i segons els àmbits. Així, en el període 1980-93, la relació aturats estimats/aturats registrats pel conjunt d'Espanya ha variat des d'un -4,0 per cent l'any 1987 a un 40 per cent el 1993. Aquest interval entre valors extrems ha estat més ampli encara a Catalunya -d'un 3,3 a un 58 per cent- i a la província de Barcelona -d'un 7,5 a més d'un 65 per cent. És a dir, durant la fase ascendent del cicle el diferencial es redueix sensiblement, mentre que augmenta de forma espectacular en els moments de recessió.

Monografies

Explicar aquestes diferències no és una tasca que es pugui abordar amb quatre línies ni és l'objectiu d'aquesta anàlisi. Però tampoc n'hem de renunciar a apuntar alguns trets al respecte. Així, i de forma molt general, aquest biaix a favor de l'atur estimat s'explica bàsicament -com ja s'ha apuntat- pel grau de subjectivitat dels enquestats que, en conjuntures difícils, tendeixen a precaritzar encara més la seva situació, mentre que els sistemes de control que imposa l'INEM als aturats que es volen registrar arriben a ser dissuasius per a tots aquells que no cobren prestació i que no tenen una necessitat imperiosa de treballar o que no estan disposats a desenvolupar segons quines feines. El pes de l'economia submergida, més o menys important segons la fase del cicle econòmic i l'estructura productiva de cada àmbit, és el coixí de moltes persones considerades aturades per l'EPA i alhora és un recurs cada cop menys compatible amb ser aturat registrat a l'INEM.

En definitiva, és difícil decantar-se per una o altra font quan s'ha d'escollir aquella que reflecteixi millor la realitat. Possiblement podríem convenir que es troba en un punt intermedi entre les dades de l'EPA -cota màxima- i les de l'INEM -cota mínima. No tots els aturats s'apunten a l'INEM, ja sigui perquè han deixat de buscar feina de forma activa i constant -el percentatge d'aturats "desanimats" augmenta en períodes de crisi- o perquè no confien que l'INEM els aconseguixi una feina adient. Contràriament, hi ha moltes persones que tot i tre-

ballar, pel fet que es tracta d'una feina encoberta, provisional, de temporada, a temps parcial, etc., no volen ni han de figurar a l'INEM però declaren a l'EPA que no treballen. També es declaren en situació d'atur aquelles persones sense feina que no la busquen de forma activa. A més del nombre d'aturats, el d'inactius és un col·lectiu que augmenta espectacularment en èpoques de crisi econòmica.

Hom podria concloure que la major part dels incrits com a aturats als registres de l'INEM hi figuren per poder rebre la prestació corresponent. Això explicaria que la cobertura sigui tan elevada. Sense rebatre del tot aquest argument -molt estès popularment- cal recordar que en els darrers anys moltes persones desocupades han passat a cobrar subsidis sense mantenir-se com a aturats en demanda d'ocupació. Seria el cas de milers de persones acollides a plans de pre-jubilació. A més a més, l'INEM ja no és l'única ni la millor oficina de col·locació. La funció d'intermediació que tradicionalment desenvolupa en règim pràcticament de monopoli, darrerament s'ha desenvolupat també a través d'altres institucions -entre elles el mateix Ajuntament de Barcelona- a través dels programes del F.S.E.

Evolució de la població activa i dels seus components

Abans d'encarar una anàlisi amb detall de les dades d'atur, cal recordar -encara que sigui de forma molt superficial- quina ha estat l'evolució de la població activa durant aquest mateix

període. Hi ha una certa tendència a obviar aquesta qüestió, d'altra banda cabdal. Perquè no és correcte equiparar els 2,7 milions d'aturats registrats a Espanya en acabar el 1993 amb un nombre semblant de final de 1985, sense tenir present que la població activa en aquests darrers vuit anys ha augmentat en més de 2 milions de persones, fins a superar els 15,4 milions l'estiu del 93.

Segons l'EPA, l'evolució de la població activa ha estat molt similar a la província de Barcelona i a Catalunya, amb un augment entre el 1980 i el 3r trimestre de 1993 al voltant del 13-14 per cent. A Espanya, en canvi, ha estat sensiblement superior, proper al 20 per cent. Aquesta diversitat de ritmes de creixement és imputable bàsicament a una menor taxa d'activitat al conjunt d'Espanya a començament del període com a conseqüència d'una incorporació més tardana de la dona al mercat de treball al conjunt del país que no pas a Catalunya.

Evolució de la població activa

(Números index)

Període	Prov. Barcelona	Catalunya	Espanya
31-XII-1980	100,0	100,0	100,0
31-XII-1986	102,7	103,3	108,1
31-XII-1987	108,5	108,0	112,7
30-IX-1993	114,3	114,4	119,8
31-XII-1993	115,5	115,7	120,5

Aquest augment de la població activa ha tingut un impacte diferent sobre el nombre d'ocupats i aturats segons els àmbits. Vegem-ne alguns exemples:

- Malgrat el major creixement de la població activa a Espanya durant els

anys 1980-1993 en relació amb el registrat a Catalunya i província de Barcelona, l'augment de la població ocupada ha estat més moderada i homogènia a tots els àmbits. En tot cas, i deixant de banda els màxims assolits durant el període, es podria parlar d'una evolució més positiva a Catalunya que al conjunt d'Espanya.

- Com que l'augment de població activa no s'ha traduït en un augment semblant de la població ocupada, el resultat ha estat un augment del nombre de desocupats. Així, mentre el nombre d'aturats segons l'EPA a la província de Barcelona i Catalunya en acabar el 3r trimestre de 1993 era aproximadament un 60 i un 67 per cent superior, respectivament, al del 1980, a Espanya havia augmentat gairebé un 120 per cent.

- A banda de l'evolució quantitativa del període, cal insistir en la diferent evo-

el 1993 a tots els àmbits. Si considerem el nombre d'aturats registrats a final de cada any, el màxim absolut es retarda dos anys -passa al 1986- per a la província de Barcelona i per a Catalunya, i al 1987 per a Espanya. Ara per ara la crisi no ha portat a superar aquests màxims i és improbable que se superin al llarg del 1994 si es confirmen les previsions de recuperació de la taxa de creixement del PIB i especialment perquè el control que aplica l'INEM als aturats inscrits és molt més rigorós que en el passat. A banda de l'impacte a curt termini de la reforma laboral i les noves modalitats de contractació que preveu.

-Òbviament, en tots els àmbits es detecta una disminució de la població ocupada del 1980 al 1986-87, paral·lelament a un augment de l'atur -sigui estimat o registrat. Posteriorment, durant el període 1987-91 de fort creixement de l'economia i de l'ocupació, el nombre d'aturats tendeix a disminuir però no aconsegueix situar-se per sota del nivell de 1980. És a dir, que la disminució de la taxa d'atur durant la segona meitat dels vuitanta reflecteix el fet que el mercat de treball absorbeix una part de les noves incorporacions fruit de l'augment de la població activa, però no assoleix disminuir el nombre absolut d'aturats que hi havia al 1980.

Evolució de l'atur registrat juvenil i per sexes

Així com l'EPA només ens permet disposar de dades provincials com a àm-

bit territorial més reduït, les dades de l'atur registrat són disponibles per a Barcelona i les diferents comarques de la Regió I. És per aquesta raó que utilitzarem aquest registre per a la nostra anàlisi de l'evolució de l'atur a Barcelona ciutat, a la Regió I com a regió metropolitana i a Catalunya com a marc de referència.

A final de 1993, l'augment del nombre d'aturats registrats a Barcelona era d'aproximadament un 53 per cent en relació amb l'existent a finals de 1980. Aquest és un augment clarament superior al registrat al conjunt de la Regió I i a Catalunya. Al mateix temps s'acosta molt més a l'evolució de l'atur estimat que no pas a la resta d'àmbits.

Algunes de les raons que expliquen aquest ritme superior de creixement de l'atur a Barcelona, especialment durant el primer quinquenni dels vuitanta, ens remeten en primer lloc a l'origen indus-

Evolució de la població aturada segons l'EPA

(Números Índex)

Període	Prov. Barcelona	Catalunya	Espanya
31-XII-1980	100,0	100,0	100,0
31-XII-1984	170,3	171,1	177,1
31-XII-1990	100,2	103,9	149,6
31-XII-1993	169,9	179,2	227,3
30-VI-1994	170,3	178,7	232,2

lució interna de les sèries segons els àmbits geogràfics considerats. Especialment de la de l'atur. La cota màxima d'aturats a la província de Barcelona i a Catalunya se situa a finals de 1984, mentre que a Espanya és dos anys més tard (ens referim sempre a dades de l'EPA del 4t trimestre de cada any) i s'assoleixen ja nous màxims el 1992 a Espanya i previsiblement

Evolució de l'atur registrat

(Números índex)

Període	Barcelona	Regió I	Catalunya
31-XII-1980	100,0	100,0	100,0
31-XII-1986	223,5	188,4	196,5
31-XII-1991	117,9	99,4	112,5
30-IX-1993	143,0	122,5	135,8
31-XII-1993	153,5	131,2	148,0
30-VI-1994	158,6	131,6	143,2

(*) Dades estimades.

trial de la crisi de finals dels setanta, amb un impacte important en el teixit productiu de Barcelona i primer cinturó metropolità.

També és rellevant el fet que a prin-

cipis dels vuitanta, la "cultura" d'inscriure's a l'INEM per buscar feina era més generalitzada a Barcelona i als grans nuclis urbans del seu entorn que a la resta del territori. Aquest fet es fa especialment palès amb la forta tendència que mostra la mà d'obra femenina durant la primera meitat dels vuitanta a registrar-se com a una forma d'incorporar-se activament al mercat de treball. Fins al punt que a partir del 1987 el col·lectiu de dones en atur registrades a l'INEM supera àmpliament el dels homes.

Les dades disponibles posen de relleu el diferent comportament dels col·lectius d'homes i dones registrats com a desocupats a l'INEM al llarg dels anys i també en funció dels diferents àmbits territorials.

Evolució de l'atur masculí

(Números index)

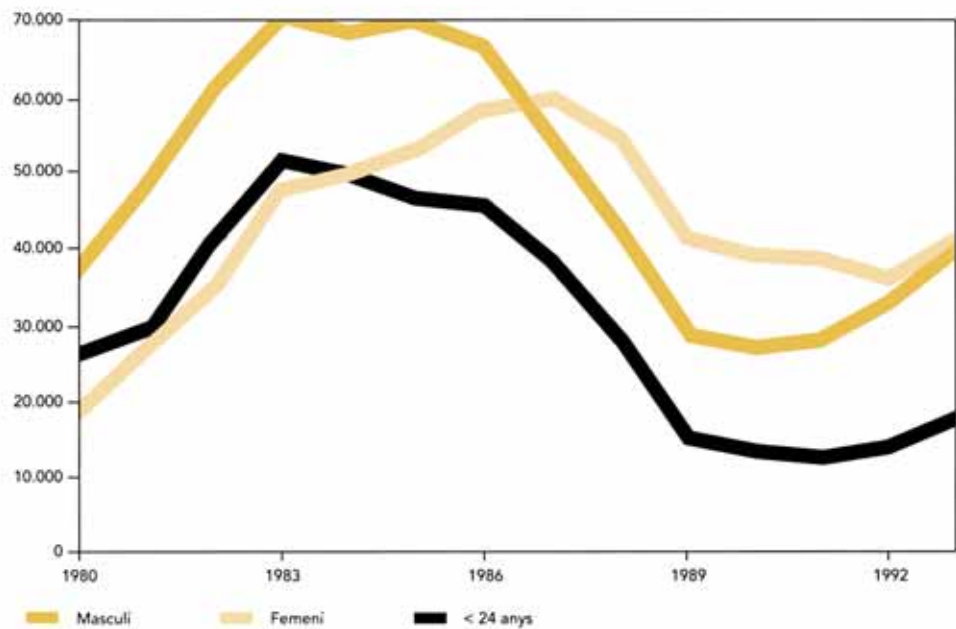
Període	Barcelona	Regió I	Catalunya
31-XII-1980	100,0	100,0	100,0
31-XII-1983	189,9	163,6	167,3
31-XII-1987	157,5	126,0	132,2
31-XII-1990	72,2	58,1	64,2
31-XII-1992	88,0	72,6	80,2
31-XII-1993	118,7	101,7	113,7
30-VI-1994	125,0	102,3	109,6

Evolució de l'atur femení

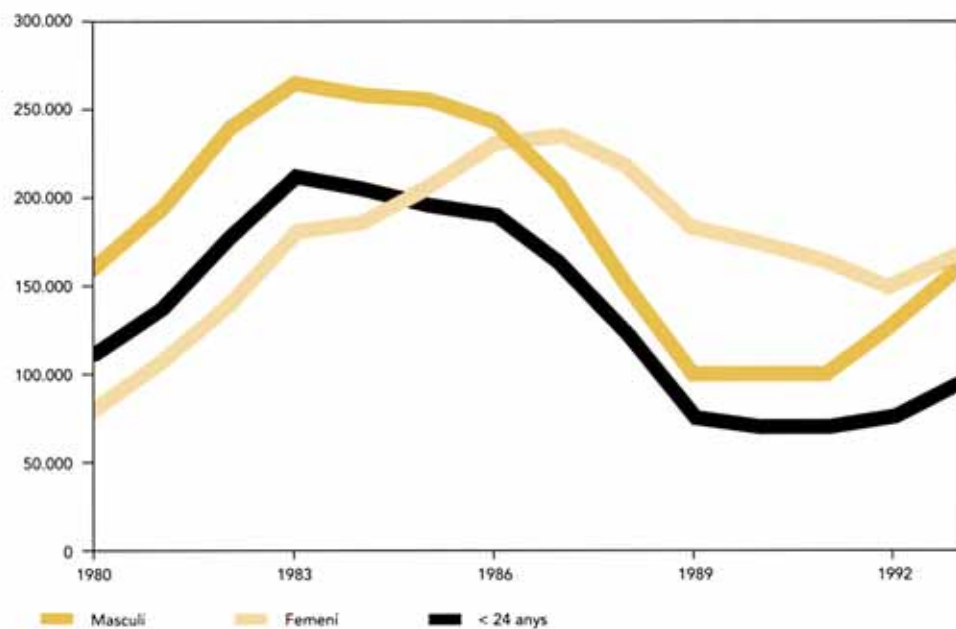
(Números index)

Període	Barcelona	Regió I	Catalunya
31-XII-1980	100,0	100,0	100,0
31-XII-1983	250,2	215,0	217,3
31-XII-1987	314,5	271,7	287,0
31-XII-1990	207,5	187,7	212,1
31-XII-1992	193,5	179,2	184,4
31-XII-1993	221,9	188,5	214,1
30-VI-1994	224,5	188,4	207,6

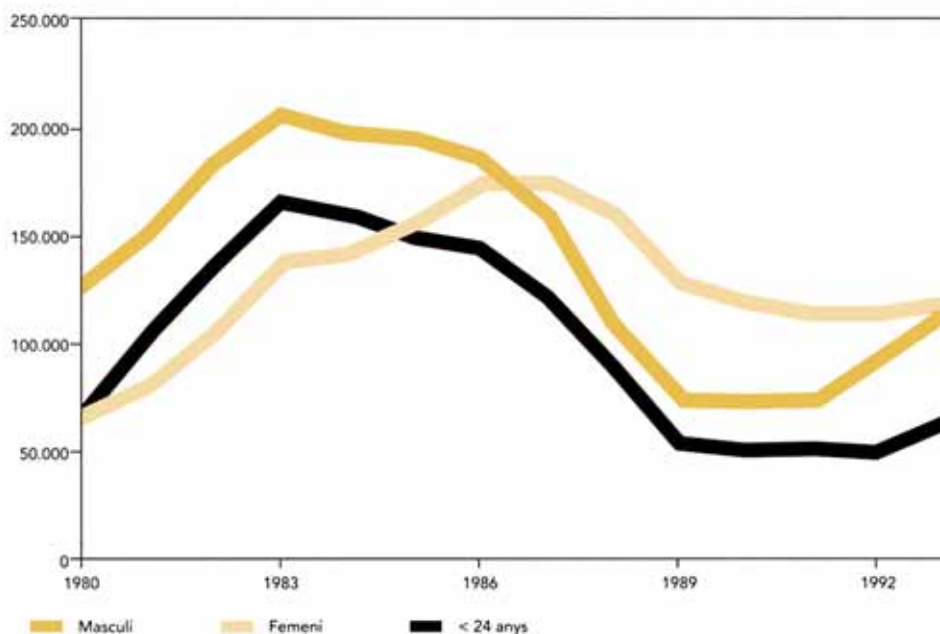
Evolució de l'atur juvenil i per sexes. Barcelona

Evolució de l'atur juvenil i per sexes. Catalunya

Evolució de l'atur juvenil i per sexes. Regió I

De l'evolució de les diferents sèries es constata uns punts d'inflexió de les tendències diferents entre l'atur masculí i el femení amb independència de l'àmbit geogràfic. Reflexos de l'existència de condicionants estructurals en el mercat de treball fan que el col·lectiu femení sigui un col·lectiu escassament mimat.

Així, la sèrie d'atur masculí assoleix el seu màxim en acabar el 1983 a tots els àmbits geogràfics -a Barcelona es repeteix aquest màxim l'any 1985-, mentre que la sèrie d'atur femení creix ininterrompudament fins al 1987. Es tracta de dues tendències amb el mateix sentit, però amb ritmes de creixement diferents i amb unes reaccions davant els canvis de conjuntura diferents i, aparentment, contradictoris.

Si observem l'evolució de l'atur durant el període de creixement de l'economia, ens adonem que passa el mateix que en la fase recessiva encara que les diferències d'intensitat i el "gap" entre els punts d'inflexió s'han reduït. Així, la sèrie d'atur masculí situa els seus mínims a tots els àmbits en acabar l'any 1990, després de set anys de descens, mentre que l'atur femení continua reduint-se fins a final del 1992 -o el 199- per el conjunt de la Regió I.

Per explicar aquest diferent comportament entre l'atur registrat femení i masculí d'ençà el 1980 hem de recórrer a conceptes com ara el tradicional caràcter subsidiari de la mà d'obra femenina a l'estructura productiva catalana i espanyola, una cultura d'assignació sexista d'activitats professionals i de nivells de

responsabilitat i una discriminació de fet del col·lectiu de dones, especialment a partir d'una certa edat, per raons alienes a les estrictament professionals.

De forma paral·lela a la progressiva superació d'aquestes barreres, l'economia catalana, i la barcelonina en especial, han viscut una notable transformació de la seva estructura productiva que, sens dubte, ha estat un dels factors que més ha afavorit aquesta progressiva superació de la discriminació de la mà d'obra per raons de sexe. En tot cas, la relació entre atur i grans sectors productius és una qüestió que abordarem en el proper punt.

A grans trets, i sense ànim d'esgotar la casuística, comentar que el fort augment de l'atur femení de la primera meitat dels vuitanta -anys de crisi- es deu bàsicament a una progressiva incorporació de la dona al mercat de treball, producte tant dels canvis que vivia la nostra societat en aquells anys com d'una creixent necessitat per part de moltes famílies en les quals la dona intentava aportar o complementar les rendes que -a conseqüència de la crisi- no aportava o aporta amb menys quantitat el cap de família que havia perdut la seva feina, fins aleshores única font de renda familiar.

Per explicar que l'atur femení continuï augmentant durant els primers anys de creixement i quan l'atur masculí disminueix, s'ha de pensar bàsicament en la conjunció de dos factors com ara una certa discriminació per raó de sexe -les empreses prefereixen contractar homes, en primera instància- suavitzada amb

l'excusa de l'experiència i d'una major qualificació professional, i unes expectatives de creixement que fan que s'incorpori a la població activa com a demandant d'ocupació, en molts casos més potencial que efectiva, un percentatge significatiu de població femenina que en unes altres circumstàncies possiblement no s'hi hauria incorporat.

Que la recessió actual s'hagi fet sentir abans i amb més intensitat entre els homes que no pas entre les dones -si ens guiem per l'evolució de l'atur registrat- possiblement es deu al fet que la crisi ha començat per sectors amb un predomini de mà d'obra masculina -construcció i determinades branques industrials i de serveis a la producció- alhora que l'expansió del terciari ha obert noves expectatives de col·locació per a la dona. Sense oblidar que en moments de crisi, i per tant de dificultats creixents per trobar feina, hi haurà un percentatge de població activa que previsiblement deixarà de buscar feina activament i en conseqüència, deixa de ser una persona desocupada a efectes de l'INEM. Possiblement optarà per un treball precari a l'economia submergida.

Al llarg de tot el període estudiat,

Evolució de l'atur juvenil

(Números índex)

Període	Barcelona	Regió I	Catalunya
31-XII-1980	100,0	100,0	100,0
31-XII-1983	196,5	241,3	190,4
31-XII-1991	52,9	71,2	62,9
31-XII-1993	71,1	101,7	89,5
30-VI-1994	67,3	93,6	79,7

l'evolució de l'atur juvenil -assimilat a les persones amb menys de 24 anys- s'ajusta força a l'evolució de l'atur masculí pel que a fa a tendència, intensitat de creixement i punts d'inflexió, amb l'excepció del conjunt de la Regió I.

La diferència d'evolució entre l'atur juvenil a Barcelona i resta de Regió I -més marcada que la que es desprèn de la Taula pel pes de Barcelona sobre el conjunt de la Regió I -durant el trienni 1980-1983 s'ha d'imputar a l'impacte de la crisi sobre el teixit productiu del primer cinturó metropolità, molt dependent de l'activitat industrial. També hi va influir una estructura demogràfica més jove a l'entorn metropolità que no pas a Barcelona i possiblement un menor índex d'estudiants d'ensenyament superior. Tot plegat es fa notar en un col·lectiu d'aturats sense ocupació anterior percentualment molt més important a la Regió I que a Barcelona i Catalunya.

Distribució sectorial de l'atur.

L'anàlisi de l'atur en l'àmbit de grans sectors productius -una divisió que d'altra banda perd sentit a un ritme vertiginós- posa en evidència el fet diferencial de la conjuntura sectorial davant del fet locacional. És a dir, l'evolució seguida per l'atur de procedència industrial és molt semblant, quant a tendències, a tots els àmbits considerats, alhora que és manifestament diferent a l'evolució de l'atur a la

resta de sectors. El mateix passa amb la construcció i els serveis.

L'evolució de l'atur industrial d'ençà el 1980 reflecteix amb molta precisió l'evolució de l'activitat econòmica i especialment els punts d'inflexió del creixement de l'economia. Així, les dades d'atur industrial marquen la sortida de la crisi de final dels setanta a partir del 1986-1987 i tanquen aquesta fase alcista el 1991-1992.

Contràriament, la construcció inicia una certa recuperació a partir del 1984, amb un creixement espectacular a partir del 1988 i fins al 1990-1991. En aquest cas però, la necessària especificitat del sector

Evolució sectorial de l'atur

(números índex)

Indústria	Barcelona	Regió I	Catalunya
31-XII-1980	100,0	100,0	100,0
31-XII-1985	198,5	173,1	179,5
31-XII-1986	191,4	175,3	180,3
31-XII-1991	114,1	113,3	125,6
31-XII-1993	141,6	140,6	156,1
30-VI-1994	149,7	139,8	152,4

Construcció

31-XII-1980	100,0	100,0	100,0
31-XII-1982	118,7	105,0	113,6
31-XII-1983	113,8	106,4	115,2
31-XII-1989	32,6	26,0	31,2
31-XII-1990	31,0	26,9	33,3
31-XII-1993	65,0	59,4	71,0
30-VI-1994	65,0	57,5	65,7

Serveis

31-XII-1980	100,0	100,0	100,0
31-XII-1987	263,9	258,8	286,8
31-XII-1989	175,1	180,5	209,5
31-XII-1993	245,2	254,6	287,6
30-VI-1994	249,0	256,5	273,6

Evolució de la població activa i dels seus components

	Població activa (EPA) (milers)	Població ocupada (EPA) (milers)	Població aturada (EPA) (milers)	Taxa d'atur estimat (EPA) (%)	Atur registrat (INEM) (milers)	Taxa d'atur registrat (%)	Atur estimat/ atur registrat (%)
Província Barcelona							
1980	1.752,1	1.478,6	273,5	15,6	208,3	11,9	31,3
1981	1.776,1	1.432,6	343,5	19,3	257,1	14,5	33,6
1982	1.796,4	1.361,1	435,3	24,2	317,8	17,7	37,0
1983	1.798,5	1.348,7	449,8	25,0	378,2	21,0	18,9
1984	1.793,1	1.327,3	465,7	26,0	376,6	21,0	23,7
1985	1.798,6	1.263,1	455,6	25,3	389,7	21,7	16,9
1986	1.799,1	1.372,0	427,0	23,7	397,3	22,1	7,5
1987	1.900,3	1.465,8	434,5	22,9	368,4	19,4	17,9
1988	1.878,6	1.496,4	382,2	20,3	302,0	16,1	26,6
1989	1.911,5	1.612,5	299,1	15,6	229,9	12,0	30,1
1990	1.948,2	1.674,1	274,1	14,1	219,8	11,3	24,7
1991	1.939,1	1.667,1	272,0	14,0	213,9	11,0	27,2
1992	1.907,3	1.584,5	322,8	16,9	223,0	11,7	44,7
1993	2.002,8	1.538,2	464,6	23,2	281,4	14,0	65,1
II-94	2.023,7	1.557,9	465,8	23,6	289,4	13,4	66,1
Catalunya							
1980	2.249,0	1.939,7	309,3	13,8	240,3	10,7	28,7
1981	2.293,2	1.902,4	390,8	17,0	298,2	13,0	31,1
1982	2.318,4	1.827,1	491,3	21,2	373,7	16,1	31,5
1983	2.313,2	1.805,7	507,5	21,9	443,3	19,2	14,5
1984	2.311,0	1.781,8	529,2	22,9	446,3	19,3	18,6
1985	2.323,9	1.804,5	519,3	22,3	461,8	19,9	12,5
1986	2.322,8	1.835,2	487,6	21,0	472,2	20,3	3,3
1987	2.429,7	1.942,6	487,1	20,0	445,1	18,3	9,4
1988	2.423,6	1.996,1	427,4	17,6	369,5	15,2	15,7
1989	2.467,5	2.129,2	338,3	13,7	285,8	11,6	18,4
1990	2.530,9	2.209,4	321,5	12,7	276,1	10,9	16,4
1991	2.533,0	2.207,8	325,2	12,8	270,4	10,7	20,3
1992	2.492,3	2.101,7	390,6	15,7	278,5	11,2	58,0
1993	2.573,7	2.019,4	554,3	21,5	355,8	13,8	55,8
II-94	2.602,8	2.050,1	552,7	21,2	344,2	13,2	60,6
Espanya							
1980	12.860,2	11.239,9	1.620,3	12,6	1.415,7	11,0	14,5
1981	12.918,9	10.930,7	1.988,2	15,4	1.743,8	13,5	14,0
1982	13.101,1	10.866,3	2.234,8	17,1	2.150,9	16,4	3,9
1983	13.210,1	10.776,5	2.433,6	18,4	2.342,3	17,7	3,9
1984	13.228,2	10.359,0	2.869,2	21,7	2.604,2	19,7	10,2
1985	13.345,5	10.411,5	2.934,0	22,0	2.731,5	20,5	7,4
1986	13.961,3	10.961,3	2.943,5	21,2	2.901,8	20,9	1,4
1987	14.497,8	11.593,0	2.903,9	20,0	3.023,6	20,9	-4,0
1988	14.620,7	11.919,6	2.701,2	18,5	2.768,5	18,9	-2,4
1989	14.929,9	12.408,2	2.521,8	16,9	2.426,6	16,3	3,9
1990	15.044,1	12.619,8	2.424,3	16,1	2.351,2	15,6	3,1
1991	15.125,1	12.558,9	2.566,2	17,0	2.329,3	15,4	10,2
1992	15.193,0	12.145,9	3.047,1	20,1	2.360,4	15,5	29,1
1993	15.405,8	11.723,5	3.682,3	23,9	2.705,8	17,6	36,1
II-94	15.490,6	11.727,7	3.752,9	24,3	2.644,8	17,1	42,3

Font: INEM: EPA 4t. trimestre diversos anys. Departament de Treball de la Generalitat: Full mensual d'ocupació. Notes: A les dades d'Espanya l'atur de 1982 és de gener del 1983 i l'atur de 1991 és de novembre.

Evolució de l'atur registrat
(desocupats registrats a l'INEM)

Anys	Atur total	Indústria	Construcció	Serveis	S. o. a.*	Masculí	Femení	24 anys
Barcelona								
1980	56.230	20.326	8.566	18.889	8.392	37.262	18.968	25.941
1981	74.777	27.396	10.150	23.644	13.536	48.136	26.641	28.841
1982	95.821	33.308	10.166	31.568	20.710	61.431	34.390	40.249
1983	118.242	37.524	9.749	38.706	32.122	70.777	47.465	50.938
1984	118.819	37.517	9.330	40.275	31.127	69.094	50.300	50.117
1985	124.076	40.355	8.760	45.453	29.282	70.323	53.350	47.134
1986	125.694	38.900	7.885	49.582	29.057	66.750	58.944	45.889
1987	118.402	37.425	6.648	49.857	24.229	58.754	59.648	38.923
1988	97.077	31.982	4.480	42.468	17.962	42.579	54.498	28.596
1989	70.642	25.408	2.789	33.967	9.239	28.580	42.062	15.360
1990	66.238	24.203	2.659	33.454	5.809	26.886	39.352	13.780
1991	66.295	23.199	3.063	35.372	4.572	27.721	38.574	13.721
1992	64.491	23.785	4.461	37.193	3.956	32.795	36.696	14.029
1993	86.336	28.785	5.567	46.312	5.529	44.246	42.090	18.432
30-VI-94	89.177	30.435	5.571	47.030	5.977	46.591	42.586	17.448
Regió I								
1980	191.746	73.396	39.781	41.071	37.216	126.593	65.153	69.636
1981	233.612	91.699	42.504	50.996	48.081	151.905	81.707	104.736
1982	290.876	112.215	41.782	67.795	68.586	184.695	106.181	138.603
1983	347.181	122.390	42.334	78.596	103.185	207.111	140.070	168.029
1984	341.394	118.136	36.784	82.693	102.679	198.713	142.681	159.375
1985	353.329	127.034	33.082	92.315	99.176	197.937	154.989	152.222
1986	361.317	128.665	30.938	104.253	95.477	186.677	174.173	147.741
1987	336.597	125.422	25.897	106.306	77.420	159.557	177.040	125.436
1988	273.480	108.179	16.313	91.440	56.242	110.884	163.195	92.870
1989	206.416	89.896	10.338	74.140	31.196	74.521	131.895	54.862
1990	195.864	88.145	10.689	75.793	20.525	73.590	122.274	50.237
1991	190.669	83.178	12.372	78.778	15.833	74.259	115.410	49.566
1992	198.650	84.897	18.399	81.342	13.475	91.927	116.571	63.358
1993	251.549	103.228	23.635	104.562	19.407	128.739	122.810	70.805
30-VI-94	252.254	102.614	22.880	105.330	20.684	129.481	122.773	65.162
Catalunya								
1980	240.338	89.307	53.041	52.531	44.760	158.022	82.316	112.067
1981	298.184	113.268	59.381	66.909	57.686	193.211	104.973	134.200
1982	373.671	139.617	60.264	88.762	83.241	237.239	136.432	176.974
1983	443.312	152.409	61.083	105.658	122.150	264.402	178.910	213.330
1984	446.340	150.457	54.362	115.508	123.174	259.172	187.168	207.157
1985	461.800	160.324	49.368	128.946	120.026	2457.145	204.655	198.571
1986	472.213	160.994	46.391	144.794	116.533	241.984	230.229	192.343
1987	445.125	159.942	38.318	150.662	92.646	208.913	236.212	165.966
1988	369.471	140.168	25.188	133.639	67.234	101.957	183.852	77.654
1989	276.087	118.008	17.673	112.515	25.563	101.493	174.594	71.425
1991	270.354	112.155	20.637	115.770	19.781	104.038	166.316	70.495
1992	278.456	114.329	28.656	116.262	17.542	126.661	151.795	75.684
1993	355.816	139.411	37.660	151.104	25.260	179.614	176.202	100.338
30-VI-94	344.163	136.070	34.861	143.701	27.228	173.246	170.917	89.310

* Sense ocupació anterior

a cada àmbit incideix en trajectòries lleument divergents, tot i que l'atur registrat no és, especialment en aquest cas, l'indicador que millor il·lustra l'evolució del sector.

Tres quarts del mateix succeeix amb

el conjunt dels serveis. D'una banda, es constata que el col·lectiu d'aturats d'aquest sector ha passat a ser, d'ençà el 1983, el més voluminós a Barcelona. Possiblement l'augment de la població activa femenina n'ha estat un dels factors

responsables. A Catalunya aquest canvi estructural no es produeix fins a final del 1991, mentre que al conjunt de la Regió I -tot i el pes de Barcelona- tot just s'ha produït al llarg del darrer any.

Una breu referència als canvis estructurals del mercat laboral

Sense entrar a comentar la reforma de l'Estatut dels Treballadors i el Decret llei sobre mesures urgents de foment de l'ocupació i les repercussions que tindran en la creació d'ocupació, volem fer algunes consideracions sobre el futur que es pot endevinar a partir tant de l'evolució de les dades de l'INEM sobre aturats i contractacions com de les manifestacions fetes pels diferents agents econòmics sobre la reforma necessària del mercat laboral.

Per una banda posar de relleu d'existència d'un col·lectiu d'aturats de llarga durada, assimilable a una taxa d'atur estructural difícil d'avaluar numèricament, però en tot cas elevat i possiblement en expansió. Per altra banda, les noves formes de contractació i les noves necessitats de les empreses donaran lloc a un ampli ventall de fórmules, que dependran principalment de les necessitats de cada empresa, sigui per la seva dimensió, sigui per les necessitats pròpies de la seva activitat o per altres factors més específics.

Aquesta flexibilització permet adequar els nivells de producció a les exigències d'un mercat internacional cada cop més competitiu, afavorint la competitivitat

de les empreses. Tanmateix, calen moltes altres mesures tant o més importants per facilitar l'augment de la competitivitat. Aquest és un tema prou tractat darrerament en tots els mitjans de comunicació i sobre el qual els diferents agents econòmics posen més o menys èmfasi a l'hora de valorar les prioritats de polítiques destinades a aquest fi.

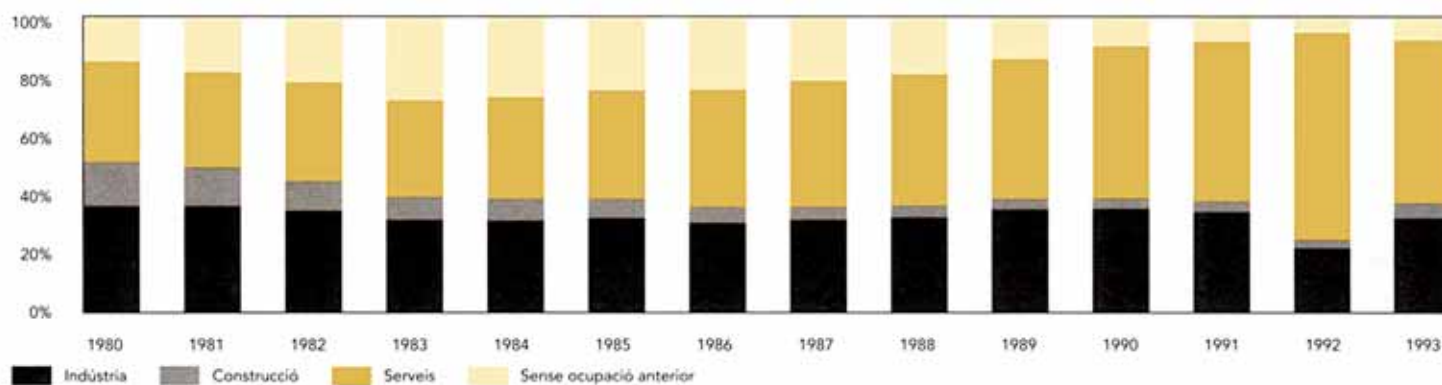
El que sí que cal considerar són els efectes que aquestes reformes del mercat laboral tenen i tindran sobre la renda familiar i sobre molts altres aspectes no estrictament econòmics. Per una banda, comença a fer-se evident, tot i l'actual període de crisi, l'existència d'un col·lectiu d'aturats de llarga durada -que podríem qualificar de crònics- sobre els quals cal aplicar una política destinada a facilitar la seva inserció al mercat laboral i en tot cas facilitar-los una renda mínima, més encara si han de suportar càrregues familiars. Aquest és un fet sobre el qual no hi ha massa divergències entre els diferents agents. De fet, el paquet d'ajuts a la contractació de majors de 45 anys aprovat recentment pel govern confirma la voluntat de solucionar aquest problema. Per altra banda, cal tenir en compte els efectes que sobre la població ocupada poden tenir totes aquestes reformes: disminució de la renda familiar disponible si s'estenen els

contractes a temps parcial o si es van succeint períodes d'ocupació i períodes de desocupació sense cobrament de prestacions. De fet, a efectes de renda disponible, no és homologable un ocupat a plena jornada a un ocupat a mitja jornada, i caldrà, si aquestes diferències es generalitzen i s'accentuen, recórrer a uns paràmetres més qualitius sobre la realitat del món laboral que la simple classificació entre aturats i ocupats.

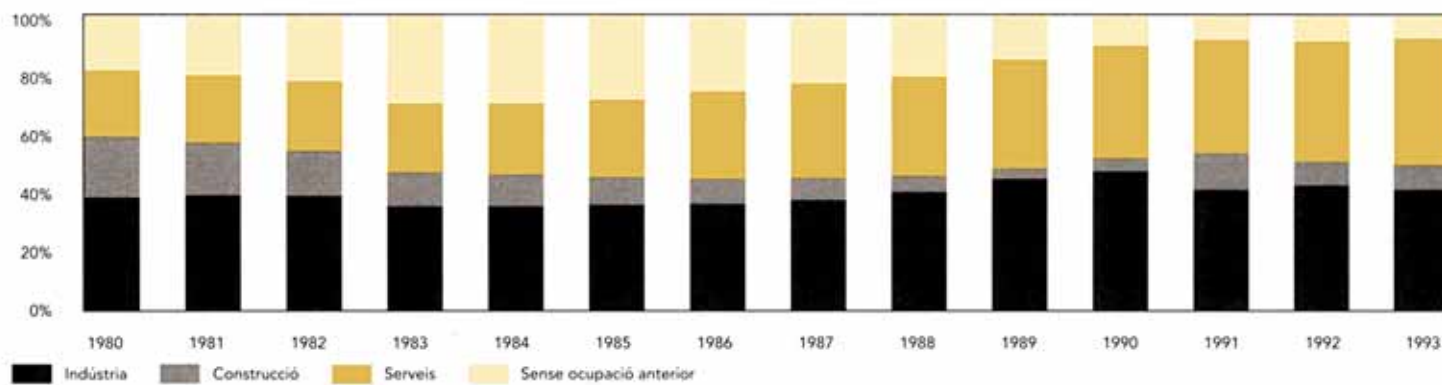
Tot plegat, en definitiva, pot afectar en més o menys grau les expectatives de renda a un termini mitjà, i aquestes expectatives incertes poden influir més del que hom podria pensar amb una visió tècnica i científista en aspectes demogràfics, com ara el retard de l'edat de matrimoni, el fet de decidir tenir fills o no tenir-ne i quants, noves formes d'organització familiar i de solidaritat, etc.

Només apuntar que aquests aspectes demogràfics poden repercutir clarament sobre l'estructura de la població activa en un futur no massa llunyà o el cost que representa mantenir un estat del benestar amb unes perspectives que apunten al fet que una part cada cop més reduïda de la població serà ocupada ja és un tema prou important com per tenir en compte i deixar, un cop més, obert el debat sobre el mercat laboral.

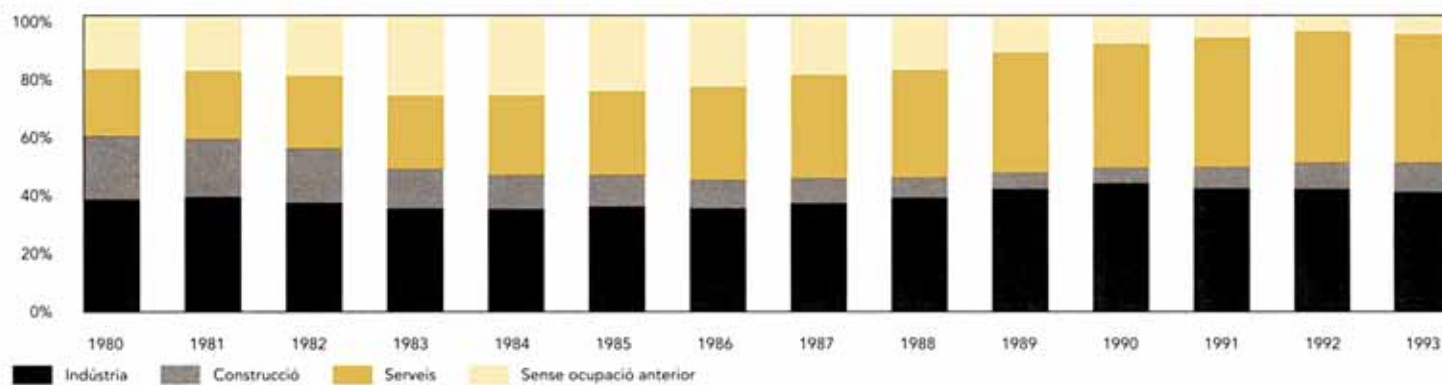
Evolució sectorial de l'atur registrat a Barcelona

Evolució sectorial de l'atur registrat a la Regió I

Evolució sectorial de l'atur registrat a Catalunya

MERCÈ TATJER I MIR, J. IGNACIO MURO MORALES, ANNA VILA I NARDI, ÀNGELA LUCÍA DE ARAUJO.

Departament de Geografia Humana, Universitat de Barcelona

Aquest estudi ha estat realitzat per encàrrec de l'Àmbit de Benestar Social de l'Ajuntament de Barcelona entre els mesos de setembre de 1993 i abril de 1994. Ha comptat amb el suport desinteressat del programa "Desarrollo científico y dinámica territorial en la España contemporánea (PB 92-0247)" de la Comisión Interministerial de Ciencia y Tecnología dirigit pel catedràtic de Geografia Humana Horacio Capel Sáez.

En el treball de camp participaren Ramon Borràs, David Caviedes, Xavier Galan, Eloy Ortega, Jofre Poch i Ernesto Sanz, objectors de consciència adscrits a l'Àmbit de Benestar Social de l'Ajuntament de Barcelona.

Aquest estudi respon a la preocupació de la Comissió d'Habitatge Social del Consell de Benestar Social de l'Ajuntament de Barcelona per tal de trobar solucions al problema d'habitatge en què es troben nombroses famílies i col·lectius no solvents, que són atesos per diferents serveis socials públics i privats, els quals es veuen obligats a ajudar-los a trobar habitatges dignes i contribuir a les despeses de lloguer d'aquests habitatges. Aquests col·lectius no solvents tenen greus dificultats per accedir als habitatges de promoció pública, i d'altra banda les seves necessitats d'habitatges també són difícils de solventar mitjançant les vies institucionals tant de caràcter municipal (Patronat Municipal d'Habitatge), com autonòmic (Adigsa), a causa de les llargues llistes d'espera amb què compten aquestes entitats, la migradesa de recursos disponibles i els compromisos ad-

quirits prèviament per solucionar altres mancances d'habitatge, generades per operacions urbanístiques o per deficiències estructurals o patologies tant en edificis públics com privats, ocupats per residents de pocs recursos econòmics.

En aquest marc prenen rellevància solucions de caràcter més puntual i assistencial en les quals es fa necessària una bona entesa entre organismes públics i propietaris privats sense afany de lucre, fonamentalment entitats religioses, fundacions i patronats, entre d'altres. L'experiència desenvolupada per Càritas a través de la Fundació Foment de l'Habitatge Social és destacable en aquest sentit, ja que ha permès trobar una mínima solució als problemes i mancances d'habitatges d'aquests col·lectius gràcies a la rehabilitació i gestió d'habitatges desocupats propietat d'institucions i patronats tant religiosos com civils. Els primers resultats positius obtinguts per aquesta fundació van fer pensar a la Comissió d'Habitatge Social en la possibilitat d'ampliar i extrapolar aquestes propostes a altres nivells.

En aquest context, l'objectiu d'aquest treball fou la identificació a la ciutat de Barcelona d'habitatges desocupats situats en edificis propietat d'institucions públiques i privades sense afany de lucre tant de caràcter civil com religiós. Davant de la dificultat de reconèixer tota la ciutat, l'estudi se centrà en quatre districtes (Ciutat Vella, l'Eixample, Gràcia i Sants-Montjuïc), en els quals és important el pes de les trames històriques, més propícies de ser-hi localitzades propie-

tats de les esmentades institucions.

L'existència d'un parc mínim d'habitatges d'aquest tipus era considerada per la Comissió d'Habitatge Social, una condició prèvia per a l'estudi de la viabilitat de crear una entitat sense afany de lucre dedicada -previ acord amb les institucions propietàries dels immobles- a l'adequació dels esmentats habitatges i a la seva cessió temporal a col·lectius desfavorits socialment i econòmicament. Les característiques jurídiques, econòmico-financeres i de gestió de l'entitat han estat objecte d'un estudi més acurat que defineix amb major precisió les primeres propostes realitzades en el si de la comissió.

Metodologia i fonts

Aquest treball s'ha realitzat en dues etapes diferenciades. En un primer moment es varen seleccionar 380 propietats residencials d'institucions jurídiques, públiques i privades dels districtes de Ciutat Vella, Eixample, Sants-Montjuïc i Gràcia. Aquesta identificació va ser possible mercès a les dades del Cadastre Municipal de Barcelona (1985) facilitades pel Departament d'Estadística de l'Ajuntament de Barcelona. En la llista del Cadastre hi figuraven per a cada propietat un conjunt de dades com ara la localització (nom i número del carrer, districte, illa, zona d'estudi) el nom de l'institució propietària, el número de locals, l'ús predominant del edificis i la superfície total construïda.

Per tal d'acotar el conjunt d'observacions i resultats de la primera fase es

va fer una segona depuració de les dades. Aquests canvis en relació a la primera fase obeïen tant a les orientacions de la pròpia Comissió de Benestar Social, com a la selecció de certes institucions identificades. En primer lloc, foren suprimides de l'anàlisi les propietats de les institucions pròpiament municipals, estatals i autonòmiques, com ara les dels ajuntaments, majoritàriament el de Barcelona, les dels Ministeris i la Generalitat, i, finalment, les de les entitats bancàries. Així mateix foren desestimades algunes propietats incloses en el grup de fundacions i patronats, i en el d'institucions religioses. Com a resultat d'aquesta selecció final es passà de 380 propietats residencials a 135, amb un total de 1.127 habitatges que són els que definitivament han estat objecte d'anàlisi per tal de detectar-hi els possibles habitatges desocupats.

El mètodes emprats per aconseguir l'objectiu final del treball han estat diversos. En primer lloc es va dissenyar una enquesta perquè hi figuressin un seguit d'informacions a fi d'avaluar les característiques dels edificis i la seva ocupació, contrastant-les amb les dades cadastrals disponibles. En segon lloc es va demanar una ampliació de les informacions cadastrals obtingudes a la primera fase, tant pel que es referia a les dades dels edificis com a la propietat d'aquests.

L'enquesta sobre els edificis conté cinc apartats: identificació de l'edifici, ús de l'edifici, estat de l'edificació, ocupació dels habitatges i observacions, i va ser re-

alitzada entre els mesos de novembre i desembre de 1993, visitant els 135 edificis finalment seleccionats.

A partir dels resultats de l'enquesta i en funció de l'objectiu principal del treball -és a dir, la identificació d'habitatges desocupats-, es van agrupar els 135 immobles escollits en quatre grans categories. A cada grup li fou assignat un codi numèric de l'1 al 4. El primer grup (codi 1) el formen edificis que contenen habitatges buits. El segon grup fa referència a un grup molt nombrós d'edificis que tot i no tenir habitatges buits, es va considerar que tenien possibilitats futures donada l'estructura d'edats dels ocupants actuals (codi 2). El tercer grup està format per edificis sense habitatges buits, però que ja tenen programes d'habitatge social, a càrrec d'institucions assistencials (codi 3); la seva representació en aquest treball és molt minsa, però pensem que es tracta d'una categoria prou significativa com per incloure-la en el treball. El quart i darrer grup (codi 4) integra una sèrie d'edificis amb una característica comuna: ser desestimats tot i tenir en alguns casos habitatges buits; els motius d'aquesta desestimació són diversos: edificis amb usos residencials majoritaris però sense possibilitats, usos residencials en extinció, predomini d'altres usos, canvis de titularitat en la propietat i, finalment, edificis afectats per processos de renovació urbana.

L'experiència d'altres treballs ens feia pensar en la necessitat de comprovar tant la qualificació urbanística dels edificis com les característiques de les

institucions propietàries abans de validar qualsevol habitatge. Pel que fa a la situació urbanística, es va realitzar exclusivament en els edificis on s'havien detectat habitatges buits. Per obtenir aquesta informació complementària es va acudir a l'Oficina de Rehabilitació de Ciutat Vella pel que fa als edificis del districte primer, i a l'Àrea d'Urbanisme de l'Ajuntament de Barcelona per a la resta. Així mateix es varen realitzar una sèrie de comprovacions puntuals al Registre de la propietat amb la finalitat de contrastar i corroborar la titularitat d'alguns dels edificis que segons l'enquesta havien canviat de propietari. Per tal de conèixer les característiques de les institucions es van realitzar una sèrie de consultes. En primer lloc, i per a les institucions religioses, es va consultar el registre de l'Arquebisbat de Barcelona. En segon lloc, i per a les fundacions i patronats civils es va consultar el Registre d'Associacions del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya. Amb aquestes dades globals i per obtenir una informació més directa sobre les propietats d'algunes institucions, es varen realitzar entrevistes amb professionals bons coneixedors d'aquestes entitats. En tota aquesta última fase es va comptar amb la col.laboració de tres objectors de consciència.

L'estudi s'estructurà en dues parts. En la primera es tractà la propietat i ocupació de les 135 finques enquestades; en la segona s'analitzà amb detall les característiques dels habitatges buits i dels edificis on aquests se situen.

Propietat i característiques generals del parc d'habitatges

L'objectiu de la primera part d'aquest estudi ha estat la identificació d'un parc d'habitatges desocupats en els 135 edificis seleccionats. D'aquests edificis se n'han analitzat diferents aspectes com ara la propietat, la localització territorial, les característiques dels edificis, les estratègies de les institucions propietàries, i també la composició social dels residents

Les institucions propietàries

En les dades del Cadastre Municipal hi consten els noms de les institucions propietàries dels edificis. Per tal de facilitar les tasques de reconeixement i de les possibles estratègies futures, es va realitzar una tipologia d'institucions. Així s'establiren cinc grups d'institucions propietàries: tres a títol individual, com ara la Diputació de Barcelona, l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau i l'Hospital de Sant Joan de Déu; i dues agrupacions que foren denominades l'una Institucions Religioses i l'altra fundacions i patronats. Dins del grup de les fundacions i patronats hi ha un conjunt divers de fundacions privades lligades a empreses o persones, i també patronats constituïts amb donacions. Com a institucions religioses hi consten figures jurídiques molt variades, majoritàriament catòliques, com l'Arquebisbat de Barcelona, parròquies, congregacions, ordes, hospitals, asils, col·legis, companyies, conferències, ger-

mandats, entre d'altres, i només en dos casos protestants. En termes generals, el patrimoni residencial de les institucions esmentades prové de donacions de particulars i, en la majoria dels casos, el seu origen és bastant antic; és destacable el cas de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, amb un patrimoni immobiliari mantingut i incrementat al llarg de diversos segles i que ja al segle passat el feia figurar com el propietari d'immobles més important de la ciutat de Barcelona.

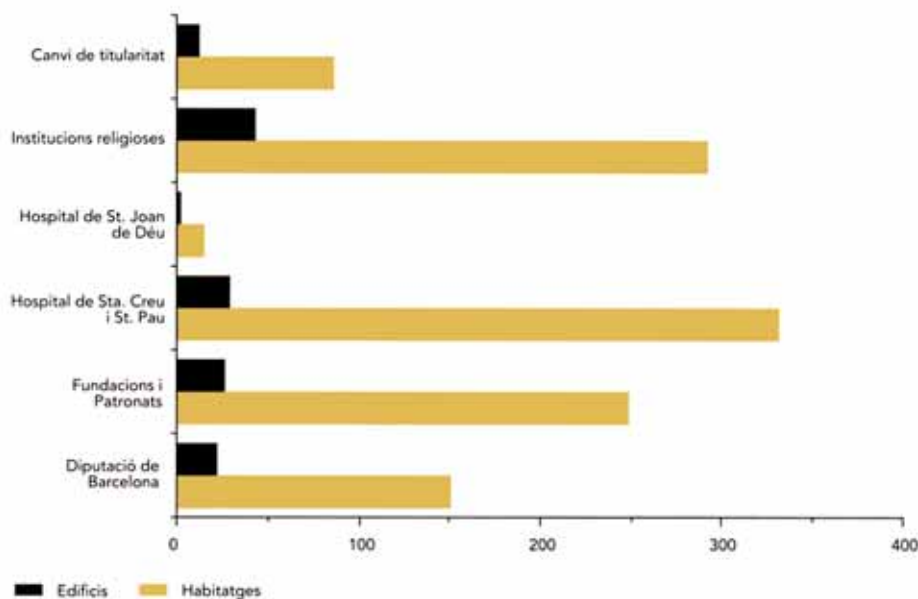
Pel que fa a la distribució dels immobles segons propietaris, els resultats foren els següents: l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau compta amb un 21,4% (29) dels edificis i el 29,5% (332) dels habitatges. Les institucions religioses tenen un 32% (43) dels edificis i un 26% (293)

dels habitatges. Les fundacions i patronats són propietaris del 20% dels edificis (27) i del 22% dels habitatges (249), i la Diputació de Barcelona del 16% dels edificis (22) i el 13,5% dels habitatges (151). Els dos grups que resten, Hospital de Sant Joan de Déu (2 edificis i 15 habitatges) i les propietats que han canviat de titularitat (12 edificis i 87 habitatges), representen conjuntament el 10% del patrimoni analitzat (gràfic 1).

Localització i presència territorial de les propietats

L'anàlisi dels edificis i habitatges segons els districtes ens dona com a resultat un alt percentatge de propietats localitzades als districtes de Ciutat Vella i

Gràfic 1
Edificis i habitatges segons els propietaris

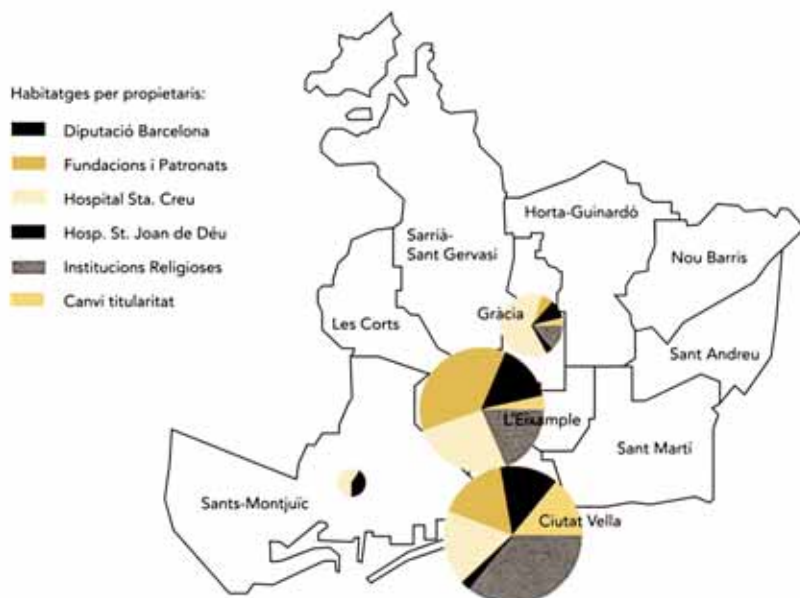

Mapa 1
Nombre d'habitatges segons els districtes

Font: Elaboració pròpia a partir del Cadastre Municipal, 1985

Mapa 2
Proporció d'habitatges segons els propietaris i els districtes

l'Eixample. Concretament, aquests dos districtes contenen el 76% dels edificis (103) i el 80% dels habitatges (908). El districte de Gràcia, amb un 20% dels edificis (27), i Sants-Montjuïc, amb el 4% (5) dels edificis, tenen una menor representació (mapa 1).

Ciutat Vella és el districte amb un major nombre d'edificis i habitatges. Amb la trama més antiga de la ciutat en aquest districte, hi són majoritàries les propietats d'institucions religioses, que representen un 33,9% (20) del total dels edificis i un 36,6% (174) dels habitatges. Les causes directes del predomini d'aquest patrimoni religiós tenen relació amb el sistema de donacions i adquisicions del qual han estat beneficiàries des de fa molt temps aquestes institucions, i també per algunes de les antigues propietats eclesiàstiques que restaren al marge dels processos desamortitzadors. En conjunt, la primera part d'aquesta argumentació serveix també per explicar la notable rellevància en aquesta zona del patrimoni de les fundacions i els patronats privats. Aquestes tenen a Ciutat Vella el 17% dels edificis (10) i habitatges (78) del total de les institucions estudiades.

Com a institucions jurídiques diferenciades hi destaquen l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau i la Diputació de Barcelona amb un 17,6% (84) i un 13,4% (64) dels habitatges respectivament. Molt per dessota es troba el patrimoni amb usos residencials de l'Hospital de Sant Joan de Déu, amb un 2% del total dels edificis de Ciutat Vella (mapa 2).

A L'Eixample, el major nombre de propietats correspon al grup de fundacions i patronats privats, que posseeixen un 34% (15) dels edificis i el 36,5% (158) dels habitatges. Les institucions religioses són propietàries del 25% (11) dels edificis i del 19% (82) dels habitatges. En aquest últim cas, la significativa desproporció està justificada per un elevat nombre de propietats no residencials, però que en un inici figuraven com a residencials en les llistes del Cadastre Municipal.

Una altra institució amb una presència important a l'Eixample és l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, amb el 22,7% (10) dels edificis i el 26% (113) dels habitatges. Amb xifres menors apareix la Diputació de Barcelona, propietària d'aproximadament el 16% del patrimoni d'institucions analitzades. Un fet destacable a l'Eixample és la petita proporció de canvis de titularitat en la propietat.

Els districtes de Gràcia i Sants-Montjuïc representen conjuntament el 23% (32) dels edificis i el 19% (219) dels habitatges, amb un predomini del districte de Gràcia, atès que Sants-Montjuïc

té una petita representació en el conjunt del treball. A tots dos districtes són majoritàries, i amb molta diferència de la resta d'institucions, les propietats de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau.

Característiques generals dels edificis

Estat de conservació (quadre 1)

La gran majoria dels 135 edificis es troben en un estat de conservació acceptable. Gairebé les tres quartes parts dels edificis estan en bones o molt bones condicions (68%). Si hi afegim els edificis que presenten característiques regulars, arribem al 87% del total. De tota manera, hi ha un percentatge significatiu d'edificis, que representen el 10% del total, en estat dolent. Per districtes la situació és la següent: a l'Eixample el 86% (38) dels edificis està en bon estat, a Ciutat Vella i a Gràcia aquesta proporció és inferior amb un 64% (38) i un 44% (12), respectivament. Això ens indica que més de la meitat del parc d'edificis del districte de Gràcia està en condicions regulars o dolentes. Contràriament, a Ciutat Vella els edificis catalogats com en mal estat no

arriben al 10% (6), tot i que els que es troben en estat regular representen el 22% (13).

Els usos no residencials

En la llista del Cadastre Municipal quedaven agrupats en la categoria de locals el conjunt d'habitatges i els locals no residencials. En el total d'edificis analitzats s'ha obtingut 1.374 locals, dels quals 1.127 són pròpiament habitatges (82%) i 247 locals amb altres usos no residencials (18%). És destacable el percentatge assolit en els edificis propietat de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, on trobem un 23,6% de locals amb usos no residencials, amb 103 locals. En els edificis de la resta de propietaris, aquest percentatge oscil·la entre el 14,5% de les institucions religioses i el 16,7% de les fundacions i patronats, que representen en ambdós casos un valor absolut de 50 locals. Les tipologies d'aquests locals estan en relació amb el comerç al detall, petites indústries, oficines i tot un seguit d'equipaments (educatius, religiosos, entre d'altres).

Els serveis, la grandària i l'antiguitat del parc d'habitatges

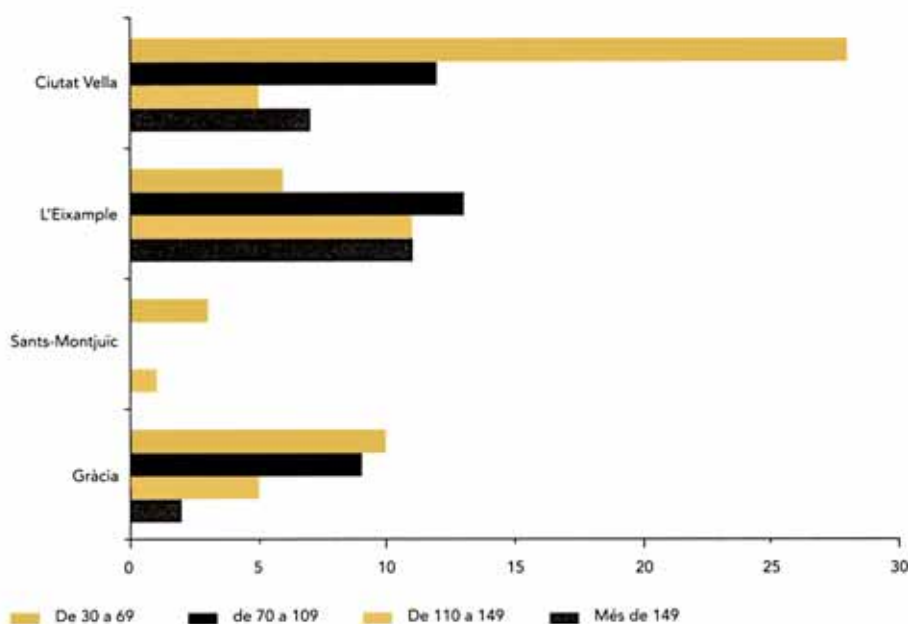
En el reconeixement dels edificis, s'hi incloïa la descripció del serveis, la grandària i l'antiguitat del parc d'habitatges, amb l'objectiu de caracteritzar amb més detall les seves potencialitats. Els edificis amb xarxa general d'aigua representen el 72,5% (18) del total. La resta tenen altres sistemes de rebuda d'aigua com per exemple l'emmagatzematge

Quadre 1
Estat de conservació dels edificis segons districtes

Districte	Molt bé	bé	Regular	Dolent	En runes	Sense dades
Districte	11	27	13	5	1	2
L'Eixample	9	29	4	1	0	1
Sants-Montjuïc	1	3	1	0	0	0
Gràcia	2	10	8	7	0	0

Font: Elaboració pròpia a partir de l'enquesta.

Gràfic 2
Edificis agrupats segons la superfície mitjana dels habitatges (en m²)

d'aigua per dipòsit i altres sistemes. Pel que fa al gas, els edificis amb connexió a la xarxa de gas ciutat són el 66% (89). Altres serveis com ara l'ascensor i la porteria tenen una representació més petita (32,5% i 22,2% respectivament).

Una dada important per conèixer les condicions d'habitabilitat i l'ocupació del parc d'habitatges és la grandària d'aquests (gràfic 2). Només ha estat possible obtenir aquesta informació per 123 dels 135 edificis. D'aquests edificis un 38% tenen una superfície d'entre 30-69 m². La superfície mitjana global dels habitatges és del 98 m², valor prou elevat tenint en compte l'antiguitat dels edificis. La superfície mínima és de 36 m² i la màxima, de 217 m². Per districtes trobem di-

ferències importants. Així, per exemple, la superfície mitjana a l'Eixample és de 124 m² enfront els 69 m² de Sants-Montjuïc. També per dessota de la mitjana global es troba el districte de Gràcia, amb 89 m², i el de Ciutat Vella, amb 82 m².

Una altra de les qüestions de l'enquesta es referia a la data de construcció dels edificis. A priori es coneixia que gran part del parc d'habitatges fou construït al segle passat. Atès que no fou possible disposar de les dades de construcció que figuren al Cadastre Municipal, el mètode utilitzat per establir-les fou bàsicament a partir tant de les informacions externes que es troben en els edificis (placa de construcció, elements arquitectònics...) com de les informacions donades pels

llogaters. Com a resultat d'aquesta observació qualitativa s'obtingueren informacions de 85 dels 135 edificis. A partir d'aquestes dades s'establiren uns períodes amplis: 6 edificis anteriors al segle XIX, 9 edificis de mitjan segle XIX, 24 del final del s. XIX, 34 del principis del segle XX i 12 de mitjan aquest segle. A manera de conclusió podem dir que el 45% dels edificis amb data de construcció coneguda són anteriors al segle XX.

Estratègies de les institucions envers les propietats immobiliàries

La ciutat de Barcelona ha experimentat canvis notables en els darrers anys com a conseqüència d'un procés de renovació urbana molt ampli i fruit, també, del creixement econòmic dels darrers anys. Aquest procés ha estat especialment important en les trames antigues, especialment a Ciutat Vella. Des del 1985, quan fou realitzat el Cadastre Municipal, fins ara, s'han produït canvis, tant pel que fa a la propietat com, i sobretot, en la situació urbanística, que han quedat reflectits en el nostre estudi, gràcies a les enquestes i a posteriors comprovacions al Registre de la Propietat, i a l'Oficina de Rehabilitació de Ciutat Vella i a l'Àrea d'Urbanisme, ja que malauradament la informació cadastral disponible no recull la totalitat dels canvis jurídics ni urbanístics de les finques registrades al cadastre.

En aquest apartat es volen posar de relleu les diferents conseqüències d'aquest procés: per una banda, els can-

vis de titularitat en la propietat; per l'altra, la situació urbanística actual dels edificis, com també les estratègies de les institucions en relació a les seves propietats, com ara el manteniment del patrimoni i els canvis d'usos.

S'han detectat 12 canvis de titularitat en la propietat, que afecten un total de 76 habitatges, majoritàriament ubicats a Ciutat Vella. Gairebé tots els nous titulars són persones físiques -antics llogaters o persones particulars-, i només s'han detectat tres casos de transacció empresarial. Un nombre important d'edificis es troben actualment afectats pels processos anteriorment descrits de renovació urbana. Aquests processos impliquen diferents graus de canvis. Així, trobem des de dos edificis que ja han estat derruïts, fins a d'altres afectats per expedients de demolició (8); també cal assenyalar, per altra banda, els casos de millora en l'estat d'edificació, com és l'aprovació d'expedients de rehabilitació (4) i/o la concessió de cèdules d'habitabilitat (5).

Un aspecte interessant, i que s'ha obtingut exclusivament a partir de l'enquesta realitzada, ha estat l'anàlisi de les estratègies de les institucions en relació a les seves propietats. D'una banda, s'ha analitzat el grau de satisfacció dels llogaters en relació al manteniment dels edificis per part dels propietaris, com també els conflictes que aquest fet origina. Molts dels problemes de manteniment afecten propietats localitzades al districte de Gràcia, on s'ha detectat fins i tot un edifici amb patologies estructurals greus.

Les institucions de les quals s'han recollit més queixes han estat les institucions hospitalàries i religioses. Per contra, s'han recollit algunes mostres de satisfacció en la gestió i el manteniment d'alguns edificis per part dels propietaris.

Finalment, una altra estratègia portada a terme per les institucions és el canvi d'ús en les propietats. És a dir, la reconversió dels habitatges en usos no residencials, com equipaments i usos relacionats amb les activitats de l'institució propietària, i en oficines. Aquest és un fenomen que es dona sobretot en el districte de l'Eixample i en algunes zones ben localitzades dels altres districtes i que té la seva explicació en la progressiva terciarització urbana que ha experimentat la ciutat.

Composició social dels residents

En el disseny de l'enquesta realitzada per a 135 edificis, i com un aspecte lligat amb l'ocupació dels habitatges, ha estat inclòs un apartat sobre les tipologies del veïnatge. Aquest apartat consta de cinc entrades establertes així per tal d'aproximar-nos a la composició social dels edificis. L'enquestador havia de discriminar habitatges amb famílies, col·lectius no familiars, habitatges amb un únic resident, l'edat mitjana dels residents i, per últim, l'estatus social dels ocupants. D'aquestes dades se n'ha fet una explotació qualitativa.

Com a característica general podem dir que gairebé tots els edificis contenen vivendes amb famílies, llevat dels consi-

derats com a equipaments diversos o destinats a les finalitats pròpies dels mateixos propietaris (residències d'ordes religiosos, col·legis de les institucions). Amb tot, però, hem identificat un nombre apreciable d'habitatges no familiars, com immigrants, grups d'estudiants i d'altres, i també la presència d'habitatges amb un únic resident. Una gran part dels edificis amb aquestes característiques es concentren al districte de Ciutat Vella.

Pel que fa a la mitjana d'edat dels residents caldria realitzar un estudi més aprofundit basat en el Padró Municipal, amb l'objectiu de poder fer afirmacions amb solidesa. Sense aquest estudi, s'han utilitzat les informacions secundàries i l'observació personal, tot arribant a la conclusió genèrica que la població resident està notablement envellida. Aquest fet és fonamental per tal d'identificar un conjunt d'immobles que tot i que no tenen actualment habitatges buits, la seva estructura d'edats fa pensar en futures utilitzacions. Una altra qüestió que s'ha de destacar i que va ser objecte de l'enquesta era l'estatus social dels residents. L'elecció dels districtes que es va fer a l'inici del treball ja ens feia pensar que aquest tendria cap a les classes socials mitjanes i mitjanes-baixes, i així ho confirmen les informacions recollides pels enquestadors, tot i que són difícils de quantificar.

Les condicions socials per districtes i per ocupants és igualment difícil d'establir. En qualsevol cas els residents han manifestat l'existència de problemes que tenen relació amb la convivència, amb

l'origen de la població resident, amb la conservació del patrimoni i la renovació urbana, i amb la percepció de situacions com ara la marginalitat social. La localització concreta d'aquesta tipologia de problemes no té una relació directa amb les àrees més deprimides del teixit urbà, encara que es facin més evidents en aquestes zones.

Els habitatges desocupats

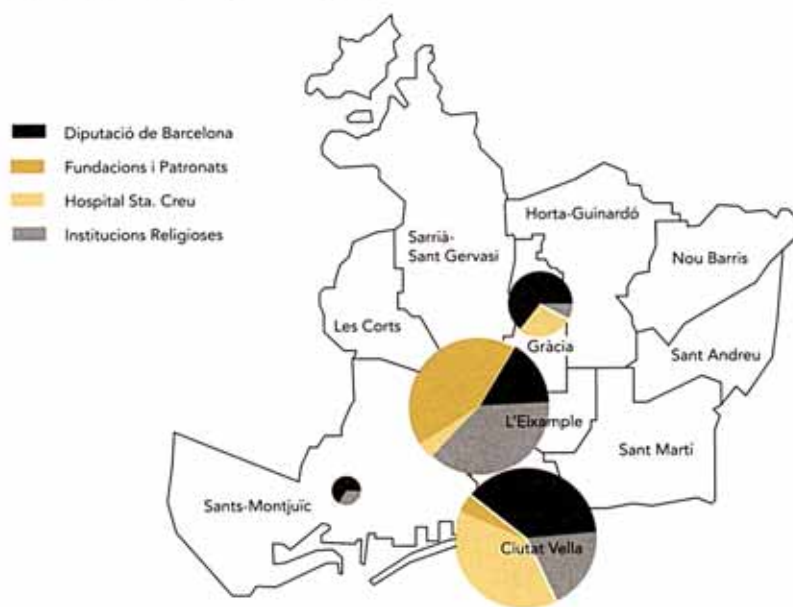
Fins aquí s'ha realitzat una descripció del total del parc d'habitatges estudiat. L'última part d'aquest estudi analitza amb més detall la titularitat i la localització dels habitatges desocupats, el seu estat de conservació, les causes i durada de la desocupació i, per últim, les possibilitats d'ocupació en altres edificis.

Titularitat i localització dels habitatges desocupats

Del conjunt de 135 edificis estudiats, amb 1.127 habitatges s'han localitzat 66 habitatges desocupats en 33 immobles, valor que representa un 6 % del parc total d'habitatges analitzat. D'aquests un 89 % tenen possibilitats d'utilització immediata, de la resta, 8 podrien ser reconvertits i 2 tenen problemes estructurals greus.

La proporció d'habitatges buits per edifici és de l'ordre de 2 habitatges buits/edifici. Els habitatges tenen una superfície mitjana de poc més de 100 m², amb valors que oscil·len per sota dels 40 m² i per sobre dels 200 m².

Mapa 3
Habitatges buits segons els propietaris i els districtes

Font: Enquesta

Pel que fa a la localització dels habitatges observem que n'hi ha un predomini de desocupats a Ciutat Vella i a l'Eixample, amb valors del 39,4% sobre el total d'habitatges buits (mapa 3). Aquesta major proporció està en relació amb el fet que és precisament en aquests districtes on hi ha un nombre total més elevat d'edificis i habitatges estudiats. Els altres dos districtes, Sants-Montjuïc i Gràcia, tenen valors molt inferiors amb un 4,5% i 16,7% respectivament.

Per institucions trobem que la Diputació de Barcelona és el propietari amb més habitatges buits, amb un 34,8 % del total, seguit de les Institucions Religioses amb un 25,8%. L'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau té un 21,2 % dels

66 habitatges buits i en últim lloc se situen les Fundacions i Patronats amb un 18,2 % . És interessant ressaltar el diferent valor entre els habitatges buits i el total d'habitatges de les institucions per tal d'entendre estratègies diverses. Així, el cas de la Diputació de Barcelona és paradigmàtic perquè té una proporció molt elevada del total d'habitatges buits en relació al seu parc immobiliari. En els altres casos hi ha un ajustament més lògic amb les mitjanes generals.

Estat de conservació

En línies generals podem afirmar que els edificis amb habitatges desocupats es troben en bon estat de conserva-

ció. Així, els edificis que es troben en mal estat representen un 18,1% enfront del 10% que trobàvem pel conjunt dels immobles. Els edificis catalogats en estat regular són el 27,3 % i els edificis que es troben en condicions bones i molt bones sumen el 54,6%, percentatge inferior al 68% que es trobaven en aquests estat en les xifres globals.

Per districtes observem una correlació semblant amb els valors obtinguts en l'anàlisi global dels immobles. Així, proporcionalment, al districte de Gràcia trobem el major nombre d'edificis en un estat regular o dolent. A l'Eixample, 11 dels 13 edificis amb habitatges buits es troben en bones o molt bones condicions, mentre que a Ciutat Vella només 5 de les 12 totals es troben en aquests estat.

Tot i que en línies generals es pot afirmar que l'estat de conservació dels edificis està en relació a les àrees on aquestes es troben (fet que es pot observar en les propietats de la Diputació), cal remarcar que pel que fa a les institucions religioses això no és així. Perquè, malgrat que la major part de les propietats de les institucions religioses es localitzen a l'Eixample, districte on els immobles en línies generals es troben en un bon estat, el seu parc immobiliari és el que està en pitjor estat.

Causas i durada de la desocupació

Un cop identificats els habitatges s'analitzaren les causes de la desocupació. Com ja s'ha comentat l'estat dels edificis amb habitatges buits és menys

bo. Per tant, podem considerar que les condicions d'habitabilitat són un factor important pel que fa a la desocupació dels habitatges. A més d'aquest factor n'hi ha d'altres igualment importants, alguns dels quals han estat ja valorats. Ens referim per exemple a les estratègies dutes a terme per les diferents institucions propietàries. Així, la mateixa manca de condicions d'habitabilitat pot ser també una estratègia clara encaminada a accelerar un procés de canvi d'ús dels immobles. Aquest fenomen, observat en més d'un cas, porta intrínseca la manca de control directe sobre el patrimoni i es constata en alguns casos una estacionalitat en l'ocupació, un fenomen que predomina en certes àrees de Ciutat Vella. Una altra de les causes de la desocupació pot ser deguda als elevats preus de lloguer dels habitatges, que fa pensar en la voluntat de provocar canvis d'usos o de tipologies d'ocupants en les propietats residencials.

Aquesta és l'anàlisi pel que fa a les estratègies dels propietaris, però també han estat detectades estratègies dels llogaters que aprofiten els baixos preus del

pisos per mantenir-los llogats encara que no hi resideixin habitualment.

Possibilitats d'ocupació en altres edificis

L'objectiu principal del treball era la identificació d'habitatges buits en immobles propietat d'institucions jurídiques. Tot i això s'han considerat també un conjunt d'edificis on s'ha comprovat que podia haver-hi en un futur habitatges buits. Aquest fet es justifica a partir de la consideració d'un grau d'envelliment important dels ocupants en un elevat nombre d'edificis. A partir de l'enquesta es van separar amb un codi especial (codi 2) totes les finques que complien aquestes condicions. Caldria, però, clarificar que aquest parc d'edificis amb possibilitats s'ha considerat com una reserva que es podria utilitzar si s'arribés a acords amb les institucions propietàries.

Percentualment aquesta tipologia representa el 20,7% (28) del total dels 135 edificis amb un conjunt de 265 habitatges que signifiquen un 23,5% del total.

Quadre 2
Edificis amb possibilitats segons districtes i propietaris

Propietaris	Ciutat Vella	L'Eixample	Sants-Montjüic	Gràcia	Totals
Diputació de Barcelona	2	1			3
Fundacions i Patronats	4	4			8
Hospital Sta. Creu i St. Pau		6	2	1	9
Hospital St. Joan de Déu				1	1
Institucions Religioses	6	1			7
Totals	12	12	2	2	28

Font: Elaboració pròpia a partir de l'enquesta.

Aquests immobles es concentren majoritàriament als districtes de l'Eixample i Ciutat Vella (quadre 2).

Aquesta concentració es deguda en bona part al major nombre total d'habitatges i edificis en aquestes zones, però també cal remarcar que ambdós districtes presenten les taxes d'envelliment més elevades per al conjunt de la ciutat de Barcelona.

Per propietaris, es pot dir que destaquen en aquest grup les propietats de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau amb un 40% de total dels habitatges que nosaltres hem considerat amb possibilitats. Les fundacions i patronats tenen un 29% d'aquests habitatges i les institucions religioses i la Diputació de Barcelona un 22,2% i un 6,7%, respectivament.

Conclusions

La realització d'aquest estudi ens ha permès arribar a diverses conclusions relacionades amb les propietats d'institucions jurídiques a Barcelona. En concret, hem pogut constatar l'existència d'un important parc d'edificis residencials, propietat d'institucions jurídiques, ubicats en els districtes de Ciutat Vella, L'Eixample, Gràcia i Sants-Montjuïc, amb representacions extrapolables a la resta de la ciutat.

Els districtes de Ciutat Vella i l'Eixample són els que apleguen un major nombre d'aquestes propietats -un 76 % del total; les que pertanyen a institucions religioses se situen majoritàriament a Ciutat Vella, mentre que les fundacions i

patronats sovintegen més a L'Eixample; Gràcia reuneix el 20 % de les propietats estudiades, i es destaca la presència de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau i de la Diputació de Barcelona.

Les principals institucions propietàries són, per ordre d'importància, l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, amb 29 edificis i 332 habitatges; seguit de la Diputació, amb 22 edificis i 151 habitatges; i del conjunt d'institucions religioses -una trentena-, entre les quals poques posseeixen més de dues finques. Les fundacions i patronats no religiosos en conjunt posseeixen 27 edificis.

A grans trets, les institucions titulars dels edificis mantenen estratègies rendistes pròpies dels propietaris tradicionals: control de la propietat, cobrament de lloguers i mínimes inversions en manteniment o millora. També s'han apreciat en alguns casos actituds que tendeixen a la revalorització dels immobles tant mitjançant la venda a particulars i empreses com mitjançant la conversió d'habitatges en usos terciaris, en aquells edificis més idonis per la seva estructura o ubicació. En el treball de camp s'ha observat 12 canvis de titularitat, majoritàriament en propietats d'institucions religioses i hospitalàries. Malgrat el valor del Cadastre com a font bàsica d'informació, es fa necessari comprovar les dades cadastrals, en especial pel que fa als canvis de titularitat i la qualificació d'usos, entre d'altres. En general, les institucions mantenen un bon control de les finques i s'ha detectat només un cas de subarrendament d'habitatges destinats a allotjar po-

blació immigrada. En un altre sentit, cal destacar que algunes institucions civils i religioses ja participen en programes socials d'habitatge.

S'han detectat 66 habitatges desocupats, que representen un 6 % del parc analitzat. D'aquest total, 58 habitatges serien d'ocupació immediata; dels vuit que resten, 6 ofereixen àmplies possibilitats de reconversió, ja que s'hi donen activitats no residencials obsoletes i, finalment, només dos habitatges es troben en edificis amb problemes estructurals, concretament amb aluminosi. Els habitatges desocupats s'ubiquen majoritàriament als districtes de Ciutat Vella i l'Eixample, amb 26 habitatges cadascun, seguits de Gràcia amb 11 habitatges i de Sants-Montjuïc només amb tres habitatges desocupats. A aquestes xifres cal afegir un total de 265 habitatges amb possibilitat d'ocupació futura, atesa l'elevada taxa d'envelliment dels seus ocupants.

En conjunt, el treball mostra l'interès d'aquesta via per trobar solucions que permetin fer front a una part del complex problema d'habitatge que tenen els col·lectius més desfavorits de la ciutat de Barcelona. 🔑

LA SALUT DE LA GENT GRAN DE BARCELONA

M. ISABEL PASARÍN RUA, CARMÉ BORRELL I THIÓ, ANTONI ARIAS I ENRICH, ANTONI PLASÈNCIA I TARADACH.

Institut Municipal de la Salut

La gent gran és el grup de població que presenta més problemes de salut i incapacitat i, per tant, utilitza més els serveis sanitaris.¹ A més, tenen menys suport social fonamentalment a causa de la pèrdua de la parella i d'amics i familiars.² Atès que l'augment de la longevitat és difícil d'assolir, és important conèixer la qualitat de vida de la gent gran i el grau d'autonomia que tenen per tal d'adequar els recursos socio-sanitaris que els són destinats.³

L'Institut Municipal de la Salut (IMS) ha realitzat tres enquestes de salut a una mostra de la població no institucionalitzada de la ciutat de Barcelona (anys 1983, 1986 i 1992) amb la finalitat de conèixer la salut percebuda, els estils de vida i la utilització de serveis sanitaris de la població. L'any 1992 es va realitzar la tercera d'aquestes enquestes a una mostra de 5.000 persones de la ciutat.⁴ L'Informe sobre l'estat de salut de la gent gran de la ciutat de Barcelona el va fer l'IMS l'any 1993, a petició de la Gerència de l'Àmbit de Benestar Social, amb motiu de l'Any europeu de la gent gran.

Aquest treball pretenia conèixer la morbiditat percebuda, la capacitat funcional i la utilització de serveis sanitaris de la gent més gran de 64 anys de la ciutat de Barcelona.

Metodologia de l'Enquesta de salut de Barcelona 1992

L'univers estadístic de l'ESB-92 va ser tota la població de Barcelona ciutat. La població de referència es va restringir

a la població no institucionalitzada. La unitat de mostra de l'estudi va ser l'individu. Es va realitzar un mostratge estratificat tenint en compte 17 variables socio-demogràfiques de cadascuna de les seccions censals a partir del padró municipal d'habitants de la ciutat de Barcelona de l'any 1986. La grandària de la mostra va ser de 5004 persones. D'aquesta mostra, 893 eren majors de 64 anys.

La informació es va recollir a partir de dos qüestionaris. El qüestionari general estava dirigit a les persones majors de 14 anys i tenia els següents apartats: morbiditat aguda i crònica, utilització de serveis sanitaris, estat de salut percebut i estudi dels estils i condicions de vida relacionats amb la salut, pràctiques preventives de la població, suport social, característiques de l'habitatge de l'entrevistat i dades socio-demogràfiques. L'altre qüestionari era per a les persones menors de 15 anys i per a les persones amb incapacitat per respondre'l. Aquest segon qüestionari tenia tots els apartats anteriors excepte els referents a l'estat de salut percebut i el d'estudi dels estils de vida, pràctiques preventives i suport social.

L'enquesta va ser dissenyada per una comissió multidisciplinària dirigida des de l'IMS. El treball de camp, que va durar des del mes de febrer de 1992 fins al mes de gener de 1993, va ser realitzat per l'empresa SOFEMASA sota la supervisió directa de l'Institut d'Estudis Metropolitans de Barcelona i segons les instruccions i criteris establerts per l'Institut Municipal de la Salut. L'equip de treball

de camp va estar format per 15 enquestadors i un coordinador. La formació es va realitzar en tres sessions i mitjançant un Manual de l'Enquestador que els hi ser entregat. L'Institut d'Estudis Metropolitans va realitzar un control de qualitat supervisant la recollida d'informació, el sistema de selecció dels efectius, el control de la mostra i el procés de codificació.⁵

Les variables que es van estudiar per a aquest treball són l'edat, el sexe, l'existència de trastorns crònics, la percepció de l'estat de salut propi, la reducció de l'autonomia per realitzar activitats de cura personal i de la vida quotidiana, el grau de dificultat i grau d'ajuda que necessiten per realitzar activitats de la vida diària, les visites mèdiques en les dues setmanes prèvies a l'entrevista, el lloc on es va realitzar la darrera consulta a un metge i l'hospitalització durant els últims 12 mesos.

L'Enquesta de Salut realitzada a la ciutat proporciona informació rellevant respecte a la situació de salut i els aspectes

(1) Evashwick C, Rowe G, Diehr P, Branch L. Factors explaining the use of health care services by the elderly. Health services research 1984;19:357-82.

(2) Kane RL. Special needs of the elderly. En: Holland WW, Detels R, Knox G. Oxford Textbook of the Public Health. Vol. 4: Specific Applications. Oxford: Oxford University Press, 1985:446-57.

(3) Grimley Evans J. Prevention of age-associated loss of autonomy: epidemiological approaches. J Clin Dis 1984; 37:353-63.

(4) Institut Municipal de la Salut. Estructuras de apoyo social y estado de salud en población de más de 60 años. Protocolo de estudio. Documento intern. Barcelona 1994.

(5) Borrell C, Arias A, Baranda L, Lozares C. Manual de l'Enquesta de Salut de Barcelona 1992. Ajuntament de Barcelona, Barcelona 1992

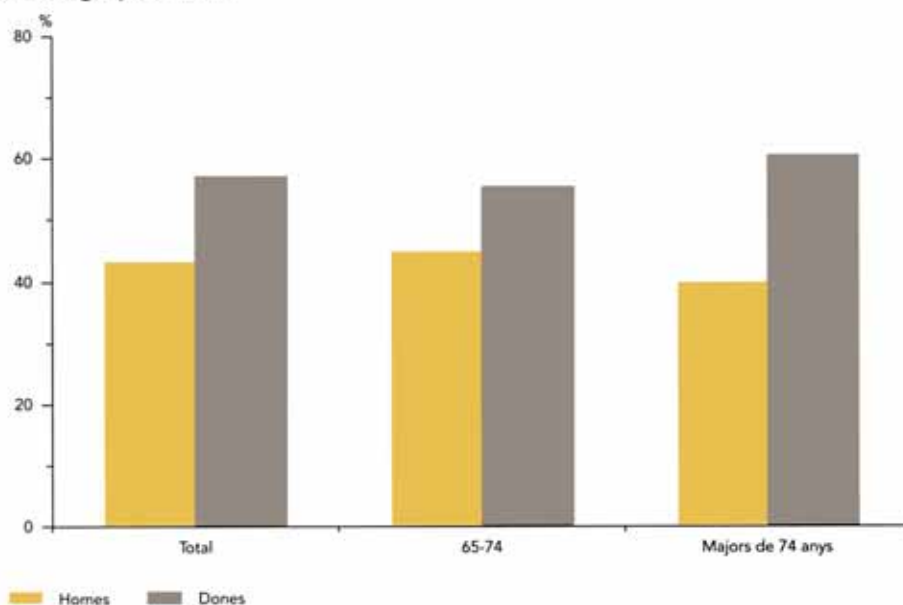
tes relacionats amb aquesta dels ciutadans de Barcelona i dels seus principals grups socials, com en aquest cas la gent gran. És d'especial interès pel fet que dona informació referent a tota la població i no només d'aquella que consulta habitualment els serveis sanitaris públics. Dues grans funcions que compleixen les enquestes de salut realitzades a la ciutat són: en primer lloc, que permeten conèixer i veure l'evolució en el temps de la situació de salut i de necessitat de la població. En segon lloc, a l'hora de planificar i gestionar els recursos són una eina que, proporcionant informació de base de la població, afavoreixen l'aplicació de criteris d'equitat.

Resultats

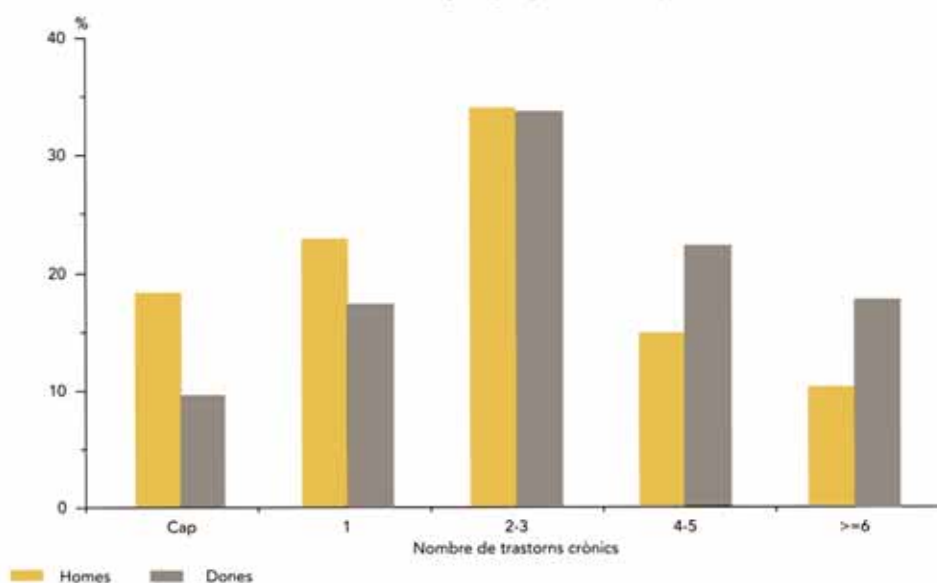
La mostra estava formada per 893 persones majors de 64 anys, el 42,9% homes i el 57,1% dones, amb predomini de dones en els dos grups d'edat estudiats (65-74 i majors de 74 anys). En el gràfic 1 es mostra la distribució per edat i sexe. El 94% van respondre al qüestionari general i el 6% al d'incapacitats.

En la taula 1 es mostra la morbiditat crònica declarada. Destaquen per la seva freqüència, en els homes, l'artrosi, la mala circulació, els trastorns cardíacs i el mal d'esquena crònic, i en les dones destaquen l'artrosi, mala circulació, varices a les cames i els problemes nerviosos/depressions. El 86,9% de les persones majors de 64 anys declaren patir almenys un trastorn crònic. En el gràfic 2 es mostra el nombre de trastorns crònics declarats se-

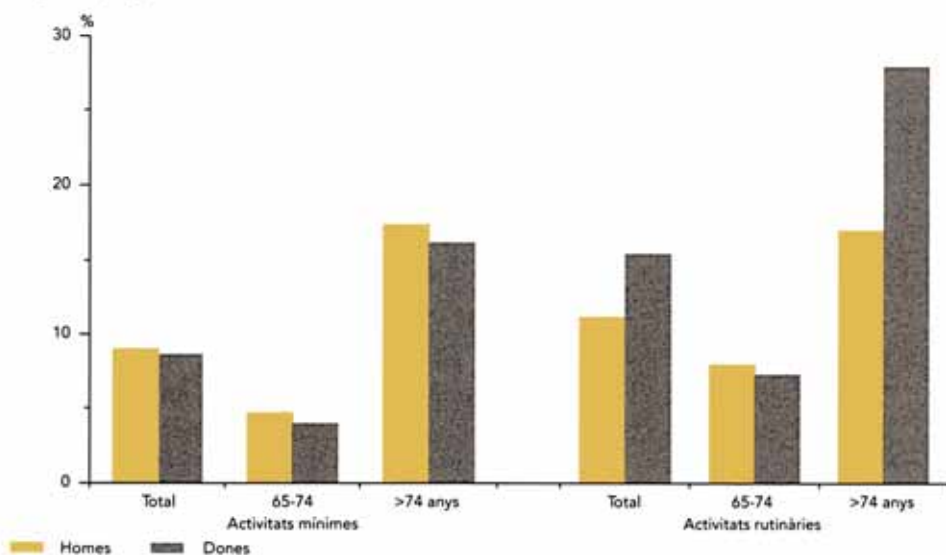
Gràfic 1
Distribució dels individus majors de 64 anys de la mostra de l'ESB-1992, segons el sexe i els grups d'edat

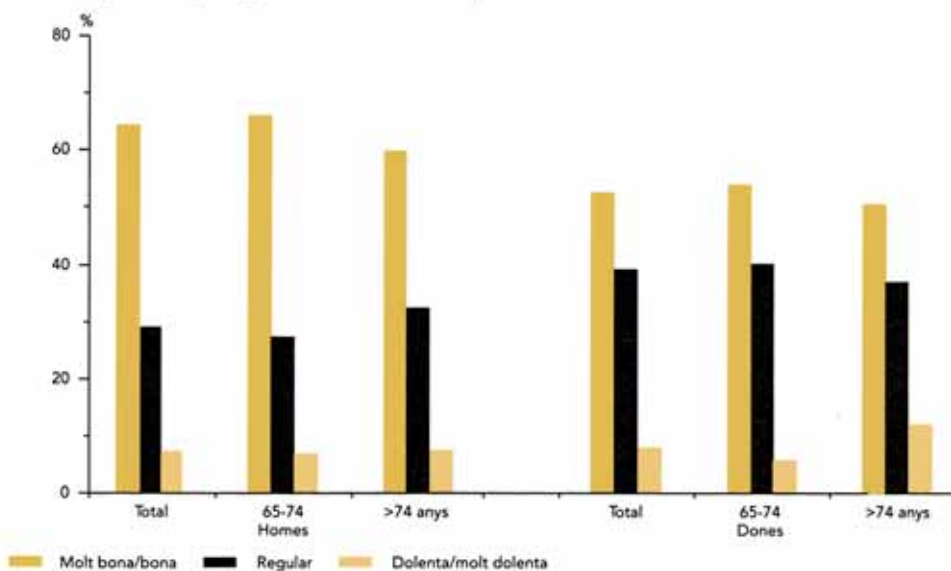
Gràfic 2
Distribució dels individus majors de 64 anys de la mostra de l'ESB-1992, segons el nombre de trastorns crònics declarats, per grups d'edat i per sexe.

Gràfic 3
Distribució dels individus majors de 64 anys de la mostra de l'ESB-1992 segons declarin necessitar ajuda per fer activitats mínimes i per fer activitats rutinàries, segons grups d'edat i sexe.

Gràfic 4
Distribució dels individus majors de 64 anys de la mostra de l'ESB-1992 per grups d'edat i per sexe, segons l'estat de salut percebut.

gons el sexe i el grup d'edat, essent les dones les que declaren patir un major nombre de trastorns crònics.

El 8,8% dels majors de 64 anys declaren necessitar l'ajuda d'altres per realitzar activitats mínimes tal com ara la higiene personal, menjar, banyar-se o moure's per la casa. El 13,6% declaren que necessiten l'ajuda d'altres per fer activitats rutinàries com fer la feina de casa, anar al banc o sortir de casa per qual-sevol motiu. En el gràfic 3 es mostra la distribució per edat i sexe. Destaca que en el cas de les activitats mínimes les diferències entre els dos sexes són mínimes, però per a les activitats rutinàries són les dones les que en major proporció declaren necessitar l'ajuda d'altres per a la seva realització. A més, la necessitat augmenta considerablement a partir dels 75 anys.

L'estat de salut percebut per les persones majors de 64 anys és globalment millor per als homes que per a les dones, fet que també s'observa en la gent més jove. L'estat de salut percebut empitjora amb l'augment de l'edat, quan es presenten trastorns crònics i quan es requereix ajuda per realitzar activitat mínimes i per activitats rutinàries (gràfics 4 i 10).

A l'enquesta es preguntava específicament als majors de 64 anys sobre la dificultat que presentaven per realitzar activitats més concretes (taula 2) i si rebien ajuda per realitzar-les (taula 3). Les activitats en què una major proporció de persones presenten dificultats per realitzar-les eren: en els homes, tallar-se les ungles dels peus, pujar i baixar escales,

Taula 1.

Morbidity crònica declarada pels individus majors de 64 anys de l'ESB-1992. Es presenten el total de casos i el percentatge que representen en cada grup d'edat.

	Total n=893	Homes			Dones		
		Total n=383	65-74 n=254	>=75 n=129	Total n=509	65-74 n=312	>=75 n=197
Al·lèrgies cròniques	68 (7,6)	15 (3,9)	9 (3,7)	6 (4,5)	53 (9,7)	30 (11,3)	22 (10,3)
Artrosi o reumatisme	489 (54,8)	135 (35,2)	84 (33,1)	51 (39,3)	354 (69,6)	211 (67,5)	144 (72,8)
Bronquitis crònica	99 (11,1)	60 (15,6)	37 (14,7)	22 (17,3)	39 (7,7)	18 (5,9)	21 (10,6)
Asma	44 (4,9)	13 (3,3)	10 (4,1)	2 (1,8)	31 (6,1)	14 (4,4)	17 (8,9)
Diabetis	106 (11,9)	55 (14,4)	35 (13,9)	20 (15,6)	51 (9,9)	37 (11,8)	14 (7,1)
Migranyes	97 (10,9)	32 (8,3)	20 (8,0)	11 (8,8)	65 (12,8)	45 (14,4)	20 (10,4)
Trastorns de pròstata	—	85 (22,2)	47 (18,6)	37 (29,1)	—	—	—
Mal d'esquena crònic	259 (29,0)	58 (15,2)	38 (14,8)	21 (16,0)	200 (39,3)	113 (36,3)	87 (44,1)
Mala circulació	356 (39,9)	110 (28,6)	67 (26,2)	43 (33,4)	247 (48,4)	147 (47,0)	100 (50,7)
Trastorns cardíacs	162 (18,2)	75 (19,7)	45 (17,7)	30 (23,6)	87 (17,0)	39 (12,4)	48 (24,3)
Morenes	62 (6,9)	21 (5,5)	14 (5,4)	7 (5,7)	41 (8,0)	28 (8,9)	13 (6,5)
Problemes nerviosos/depressions	178 (20,0)	51 (13,3)	35 (13,9)	16 (12,1)	127 (25,0)	75 (24,0)	52 (26,6)
Embòlia/atac de feridura	34 (3,8)	22 (5,9)	12 (4,7)	11 (8,2)	12 (2,3)	5 (1,7)	7 (3,3)
Varices a les cames	191 (21,4)	39 (10,2)	25 (9,8)	14 (10,8)	152 (29,9)	96 (30,6)	56 (28,6)
Cataractes	137 (15,3)	53 (14,0)	20 (8,0)	33 (25,8)	83 (16,4)	31 (9,9)	52 (26,5)
Ceguesa	33 (3,7)	13 (3,3)	5 (1,8)	8 (6,2)	20 (4,0)	6 (1,8)	15 (7,5)
Sordesa	113 (12,6)	49 (12,9)	22 (8,6)	28 (21,4)	63 (12,4)	25 (8,1)	38 (19,3)
Paràlisi	14 (1,5)	8 (2,0)	5 (1,9)	3 (2,3)	6 (1,1)	3 (0,9)	3 (1,6)
Defectes de parla	25 (2,8)	15 (3,9)	7 (2,8)	8 (5,9)	10 (1,9)	4 (1,2)	6 (3,2)
Manca de mà, peu, braç o cama	6 (0,7)	2 (0,6)	2 (0,6)	—	4 (0,8)	1 (0,4)	3 (1,6)
Angina de pit/infart	53 (5,9)	31 (8,2)	20 (7,9)	11 (8,7)	21 (4,2)	9 (2,8)	13 (6,4)
Demència senil (*)	19 (35,2)	7 (28)	—	—	12 (41,4)	—	—

(*) Demència senil: només dels que han respòs el qüestionari d'incapacitats (N= 54 : homes= 25 dones= 29)

caminar, cuinar el seu menjar i anar al mercat/fer la compra personal; mentre que en les dones era tallar-se les ungles dels peus, pujar i baixar escales, anar al mercat/fer la compra personal, caminar, sortir al carrer, banyar-se/dutxar-se i asseure's i aixecar-se de la cadira.

Pel que fa a les activitats referides a l'autonomia de la persona dintre del seu habitatge, com per exemple anar al lavabo, asseure's i aixecar-se de la cadira, cuinar el seu menjar i menjar, són les dones les que en major proporció presenten difi-

cultat. Respecte a les activitats que donen autonomia per sortir de casa i relacionar-se amb altres persones -caminar, pujar i baixar escales, sortir al carrer, anar al mercat/fer la compra personal, administrar-se els diners- també són les dones les que en major proporció presenten dificultat.

Pel que fa a aquelles activitats referents a la cura personal i d'higiene (vestir-se i desvestir-se, afaitar-se, pentinar-se, banyar-se/dutxar-se, tallar-se les ungles dels peus) no hi ha una diferència per sexes tan clara.

Un punt important que calia tenir en compte era si les persones que declaraven tenir dificultat en la realització d'activitats rebien ajuda per realitzar-les. Tal com es mostra a la taula 3, són més els homes que les dones els que reben ajuda per realitzar les activitats que donen autonomia dintre de l'habitatge, referides al moviment físic (asseure's i aixecar-se de la cadira i anar al lavabo). Per a les activitats que donen autonomia per sortir de casa i relacionar-se no s'han presentat diferències rellevants per se-

Taula 2.

Distribució, per grups d'edat i per sexe, dels individus majors de 64 anys de l'ESB-1992, que han declarat que tenen dificultats per realitzar activitats de la vida diària. Es presenten el nombre de casos total i el percentatge que representen per cada grup d'edat.

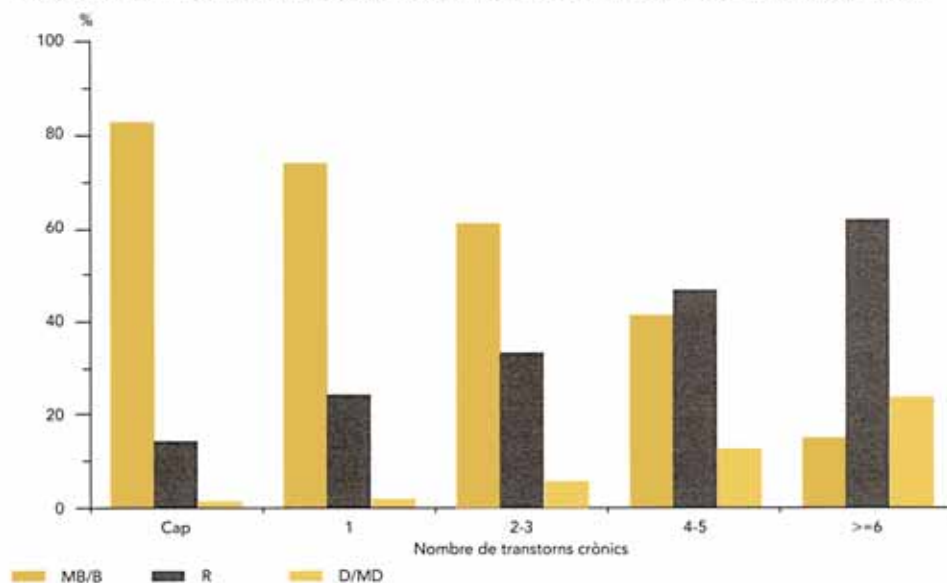
	Homes			Dones		
	Total n=371	65-74 n=244	>=75 n=127	Total n=493	65-74 n=297	>=75 n=196
Caminar	41 (11,1)	17 (7,1)	24 (19,0)	76 (15,3)	21 (7,2)	54 (27,7)
Asseure's i aixecar-se de la cadira	20 (5,5)	8 (3,4)	12 (9,4)	50 (10,1)	12 (4,2)	38 (19,1)
Anar al lavabo	14 (3,7)	5 (2,1)	8 (6,7)	31 (6,3)	12 (4,0)	19 (9,9)
Vestir-se i desvestir-se	16 (4,3)	7 (3,0)	9 (6,8)	29 (5,9)	8 (2,6)	21 (11,0)
Pujar i baixar escales	49 (13,3)	22 (8,9)	28 (21,7)	111 (22,5)	42 (14,1)	69 (35,3)
Sortir al carrer	29 (7,9)	13 (5,4)	16 (12,8)	61 (12,5)	18 (6,1)	43 (22,2)
Cuinar el seu menjar	40 (10,7)	17 (6,8)	23 (18,1)	36 (7,3)	7 (2,2)	29 (14,9)
Afaitar-se (homes)						
Pentinar-se (dones)	18 (4,8)	9 (3,8)	9 (6,8)	25 (5,0)	5 (1,7)	20 (10,1)
Banyar-se/dutxar-se	31 (8,4)	14 (5,7)	17 (13,6)	56 (11,4)	16 (5,3)	40 (20,6)
Tallar-se les ungles dels peus	66 (17,7)	26 (10,8)	39 (31,1)	147 (29,8)	58 (19,7)	88 (45,1)
Menjar	8 (2,1)	2 (0,8)	6 (4,5)	14 (2,8)	2 (0,7)	12 (5,9)
Anar al mercat/fer la compra personal	38 (10,2)	14 (5,9)	24 (18,5)	89 (18,1)	27 (9,0)	62 (31,8)
Administrar-se els diners (donar o rebre canvi) o pagar rebuts	15 (4,1)	8 (3,1)	7 (5,9)	31 (6,2)	5 (1,6)	26 (13,3)
Utilitzar el telèfon	17 (4,6)	7 (2,7)	10 (8,0)	20 (4,0)	2 (0,6)	18 (9,1)

Taula 3.

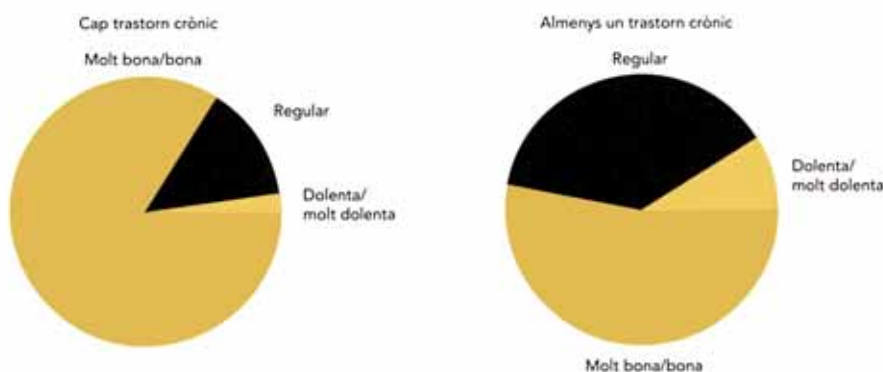
Distribució, per grups d'edat i per sexe, dels individus majors de 64 anys de l'ESB-1992 que, tenint dificultat en realitzar alguna activitat de la vida diària, han declarat tenir l'ajuda d'algué per realitzar-la. Es presenten el nombre de casos total i el percentatge que representen per cada grup d'edat.

	Homes			Dones		
	Total	65-74	>=75	Total	65-74	>=75
Caminar	47,6	35,1	56,5	49,6	60,6	45,3
Asseure's i aixecar-se de la cadira	70,4	49,2	85,4	47,1	53,8	44,9
Anar al lavabo	79,2	61,1	90,3	57,9	46,0	65,1
Vestir-se i desvestir-se	82,2	72,4	90,6	63,0	64,4	62,4
Pujar i baixar escales	49,6	42,6	55,2	38,9	33,2	42,3
Sortir al carrer	64,5	57,6	70,1	67,6	65,0	68,6
Cuinar el seu menjar	82,1	82,5	81,8	85,3	91,4	83,9
Afaitar-se (homes)						
Pentinar-se (dones)	77,4	65,3	90,5	71,2	78,7	69,3
Banyar-se/Dutxar-se	79,7	60,3	95,2	74,4	69,5	76,4
Tallar-se les ungles dels peus	83,9	71,2	92,3	81,1	74,3	85,6
Menjar	59,4	0	0,5	81,0	100	77,7
Anar al mercat/Fer la compra personal	75,5	65,5	81,7	77,7	29,3	70,7
Administrar-se els diners (donar o rebre canvi) o pagar rebuts	72,6	61,5	83,8	83,0	100	79,9
Utilitzar el telèfon	63,3	56,4	67,8	76,5	100	74,2
Grafics						

Gràfic 5
Distribució dels individus majors de 64 anys de la mostra de l'ESB-1992 segons l'estat de salut percebut dependent del nombre de trastorns crònics declarats.

Gràfic 6
Distribució dels individus majors de 64 anys de la mostra de l'ESB-1992 segons la percepció de l'estat de salut dependent que presentin un o més trastorns crònics o no en presentin cap.

xes, però cal remarcar que la proporció de persones que reben ajuda és menor que en les altres activitats. Al voltant del 75-85% de les persones majors de 64

anys que tenen dificultat per realitzar activitats d'higiene i cura personal reben ajuda per a la seva realització.

Pel que fa a la utilització de serveis

sanitaris, en les dues setmanes prèvies a l'entrevista, el 33,3% dels homes i el 32,9% de les dones majors de 64 anys van visitar a un metge, i el 2,2 i 3,4%, respectivament, van fer una consulta telefònica. Amb relació al lloc on van fer la darrera consulta, destaca que el 64% dels homes i el 72,3% de les dones van fer la consulta a un ambulatori de la Seguretat Social (gràfic 11). Quan s'ampliava el període recordatori a 12 mesos, el 79,5% dels homes i el 83,8% de les dones majors de 64 anys havien consultat un metge.

El 15,6% dels homes i el 12,5% de les dones majors de 64 anys van ser hospitalitzats en el decurs dels 12 mesos previs a l'entrevista; de les persones hospitalitzades, al 51,2% dels homes i al 67,6% de les dones els van fer algun tipus d'operació o d'intervenció quirúrgica durant la seva estada a l'hospital.

Conclusions

Una de les maneres de conèixer l'estat de salut de la gent gran de Barcelona és a través de l'Enquesta de Salut que s'ha realitzat, ja per tercera vegada, a la ciutat.

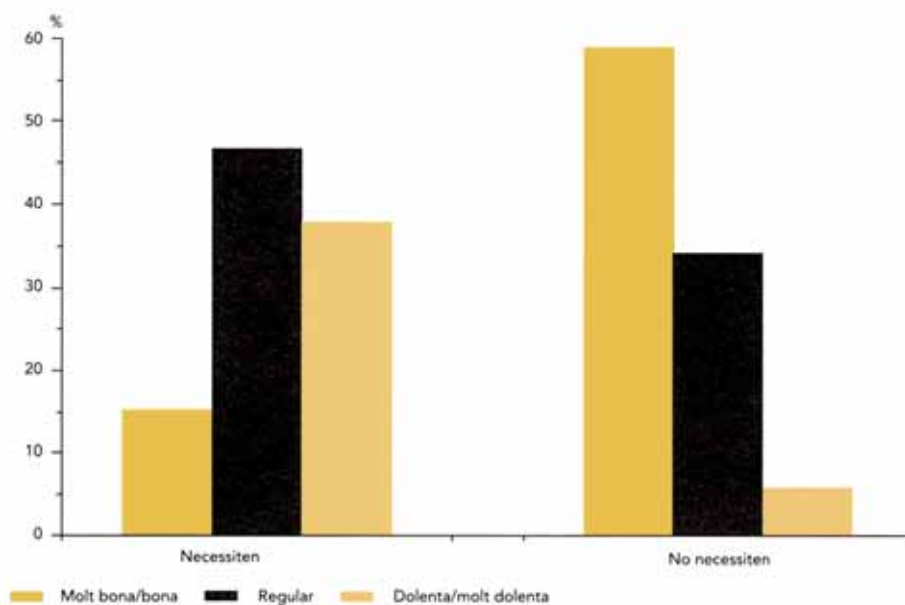
Com a principals conclusions destaquen els següents punts:

— El 81,9% dels homes i el 90,6% de les dones majors de 64 anys declaren patir almenys un trastorn crònic, i els trastorns crònics més declarats són l'artrosi i la mala circulació. Les dones presenten major nombre de trastorns crònics que els homes.

— El 8,8% de les persones majors de 64 anys declaren que necessiten ajuda

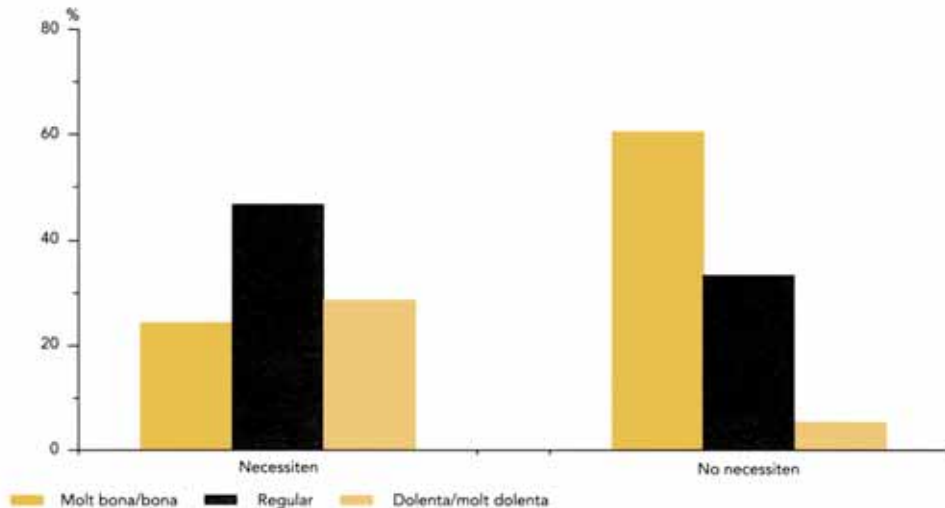
Gràfic 7

Distribució dels individus de la mostra de l'ESB-1992 segons la seva percepció de l'estat de salut percebut depenent que necessitin o no l'ajuda d'altres persones per la realització d'activitats mínimes (ex.: fer la higiene personal, menjar, banyar-se, moure's per la casa).

Gràfic 8

Distribució dels individus de la mostra de l'ESB-1992 segons la seva percepció de l'estat de salut percebut depenent que necessitin o no l'ajuda d'altres persones per la realització d'activitats rutinàries (ex.: fer la feina de casa, anar al banc, sortir de casa per qualsevol motiu).

d'altres persones per realitzar les activitats mínimes de cura personal i un 13,6% necessiten ajuda per realitzar activitats rutinàries. Aquestes necessitats són més importants a partir dels 74 anys.

— Un 25,1% dels homes i un 39% de les dones presenten almenys una activitat amb dificultats per a la seva realització.

— Les activitats en què major proporció de persones presenten dificultats per realitzar-les són:

. En els homes: tallar-se les ungles dels peus, pujar i baixar escales, caminar, cuinar el seu menjar i anar al mercat/fer la compra personal.

. En les dones: tallar-se les ungles dels peus, pujar i baixar escales, anar al mercat/fer la compra personal, caminar, sortir al carrer, banyar-se/dutxar-se i asseure's i aixecar-se de la cadira.

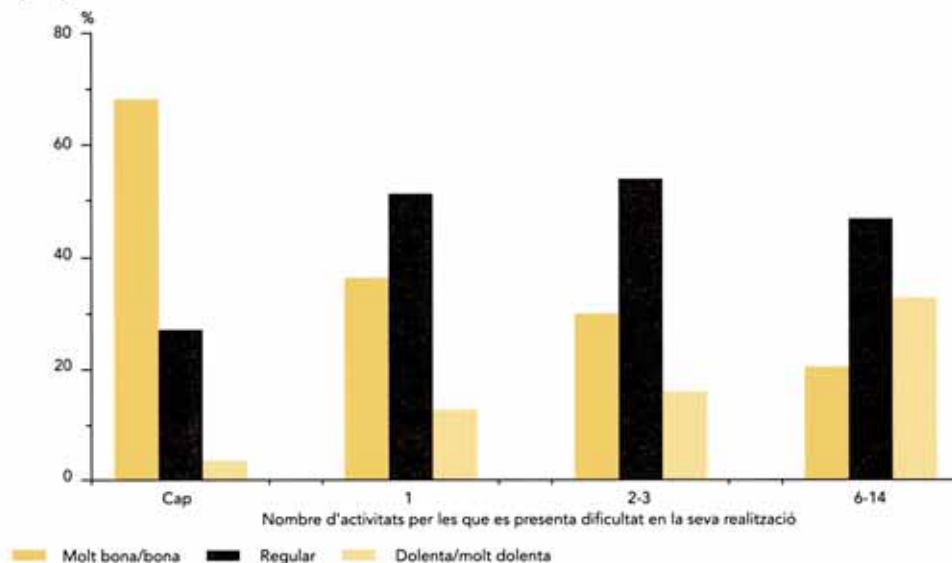
. En aquestes activitats més del 10% de persones presenten dificultats per a la seva realització.

Les dones i els majors de 74 anys són els que presenten major nombre d'activitats amb dificultat per realitzar-les.

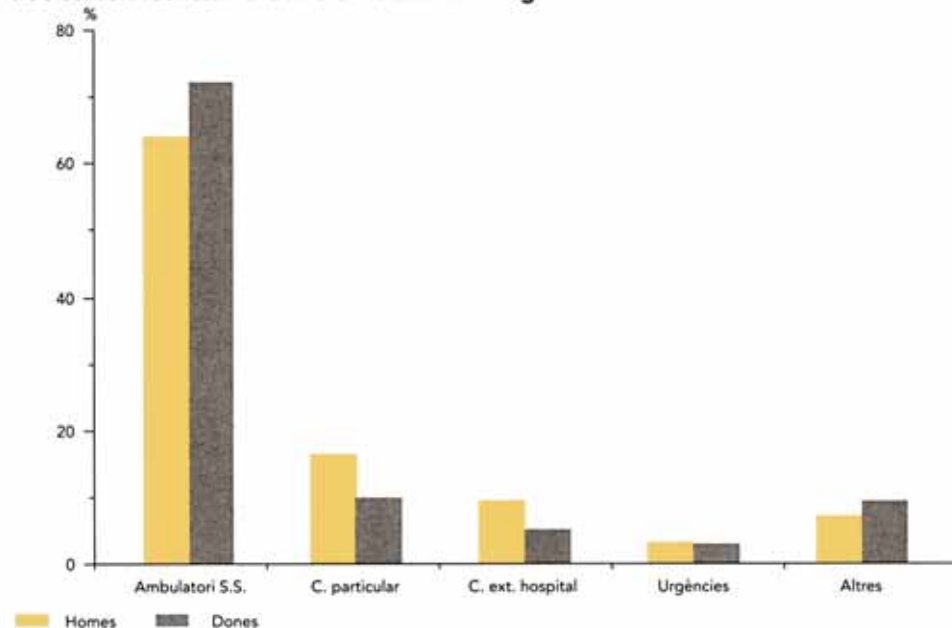
Un 64,1% dels homes i un 52,7% de les dones tenen una percepció del seu estat de salut percebut molt bona/bona. L'estat de salut percebut és pitjor en els majors de 74 anys.

Es produeix un empitjorament de l'estat de salut percebut conforme augmenta el nombre de trastorns crònics, conforme es necessita l'ajuda d'altres per realitzar activitats de la vida quotidiana i a mesura que augmenten les activitats amb dificultats per realitzar-les.

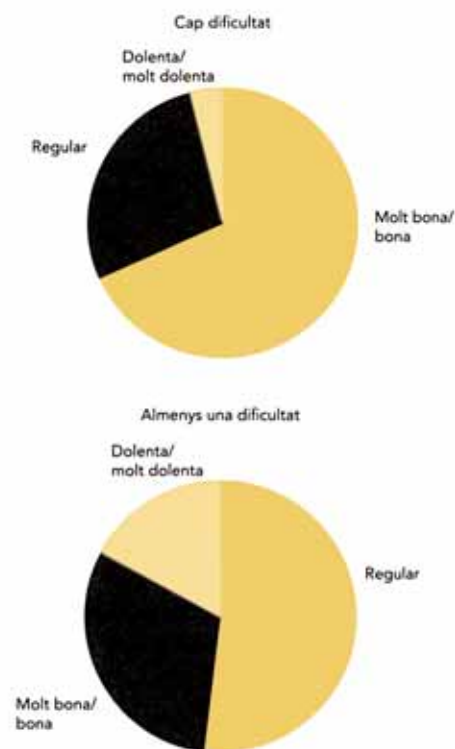
Gràfic 9
 Distribució dels individus majors de 64 anys de la mostra de l'ESB-1992 segons l'estat de salut percebut depenent del nombre d'activitats de la vida diària per les que presenten dificultats en la seva realització.

Gràfic 11
 Distribució dels individus majors de 64 anys de la mostra de l'ESB-1992 segons el lloc on van realitzar la darrera visita a un metge

Gràfic 10
 Distribució de l'estat de salut percebut dels individus majors de 64 anys de la mostra de l'ESB-1992 segons presentin dificultat en la realització d'una o més activitats de la vida diària o no en presentin cap.

Al voltant del 80% de les persones majors de 64 anys van visitar un metge durant el període d'un any. El 64% del homes i el 72,3% de les dones van efectuar la darrera consulta a l'ambulatori de la Seguretat Social.

— Un 15,6% dels homes i un 12,5% de les dones declaren haver estat hospitalitzats l'any anterior a l'entrevista.

LA IMATGE DE LA JOVENTUT A BARCELONA I A L'ÀREA METROPOLITANA

Monc

JOSEP M. LAHOSA I CAÑELLAS. Direcció de Programes de Prevenció

En el marc del programa d'anàlisi de la realitat criminològica, desenvolupat per l'Ajuntament des de 1984 mitjançant l'Enquesta de victimització i opinió sobre la seguretat ciutadana, l'Àmbit de la Via Pública ofereix, a partir de 1992, a d'altres àrees municipals la possibilitat d'utilitzar una submostra suficient per realitzar investigacions que siguin d'interès per completar un millor coneixement de la realitat de la ciutat.

Els darrers mesos de 1992 hi havia un seguit d'informacions que tenien com a protagonistes el segment jove de la ciutat. Les Secretaries Tècniques de Prevenció dels districtes detectaven un fort augment de la demanda de control, especialment adreçades a aquesta població; les informacions generades pels mèdia incidien en una determinada imatge de la joventut; per altra banda l'Àmbit de Benestar Social i la Regidoria de Joventut estaven realitzant en aquest moment una investigació sobre "Les condicions de vida i valors dels joves a Barcelona".¹

Així, es va considerar, conjuntament amb la Gerència de l'Àmbit de Benestar Social i la Regidoria de Joventut, l'oportunitat de realitzar una investigació sobre la imatge que la població tenia dels joves, a través d'una submostra de l'Enquesta de victimització, de 2.254 persones de Barcelona i l'àrea metropolitana. En aquest sentit, i com que estàvem ultimant el disseny del qüestionari de l'Enquesta de victimització, vàrem acordar estructurar una bateria de preguntes que ens permetés conèixer la imatge que la població té de la joventut tenint en

compte els mateixos paràmetres que s'havien considerat en la investigació realitzada per Informació Cartogràfica i de Base (ICB)². Per altra banda, i com que la nostra enquesta es realitza també en l'àmbit metropolità, podíem obtenir resultats sobre les diferències, si es que n'hi havia, entre l'espai central i els espais metropolitans.³

La hipòtesi del treball era que la imatge dels joves ve condicionada per l'edat i per la relació que es manté amb aquest col·lectiu, pressuposant que millora com més propera és aquesta relació. Així, es va fer pivotar l'anàlisi de les dades a partir de tres atributs:

- persones joves (menors de 26 anys)
- persones de 26 i més anys que tenen relació amb gent jove
- persones de 26 i més anys sense relació directa amb joves

Totes les preguntes es van creuar amb aquesta variable, cosa que va permetre comparar el que pensen els joves (menys de 26 anys) amb la imatge que tenen ells mateixos i les altres generacions.

Com veuen els barcelonins i els ciutadans metropolitans els joves ?

La població de Barcelona es refereix als joves en termes de "moderació"; en cap dels aspectes proposats (l'enquesta demanava als entrevistats la seva opinió sobre la joventut entorn a les següents contraposicions: solidaris/egoïstes, agressius/pacífics, contestataris/confor-

mistes, idealistes/pragmàtics, compromesos/indiferents, ganduls/treballadors, familiars/independents)⁴, n'hi ha gaires que pensin que els joves ho són "molt" i tampoc no n'hi ha gaires que pensin que ho són "gens". La imatge que en resulta dona les següents característiques:

Els joves d'avui són indiferents, contestataris i treballadors (més del 60% de les respostes); pacífics, egoïstes, idealistes i independents (entre un 52% i un 56% de les respostes).

Pel que fa als ciutadans de l'àmbit metropolità, encara que coincideixen en la visió "moderada" dels joves li confereixen alguns trets diferenciadors; així, veiem que consideren la joventut

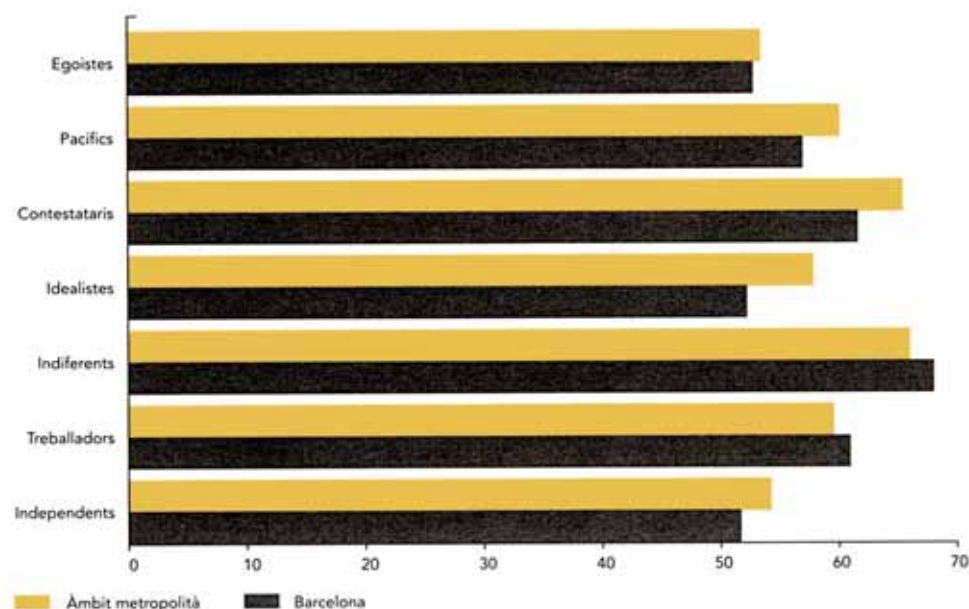
(1) Els joves de Barcelona. ICB desembre 1992. Publicat al núm 2 de BARCELONA SOCIETAT.

(2) Cal tenir en compte que aquesta investigació es realitza en el marc de l'Enquesta de Victimització i opinió sobre la Seguretat Ciutadana i una submostra de la població entrevistada. Així, aquesta enquesta s'estructura amb una mostra de 12.800 entrevistats (7.020 a Barcelona ciutat i 5.780 a l'àmbit metropolità) sobre la victimització (la condició de víctima no és quelcom universal) i tres submostres (segons parts del qüestionari) que el 1993 anaven adreçades a analitzar: l'opinió sobre la seguretat ciutadana (4.266), l'opinió sobre el trànsit i posicionament davant de les conductes transgressores (4.266) i la imatge de la joventut (2.254)

(3) L'enquesta sobre la imatge de la joventut a Barcelona i a l'AMB la va realitzar, entre el 15 de gener i el 15 de març de 1993, l'Institut d'Estudis Metropolitans, en base a una mostra de 2.254 entrevistes telefòniques aleatòries (1.132 a Barcelona i 1.122 a la resta de l'AMB), sota la direcció de l'equip de l'Enquesta de Victimització i Opinió sobre Seguretat Ciutadana format pels professors de la Universitat de Barcelona Anna Alabart; Josep M. Argay i Juli Sabaté.

(4) Cal fer esment, encara que sigui una disgressió, que les investigacions que es fan sobre la joventut i els joves parteixen d'uns valors socialment acceptats (societat dels adults i acceptació dels adults); en aquest sentit caldria, per tal que els analistes, habitualment adults, no errin en les seves anàlisis, confirmar que els valors sobre els hom treballa tenen les mateixes preponderàncies en el segment de la població jove.

Gràfic 1
Imatge dels joves

més pacífica, força més contestatària i més idealista que els ciutadans de Barcelona.

Són els propis joves (menys de 26 anys) els que s'atorguen la millor imatge.⁵ En aquesta primera definició de la joventut s'observen algunes diferències entre el tres atributs abans esmentats. Mentre els joves assenyalen el caràcter no compromès de la seva generació com a primera característica, s'accentua el valor que es concedeix al tre-

ball; resten importància a la contestació, però no obstant això es consideren més idealistes que el que la població en general creu. De la població de més de 26 anys, els que hi tenen relació directa s'aproximen força a la pròpia imatge dels joves. Fins i tot en alguns aspectes tenen una posició més positiva; així, veiem com un 63% pensen que una de les característiques dels joves d'avui és la no agressivitat, mentre que un 54'6% de la població de més de 26 anys que no tenen relació amb joves considera el contrari.

L'aspecte en el qual es distancien més les respostes dels joves i dels adults que tenen relació amb ells és la que te veure amb la independència, per als joves la seva generació és força indepen-

dent, per a la població adulta la dependència de la família inhabilita la independència personal.

Es creu que, en aquest ordre, els joves han assolit un nivell de consciència democràtica força alt, la convivència o la cohabitació familiar és un dret desenvolupat a partir de l'autonomia personal, la independència es considera quelcom més que una qüestió financera.

Finalment, els qui no tenen contacte directe amb els joves els consideren indiferents i poc compromesos, contestataris, egoistes, independents, agressius i pragmàtics, i, com a qualitat els hi reconeixen ser treballadors. A la ciutat de Barcelona la imatge que es té de la joventut varia segons els districtes de residència dels enquestats. A la taula 1 es poden veure els percentatge donats a cada característica o tret principal dels joves, desglossats pels 10 districtes de la ciutat; i permet comparar-los amb la mitjana de l'àmbit metropolità.

La imatge de la joventut segons el sexe, l'edat i els ingressos familiars

Si veiem la posició en relació al sexe dels entrevistats, comprovem que les dones consideren la joventut un xic més egoista que els homes, una mica més agressiva, força més contestatària, més idealista que pragmàtica, força menys indiferent, més treballadora i una mica més independent.

Si hom analitza la imatge que es té de la joventut en relació a l'edat dels entrevistats, es comprova com la màxima

(1) Cal analitzar aquestes dades en relació al rol i la relació que estableixen les dones, especialment les mares, amb fills que conviuen a la llar familiar. En aquest sentit, elles són les que han d'establir de forma quotidiana els pactes sobre el comportaments i horaris coneixen més directament les angoixes i preocupacions i també saben les dificultats del mercat de treball.

diferència entre la imatge que tenen els joves (menys de 26 anys) i els adults es concentra en la franja d'edat de 26 a 46 anys. Després, la serenitat de la maduresa i en especial la dels avis modula força les opinions negatives, en el benentès que així es considerin. Així doncs, podríem dir que hi ha una certa complicitat tàcita entre la primera i la tercera generació; si existeix confrontació generacional és entre pares relativament joves (fins als 50 anys) i fills.

Els entrevistats amb més renda consideren els joves força més egoistes, més pragmàtics, menys compromesos i menys independents; per la seva banda, les capes mitjanes són les que consideren els joves menys agressius i més treballadors; les persones amb rendes baixes consideren que els joves són força contestataris i idealistes.

La imatge sobre els trets ideològics de la joventut

Per tal de completar la imatge que la població té de la joventut, es va demanar als entrevistats que situessin els joves en relació a un seguit de conceptes, alguns dels quals també s'havien analitzat en l'enquesta sobre condicions de vida i valors dels joves (ICB, SA).

Encara que dels conceptes recollits a la nostra enquesta no sempre tenim possibilitats de comparació amb l'enquesta de valors (ICB) podem dir que la imatge que la població té de l'actitud dels joves s'apropa força a la realitat manifestada per ells.

Taula 1
La imatge dels joves i el territori

	Egoista	Pacífica	Contestat. pend.	Idealista	Indiferent	Treball.	Ind
Barcelona	52,58	56,71	61,35	52,14	67,65	60,7	51,62
Ciutat Vella	48,39	53,23	54,1	37,5	54,1	53,33	49,21
L'Eixample	53,71	55,56	57,63	46,82	67,82	67,07	50,57
Sants-Montjuïc	53,98	53,1	67,86	53,15	64,04	63,72	59,48
Sarrià-Sant Gervasi	46,55	63,16	63,33	51,85	77,59	56,14	51,67
Les Corts	52,22	51,14	64,13	48,89	69,15	57,78	47,19
Gràcia	60,67	60,98	47,62	48,15	73,86	64,63	51,76
Horta-Guinardó	42,61	70,54	57,76	53,98	70,43	65,14	41,59
Nou Barris	57,89	48,84	58,33	52,34	70	53,17	55,22
Sant Andreu	51,04	59,57	69,47	56,38	64,21	56,84	53,13
Sant Martí	53,55	55,33	69,33	62,91	66	61,18	53,59
Àmbit metropolità	53,2	59,9	65,1	57,6	65,8	59,4	54,2

La imatge que la població té dels trets ideològics de la joventut s'acosta prou a la pròpia imatge dels joves; és palesa aquesta concordança amb els valors que la joventut considera prioritaris: la igualtat de sexes, la solidaritat, la llibertat sexual, el rebuig al servei militar, etc. En el cas de valors no principals és quan es dona un cert allunyament entre ambdues imatges: el cas més paradigmàtic, per la importància social que s'hi dona, és el referit a la despenalització de la droga, en que els joves són menys partidaris de la despenalització que el que la població adulta creu.

A banda del que hem assenyalat, la població de Barcelona creu que els joves són antimilitaristes, poc seguidors de l'església, tradicionalistes, partidaris de la propietat privada i nacionalistes moderats. Pel que fa a la població de l'àmbit metropolità, la imatge de la joventut es diferencia de la de Barcelona bàsicament en dos aspectes: el militarisme i el

model socio-polític. En relació a la primera diferència, es considera que la joventut és menys radical, menys partidària de l'objecció de consciència, del desarmament i està en contra del servei militar; pel que fa a la segona diferència, es considera que hi ha un menor acord amb la propietat privada i el capitalisme i un major acord amb el socialisme i el comunisme.

Per últim, altres aspectes que s'han analitzat en l'enquesta sobre la imatge de la joventut han estat:

El coneixement del català. Segons la població de Barcelona el grau de coneixement del català es força elevat, però força més baix que el que els mateixos joves manifesten. La imatge de la població s'ajusta més a la utilització real de la llengua més que al seu coneixement; pel que fa a la població metropolitana, els percentatges que hom considera de coneixement de la llengua catalana són més baixos que els de la ciutat de Barcelona.

Taula 2
Imatge i realitat de l'opinió dels joves sobre alguns trets ideològics
 (Percentatges d'acord sobre)

	La imatge de la joventut **			Els valors dels joves *
	Menys de 26 anys	Adults Relacionats	Adults no relacionats	
Igualtat de sexes	97,3	95,5	94,5	
Solidaritat	95,3	95,8	93,5	
Llibertat sexual	95,5	92,8	93,1	83
Participació	94,7	93,6	92,8	
Objecció de consciència	87,6	87,7	88,6	70
Propietat privada	86,7	82,4	81,6	69
Despenalització avortament	80,9	83,7	87,6	72
Desarmament	79,3	81,9	81,5	73
Autonomia	77,3	82,3	83	49
Tradició	77	75	72,5	47
Feminisme	66,7	70,3	71,5	43
Independència de Catalunya	60,6	61,5	61,7	38
Capitalisme	56,6	46,7	46,4	32
Nacionalisme	56	58,9	52,3	31
Despenalització de la droga	48,6	52	57,1	39
Socialisme	46,4	55,4	49,2	23
Federalisme	40	38,7	40,2	26
Pena de mort	37,6	28	21,8	30
Església	30	24,4	24,4	23
Comunisme	29,9	19,6	19,9	
Exèrcit	22,3	23,5	19,4	22
Energia nuclear	21,8	20,8	16,9	24
Servei militar	16,3	16,1	15,3	13

** Valors atribuïts als joves a l'estudi sobre "La imatge de la joventut 1992", el l'Enquesta de Victimització.
 * Segons l'enquesta "Els joves de Barcelona", realitzada per ICB.SA.

La família. Segons l'enquesta de condicions de vida, el 73% dels joves van manifestar que els agradaria viure pel seu compte. La imatge de la població torna a adequar-se a la realitat; així, no és estrany que quasi el 50% consideri que els joves prefereixen viure a la llar fami-

liar; a l'àmbit metropolità aques percentatge baixa al 45%.

El treball. Tothom està d'acord que la joventut d'avui és treballadora, però no tothom està d'acord amb quin és el valor que mes aprecien d'una feina. Per als barcelonins el més important és el

sou, les bones relacions i la seguretat de la feina; a l'àrea metropolitana es considera la joventut menys materialista, i el que hom considera principal són les relacions amb els companys de feina; el sou és relegat al segon lloc.

La parella. Els joves són més romàntics i menys interessats del que la gent es pensa; en les relacions de parella l'element que els joves consideren principal és la fidelitat, en canvi per a la població el més important és comptar amb uns ingressos adequats. En aquesta imatge participa tant la població de la ciutat de Barcelona com la metropolitana.

Les drogues. A la joventut se li atribueix un consum de tabac, alcohol i drogues molt més elevat que el real. Fins i tot els propis joves sobreestimen aquest consum. Fora de Barcelona la imatge d'aquest consum és similar i àdhuc menys acusada que a la ciutat, en especial pel que fa al tabac, l'alcohol i els porros, en canvi s'agreuja la imatge dels joves com a consumidors de les dites drogues dures.

Els valors. La imatge que la població té de l'escala de valors de la joventut coincideix ben poc amb la que manifesten els propis joves (ICB, SA). Així, la població considera que la joventut és interessada, per la qual cosa la família, tot i que és força considerada, se situa en sisè lloc darrera dels diners, del treball, de l'èxit personal, etc. El valor dels estudis tampoc surt gaire ben parat en l'apreciació de la població, ja que hom considera que la joventut està més interessada per l'oci. En l'Enquesta de joves, en canvi, la

família (en primer lloc), els amics, la parella i l'amor, i els estudis són els aspectes més importants en la vida dels joves.

Les dades recollides en les entrevistes a l'àmbit metropolità també posen de manifest aquesta imatge d'una joventut força interessada per les qüestions materials, fins i tot aquesta imatge és corroborada per la població entrevistada de menys de 26 anys, que són els que puntuen més alt la importància que la seva pròpia generació dóna als diners.

A tall de conclusió, la població en general no coneix l'escala ètica que té la joventut. Les respostes que els joves do-

nen (opinió recollida a l'enquesta d'ICB, SA) en relació a la gravetat dels comportament, esmenten en els primers llocs aquelles qüestions que afecten la societat en general:

- contaminar un riu
- vendre drogues
- atracar un banc
- viure de l'atur

A l'escala que la població assigna, viure de l'atur ocupa el vuitè lloc i, en canvi, el suïcidi es situa en quart lloc. També canvia l'ordre de les quatre qüestions principals, i creuen que els joves consideren més greu vendre drogues per

viure, atracar un banc o el suïcidi que no pas contaminar un riu. Finalment, l'adulteri, que segons els joves ocupa el sisè lloc, en la imatge de la població se situa darrera de la prostitució, cosa que posa de manifest, una vegada més, el descoïxement de la població en relació al valor que la fidelitat té per a la joventut actual.

Sols en dues consideracions la imatge i la realitat coincideixen: són les referides a l'homosexualitat i a no fer la mili: Ambdues han estat prou explicades i explicitades pels joves per imposar la imatge del que realment pensen.

Monografies

LA SALUT DELS IMMIGRANTS ESTRANGERS

APORTACIONS DE L'ANÀLISI DE LES ESTADÍSTIQUES VITALS

A LA CIUTAT DE BARCELONA.

JOSEP M. JANSÀ, N. MONTELLÀ, C. VALERO, JOAN R. VILLALBÍ. Institut Municipal de la Salut

Aquest és un estudi descriptiu fet a partir de l'anàlisi dels registres emprats per a l'elaboració de les estadístiques vitals i contribueix a conèixer la realitat de la immigració estrangera a Barcelona. La realització d'aquest estudi ha estat possible gràcies al suport de l'Oficina del Comissionat de l'Alcaldia per a la Defensa dels Drets Civils.

Objectius

L'objectiu general d'aquest treball és identificar algunes característiques epidemiològiques i socio-demogràfiques bàsiques de la població immigrant estrangera que resideix a Barcelona ciutat, a partir de les fonts d'informació disponibles per a l'Ajuntament de Barcelona, i en concret de les estadístiques vitals. Els objectius específics són:

1. Analitzar les característiques socio-demogràfiques dels nadons nascuts de mares immigrants a la ciutat de Barcelona en el període de 1990-1992, a partir del Registre de naixements de la ciutat.

2. Identificar la distribució i característiques essencials de les defuncions de les persones immigrades estrangeres residents a la ciutat de Barcelona, ocorregudes en el període 1984-1992, a partir del Registre de mortalitat de la ciutat.

Material i mètodes

A partir de fonts d'informació disponibles per a l'Ajuntament de Barcelona s'analitzen algunes dades bàsiques que contribueixen a definir el perfil de la immigració estrangera de la ciutat de Barcelona. Es tracta d'un estudi descriptiu, fet a partir de l'anàlisi dels registres

emprats en la determinació de les estadístiques vitals de la ciutat de Barcelona.

Les variables seleccionades del registre de naixements han estat: país de naixement, districte de residència, edat i recurs assistencial emprat per a les mares, país de naixement del pare, setmanes de gestació i pes en néixer dels nadons.

Del registre de mortalitat s'han escollit: país de naixement, sexe, edat, districte municipal de residència i causa de defunció. Per tal d'identificar els morts residents a Barcelona, s'han seleccionat els que disposaven d'adreça i districte municipal de la ciutat de Barcelona.

Les dades s'han estudiat de manera agregada i desagregades per anys, encara que pel reduït nombre d'immigrants estrangers enregistrats a la ciutat de Barcelona, en la majoria dels casos, es

Taula 1
Distribució dels naixements de residents a Barcelona segons lloc de naixement dels pares, Barcelona 1990-92.

Lloc naixement	Pare				Mare			
	N (%)				n (%)			
	1990	1991	1992	Total	1990	1991	1992	Total
Catalunya i resta d'Espanya	11.749 (93,6)	11.653 (93,5)	12.222 (93,6)	35.624 (93,6)	11.963 (93,8)	11.899 (94)	12.394 (92,8)	36.256 (93,5)
Reste d'Europa i PD*	321 (2,6)	321 (2,6)	307 (2,4)	949 (2,5)	338 (2,7)	341 (2,7)	382 (2,9)	1.061 (2,7)
Amèrica Central i del Sud**	208 (1,7)	204 (1,6)	226 (1,7)	638 (1,7)	229 (1,8)	224 (1,8)	302 (2,3)	755 (1,9)
Les Filipines	44 (0,4)	32 (0,3)	50 (0,4)	126 (0,3)	59 (0,5)	42 (0,3)	57 (0,4)	158 (0,4)
Reste d'Àsia ***	81 (0,6)	97 (0,8)	112 (0,9)	290 (0,8)	53 (0,4)	61 (0,5)	84 (0,6)	198 (0,5)
Magrib	113 (0,9)	116 (0,9)	106 (0,8)	335 (0,9)	102 (0,8)	82 (0,6)	101 (0,8)	285 (0,7)
Reste d'Àfrica	39 (0,3)	38 (0,3)	37 (0,3)	114 (0,3)	10 (0,1)	14 (0,1)	35 (0,3)	59 (0,2)
Total	12.555	12.461	13.060	38.076	12.754	12.663	13.355	38.772

* inclou Estats Units, Canadà, Japó, Nova Zelanda i Argentina.

** inclou Mèxic.

*** exclou Japó i Les Filipines.

1990: 207 pares i 8 mares desapareguts; 1991: 205 pares i 1 desaparegut; 1992: 297 pares i 1 mare desaparegut

Taula 2

Distribució dels naixements de mares residents a Barcelona segons lloc de naixement dels pares, Barcelona 1990-92.

Lloc naixement mare	Lloc de naixement pare							Total
	Catalunya i resta d'Espanya	Resta d'Europa i PD*	Amèrica Central i del Sud**	Les Filipines	Resta d'Àsia***	Magrib	Resta d'Àfrica	
Catalunya i resta d'Espanya	34.286 (96,1)	625 (1,7)	405 (1,1)	5 (-)	107 (0,3)	171 (0,5)	78 (0,2)	35.677
Resta d'Europa i PD*	714 (69,1)	283 (27,4)	19 (1,8)	— (—)	2 (0,2)	12 (1,2)	3 (0,3)	1.033
Amèrica Central i del Sud**	437 (63,7)	29 (4,2)	211 (30,8)	1(0,1)	2 (0,3)	2 (0,3)	4 (0,6)	686
Les Filipines	28 (18,4)	—(—)	1 (0,7)	120 (78,9)	2 (1,3)	— (—)	1 (0,7)	152
Resta d'Àsia***	15 (7,7)	7(3,6)	— (—)	— (—)	168 (86,6)	3 (1,5)	1 (0,5)	194
Magrib	110 (40,4)	3 (1,1)	2 (0,7)	— (—)	9 (3,3)	147 (54)	1 (0,4)	272
Resta d'Àfrica	26 (48,1)	2 (3,7)	— (—)	— (—)	— (—)	— (—)	26(48,1)	54
Total	35.616(93,6)	949 (2,5)	638 (1,7)	126 (0,3)	290 (0,8)	335 (0,9)	114 (0,3)	38.068

* inclou Estats Units, Canadà, Japó, Nova Zelanda i Argentina.

** inclou Mèxic.

*** exclou Japó i Les Filipines.

Taula 3

Distribució dels naixements de residents a Barcelona per lloc de naixement de la mare i districte municipal. Barcelona, 1990-92.

	Catalunya i resta d'Espanya n(%)	Resta d'Europa i PD* n(%)	Amèrica Central i del Sud** n(%)	Les Filipines n(%)	Resta d'Àsia*** n(%)	Magrib n(%)	Resta d'Àfrica n(%)	Total N(100%)
Ciutat Vella	1.545 (79,8)	71 (3,7)	82 (4,2)	85 (4,4)	47 (2,4)	101 (5,2)	5 (0,3)	1.936 (100)
Eixample	5.705 (92,8)	195 (3,2)	121 (2)	24 (0,4)	57 (0,9)	34 (0,6)	12 (0,2)	6.148 (100)
Sants-Montjuïc	4.143 (94,8)	96 (2,2)	79 (1,8)	5 (0,1)	18 (0,4)	24 (0,5)	7 (0,2)	4.372 (100)
Les Corts	2.085 (93)	78 (3,5)	52 (2,3)	3 (0,1)	12 (0,5)	9 (0,4)	3 (0,1)	2.242 (100)
Sarrià-St Gervasi	3.606 (91,5)	172 (4,4)	110 (2,8)	18 (0,5)	11 (0,3)	19 (0,5)	3 (0,1)	3.939 (100)
Gràcia	2.763 (93,7)	90 (3)	64 (2,2)	5 (0,2)	8 (0,3)	17 (0,6)	3 (0,1)	2.950 (100)
Horta-Guinardó	4.052 (94,9)	101 (2,4)	77 (1,8)	4 (0,1)	16 (0,4)	10 (0,2)	8 (0,2)	4.268 (100)
Nou Barris	4.010 (96,1)	76 (1,8)	52 (1,2)	7 (0,2)	8 (0,2)	14 (0,3)	4 (0,1)	4.171 (100)
Sant Andreu	3.344 (95)	71 (2)	49 (1,4)	1 (0,0)	11 (0,3)	33 (0,9)	10 (0,3)	3.519 (100)
Sant Martí	4.998 (95,7)	111 (2,1)	69 (1,3)	6 (0,1)	10 (0,2)	24 (0,5)	6 (0,1)	5.224 (100)
Total	3.6251 (93,5)	1.061 (2,7)	755 (1,9)	158 (0,4)	198 (0,5)	285 (0,7)	61 (0,2)	38769(100)

* inclou Estats Units, Canadà, Japó, Nova Zelanda i Argentina.

** inclou Mèxic.

*** exclou Japó i Les Filipines.

Taula 4**Distribució dels naixements de mares residents segons edat i lloc de naixement de la mare. Barcelona, 1990-92.**

Lloc naixement mare	Grups d'edats de la mare						Total
	<20	20-24	25-29	30-34	35-39	>40	
	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	
Catalunya i resta d'Espanya	687 (95)	3.603 (91,2)	13.359 (94)	13.520 (94,1)	4.357 (92,5)	730 (91,4)	36.256 (93,5)
Resta d'Europa i PD*	10 (1,4)	122 (3,1)	420 (2,9)	347 (2,4)	132 (2,8)	30 (3,7)	1061 (2,7)
Amèrica Central i del Sud**	14 (1,9)	98 (2,5)	249 (1,7)	277 (1,9)	101 (2,1)	16 (2)	755 (1,9)
Les Filipines	1 (0,1)	16 (0,4)	29 (0,2)	66 (0,5)	35 (0,7)	11 (1,4)	158 (0,4)
Resta d'Àsia***	3 (0,4)	46 (1,2)	69 (0,5)	49 (0,3)	28 (0,6)	3 (0,4)	198 (0,5)
Magrib	5 (0,7)	56 (1,4)	74 (0,5)	93 (0,6)	51 (1,1)	6 (0,8)	285 (0,7)
Resta d'Àfrica	3 (0,4)	10 (0,2)	18 (0,1)	22 (0,1)	5 (0,1)	3 (0,4)	61 (0,2)
Total	723	3.951	14.218	14.374	4709	799	38.774

* inclou Estats Units, Canadà, Japó, Nova Zelanda i Argentina.

** inclou Mèxic.

*** exclou Japó i Les Filipines.

Taula 5**Distribució dels naixements de residents a Barcelona segons tipus d'hospital i per lloc de naixement de la mare. Barcelona, 1990-92.**

	XHUP	Privat	Altres1	TOTAL
	n(%)	n(%)	n(%)	N
Catalunya i resta d'Espanya	13.937 (40)	20.676 (59,3)	253 (0,7)	34.866
Resta d'Europa i PD*	388 (38,1)	621 (61)	9 (0,9)	1018
Amèrica Central i del Sud**	356 (48,6)	371 (50,7)	5 (0,7)	732
Les Filipines	132 (84,6)	22 (14,1)	2 (1,3)	156
Resta d'Àsia***	141 (73,1)	52 (26,9)	—	193
Magrib	196 (69,7)	83 (29,5)	2 (0,7)	281
Resta d'Àfrica	32 (57,1)	24 (42,9)	—	56
Total	15.182 (40,7)	21.849 (58,6)	271 (0,7)	37.302

* inclou Estats Units, Canadà, Japó, Nova Zelanda i Argentina.

** inclou Mèxic.

*** exclou Japó i Les Filipines.

1 inclou domicili, via pública, altres establiments i no consta.

presenten els resultats de manera conjunta per al període d'estudi. A causa de la limitada validesa de les dades poblacionals, pel que fa a la població immigrada, incloses en el padró d'habitants de la ciutat, s'ha renunciat a estudiar taxes.

Resultats

Estudi dels naixements, 1990-92

Cal destacar dos nivells de variables; les que presenten un plantejament estrictament descriptiu i aquelles que permeten realitzar alguna aproximació a pa-

trons de salut materno infantil. La qualitat i l'exhaustivitat de les variables d'aquest segon grup es troben limitades per la informació disponible a partir dels registres de la ciutat.

De l'anàlisi de les dades del període 1990-1992, en destaca en primer lloc la

Taula 6

Distribució dels nadons segons baix pes en néixer (menys de 2.500 g) per lloc de naixement de la mare. Barcelona, 1990-92.

	1990-92	
	Baix pes(%)	Total nadons
Catalunya i resta d'Espanya	2.007 (5,5)	36.256
Reste d'Europa i PD*	60 (5,6)	1.061
Amèrica Central i del Sud**	61 (8,1)	755
Les Filipines	8 (5,1)	158
Reste d'Àsia***	12 (6,1)	198
Magrib	16 (5,6)	285
Reste d'Àfrica	7 (11,5)	61
Total	2.171 (5,6)	38.774

* inclou Estats Units, Canadà, Japó, Nova Zelanda i Argentina.

** inclou Mèxic.

*** exclou Japó i Les Filipines.

seva estabilitat, i no s'observen pràcticament canvis en relació a l'anàlisi feta l'any 1992 sobre el període 1990-1991.

En relació a l'evolució en el nombre de naixements per països, segons les agrupacions fetes (taula 2), s'observen increments de diversa magnitud en les xifres de l'any 1992 en relació a les del 1991. L'agrupació que comprèn Amèrica Central i Sud-Amèrica és la que presenta l'increment més notable pel que fa a les mares d'origen estranger. Globalment s'observa, però, una estabilització en el percentatge de fills de mares immigrants en relació al total de naixements de la ciutat.

La distribució per districtes segueix confirmant l'agrupació de població immigrada procedent de països en desenvolupament al districte de Ciutat Vella. L'anàlisi de la fecunditat segons edat de la mare no mostra variacions respecte al

realitzat en el període anterior, ni tampoc el relatiu a la utilització de serveis hospitalaris per al part.

L'estudi de les variables més lligades a la mesura de la salut infantil, baix pes en néixer i prematuritat, mostra un patró més ben definit gràcies a l'augment dels efectius implicats. En efecte, les dues variables mostren un patró concordant. El baix pes en néixer i la prematuritat són majors en els nadons fills de mare originària de l'Àfrica Subsahariana (11,5% dels nadons són de baix pes, i 9,8% prematurs). Els nadons de mares originàries de l'Amèrica Central i del Sud mostren també una freqüència relativament elevada de baix pes i prematuritat. En canvi, els fills de dones procedents d'altres països, incloent-hi les originàries del Magrib i les Filipines, mostren un patró comparable a les originàries de Catalunya i la resta d'Espanya.

Taula 7

Distribució dels nadons residents a Barcelona nascuts a preterme (abans de 37 setmanes de gestació) segons el lloc de naixement de la mare. Barcelona, 1990-92.

	1990-92	
	Nadons preterme n(%)	Total nadons
Catalunya i resta d'Espanya	1.648 (4,6)	3.5396
Reste d'Europa i PD*	47 (4,5)	1.033
Amèrica Central i del Sud**	47 (6,3)	744
Les Filipines	2 (1,3)	154
Reste d'Àsia***	5 (2,6)	194
Magrib	8 (2,8)	282
Reste d'Àfrica	6 (9,8)	61
Total	1.763 (4,6)	3.7864

* inclou Estats Units, Canadà, Japó, Nova Zelanda i Argentina.

** inclou Mèxic.

*** exclou Japó i Les Filipines.

Estudi de la mortalitat, 1984-91

S'ha fet una anàlisi de les dades de mortalitat recollides en el registre de mortalitat de la ciutat de Barcelona dels anys 1.984-1.991, i s'han identificat alguns trets bàsics de les defuncions de les persones immigrades residents a la nostra ciutat.

Durant aquest període de temps, s'han detectat a Barcelona un total de 1.943 defuncions en persones d'origen estranger, 1.204 de les quals corresponien a residents a la ciutat. Cal dir que l'any 1.991 van haver-hi canvis en el sistema de codificació que poden haver ocasionat errors en la codificació de la nacionalitat que resultin en un cert sub-

Taula 8
Defuncions de persones d'origen estranger segons situació de residència i lloc d'origen. Barcelona, 1984-91.

Lloc d'origen	Residents	No residents	Total
Europa	668 (59,4%)	457 (40,6%)	1125
Altres PD'	35 (58,3%)	25 (41,7%)	60
Resta d'America	381 (76,2%)	119 (23,8%)	500
Filipines	8 (53,3%)	7 (46,2%)	15
Resta d'Àsia	35 (60,3%)	23 (40,0%)	58
Magrib	51 (42,1%)	70 (57,8%)	121
Resta d'Àfrica	20 (46,5%)	23 (53,4%)	43
Desconegut	6 (28,5%)	15 (71,4%)	21
Total	12.04 (62,0%)	739 (38,0%)	1.943

(*) inclou Canadà, EUA i Japó

Taula 9
Distribució de les defuncions d'immigrants residents a Barcelona per grup d'edat i sexe, segons desenvolupament del país d'origen.

Edat	Països desenvolupats'		Altres països	
	Homes	Dones	Homes	Dones
1 - 4	0	2	2	2
5 - 14	2	0	1	2
15 - 24	5	4	16	2
25 - 34	15	9	36	8
35 - 44	12	5	38	12
45 - 54	31	10	29	11
55 - 64	44	28	27	22
> 64	272	264	128	159
Total	381	322	277	218

(*) inclou Europa, EUA, Canadà i Japó

registre en la xifra de defuncions de persones d'origen estranger.

L'anàlisi de les dades de mortalitat en un estudi com el que es presenta, interessa essencialment per la identificació de les causes de mortalitat evitable sobretot de les persones més joves. Aquest fet es basa en l'interès a perfilar alguns indicadors epidemiològics bàsics de l'estat de salut d'aquestes poblacions.

La mortalitat de persones d'origen estranger a la ciutat presenta un pes modest dintre del conjunt de la mortalitat a la ciutat, d'unes 260 defuncions a l'any. El 38% són defuncions esdevingudes a la ciutat de persones que no són residents a la ciutat, mentre que el 62% són persones residents a la ciutat. El 60% correspon a persones procedents de països desenvolupats, que segueixen un patró de morta-

litat per edat, sexe i causa similar al dels barcelonins, i el 40% a persones procedents de països en desenvolupament, amb un patró amb algunes especificitats.

En l'anàlisi de les morts en residents, el 55% eren homes i el 45% dones, un 53% procedien d'Europa Occidental, el 31,6% de Centre i Sud-Amèrica, el 4,2% del Nord d'Àfrica, 2,9% de Nord-Amèrica, mentre que la resta implicaven percentatges menors. En estudiar la distribució per edat i sexe segons l'origen, sigui en països desenvolupats o en desenvolupament, destaca la relativa major mortalitat en edats joves dels originaris de països en desenvolupament, i especialment per als barons que es troben en edat laboral. Aquest fenomen s'observa tant en el conjunt de defuncions com si ens limitem a observar les defuncions en residents. En la distribució per districte de residència, destaquen els districtes de l'Eixample, Sarrià-Sant Gervasi i Ciutat Vella com els districtes on hi ha més defuncions de persones procedents de països en desenvolupament, mentre que les defuncions d'altres persones d'origen estranger (procedents de països desenvolupats) es registren sobretot a Sarrià-Sant Gervasi i l'Eixample. El pes relatiu de Ciutat Vella pel que fa a les defuncions de persones procedents de països en desenvolupament s'accentua tenint present que la seva població total és menys nombrosa que la dels altres districtes.

Pel que fa a les xifres globals de defuncions en estrangers en el període que va de 1984 fins a 1991, s'aprecia un discret increment en el nombre de morts

Taula 10

Distribució de les defuncions d'immigrants (residents i no residents) a Barcelona per grup d'edat i sexe, segons desenvolupament del país d'origen. Barcelona, 1984-91.

Edat	Països desenvolupats*		Altres països	
	Homes	Dones	Homes	Dones
1 - 4	1	6	3	2
5 - 14	8	6	5	3
15 - 24	52	8	32	3
25 - 34	48	19	72	12
35 - 44	30	12	62	19
45 - 54	77	21	47	18
55 - 64	108	69	52	34
>= 65	376	340	173	200
Total	704	481	446	291

(*) inclou Europa, EUA, Canadà i Japó.

Taula 11

Defuncions d'immigrants residents a la ciutat segons el grau de desenvolupament del país d'origen i el districte de residència. Barcelona, 1984-91.

Districte	Països desenvolupats*	Països en desenvolupament	Total
Ciutat Vella	51 (37,2%)	86 (62,7%)	137
Eixample	173 (58,0%)	125 (42,0%)	298
Sants-Monjuïc	30 (55,5%)	24 (44,4%)	54
Les Corts	35 (60,3%)	23 (39,6%)	58
Sarrià-Sant Gervasi	264 (70,5%)	110 (29,4%)	374
Gràcia	53 (51,4%)	50 (48,5%)	103
Horta-Guinardó	39 (60%)	26 (40%)	65
Nou Barris	13 (65%)	7 (35%)	20
Sant Andreu	16 (42,1%)	22 (57,8%)	38
Sant Martí	29 (56,8%)	22 (43,1%)	51
Total	703 (556,8%)	495 (442,5%)	1.198

(*) inclou Europa, EUA, Canadà i Japó.

fins a l'any 1987, després del qual s'inicia una lleugera davallada (és més marcada l'any 1991 però probablement això és per causa dels problemes de codificació ja esmentats).

En analitzar la mortalitat dels immigrants residents a la ciutat destaca el pes

de les causes externes (accidents, suïcidis i homicidis), que són el 7,9% de les defuncions, i que són molt més freqüents entre els immigrants procedents de països en desenvolupament, els quals arriben al 12,1% de les causes de defunció. Es tracta en general de defuncions de

caràcter no intencional. Si s'analitza també la situació dels no residents morts a la ciutat el panorama canvia notablement, probablement per la inclusió de molts accidents de trànsit esdevinguts fora de la ciutat però traslladats als hospitals de Barcelona. Això fa augmentar la mortalitat per a les persones originàries de països desenvolupats, que passa de 35 morts per causes externes a 158, probablement a expenses de turistes europeus víctimes d'accidents de trànsit.

La mortalitat per malalties infeccioses, malgrat el seu petit pes absolut, també destaca, en ser molt superior entre els immigrants procedents de països en desenvolupament (5,1% i 5,5% de les defuncions entre estrangers residents i el total de defuncions versus 2% i 1,8% entre els procedents de països desenvolupats), i especialment pel pes de la SIDA.

En analitzar la distribució de les causes de mortalitat externes destaca una diferència significativa entre els immigrants procedents d'Europa Occidental i els provinents del Nord d'Àfrica: en efecte, per als magribins, aquest grup de causes és significativament més freqüent. En el mateix sentit, quan analitzem la distribució de les causes externes en funció del districte de residència, observem que els immigrants del districte de Ciutat Vella presenten una major freqüència de morts per causes externes que els residents al districte de Sarrià-Sant Gervasi. Pel que fa als dos grans grups que recullen el gruix de la mortalitat -malalties de l'aparell circulatori i tumors malignes-, no s'han observat trets

Taula 12
Principals causes de defunció en els immigrants residents a la ciutat, segons desenvolupament del país d'origen, Barcelona, 1984-91.

Causa	Països desenvolupats*	Països en desenvolupament	Total
Infeccioses	14 (2,0%)	24 (5,1%)	38 (3,2%)
Aparell respiratori	52 (7,5%)	9 (1,9%)	61 (5,2%)
Causes externes	35 (5,1%)	57 (12,1%)	92 (7,9%)
Resta de causes**	592 (85,4%)	379 (80,8%)	971 (83,5%)
Total	693 (100%)	469 (100%)	1162 (100%)

(*) inclou Europa, EUA, Canadà i Japó.

(**) Hi ha 14 defuncions per causa no especificada

Taula 13
Principals causes de defunció en els immigrants de la ciutat de Barcelona (residents i no residents), segons desenvolupament del país d'origen. Barcelona, 1984-91.

Causa	Països desenvolupats*	Països en desenvolupament	Total
Infeccioses	22 (1,8%)	41 (5,5%)	63 (3,3%)
Aparell respiratori	73 (6,2%)	40 (5,5%)	113 (5,9%)
Causes externes	158 (13,4%)	106 (14,5%)	264 (13,8%)
Resta de causes	922 (78,4%)	546 (74,5%)	1.468 (76,9%)
Resta de causes	1.175(100%)	733 (100%)	1.908 (100%)

(*) inclou Europa, EUA, Canadà i Japó.

que revesteixin un especial interès, així doncs, finalment s'ha agrupat tota aquesta informació.

Entre les defuncions de persones procedents de països en desenvolupament s'observa una major freqüència de les morts per causes externes (accidents, suïcidis i homicidis), la majoria de les quals corresponen a morts per accidents. També s'observa una major freqüència de la mortalitat per malalties infeccioses, centrada en un volum notable de casos de SIDA en immigrants procedents de l'Amèrica Central i del Sud (probable-

ment adquirida a Barcelona i no importada). No s'aprecien dades significatives d'un excés de mortalitat per malalties transmissibles endèmiques en països en desenvolupament, com la tuberculosi, només una sola defunció en 8 anys d'anàlisi de la mortalitat. La mortalitat per causes respiratòries no mostra cap patró que indiqui un excés de mortalitat en immigrants procedents de països en desenvolupament.

Aquestes diferències en el patró de mortalitat dels estrangers procedents de països en desenvolupament, és visible en

els estrangers residents a la ciutat, i encara més evident si els afegim les defuncions de persones no residents a la ciutat i d'origen estranger. Pot relacionar-se, probablement, amb les seves condicions de vida i treball.

La mortalitat per causes externes (que comporta una intervenció judicial i del forense) va ocasionar 106 defuncions a la ciutat en immigrants de països en desenvolupament en 8 anys. Aquest volum representa unes 10-15 defuncions anuals per aquestes causes en aquests col·lectius, xifra probablement massa petita per plantejar-ne la utilització com a indicador indirecte de la migració en l'àmbit de la ciutat. Ara bé, potencialment i en un àmbit territorial superior (com la província) podria tenir aplicacions si es monitoritzés des de l'Institut Anatòmico-forense. Pot ser oportú un futur estudi en aquesta direcció.

Conclusions

– L'anàlisi de les estadístiques vitals de la ciutat permet apreciar, malgrat totes les seves limitacions, alguns aspectes rellevants:

– La natalitat de mares d'origen estranger té un pes modest en el conjunt de la natalitat a la ciutat (6,5% del total de naixements). Aproximadament la meitat correspon a mares nascudes en països en desenvolupament, amb un pes especial del Marroc (un centenar de nadons l'any) i les Filipines (uns cinquanta nadons l'any).

– En el període de tres anys analitzat (1990-92) no s'aprecia cap canvi rellevant en el volum de la natalitat de mares estrangeres, que apareix estable entorn d'aquestes xifres.

– Territorialment s'aprecia una major concentració al districte de Ciutat Vella, on els naixements de mares estrangeres en tres anys arriben a representar el 20,2% del total de naixements, amb una gran majoria de procedents del paísos en desenvolupament, especialment del Marroc i les Filipines.

– Els fills de mares procedents de l'Àfrica subsahariana i els de mares procedents de l'Amèrica Central i del Sud semblen presentar un major risc sanitari (prematunitat, baix pes del nadó...), que podria estar lligat a factors ètnics, i que pot ser parcialment corregit pel procés

assistencial a l'embaràs i al part.

– La mortalitat de persones d'origen estranger a la ciutat presenta un pes modest dintre del conjunt de la mortalitat a la ciutat, d'unes 260 defuncions l'any. El 38% son defuncions esdevingudes a la ciutat de persones que no són residents a la ciutat, mentre que el 62% són de persones que hi resideixen.

–El 60% correspon a persones procedents de paísos desenvolupats, que segueixen un patró de mortalitat per edat, sexe i causa similar al dels barcelonins, i el 40% a persones procedents de paísos en desenvolupament, amb un patró amb algunes especificitats.

–En les defuncions de persones procedents de paísos en desenvolupament esdevingudes a la ciutat s'observa entre els homes una major proporció de de-

funcions en edats joves, especialment en edat laboral. També s'aprecia una major freqüència de les morts per causes externes (accidents, suïcidis i homicidis), la majoria de les quals corresponen a morts per accidents. També s'observa una major freqüència de la mortalitat per malalties infeccioses a causa de la SIDA i que afecta selectivament a immigrants llatinoamericans.

Aquestes diferències en el patró de mortalitat dels estrangers procedents de paísos en desenvolupament, visible en els estrangers residents a Barcelona, i encara més evident si els afegim les defuncions de persones no residents a la ciutat i d'origen estranger, pot relacionar-se probablement amb les seves condicions de vida i treball.

Taula 1
Accessibilitat als locals municipals

Locals	Amb wc	Sense	Total	Amb wc	Sense	Total
Accessibles	19	31	50	9,74%	15,90%	25,64%
Practicables			49			25,13%
Impracticables			96			49,23%
Total			195			100%

Taula 2
Accessibilitat als locals de pública concurrència

Locals	Total	Total %
Accessibles	4.835	9,37%
Practicables	6.266	12,15%
Impracticables	40.475	78,48%
Total	51.576	100%

actualitzar constantment la seva informació.

– Tenir un element que permeti un seguiment i compliment de la normativa que preveu la llei de l'accessibilitat i supressió de barreres arquitectòniques.

– Fer una supervisió i un seguiment de les noves construccions mitjançant una fitxa tècnica de control d'accessibilitat a l'edificació elaborada pel Col·legi, d'Arquitectes de Catalunya. Això permetrà un compliment de la normativa vigent que recull la llei 20/1991.

Principals resultats

Aquesta actuació es va realitzar amb un grup de 12 persones, estudiants de 5è de Psicologia (assignatura de Psicologia Social Aplicada). Les seves funcions van ésser recollir les dades "in situ" i introduir-les a l'ordinador. Tots ells estaven supervisats per un coordinador que va dirigir tot l'estudi, incloent-hi els controls de qualitat necessaris perquè fos un estudi fiable.

Fases de l'estudi

– Formació

En primer lloc es va donar una formació al grup d'estudiants sobre els cri-

Taula 3
Estudi d'accessibilitat de Barcelona

Activitats				
Indústria i construcció	Accessible	Practicable	Impracticable	Total
Energia i aigua	8	6	37	51
Ext. trans. miner. no energ	1	2	3	6
Indústria química	5	5	68	78
Fab. productes metàl·lics	25	13	166	204
Fab. maq, equi. mec. i mat. elè.	32	17	203	252
Fab. mat. de transport	5	0	5	10
Ind. prod. alimen., begud., tabac	10	4	23	37
Ind. tèxtil, cuir i calçat	23	35	189	247
Ind. fusta i suro	74	48	363	485
Ind. paper i arts gràfiques	41	48	234	323
Altres ind. manufactures	47	36	215	298
Construcció	19	11	93	123
Totals	271	225	1618	2.114
Total %	12,82	10,64	76,54	100
Comerç	Accessible	Practicable	Impracticable	Total
Alimentació	506	630	3.716	4.852
Tabac, estancs	30	52	246	328
Begudes	43	52	237	332
Pastisseries	56	54	376	456
Hipermercats	12	3	47	62
Tèxtil, pell, calçat	546	713	4.659	5.918
Parament de la llar	324	357	2.413	3.094
Electrodomèstics	55	88	462	607
Art. d'oficina	38	47	368	453
Llibreries, papereries	109	222	1.029	1.360
Productes químics	76	0	773	849
Farmàcies	80	116	649	845
Ortopèdies	4	9	39	52
Òptiques i apar. sords	22	32	189	243
Material de transport	150	35	326	511
Maquinària, balances	20	20	201	241
Ferreteries	23	51	240	314
Altres	201	416	2.663	3.280
Joieria, rellotgeries	61	125	549	735
Floristeria	30	53	233	316
Discos, instrum. musicals	15	14	109	138
Joguines, esports	48	56	367	471
Totals	2.449	3.145	19.891	25.485
Totals %	9,61	12,34	78,05	100

Taula 3
(continuació)

Activitats				
Serveis	Accessible	Practicable	Impracticable	Total
Bars i restaurants	32	1.135	5.793	6.964
Serveis hotelers	4	34	426	464
Reparacions	180	110	711	1.001
Lampistes	40	55	280	375
Tallers cotxes	759	8	592	1.359
Transports i comunic.	87	20	293	400
Act.anexes al transp.	190	35	364	589
Aparcaments-garatges	186	2	330	508
Auto escoles	9	27	147	180
Agències viatges	25	38	235	298
Missatgeries	3	7	38	48
Mudances	5	1	14	20
Inst.financeres i asseg.	179	312	2.274	2.765
Advocats, notaris	3	46	176	225
Serv. publicitat, agènc.	10	11	96	117
Lloguers	11	7	48	66
Serv. sanitaris	11	43	349	403
Metges	8	101	561	670
Odontologia	2	21	218	241
Practicants ATS	4	11	47	62
Podòlegs	1	4	39	44
Ambulàncies	1	0	1	2
Serveis saneament-neteja	8	5	38	51
Ensenyament reglat	9	30	553	592
Ensenyament no reglat	8	23	223	254
Perruquer., salons bellesa	101	368	1.699	2.168
Bugaderies i tintoreries	25	70	334	429
Serv. foto i vídeo	18	38	281	337
Serveis recreatius	21	13	214	248
Museus, biblioteques	1	1	33	35
Bingos	0	3	24	27
Discoteques-sales festes	0	6	54	60
Vídeo clubs	16	46	227	289
Sales d'exposicions	10	14	70	95
Esglésies	13	10	137	160
Guies i traductors	0	0	4	4
Gimnàs-escoles dansa	5	18	184	207
Casals d'avis-joves	11	18	183	212
Altres serveis	63	125	871	1.059
Guarderies infantils	3	23	165	191
Servei domèstic	1	1	5	7
Agències matrimonials	0	0	0	0
Seguretat privada	2	3	36	41
Totals	2.065	2.847	18.355	23.267
Totals %	8,88	12,23	78,89	100

teris d'accessibilitat registrats en el fitxer sistemàtic per al control de barreres arquitectòniques.

Es va assignar a cada persona les àrees que havia de registrar.

– Estudi pilot

Es va realitzar una recollida pilot de locals accessibles pròxims al Centre de Formació. Posteriorment es va fer una posada en comú per analitzar els problemes sorgits i aclarir conceptes i criteris de l'equip de recollida.

– Treball de camp

Aquesta recollida de dades registrada en la fitxa d'accessibilitat es va anar fent durant els horaris comercials i en alguns casos d'activitat del local. Paral·lelament les dades registrades en la fitxa s'anaven introduint en l'ordinador per a una geocodificació i una anàlisi de dades posteriors.

– Control de qualitat

Amb aquesta mesura estadística el que es va pretendre va ser que l'estudi, és a dir, el registre de les dades obtingudes, fos el més fiable possible. Pel que fa als locals municipals, se'n va fer un control exhaustiu.

– Geocodificació i anàlisi de dades

Aquestes dades es van geocodificar i es van poder extraure llistes de locals accessibles i practicables en funció de la variable desitjada (per activitat del local, per districtes, per zones).

– Temporalització

Recollida de dades: novembre 91-maig 92. Geocodificació i anàlisi de dades: juny 92-setembre 92

Taula 3
(continuació)

Activitats				
Serveis públics	Accessible	Practicable	Impracticable	Total
Sanitat i Medi Ambient	6	2	55	63
Serveis Socials	7	10	65	82
Educació i Cultura	7	2	114	123
Seguretat i Protecció	1	1	39	41
Justícia	0	1	7	8
Consum i Preu	1	1	1	3
Treball	2	1	27	30
Indústria i Comerç	1	3	21	25
Turisme	0	1	4	5
Transports i Circulació	4	1	10	15
Comunicacions	8	4	37	49
Finances	1	1	28	30
Urbanisme i Obres Públ.	3	3	19	25
Servies d'esports i recr.	7	4	46	57
Agrupacions socio-polit.	0	13	79	92
Totals	48	48	582	678
Totals %	7'08	7'08	85'84	100
Altres	2	1	29	32
Totals %	6'25	3'13	90'62	100
Total general	4.835	6.266	40.475	51.576
Total general %	9'37	12'15	78'48	100

Principals resultats

Al voltant del 80% dels locals oberts al públic a Barcelona són inaccessibles per a les persones amb algun tipus de disminució física. A Barcelona hi ha 51.576 locals de pública concurrència. Tan sols 4.835 (9,3%) ofereixen les condicions mínimes d'accessibilitat. D'altres 6.266 (12,15%) són considerats practicables: és a dir, que no es troben totalment condicionats, però els obstacles que es presenten no són insalvables pels disminuïts. El 78,4% restant és impracticable (40.475 locals). Del guals de vianants es va extreure que n'hi ha uns 10.000 censats.

De l'anàlisi de les dades es dedueix que els locals municipals tenen un major grau d'accessibilitat si es comparen amb el conjunt de locals de pública concurrència: un 50% dels locals municipals són inaccessibles, un 25% presenten obstacles que no són insalvables i un 25% reuneix les condicions mínimes d'accessibilitat.

RESUMEN

Resumen/Summary

Radiografía

LA POBLACIÓN DE BARCELONA, 1994

Este Informe del Departamento de Estadística Municipal presenta las últimas cifras e indicadores de la población de Barcelona hasta 31 de diciembre de 1993. La población de la ciudad a esta fecha era de 1.630.867 habitantes, con una disminución entre 1991 y 1993 de casi 13.000 personas. El crecimiento natural y el saldo migratorio continúan aumentando negativamente a causa, principalmente, de la disminución de la natalidad y el aumento de la emigración. El Informe registra las variables del movimiento natural -nacimientos y defunciones- y del movimiento migratorio -emigraciones e inmigraciones- pero tratando más exhaustivamente la natalidad y la emigración, ya que son las que más inciden en la pérdida de población. Las tasas de natalidad, por ejemplo, se analizan por franjas de edad (siendo en estos momentos mayor la tasa de fecundidad para las mujeres comprendidas entre los 30-34 años, que entre la franja 25-29), su distribución por distritos municipales e, incluso, una comparación con otras grandes ciudades europeas. La evolución del movimiento migratorio se analiza en una serie de 30 años, desde 1963 hasta 1993.

Dosier

LA FAMILIA EN LA CIUDAD DE BARCELONA

El Informe "La situación de la familia en la ciudad de Barcelona" ha sido realizado por el Instituto de Estudios Metropolitanos, por encargo del Ayuntamiento de Barcelona con motivo del Año Internacional de la Familia. El Informe es, sobretodo, una síntesis interpretada de los datos disponibles sobre las familias, utilizando y contrastando diversas fuentes (Censo y Padrón, Encuesta Metropolitana, Encuesta Socio-Demográfica, etc.). En el Informe se analiza la situación actual de las formas familiares (dimensión y composición de los hogares, aparición de nuevas estructuras familiares, características socio-económicas...) y se efectúa una aproximación a las tendencias de evolución, especialmente con los fenómenos emergentes o susceptibles de ser objeto específico de las políticas sociales, como es el caso de las familias unipersonales o monoparentales. En Barcelona había, en 1991, 577.263 hogares. El Informe ofrece, además, una visión general del contexto europeo.

LA FAMILIA: EL MARCO LEGAL, LOS ÚLTIMOS CAMBIOS LEGISLATIVOS Y SUS REPERCUSIONES SOCIALES.

Este artículo analiza de los cambios producidos en la institución familiar a partir del marco legal. Se parte de la idea de que la familia es un fenómeno social que se configura al margen de categorías jurídicas, pero que la sociedad tiene la necesidad de establecer normas reguladoras de esta institución que posibiliten un marco legal para la convivencia y para el ejercicio de los derechos fundamentales de todos aquellos que la constituyen. Se analizan las consecuencias que se derivan de los principios constitucionales que regulan los derechos fundamentales de los individuos y en especial del principio de igualdad, de protección de la familia y de protección de los menores. Principios que se traducen en una serie de normas técnicas o líneas de política legislativa y las normas principales del derecho de familia. El artículo plantea los interrogantes existentes respecto algunas realidades emergentes como puedan ser las parejas no casadas o uniones de hecho y las uniones estables entre personas de un mismo sexo.

APROXIMACIÓN AL PERFIL DE LAS MUJERES MALTRATADAS: LOS CASOS ATENDIDOS POR EL EQUIPO DE ATENCIÓN A LA MUJER DEL AYUNTAMIENTO DE BARCELONA.

El Ayuntamiento de Barcelona cuenta con un Equipo de Atención a la Mujer gestionado por el Área de Servicios Sociales y Juventud que atiende las demandas de aquellas mujeres que necesitan una atención especializada: mujeres solas con cargas familiares, mujeres que se encuentran en una situación de crisis o en un proceso de separación, mujeres que han sido violadas o agredidas o que han sufrido maltratos físicos y psíquicos en el ámbito doméstico.

El estudio se centra en el análisis de los 460 historiales de mujeres que fueron atendidas por haber sufrido maltratos, de las 2.550 atendidas por este servicio entre 1991 y 1993. Un bajo nivel de instrucción, una situación laboral precaria, nulos o bajos ingresos, acompañado a menudo de problemáticas psico-sociales de diversa índole (alcoholismo, drogadicción, delincuencia, marginación) son factores frecuentes en las historias de vida de las mujeres atendidas por los servicios municipales. El análisis de los datos refleja también que se trata en su mayoría de mujeres casadas, con varios hijos y que han padecido situaciones de violencia y maltrato por parte de su pareja durante varios años. Sólo un 40% de las afectadas habían denunciado los hechos.

FAMILIAS Y NIÑOS EN RIESGO SOCIAL.

El artículo analiza las familias y niños en riesgo social y en alto riesgo social, que configuran diferentes grados de problemática social, sus características, los servicios destinados a su atención y las necesidades que existen. Describe el servicio que prestan los EAIA: Equipos de Atención a la Infancia y Adolescencia en alto riesgo social. Atienden menores (0-18 años) que se encuentran en entornos socio-familiares y comunitarios que pueden influir negativamente en su socialización y calidad de vida, dentro de un marco legal que define como una función básica la valoración y propuesta de medidas de tratamiento substitutivo en la familia (centro residencial o familia de acogida). El artículo aporta datos sobre el volumen de casos atendidos y en espera de atención de los equipos de la ciudad. Se presenta una aproximación al perfil de las familias y niños en alto riesgo social, a partir del registro de los indicadores de riesgo de los casos derivados a los EAIA en el año 1993. Las situaciones que aparecen con más frecuencia son: abandono, maltratos físicos y psíquicos, deficiente escolaridad respecto a los menores, y acumulación de dificultades personales, familias monoparentales con problemas, desorganización familiar y drogodependencias.

DE SER HIJA A SER MADRE, SIENDO MUJER

Este artículo presenta las conclusiones de un estudio que aborda la forma en que las mujeres se organizan para desarrollar los diferentes roles y funciones sociales y definir su proyecto de vida.

En épocas anteriores, el rol de la mujer se desarrollaba en el seno de la familia y como sujeto que cumplía unas funciones sociales determinadas, como esposa y como madre, roles que le eran transmitidos por línea generacional femenina, de madre a hija. Actualmente las mujeres se debaten entre su papel tradicional y nuevos roles sociales, a partir de su incorporación al mercado de trabajo y su participación cada vez más activa en diferentes ámbitos sociales. La maternidad es un momento de crisis que exige importantes transformaciones y profundas adaptaciones personales y familiares. Escoger y priorizar es el reto de las mujeres de hoy.

El estudio se llevó a cabo durante 1.993, siguiendo recomendaciones del Consejo de Bienestar Social del Ayuntamiento que proponía iniciar una línea de trabajo en torno a la organización del tiempo en la ciudad. El estudio se ha realizado a través de una metodología cualitativa y mediante entrevistas semi-abiertas realizadas a una muestra de cuarenta mujeres de diferentes edades, unas trabajaban fuera de casa y otras no, y unas tenían hijos pequeños o adolescentes y algunas no habían tenido hijos. El análisis se ha centrado especialmente en comprender como habían sido las relaciones madre-hija, cómo habían vivido la experiencia de la maternidad, cómo se orga-

nizaban para desempeñar los diferentes roles sociales y cómo se organizaban para tener un espacio y un tiempo propio para su desarrollo personal. El resultado han sido cuarenta entrevistas que son verdaderas historias de vida que muestran las dificultades y contradicciones de la mujer actual.

Perfil social

LA ESCOLARIZACIÓN EN LA CIUDAD DE BARCELONA

Este trabajo ofrece una radiografía general del sistema educativo no universitario en Barcelona, centrándose básicamente en el análisis de las tasas de escolaridad en los diferentes niveles. Se informa, también, del peso relativo del sector público y del sector privado en cada tramo, los desequilibrios existentes entre la oferta y la demanda y las diferencias existentes entre los distintos Distritos Municipales. La evolución de la escolaridad, en una serie desde el curso 86-87 hasta el curso 93-94 permite tener una idea global de como ha evolucionado en estos últimos años.

LA MOVILIDAD DE LOS BARCELONESES

La Encuesta de Tránsito de Barcelona se realiza anualmente, desde 1992. Su objetivo es doble: por un lado, son conocer los desplazamientos de los barceloneses por su ciudad: hacia dónde se desplazan, cómo lo hacen y a qué coste; por otro lado, recoger su opinión respecto a las dotaciones viarias y de transporte, accidentes de circulación, multas y agentes de tránsito. En este artículo se recogen dos apartados de la encuesta correspondiente a 1994: "los grupos de movilidad", que analiza las diferentes características de los principales grupos (desde peatones hasta conductores, pasando por diversas combinatorias) y "los desplazamientos de los barceloneses", que analiza los motivos de los desplazamientos y las formas en que se producen. Por ejemplo, las características del grupo formado por "únicamente peatones" son mujeres/personas menores de 18 años y entre 55 a 64/ estudiantes, amas de casa y jubilados/ obreros no cualificados/personas con rentas bajas. El retrato robot del grupo "únicamente conductores" es: hombres/personas de 18 a 34 años/ trabajadores cualificados, administrativos y profesionales liberales.

LA EVOLUCIÓN DEL PARO EN BARCELONA

Este artículo reproduce, ampliando y actualizando, la monografía que apareció en la revista "Barcelona Economía" (número 20). En dicha monografía se analizan los efectos de la crisis económica en el mercado de trabajo, tanto a través del paro estimado (Encuesta de Población Activa), como del

paro registrado (INEM). Una parte metodológica informa de las importantes diferencias en la naturaleza y los resultados de ambas mediciones, aunque ambas confirman las mismas tendencias. Se analiza el crecimiento de la población activa, que sólo en Barcelona ha supuesto entre 1980 y 1993 un aumento del 15,5%. El trabajo detalla la evolución por sexos del paro, así como su incidencia entre los jóvenes y se completa con el análisis de su distribución por sectores productivos.

VIVIENDAS PARA COLECTIVOS DESFAVORECIDOS: EL CASO DE LAS PROPIEDADES DE INSTITUCIONES EN BARCELONA.

Este estudio responde a la propuesta del Consejo Municipal de Bienestar Social del Ayuntamiento de Barcelona para encontrar soluciones al problema de la vivienda que presentan numerosas familias y colectivos que siguen programas de inserción laboral y social a cargo de los servicios sociales públicos y privados. La Comisión propone como una de las posibles soluciones la ocupación temporal de viviendas vacías propiedad de instituciones mediante convenios con los propietarios y gestionadas por una entidad de carácter público. Por lo tanto es necesario comprobar la existencia de este tipo de vivienda en cuatro de los diez distritos de Barcelona.

A partir del Catastro Municipal de Bienes Inmuebles se constata la presencia de 135 fincas y 1.127 viviendas distribuidas entre los distritos de Ciutat Vella, L'Eixample y Gràcia, y en menor proporción en el de Sants-Montjuïc. Estas viviendas son propiedad de diferentes instituciones públicas y privadas sin ánimo de lucro (fundaciones, patronatos, instituciones, órdenes religiosas) entre las cuales se destacan el Hospital de la Santa Cruz y San Pablo y la Diputación de Barcelona, titulares de casi la mitad del total de las viviendas. La realización de una encuesta sobre las características de los inmuebles y de su grado de ocupación nos ha permitido detectar 66 viviendas desocupadas, además de un total de 265 susceptibles de serlo en un futuro próximo.

LA SALUD DE LAS PERSONAS MAYORES

Se presentan los resultados sobre el estudio de la Encuesta de Salud de Barcelona-1992 (ESB) respecto a morbilidad percibida, capacidad funcional y utilización de servicios sanitarios de las personas de más de 64 años de la ciudad.

893 individuos de la muestra del ESB eran mayores de 64 años. Las variables que se han estudiado son edad, sexo, existencia de trastornos crónicos, percepción del estado de salud, reducción de la autonomía para realizar actividades de cuidado personal y de la vida cotidiana, grado de dificultad y de ayuda para realizar actividades de la vida diaria, visitas médicas y hospitalización.

El 42,9% eran hombres y el 57,1% mujeres. El 86,9% declararon sufrir por lo menos un trastorno crónico destacando la artrosis y la mala circulación en ambos sexos. El 1,6% requieren ayuda para realizar actividades rutinarias y el 8,8%, para realizar actividades mínimas. El estado de salud percibido es globalmente mejor en los hombres y empeora a medida que aumenta la edad, se presentan trastornos crónicos y se requiere ayuda para realizar actividades rutinarias y mínimas. El 79,5% de hombres y el 83,9% de mujeres habían consultado un médico en el transcurso del último año.

La encuesta de salud ha permitido una aproximación al conocimiento de la salud y de las necesidades de la población, en este caso de las personas mayores.

LA IMAGEN DE LA JUVENTUD EN BARCELONA Y EL ÁREA METROPOLITANA

En el marco del programa de análisis de la realidad criminológica que viene desarrollando el Área de la Vía Pública del Ayuntamiento de Barcelona desde 1984 mediante la Encuesta de Victimización y Opinión sobre la Seguridad Ciudadana (12.800 individuos de más de 18 años del Área Metropolitana de Barcelona) aparece la posibilidad de aprovechar una submuestra (2.250 individuos) para la realización de un estudio complementario. Desde el Área de Bienestar Social del Ayuntamiento de Barcelona se consideró interesante aprovechar esta oportunidad para llevar a cabo un estudio sobre la imagen que la población tenía de los jóvenes. El cuestionario recogía las mismas variables que la Encuesta de Juventud realizada ese mismo año 1992 por ICB, SA y publicada en el nº. 2 de "Barcelona Societat", lo que permitía comparar la imagen que existe de la juventud con los hábitos y actitudes reales de los jóvenes. A través de los resultados se observa que la población de Barcelona se refiere a los jóvenes en términos de moderación. La imagen global que resulta refleja que los jóvenes son vistos como contestatarios, trabajadores, independientes, pacíficos e idealistas, pero también como indiferentes y egoístas. La imagen coincide con los valores que la juventud considera prioritarios: igualdad entre los sexos, solidaridad, libertad sexual, rechazo del servicio militar... Sin embargo se atribuye a los jóvenes una actitud muy diferente a la real respecto algunos comportamientos (ej: el consumo de tabaco y drogas). Los datos también reflejan como la idea que la población tiene de los valores de los jóvenes no concuerda con las actitudes y valores que éstos expresan (ej: respecto la importancia de la familia, los estudios, la pareja, etc.).

LA ACCESIBILIDAD EN LOS LOCALES DE BARCELONA.

El estudio sobre la accesibilidad elaborado por el Instituto Municipal de Disminuidos en colaboración con el departamento de Psicología social de la Universidad de Barcelona tenía por objeto conocer el grado de accesibilidad de todos los locales de Barcelona en pública concurrencia pertenecientes a entidades públicas y privadas dedicadas al comercio o los servicios sanitarios, culturales, etc... y elaborar un listado exhaustivo de los locales accesibles y practicables en los diferentes sectores. También tenía por objeto realizar un censo de los vados para peatones existentes en la ciudad con el objetivo de elaborar un plan de adaptación y supresión de barreras arquitectónicas.

Los datos proporcionados por el estudio son bastante expresivos del nivel de barreras arquitectónicas existente en la ciudad que dificultan la accesibilidad de los disminuidos a los locales y la movilidad en el entorno urbano. Así de los 51.576 locales de pública concurrencia, sólo el 9,3% ofrece unas condiciones mínimas de accesibilidad.

Del análisis de los datos se deduce que los locales municipales tienen mayor grado de accesibilidad comparados con el conjunto de los locales de pública concurrencia, pues el 25% reúnen las condiciones mínimas para el acceso de personas con disminución.

SUMMARY

Radiography

THE POPULATION OF BARCELONA, 1994

This report, drawn up by the Municipal Statistics Department, presents the latest population figures and indicators for Barcelona up to 31 December 1993. At that date, the population of the city was 1,630,867, a decrease of 13,000 compared to 1993 figure. The figures for natural growth and migration continue to have a negative effect on population due, principally, to the decreasing birthrate and increasing emigration. The report records the variations in natural movement - births and deaths - and in migration - emigration and immigration - but focuses more extensively on the birthrate and emigration, as these are the factors with the greatest influence on population decrease in the city. The birthrate, for example, is analysed by age groups (at present, the birthrate for women between 30 and 34 years of age is higher than that of the 25-29 age group), distribution by municipal district and, even, through comparison with other large European cities. The evolution of migratory movement is analysed over a series of 30 years, from 1963 to 1993.

Dossier

THE FAMILY IN THE CITY OF BARCELONA

The report *The Family Situation in Barcelona*, whose impetus was the International Year of the Family, was carried out by the Institute of Metropolitan Studies at the request of the Barcelona City Council. The report is, overall, an interpretation of a synthesis of currently available data about the family, drawing from and contrasting various sources, such as *Censo y Padrón* (Census and Electoral Register), *Encuesta Metropolitana* (Metropolitan Survey), and *Encuesta Socio-Demográfica* (Socio-Demographic Survey). In the report, family characteristics, such as the size of the home, the number and relationship of the people living here, the appearance of new family structures, and socio-economic characteristics are analyzed, and an approximation is made of evolutionary tendencies, with particular reference to emerging phenomena and phenomena which tend to be the direct object of social policy, as in the case of one-person families or single-parent families. In 1991 in Barcelona there were 577,263 homes. The report also offers a general overview in a European context.

THE FAMILY: LEGAL FRAMEWORK, RECENT LEGISLATIVE CHANGES AND SOCIAL EFFECTS

This article analyses the changes caused in the institution of the family

by its legal framework. The basic premise is that the family is a social phenomenon formed independently of legal categories, but that society needs to establish regulations for the institution, creating a legal framework for coexistence and according members of families fundamental rights. Analysis is made of the consequences of the constitutional principles regulating the basic rights of the individual and, particularly, the rights of equality, protection of the family and protection of minors. These principles are translated into a series of technical norms or lines of legislative policy and the principal norms of family law. The article raises existing issues over certain emergent trends such as the unmarried couple or common law marriages and stable unions between people of the same sex.

AN APPROACH TOWARDS A DESCRIPTION OF BATTERED WOMEN: THE CASES ATTENDED BY BARCELONA CITY COUNCIL'S WOMEN'S ATTENTION UNIT

Barcelona City Council has a Women's Attention Unit, managed by the Social Services and Youth Department, to attend to women requiring specialised attention: single women with dependants, women in crisis situations or in process of separation, women who have been raped or attacked or who have suffered physical or psychological mistreatment in the home.

This study is based on analysis of 460 cases of women attended after mistreatment, of the 2,550 attended by the service between 1991 and 1993. Factors frequently found in the case histories of women attended by the municipal services include low level of education, precarious employment situation and zero or low income, often accompanied by psycho-social or other problems (alcoholism, drug addiction, delinquency, marginalisation, etc). Analysis of this data shows that these are, for the most part, married women with various children who have suffered violence and mistreatment at the hand of their partner for several years. Only 40% of victims had reported these incidents.

FAMILIES AND CHILDREN AT SOCIAL RISK

This article analyses families and children at social risk and high social risk, with social problems of different degrees of severity, their characteristics, the services provided to attend them and the needs which exist. It goes on to describe the services provided by the attention units for high-risk children and adolescents (EAIAs). These attend to the problems of minors (0-18 years of age) in social, family and community situations which may have a negative influence on their social adaptation and quality of life, within a legal framework which defines as a basic function the assessment and proposal of

measures for treatment outside the family (young people's homes or foster parents). The author goes on to provide data on the number of cases dealt with and waiting for attention on the part of the EAIAs units operating in the city. An approach is made to defining the profile of the families and children at high social risk, based on the risk indicators based on the cases handled by the EAIAs in 1993. The situations most frequently found are: abandonment, physical and psychological mistreatment, deficient schooling on the part of the children, accumulation of personal difficulties, single-parent families with problems, family disorganisation and drug addiction.

WOMEN, FROM DAUGHTER TO MOTHER

This article presents the conclusions of a study of the way women organise themselves in order to develop their different social roles and functions and define their life projects.

In earlier times, a woman's role was developed in the bosom of the family, and involved playing a determined social functions as wife and mother, roles which were transmitted from mother to daughter. At present, however, women are caught between their traditional role and new social roles created on their integration into the labour market and their ever more active participation in different social situations. Maternity is a period of crisis requiring great changes and a process of profound adaptation on the part of individuals and families. The challenge facing the women of today is to choose and prioritise.

The study was carried out over the year 1993 according to guidelines suggested by the Social Welfare Department of Barcelona City Council, which planned to begin a study of the organisation of time in the city. The study was made using a qualitative methodology and thorough semi-open interviews of a sample of 40 women of different ages, some working outside the home and others not, some with small or adolescent children and others without children. Analysis centred particularly on the mother-daughter relationship, the experience of maternity, how they organised themselves to carry out different social roles and how they organised themselves to find time and space for their own personal development. The result of the study are 40 interviews, authentic life stories illustrating the difficulties and contradictions of the woman of today.

Social profile

SCHOOLING IN THE CITY OF BARCELONA

This report aims to provide an overall picture of the non-university education system in Barcelona, concentrating basically on an analysis of ra-

tes of schooling at the different levels. Analysis is also made of the number of pupils at state and private schools at each level, and of imbalances between supply and demand and differences from one municipal district to another. Examination of the evolution of schooling from academic years 86-87 to 93-94 help to give a global idea of developments over that period.

Monographs

THE MOBILITY OF THE CITIZENS OF BARCELONA

The Barcelona Traffic Inquiry has taken place annually since 1992. Its objectives are twofold. On the one hand, the intention is to discover the movements of the people of Barcelona around their city, where they travel to, how they go and at what cost. On the other hand, the objective is to gather opinion about road and transport services, traffic accidents, fines, and traffic police. This article is based on two sections of the 1994 inquiry: "Mobile Groups", which analyses, in various combinations, the different characteristics of the principle groups, from pedestrians to drivers, and "The movements of the Barcelonian People", which analyses the reasons for and types of movement around the city. For example, the characteristics of the group labelled "solely pedestrian" are: women, people under 18 years of age or between 55 and 64 years of age, students, housewives, pensioners, unqualified workers, and people with low incomes. The identifying characteristics of the group labelled "solely drivers" are: men, people aged between 18 and 34, qualified workers, administrative workers, and people belonging to the liberal professions.

THE EVOLUTION OF UNEMPLOYMENT IN BARCELONA

This article reproduces, in extended, updated form, a monograph published in number 20 of the magazine "Barcelona Economica". This monograph analyses the effects of the economic recession on the jobs market, both through the estimated unemployment rates (Active Population Census) and registered unemployment (INEM). A section on methodology then outlines the important differences in the nature and results of the two systems of measurement, though both confirm the same trends. The author goes on to analyse active population growth, noting that in Barcelona the active population increased by 15.5% between 1980 and 1993. The evolution of unemployment is also analysed according to distribution by sex and its effects on young people, concluding with analysis of its distribution by productive sector.

HOMES FOR THE UNDERPRIVILEGED: THE CASE OF THE PROPERTIES OF INSTITUTIONS IN BARCELONA

This study is a response to the proposal of the Municipal Social Welfare Commission of Barcelona City Council that a solution to the housing problem should be found for the many families and social groups following labour and social integration programmes run by public and private social services. The Commission proposes that one possible solution may be the temporary occupation of empty dwellings owned by institutions by agreement with the owners and managed by a public body. It is therefore necessary to see how many such buildings exist in four of the ten districts of Barcelona.

Examination of the Municipal Property Register shows that there are 135 such buildings, with 1,127 dwellings distributed among the Ciutat Vella, Eixample and Gràcia districts, with rather fewer in Sants-Montjuïc district. These dwellings are the property of various public and private non-profit-making institutions (foundations, trustees, religious orders, etc), among which some of the most important are the Hospital de la Santa Cruz y San Pablo and Barcelona Provincial Government, owners of almost half the total. A survey of the characteristics and occupation of the properties has revealed 66 unoccupied dwellings, as well as another 265 which are likely to be vacated in the near future.

THE HEALTH OF OLDER PERSONS

In this article, the author presents the results of study of the Barcelona Health Survey 1992 (ESB) regarding perceived morbidity, functional capacity and use of health care services in persons of more than 64 years of age in the city.

Of those included in the ESB, 893 were over 64 years old. The variables studied were age, sex, existence of chronic disorders, perception of state of health, reduction of autonomy to carry out personal care and routine activities, degree of difficulty and of help in carrying out everyday activities, medical visits and hospitalisation.

Of those polled, 42.9% were men and 57.1% women. Of these, 86.9% declared that they suffered from at least one chronic disorder, with arthrosis and bad circulation the most common complaints in both sexes. 1.6% required help to carry out routine activities and 8.8% to carry out minimal activities. Perceived state of health is, overall, better in men, worsening with age with the appearance of chronic disorders and the need for help to carry out minimal and routine activities. 79.5% of men and 83.9% of women had consulted their doctor over the past year. The health survey gave an insight into the population's - in this case, the elder age group's - awareness about health, as well as their needs.

THE IMAGE OF YOUTH IN BARCELONA AND THE METROPOLITAN AREA

Within the framework of the programme for the analysis of crime being carried out by the Public Thoroughfares Department of Barcelona City Council since 1984 in its Public Security Victimisation and Opinion Survey (12,800 individuals of over 18 years of age living in the Metropolitan Area of Barcelona), the possibility arose of using a sub-sample (2,250 individuals) to complete a complementary study. The Social Welfare Department of Barcelona City Council took this opportunity to carry out a study of the image the population has of the young. This questionnaire contained the same variables as the Youth Survey undertaken by ICB, SA in 1992 and published in no. 2 of "Barcelona Societat", so that comparison can be made between the image young people have in the city and their actual habits and attitudes. The results reveal that the people of Barcelona have a tolerant attitude to the young. The overall image is one of a combative, hard-working, independent, pacifist, idealist group of people, though also unfeeling and selfish. The image coincides in the values considered most important by the young themselves: equality between the sexes, solidarity, sexual freedom, rejection of military service, etc. However, the image of the young differs greatly from their actual attitude to certain issues (smoking, drug-taking, etc). The data also reveals that the idea of the population generally differs from the true values of the young with regard to certain attitudes and values (for example, importance of the family, studies, the couple, etc).

References

ACCESSIBILITY TO PREMISES IN BARCELONA

The object of the study of accessibility carried out by the Municipal Institute for the Disabled in co-operation with the Social Psychology Department of the University of Barcelona was to find the degree of accessibility of all the premises in the city open to the public and owned by public and private bodies engaged in trade or health services, culture, etc, and to draw up an exhaustive list of accessible premises in the different sectors of activity. It also aimed to compile a list of pedestrian ramps in the city so as to draw up a plan for the adaptation and suppression of architectural barriers.

The data collected in the study give a clear idea of the extent to which architectural barriers exist, affecting the accessibility of disabled people to premises and their mobility in the city. The results show that of 51,576 premises open to the public, only 9.3% offer a minimal degree of accessibility.

The study shows that municipal buildings are more accessible than other premises open to the public, as 25% offer minimal conditions of accessibility.